T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HÂCÎ PÎRÎ - İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ
(İNCELEME- METİN)
(51a-110b SAYFALAR ARASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAHAR CEYLAN

KOCAELİ 2020

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HÂCÎ PÎRÎ - İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ
(İNCELEME- METİN)
(51a-110b SAYFALAR ARASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAHAR CEYLAN

DANIŞMAN
PROF. DR. GENCAY ZAVOTÇU

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:
08.07.2020/16

KOCAELİ 2020

ÖNSÖZ

Mevlânâ'nın, *Mesnevî-yi Manevî*'si ya da meşhur adıyla *Mesnevî*'si Farsça aslı veya çevirisinden yerli-yabancı pek çok insan tarafından okunan, okunmakla kalmayıp çeviri ve şerhleri yapılan ve ünü her geçen gün artan Ansiklopedik bir eserdir. *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî*'deki manzum kıssa, fıkra ve hikâyelerde okuyucuya yol gösterip önemli nasihatlerde bulunur. Yüzyıllar geçmesine rağmen eserin bu kadar ilgi görmesi, elden ele gezmesi, istinsâh, çeviri ve şerhlerinin yapılması herkesi eserde kendisiyle ilgili bir şeyler bulması ve içeriği renkli bir eser olmasıyla açıklanabilir. Bu ve başka özellikleri nedeniyle Farsça yazılmış olması Türk insanı tarafından sevilip okunmasına engel olmamıştır.

Bu çalışmada *Mesnevî-yi Manevî'nin* Türkçe şerhi olan *Hâcî Pîrî*'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'sinin bir kısmı konu olarak seçilmiştir. *Hâcî Pîrî, Mesnevî-yi Manevî'nin* ilk cildinden seçtiği bir ya da bir grup Farsça beyti nesre çevirmeksizin Türkçe açıklamasını yapar. Bazı yerlerde de açıklamasını âyet, hadîs ve özlü sözlerle destekler. Bu davranış biçimiyle okuyucu nezdinde açıklamasını inandırıcı kılmak ister. beyitlerin Türkçe açıklamasını yapan *Hâcî Pîrî, Mesnevî*'nin 6 defterden oluşan tamamını çevirme isteğini de eserinin giriş kısmında aktarır.

Tezimizin giriş kısmında *Hâcî Pîrî*'nin hayatı hakkında bilgi verilip *Mesnevî-yi Manevî*'nin Türkçe şerhlerinden bahsedilmiştir. Birinci Bölüm'de *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* şekil ve içerik bakımından incelenmiş, yazmanın tanıtımı yapılmış, örneklerle eserin yazım ve dil özelliklerinden söz edilmiş, eserde geçen âyet-hadis ve özlü söz iktibasları sunulmu ve eserde adı geçen kişiler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci Bölüm'de metnin

çeviriyazıya aktarımı sunulmuştur. Çeviriyazıya aktarımda yanlış ve hatalı yazılışlar dipnotta belirtimiş, eksik bırakıldığı düşünülen tamamlamalar (metin ta'mîr) ise köşeli parantez içerisinde yapılmıştır. Tezin son kısmında değerlendirme içerikli bir "Sonuç" paragrafı ve çalışma süresince başvuruda bulunulan ve yararlanılan kaynakları içeren "Kaynakça" kısmı mevcuttur.

Tez çalışma sürecimde eserdeki Arapça-Farsça unsurlar nedeniyle güçlüklerle karşılaştığımı ve bu güçlükleri aşmak için titiz bir dikkat ve yoğun bir gayret sarf ettiğimi belirtmek isterim. Çalışmamın her aşamasında bilgisi ve donamıyla benden yardımlarını esirgemeyen ve çalışma şartlarımı da göz önünde bulundurarak tezimin hazırlığı süresince bana çok fazla kolaylık sağlayan Kıymetli Hocam Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU' ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez sürecinin başından sonuna dek yanımda olan, emek sarfeden, tecrübesi ve bilgisine her daim güvendiğim eşim Yakup CEYLAN'a çok teşekkür ederim. Tezimin başvuruda bulunacak, okuyup faydalanmak isteyecek kişilere yararlı olması en içten dileğimdir.

Bahar CEYLAN

BALIKESİR / 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……..…….....i

ÖZET……..……..….....vii

ABSTRACT……..….....viii

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ…….....ix

KISALTMALAR…….....x

GİRİŞ…….....1

1.HÂCÎ PÎRÎ'NİN HAYATI.....1

2.MESNEVÎ-Yİ MANEVÎ'YE YAPILAN TÜRKÇE ŞERHLER.....6

2.1. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Şerhler.....6

2.1.1. Mustafa Şem'î Şem'ullâh, *Şerh-i Mesnevî-yi Şem'î*.....6

2.1.2.İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'arif*.....6

2.1.3. Muhammed Murad Mollâ, *Hülâsatü'ş-Şürûh*.....6

2.1.4. Ahmed Avni Konuk, *Mesnevî-yi Şerîf Şerhi*.....7

2.1.5. Tâhirü'l Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*.....7

2.1.6. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*.....7

2.2. Mesnevî'nin Bir Kısmına Yönelik Manzum Şerhler.....8

2.2.1. Mu'înüddîn b. Mustafa, *Mesnevî-yi Murâdiyye*.....8

2.2.2. Aydınlı Dede Ömer Rûşenî, *Çobannâme ve Neynâme*.....8

2.3. Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytine Yönelik Mensur Şerhler.....9

2.3.1. İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Fâtihü'l-Ebyât*.....9

2.3.2. Ağazâde Mehmed Efendi, *Mesnevî Şerhi*.....9

2.3.3. Bağdâdî Abdülazîz Âsım, *Mesnevî Şerhi*.....9

2.3.4. Rızâeddîn Remzî Errıfâ'î, *Lübb-i Mesnevî*.....9

2.4. Mesnevî'nin Bir Kısmına Yönelik Diğer Mensur Şerhler…….....10

2.4.1. Seyyid Ebussu'ûd b. Seyyid Sa'dullâh Elhüseynî Elkayserî, *Mesnevî Şerhi*.....10

2.4.2. Bosnalı Sûdî Efendi, *Mesnevî Şerhi*.....10

2.4.3. Sivaslı Hacı İlyaszâde Ömer, *Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*.....10

2.4.4. Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*.....10

2.4.5. Pîr Muhammed Efendi, *Hazînetü'l-Ebrâr*.....11

2.4.6. Sarı Abdullâh Efendi, *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*.....11

2.4.7. Dervîş Muhammed Şifâyî, *Eşşerhu'l-Kitâbü'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*.....11

2.4.8. Seyyid Mehmed Ali, *Mesnevî-yi Ma'nevî*.....12

2.4.9. Tâlibî Hasan Efendi, *Yetîmü'ş-Şürûh*.....12

2.4.10. Bursalı İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-Mesnevî*.....12

2.4.11. Abidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*.....13

2.4.12. Kenan Rifâî, *Şerhli Mesnevî-yi Şerîf*.....13

2.4.13. İbrahim Aczi Kendi, *Mevlânâ ve Ruh-ı Mesnevî*.....13

2.4.14. Ziya Avşar, *Aşk Meclisi*.....14

2.4.15. H. Hüseyin Top, *Mesnevî-yi Ma'nevî Şerhi*.....14

2.5. Mesnevî'den İntihâb Yöntemiyle Yapılan Manzum Şerhler.....14

2.5.1. İbrahim Bey, *Divan*.....14

2.5.2. Şâhidî İbrâhim Dede, *Gülşen-i Tevhîd*.....14

2.5.3. Cevrî İbrahim Çelebi, *Hall-i Tahkîkat*.....15

2.5.4. Adnî Receb Dede, *Nahl-i Tecellî*.....15

2.6. Mesnevî'den İntihâb Yöntemiyle Yapılan Mensur Şerhler…….....15

2.6.1. İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Câmi'u'l- Âyât, Tuhfetu'l- Berere, Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî*.....15

2.6.2. Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Ba'zı Ebyât-ı Mesnevî*.....16

2.6.3. Hacı Pîrî, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*.....16

2.6.4. Sabûhî Ahmed Dede, *İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf*.....16

2.6.5. La'lîzâde Abdülbâkî, *Gıdâ-yı Rûh*.....17

2.6.6. Esseyyid Elhâc Muhammed Şükrî İbn Ahmed 'Atâ, *Müntehabât-ı Mesnevî*.....17

2.6.7. Muhammed Es'ad Dede, *Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî*.....17

2.6.8. Fazlullâh Rahîmî, *Gülzâr-ı Hakîkat*.....18

2.6.9. M. Muhlis Koner, *Mesnevî'nin Özü*.....18

2.6.10. Derviş Orhan Kuntman, *Mevlânâ Mesnevî*.....18

2.6.11. M. Fatih Çıtlak, *Mesnevî Şerhi Padişah Cariye Kıssası, Küfrün Fedaisi*.....18

2.6.12. Mehmet Demirci, *Mesnevî Hikâyeleri'nden Dersler*.....19

2.7. Cezîre-yi Mesnevî Şerhleri.....19

2.7.1. Cezîre-yi Mesnevî'nin Manzum Şerhleri.....19

2.7.1.1. İbrahim Cevrî, *Aynü'l-Füyûz*.....19

2.7.1.2 Abdullâh-ı Bosnavî, *Şerh-i Manzûme-yi Cezîre-yi Mesnevî*.....19

2.7.2. Cezîre-yi Mesnevî'nin Mensur Şerhleri.....20

2.7.2.1. Mehmed İlmî Dede, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*.....20

2.7.2.2 Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*.....20

2.7.2.3. Ali Dervîş, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*.....20

2.7.2.4. Meknî Efendi, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*.....20

2.7.2.5. Şeyh Gâlib, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*.....21

BİRİNCİ BÖLÜM.....22

1. İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ YAZMASI'NIN TANITIMI.....22

2. METNİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ.....23

3. METİNDEKİ AYET, HADÎS VE ÖZLÜSÖZ İKTİBÂSLARI 26

3.1. Metinde Geçen Ayetler..... …….....26

3.2. Metinde Geçen Hadîsler …….....45

3.3. Metinde Geçen Kelâm-ı Kibâr, Özlü Söz, Atasözleri vb. Sözler….....57

4. METİNDE ADI GEÇEN ŞAHISLAR.....64

İKİNCİ BÖLÜM:.....72

İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'NİN ÇEVİRİYAZI METNİ.....72

SONUÇ.....266

KAYNAKÇA.....268

ÖZGEÇMİŞ.....276

TIPKIBASIM.....277

ÖZET

Mesnevî-i Ma'nevî Mevlânâ'nın eserleri içerisinde en ünlü olanıdır. Ömrünün son 10-15 yılında yazdığı Mesnevî-i Ma'nevî 6 defter ve yaklaşık 25.700 beyitten oluşur. Yazıldığı tarihten sonra Mesnevî adlı eser yazıldığı nazım şekli olan mesnevîden daha ünlü olmuş ve farklı dillere tercüme edilmiştir. Mesnevî-i Ma'nevî'nin Türk kültüründe pek çok çeviri ve açıklaması yapılmıştır. Mesnevî-i Ma'nevî'nin tamamı veya bir kısmı üzerine yapılan çalışmaların sayısı bir hayli fazladır. Bunlardan biri de Hâcî Pîrî Efendi'ye aittir. Hâcî Pîrî Efendi'nin şerhi Mesnevî-i Ma'nevî'nin 1. cildinden seçilen beytlerin şerhinden oluşur. Tezimiz de bu eserin 51a-110b sayfaları üzerine oluşturulmuştur.

Çalışmamızın "Giriş" kısmında Hâcî Pîrî'nin hayatı hakkında bilgi verilmeye çalışılmış ve Mesnevî'nin diğer Türkçe şerhlerinden bahsedilmiştir. Birinci bölümde Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi ek 26 numarada kayıtlı bulunan İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî yazmasının tanıtımı yapılmış, eserin dil ve yazım özelliklerinden bahsedilmiş ve adı geçen eserin çeviriyazısı yapılırken içinde yer alan ayet, hadis ve özlü sözler ayrı başlıklar halinde sunulmuş son olarak bu bölümde eserde adı geçen şahıslar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'nin 51a-110b sayfaları çeviriyazı ile Lâtin alfebesine aktarılmıştır. Çalışmanın sonunda ise eserin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, Hâcî Pîrî, intihâb, şerh, seçki.

ABSTRACT

Masnavi-i Ma'navi is the most famous one of the works of Mevlana. The Masnavi-i Ma'navi, written in the last 10-15 years of his life, consists of 6 notebooks and approximately 25,700 couplets. Following the date of writing, Masnavi has become more famous than the verse form masnavi and it has been translated into different languages. Many translations and explanations of Masnavi-i Ma'navi have been made in Turkish culture. The number of studies on all or part of Masnavi-i Ma'navi is quite a lot. One of them belongs to Hâcî Pîrî Effendi. The commentary of Hâcî Pîrî Effendi consists of the commentary of the couplets chosen from the first volume of Masnavi-i Ma'navi. And our thesis is based on 51a-110b pages of this work.

In the "Introduction" part of our study, it was tried to give information about the life of Hâcî Pîrî and other Turkish commentaries of Masnavi have been mentioned. In the first section, the manuscript of İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî which is registered at Hâlet Effendi annex 26 in Suleymaniye Library has been introduced, the language and writing features of the work have been mentioned, and while doing the transcription of the work , the verses from the Quran, hadiths and words of wisdom have been presented as separate titles; finally, in this section; there has been informed about the individuals mentioned in the work. In the second part, 51a-110b pages of İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî have been transferred to the Latin alphabet by transcription. At the end of the study, the facsimile of the work has been included.

Keywords: Masnavi, Hâcî Pîrî, choice, commentary, anthology.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ٹ	ṯ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

KISALTMALAR

a.s. : Aleyhisselâm

b. : bin

bk. : bakın

bs. : baskı

C : cilt

çev. : çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

h. : hicrî

haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

Ktp. : Kütüphane veya Kütüphanesi

M : milâdî

No. : Numara, sayı

r.a. : Radiyallāhu ‘anh

s. : sayfa

s.a.v. : Sallallâhu ‘aleyhi ve sellem

ss. : sayfalar

t.y. : tarihi yok

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri, ve bunun gibi, ve başkaları

Yay. : Yayını, yayınları

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

1. HÂCÎ PÎRÎ'NİN HAYATI

Hâcî Pîrî'nin hayatı hakkında yaşadığı ve sonraki devir eserlerinde bir bilgiye rastlanmaz. Hakkındaki bilgiler *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'*nin başında kendisiyle ilgili sarf ettiği cümlelerden ibarettir demek yanlış olmaz. Eserin yazılış veya istinsâh tarihinden 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısında yaşadığını sandığımız Hâcî Pîrî'nin adı 16 ve 17. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde zikredilmez. 16. yüzyıl biyografi yazarları Latîfî[1], Âşık Çelebi[2], Gelibolu'lu Âlî[3] ve Hasan Çelebi[4] Tezkirelerinde adının zikredilmeyişi şair olarak tanınmadığı fikrini verir. 17. yüzyıl tezkireleri Riyâzü'ş-şu'arâ[5] ile Rızâ Tezkiresi[6] ve yüzyılın diğer biyografik eserlerinde adının zikredilmeyişi şair olarak tanınmadığı fikrini destekler. Ancak, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de söylediği ve başka şairlerden aktardığı Farsça şiirler, şiirle iştigal ettiği ve şiirden anladığına işaret ederler. Böyle olsa da Hâcî Pîrî'nin yaşadığı devirde nâsir olarak anıldığını söylemek en mâkul niteleme olur kanısındayız.

Eski kaynaklarda *Hâcî Pîrî* adına pek rastlanmaz, *Hâcî Pîrî* zikredilen isimler de Pîr Mehmed Paşa, Pîr Süleyman Ağa v.b. sıfatlarla sunulurlar. Bu isimlerden Osmanlı Mü'elliflerinde adı geçen Pîrî Mehmed Paşa kısmî Mesnevî şerhi olmasına rağmen, hakkındaki "*Fużalâ-yı vüzerâdan ve Şeyḫ Cemâleddîn Aksarâyî neslinden ʿafîf-i kâr-dân bir ẕât olup*…" (Mehmed Tâhir, 1972: C 2, s. 295) cümlesinin başındaki *"Fużalâ-yı vüzerâdan*" ifadesi vezirlik yapmış olan ve H. 939 tarihinde ölen bu şahsın Hâcî Pîrî olmadığı fikrini doğrular. Kâmûsu'l-Aʿlâm'da adları zikr edilen *Pîrî Efendi* ve *Pîrî Paşa* da (Şemseddîn Sâmî, 1306: C 2, s.1575) *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* şârihi Hâcî Pîrî'den başka şahıslardır. Yakın devre ait diğer kaynaklarda da *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* şârihi Hâcî Pîrî'nin zikr edilmediği görülür. Bu, Hâcî Pîrî hakkındaki

[1] Canım, Yrd. Doç. Dr. Rıdvan; *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ; (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başk., TTK Bsm.evi, Ankara 2000.
[2] Âşık Çelebi; *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ İnceleme-Metin,* Haz.: Prof. Dr. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 1. bs., İstanbul, Nisan 2010.
[3] İsen, Prof. Dr. Mustafa; *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994.
[4] Kınalızâde Hasan Çelebi; Tezkiretü' ş - ş u'arâ Tezkiretü' ş-şu'arâ, Haz.: Dr. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi- 546, e kitap, Ankara 2017.
[5] Riyâzî Muhammed Efendi; *Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara)*, Haz.: Dr. Namık Açıkgöz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi- 534, e kitap, Ankara 2017.
[6] Zehrimārzāde Seyyid Mehmed Rızā; Tezkire-i Rızâ, Haz.: Dr. Gencay Zavotçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi- 556, e kitap, Ankara 2017.

bilgilerin yetersizliği ya da güvenilirliğinin tartışılmasına mahal verecek bir durum değildir. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'nin başında şârih kendi beyanıyla memleketi, soyu, eğitimi ve mesleği/meslekleri hakkında ilk elden bilgi vermiştir. Dolayısıyla, Hâcî Pîrî hakkında başka kaynaklarda bilgi aramaya da gerek de kalmamıştır denilebilir. Bu hususa istinaden Hâcî Pîrî'nin yaşamöyküsünü kendi ağzından aktarmak en güvenli yol olacaktır.

İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî'nin başındaki "*Saʿādetlü ve rifʿatlü pādişāhımuz* ***eʿazza'llāhu enṣārahu***[7] *ḥażretlerinüŋ dergāh-ı ʿālīlerine ʿarż-ı ḥāl-i dāʿī-yi bīvücūd budur ki bu bendeleri vilāyet-i Sīvās'un ḳudemāsından olup anda ʿalāḳa-yi kesīremüz vardur.*" [1b] cümlesinde belirttiği üzere şârih memleketinin Sivas olduğunu, Sivas'ın eski ailelerinden birine mensup olduğunu ve orada hâlâ bağlantısının/ilgisinin bulunduğunu beyan eder. Son beyan, şerhi yaptığı sıralar Sivas'ta olmamasına rağmen orada akrabasının bulunduğu anlamına gelir. Yukarıyya alıntılanan cümleden Sivas'ta doğduğu anlaşılan şârih, eğitimini de bu ilde yapmıştır. Eğitime başlangıç yılı ve eğitim şekli hakkında bir bilgi vermese de tahminimiz üzere çocukluk ve ilk gençlik yıllarından itibaren "*...muḳaddemā taḥṣīl-iʿulūm eyleyüp ve bir miḳdār daḫı meşāyiḫ ḫiẕmetinde olup baʿdehu vilāyet-i mezbūre dīvānında ḳırḳ yıldan ziyāde istiḳāmetle ḫidmet olınup münşiyān-ı maṣnūʿi'l-kelām ḥużūrlarında ḥarf-i evḳāt ve eyyām eyleyüp…*" [1b] cümlesinde beyan ettiği üzere önce çeşitli bilim dallarında eğitim görmüş, özellikle iyi derecede Arapça ve Farsça öğrenmiştir. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* ile kısmî de olsa Mesnevî şerhine cüret etmesi, onun Farsça bilgisinin iyi dercede olduğuna işaret eder. Bunun yanısıra Şerh arasına serpiştirilen Farsça beyit ve şiirlerin bir kısmının kendisine ait olması da onun Farsça bilgisinin derinliğine delil olarak kabul edilebilir. Eserde şerhi desteklemek için alıntılanan âyet ve hadîslerin açıklanması ve manalarının zikredilmesi de Arapça bilgisinin yeterliliğinin delili niteliğindedir. Farsça ve Arapça tahsilin yanında zamanın geçerli bilimlerini öğrendiği de söylenebilir. Eğitimini tamamladıktan sonra şeyhlere intisâb ederek bâtınî bilgilerini geliştirmek için tasavvuf eğitimi almıştır. Akabinde de Ka'be'yi ziyaret edip hacc ibadetini yerine getirmiş ve Ka'be dönüşü çeşitli devlet memuriyetlerinde

[7] Allah onu yüceltip saygınlaştırdı, yardımcı oldu.

bulunmuş, görev ve makamı derece derece artıtrılmıştır: "*Kaʿbe-yi Şerīf'e varduḳdan ṣoŋra tedrīcile Sīvās defter ketḫüdālıġı müyesser olup üç yıl ʿaẓīm sefer seferleyüp gelür iken der-i devletden ketḫüdālıġımuz Toḳat ḳāḍısına virilüp bu ḳullarına Ṭarsus sancaġı ṣadaḳa olınup varıldıḳda bir yıl ḳarār itmedin yine eski ṣāḥibine muḳarrer olup ṣıfrü'l-yed āsitāne-yi merāmbaḫşlarına gelinüp mülāzemet üzere iken sancaġımızı alan kimesne vefat idüp bu bendelerine ʿarż olınduḳda Dimişvār'a tābiʿ Muṣṭafa Beg sancaġı bu ḳullarına ṣadaḳa olınup Ṭarsus anlara virilüp bir avuç ṭoprak ise daḫı ḳabūl iderüz feemmā Rūm ili beglerinden baʿżısına sancāḳ virilüp Rūm ilinden Anaṭolı ṭarafına gelmelüdür bu ḳullarına virilen anlaruŋ semtidür anlara iḥsān olınup semtimüzde olan bu duʿācılarına olmaḳ recā olınur."* [1b] cümlelerindeki ifadesine göre şârih Ka'be ziyâreti sonrası Sivas Defter Kethüdâlığı'na atanmış, ancak dönüş yolculuğunun 3 yıl gibi uzun bire süreye yayılması üzerine bu görev kendisinden alınıp Tokat Kadısına verilerek şahsına dea (muhtemelen dönüş yoluna yakın olduğu için) Tarsus sancağı verilmiştir. Burada bir yıl kadar görev yaptıktan sonra Tarsus Sancağı tekrar eski idarecisine emanet edilmiş, kendisi de memleketine dönmüştür. Ancak, memleketine döndükten kısa bir süre sonra Tarsus sancağı'na tayin olunan kişi vefat etmiş, sancak kendisine teklif edilmiş olsa da sonra Dimişvar (Tameşvar olmalı)'a bağlı Mustafa Beğ Sancağı kendisine emanet edilmiştir.

Hâcî Pîrî, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'ye *"...kendü inşāmuz ile İstanbul'da taḥrīr olınan **Mesnevī** şerḥinüŋ intiḫābı ve şehzāde-yi cüvānbaḫt āṭālallāhu Teʿālā ʿÖmer Ḥażretleri içün derc olınan kelimāt-i ṭayyibe küstāḫāne südde-yi merāmbaḫşları ṣuyuna ʿarż olınmuşdur Ḥaḳ sübḥānehu ve tebāreke sūr-i humāyūnların mübārek eyleyüp kemāl-i pīrlige yitişeler"* [1b] cümlelerinde beyan ettiği üzere İstanbul'da, *"...bu dāʿî-yi bîẕelîl ve bu ḥaḳîr-i ẕelîl yaʿnî Ḥācî Pîrî-yi püreʿalîl sermāye-yi ḳalîl ile muḳaddemā ḳuṭbülʿārifîn sulṭānülmuḥaḳḳıḳîn Mevlānā Muḥammed Celālleddîn Rūmî'nüŋ mesneviyātından cild-i evvelîn Türkî libās ile tertîb idüp baʿżısı eblāġuṣṣuleḥā ve efẓālülfuḍalā Hüseyn Ḫārezmî'nüŋ ʿİbāret-i Fürs ile olan icmālinden ve baʿżı Mevlānā Sürūrî Şerḥinüŋ tafṣîlātından ve baʿżı kelimāt-ı ṭayyibe-i ekābir-i dîn vemüṭāyebāt-ı muʿtebere-i efāżıl-ı ehl-i yaḳînüŋ elfāẓ-ı dürerbārlarından ve ḳarîḥayı faḳîrden ẓuhūr*

iden maʿānî-yi dilpeẕîrden derc olınup ibtidâsı Ḥażret-i Firdevsâşiyān ve ḳuds-mekān merḥūm ve maġfūr Sulṭān Süleymān ve intihâsı ġarîki raḥmet-i ġufrān oġlı Sultan Selîm ṣāḥibḳırān ʿaleyhim er-rahmeti velġufrān zamānlarında vāḳiʿ olup cevâhîr-i pürẕevâhiri deryā-yı maʿârifden ṣaḥrā-yı beyâna ve leṭayif-i pürʿiberi gülistān-ı ṣafādan ṣaḥîfe-yi ʿayāna gelüp taḥrîr olınmış idi" [3a, 3b] cümlelerinde beyan ettiği üzere Kânûnî Sultan Süleyman zamanında başlamış, oğlu Sultan II. Selîm zamanında bitirmiştir. Yukarıya alıntılanan cümlelerde belirttiği üzere şerh ettiği beyitleri Mevlânâ Celâlleddîn Rūmî'nüŋ Mesnevî'sinin ilk cildinden seçip almış, Hüseyin Harezmî ve Sürûrî şerhlerinden de aktarımlarda bulunup kendisinden de bazı ilaveler yaparak şerhi tamamlamıştır. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî,* Şehzâde Ömer hakkında sarf olunan güzel sözlerle birlikte –yukarıdaki beyandan anlaşıldığı kadarıyla- muhtemelen şehzâde'nin sünnet düğününde takdim edilmiş olmalıdır.

Hâcî Pîrî'nin ölüm yeri ve tarihi hakkında bir bilgi mevcut değildir. Yaşadığı devri göz öünnde bulundurarak 16. Yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk yarısında yaşadığını sandığımız şârih, muhtemelen 17. yüzyıl ortalarına yakın bir devirde ölmüş olmalıdır. Şerhi yazdığı İstanbul'da ölmüş olması da ihtimal dahilindedir.

Edebî Kişiliği

Hâcî Pîrî'nin bilinen tek eseri *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'den hareketle edebî kişiliği hakkında şunlar söylenebilir: *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* ile kısmî de olsa Mesnevî şerhine cüret etmesi, onun Farsça bilgisinin iyi dercede olduğuna işaret eder. Bunun yanısıra, şerh arasına serpiştirilen Farsça beyit ve şiirlerin bir kısmının kendisine ait olması da onun Farsça bilgisinin derinliğine delil olarak kabul edilebilir. Eserde şerhi desteklemek için alıntılanan âyet ve hadîslerin açıklanması ve manalarının zikredilmesi de Arapça bilgisinin yeterliliğinin delili niteliğindedir.

Hâcî Pîrî'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'den hareketle bir nâsir olarak anılması uygun olsa da şâirlik yanının olduğunu da söylemek yanlış olmaz. Onun edebî çehresi ile ilgili olarak söylenebilecek en doğru söz önce nâsir, sonra şâir olduğudur. *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*, onun nâsirliğini belgelemek için yeterli bir delildir. Eserde, Mesnevî

beyitlerini açıklarken izlediği yol (yöntem) ve kurduğu cümleler, âyet, hadîs ve şiirlerle ilgili yaptığı bağlantılar onun nesir kurallarını bilen bir nâsir olduğu fikrini verirler. Şerhin başında adlarını zikr ettiği Hüseyn Ḫārezmî, Sürûrî vb. şâir ve nâsirlerden alıp şerh aralarına serpiştirdiği mısra, beyit ve şiirlerin yanında yer yer kendisinin de Farsça-Türkçe mısra, beyit ve şiirler söylemiş olması Hâcî Pîrî'nin nâsirliğinin yanında şâirlik sıfatı olduğunun işareti niteliğindedir. Ancak, iki sıfatı arasında bir mukayese yapılacak olursa onun nâsirliğinin şâirliğinden once anılması gerektiği söylenebilir.

Hâcî Pîrî'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de başka şâir ve nâsirlerden aktardığı ve kendi söylediği mısra, beyit ve şiirler, Arapça âyet, hadîs ve özlü sözler eğitici-öğretici ve ahlâkî ders verici özellik arz ederler. Arapça âyet, hadîs ve özlü sözlerin eğitici-öğretici, uyarıcı ve ahlâkî sorumluluk yükleyici içeriklerinin yanında özellikle başka şâir ve nâsirlerden aktardığı ve kendi söylediği Farsça-Türkçe mısra, beyit ve şiirlerde öne çıkan hikemî söylem, takındığı eğitici-öğretici, uyarıcı ve ahlâkî sorumluluk yükleyici tavır onun eğitmen-öğretmen ve ahlak adamı sıfatlarına da îmâda bulunurlar. Bu ifadelerden hareketle söylemek gerekir ki Hâcî Pîrî'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'de başka şâir ve nâsirlerden aktardığı ve kendi söylediği mısra, beyit ve şiirler, Arapça âyet, hadîs ve özlü sözler, Mesnevî'nin 1. cildinden seçtiği beyitlerin şerhiyle sergilemek istediği sıfatları ve ulaşmak istediği amacıyla uyum içerisindedirler.

Hâcî Pîrî'nin edebî-tasavvufî çehresi hakkında söylenebilecek son söz onun Mevlevîlik tarîkatı mensubu ya da Mevlevîlik muhibbi olabileceği düşüncesidir. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Mesnevî-Ma'nevî adlı eserinin ilk cildinden seçtiği beyitlerin şerhini yapması hem Mesnevî'nin tanıtımına hem de açıklanıp anlaşılmasına katkı olarak algılanabilir. Onun Mesnevî şerhine girişmesinin temelinde ise Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'ye karşı beslediği derin sevgi ile şahsı ve öğretisine karşı duyduğu saygı ve bağlılık olduğunu belirtmek gerekir.

2. MESNEVÎ-Yİ MANEVÎ'YE YAPILAN TÜRKÇE ŞERHLER[8]

2.1. Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Şerhler

2.1.1. Mustafa Şem'î Şem'ullâh, *Şerh-i Mesnevî-yi Şem'î*

Osmanlı âlimi ve aynı zamanda *Mesnevî* şârihidir. Farsça'dan yapmış olduğu tercüme ve şerhlerle tanınmıştır.

Şerh-i Mesnevî adlı eseri *Mesnevî*'ye yapılan Türkçe şerhtir. III. Murad'ın emriyle 1587' yazılmaya başlanmıştır (Öztürk, 2010.ss. 503-504).

2.1.2.İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Mecmû'atü'l-Letâyif ve Matmûratü'l-Ma'arif*

Mevlevî şeyhidir. *Mesnevî*'yi şerh etmiştir. Ankara'da doğmuştur. İlk eğitimini Ankara'da almıştır.

Mecmûatü'l-letâif ve ma'mûretü'l-maârif adlı eser "*Mesnevî Şerhi*" adıyla bilinmektedir ve kendisine "Hazret-i Şârih" unvanını kazandırmıştır (Yetik, 1991.ss. 211-213).

2.1.3. Muhammed Murad Mollâ, *Hülâsatü'ş-Şürûh*

Muhammed Murâd Mollâ, eserin mukaddimesine hamdele ve salvele ile başlar daha sonra Hz. Muhammed'in ashabına övgüler yazar. Eserinin adını *Hülâsatü'ş-Şürûh* koymuştur.

[8] Özdemir, Mehmet (2016b). *Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri. International Periodicalfor the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (11/20 Fall), s.461

Mesnevî'nin dîbâcesini parça parça açıklamaya çalışmıştır ve hareke değişiklerine değinmiştir. Açıklamalarını yaparken de ayet ve hadislerden faydalanarak düşüncelerinden bahseder (Özdemir, 2016b: s. 468).

2.1.4. Ahmed Avni Konuk, *Mesnevî-yi Şerîf Şerhi*

İstanbul'da doğmuştur. Konuk, Mesnevîhan Selânikli Mehmed Esad Dede'ye intisap etmiş ve Mevleviyye tarikatına girmiştir. Mehmed Esad Dede'den Farsça öğrenmiştir.

Mesnevî Tercüme ve Şerhi (Konya Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 4740-4773). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Meşnevî'sine Türkçe ile yapılmış en kapsamlı şerh olarak kabul görmektedir (Öngören, 2002: ss. 180-182).

2.1.5. Tâhirü'l Mevlevî, *Şerh-i Mesnevî*

1877 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Gerçek adı Mehmed Tâhir'dir. Gülhane Askerî Rüşdiyesi'nde eğitim almıştır. Mevlevî şeyhi Mehmed Esad Dede'nin derslerine katılmış ve ondan icâzet almıştır.1951 yılında vefat etmiştir (Kahraman: 2010.ss. 407-409).

Tâhirü'l-Mevlevî, *Mesnevî*'nin dîbâcesini bölüm bölüm ele almış, ayet ve hadislerin yanı sıra pek çok düzyazı ve şiir alıntısıyla açıklamıştır. *Mesnevî*'nin ilk beytini Arap harfleriyle de Lâtin harfleriyle de verir sonra ise çeviriye geçer. Mesnevî'nin birinci cildinin sonuna değin Farsça beyitleri Lâtin harfleriyle de verir ancak daha sonraki ciltlerde beytin sadece Farsçasını vermekle yetinmiştir. Çeviriden sonra açıklama kısmına geçmeden kelime açıklamalarına yer vermiştir (Özdemir: 2016b. s.470).

2.1.6. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi*

Türk tarikatları ve Mevlevîlik, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre üzerindeki araştırmaları ile tanınmıştır. Abdülbaki Gölpınarlı, küçük yaşlarından

itibaren çeşitli tarikatlara girmiştir fakat zamanla bunlardan ayrılmıştır. Onun çalışmaları sayesinde Türk tarikat ve tasavvuf tarihi üzerindeki bilgiler gelişmiştir (Akün: 1996.ss. 146-149).

Gölpınarlı Konya Mevlâna Müzesinde 51 numarada kayıtlı metni şerhine esas almıştır. Gölpınarlı, şerhinde beyit beyit şerh etme metodunu tercih etmiştir. Gölpınarlı gerek duyduğu beyitleri şerh etmiş, diğerlerinin ise tercümesini vermekle yetinmiştir (Güleç: 2006.s. 150).

2.2. Mesnevî'nin Bir Kısmına Yönelik Manzum Şerhler

2.2.1. Mu'înüddîn b. Mustafa, *Mesnevî-yi Murâdiyye*

Muini, Afyonkarahisar'da doğmuştur. Eğitimini Abdurrahîm-i Karahisarî'nin yanında tamamlamıştır. Muini, eserde önce metni vermiş, sonra da metnin çevirisini ve açıklamasını yapmıştır. Eser tam bir çeviri özelliği göstermez (Demirel: 2007. s.481).

2.2.2. Aydınlı Dede Ömer Rûşenî, *Çobannâme ve Neynâme*

Mutasavvıf şair olan Aydınlı Dede Ömer Rûşenî şiirlerinde kullandığı Rûşenî mahlasıyla tanınır.

Çobannâme, Mesnevî'de yer alan "*Mûsâ ile Çoban*" adlı hikâyenin geniş bir şekilde yapılmış olan tercümesidir.

Neynâme, konusunu *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytinden almaktadır ve 1028 beyittir. Eserin aslında belli bir adı yoktur. Başta ney konusunda yazılmış bazı bölümler vardır ve sonrasında ise tasavvufî aşkı anlatan bazı açıklamalar yer alır (Uzun, 1994.ss:81-83).

2.3. Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beytine Yönelik Mensur Şerhler

2.3.1. İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Fâtihü'l-Ebyât*

Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinin ve anlaşılması zor bazı kelimelerin açıklamasından oluşan bir risâledir (Yetik, 1991.ss. 211-213).

2.3.2. Ağazâde Mehmed Efendi, *Mesnevî Şerhi*

Ağazâde Mehmed Efendi, Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinin açıklamasını yapmıştır. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 619 numarada bulunmaktadır. Açıklama yapılırken ayet ve hadislerden yaralanılmıştır (Özdemir, 2016b: s.473).

2.3.3. Bağdâdî Abdülazîz Âsım, *Mesnevî Şerhi*

Abdülaziz Âsım, 1803 yılında Bağdat'tadoğmuştur. Bağdatlı Âsım'ın on sekiz beyit şerhi Türkçe Divan'ının sonunda yer alan dört varaklık kısımdır. Divan'ın 125b-128b varakları arasında bulunan on sekiz beyit şerhinin sonunda yaklaşık iki varak süren ve Mesnevî'nin birinci cildinden seçilmiş beyitler bulunmaktadır (Özdemir, 2017: s. 370).

2.3.4. Rızâeddîn Remzî Errıfâ'î, *Lübb-i Mesnevî*

Rızaeddin Remzî er-Rifaî, Mukaddeme başlığı altında *Mesnevî* ve şerhi yapma sebebine dair bir açıklama yapmıştır, ikinci bölümde *Lübbü'l- Mesnevî* başlığı altında *Mesnevî*'nin girişinde yer alan Arapça sözler ve ilk on sekiz beytin açıklamasını yapmıştır (Demirel, 2005: s.597).

2.4. Mesnevî'nin Bir Kısmına Yönelik Diğer Mensur Şerhler

2.4.1. Seyyid Ebussu'ûd b. Seyyid Sa'dullâh Elhüseynî Elkayserî, *Mesnevî Şerhi*

Mesnevî'nin dîbâcesini şerh etmemiş, besmele, hamdele, salveleden sonra dîbâceden yaptığı alıntılarla beyitlerin açıklamasına başlamıştır. Mesnevî'nin birinci defterini şerh etmiş olan Kayserî, beyitleri açıklarken kelimeleri uzun uzadıya açıklama yapmaktan kaçınmış, bazı yerlerde metnin karşılığını vermiş bazı yerlerde ise beyitlerin karşılığınının yorumunu yapmıştır (Özdemir, 2016b: s. 475).

2.4.2. Bosnalı Sûdî Efendi, *Mesnevî Şerhi*

Boşnak asıllı Osmanlı âlimidir. Bosna-Hersek'te doğdu. Adı Ahmed olan şârihin Sûdî diye adlandırılması sebebi doğduğu köyün adından kaynaklanmaktadır (Aruçi, 2009: s. 466). Bosnalı Sûdî, eserinde *Mesnevî* beyitlerinin mısra mısra açıklamıştır. Şârih birinci mısrayı geniş bir şekilde açıklar daha sonra ikinci mısraya geçer (Özdemir, 2016b: s. 476).

2.4.3. Sivaslı Hacı İlyaszâde Ömer, *Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*

Hayatıyla ilgili yeterli bilgi yoktur. Hacı İlyas-zade Ömer, eserinde önce şaçıklayacağı beyti vererek başlamıştır, sonra ise beyitte yer alan birtakım kelimelerin gramer özellikleri üzerinde durmuştur. Ayet ve hadislerin yanında pek çok farklı kaynaktan faydalanarak şerhini gerçekleştirmiştir (Demirel, 2007: s. 484).

2.4.4. Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*

Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolu şeyhlerindendir. 1563'te Zile'de doğmuştur (Gündoğdu, 2009: ss. 286-287).

Mesnevî şerhi mukaddimeyle başlamktadır ve Sivâsî bu kısımda eseri niçin kaleme aldığından bahseder burada Sivâsî'ye göre yapılan şerhler yeterli değildir.

Eserini, beyitlerin hangi ayet ve hadise işaret ettiğini ifade etmek maksadıyla kaleme almıştır (Özdemir, 2016b: s. 477).

2.4.5. Pîr Muhammed Efendi, *Hazînetü'l-Ebrâr*

Pîr Muhammed Efendi, *Mesnevî*'nin ilk dört defterinin şerh etmiştir. *Mesnevî*'nin birincidefterinin oldukça hacimli bir kısmınının açıklamasını yamıştır. Şarih beyitleri mısra mısra vermiştir mısraları tercüme ettikten sonra açıklamaya başlamıştır. Eldeki nüshanın sonunda bulunan kayıttan ise 1634 yılının Zilkade ayında tamamlandığı anlaşılmaktadır (Özdemir, 2016b: s. 477).

2.4.6. Sarı Abdullâh Efendi, *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî*

Reîsülküttâb, Mesnevî şârihi, âlim ve sûfîdir. 12 Mart 1584 İstanbul'da doğmuştur. Sarı Abdullah Efendi, "Abdî" mahlasıyla tasavvufî şiirler yazmıştır.

Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî, Sarı Abdullah Efendi'nin "şârih-i Mesnevî" unvanıyla anılmasını sağlayan eseridir. Eser, *Mesnevî*'nin birinci defterinin şerhidir. *Mesnevî*'nin bir cildi üzerine yazılmış olan en geniş şerh özelliğini taşımaktadır. Eserde tasavvufun neredeyse tüm konuları derinlemesine ele alınmıştır (Azamat, 2009: ss. 145-147).

2.4.7. Dervîş Muhammed Şifâyî, *Eşşerhu'l-Kitâbü'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar*

Derviş Şifâyî'nin *Eşşerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar* adlı *Mesnevî Şerhi* iki ciltten oluşmaktadır. Mehmet ÖZDEMİR'in bu eserle ilgili bir çalışması mevcuttur.[9]

[9] Özdemir, Mehmet (2016a). Dervîş Muhammed Şifâyî - Mesnevî Şerhi (Eş-şerhu'l-Kitâbi'l-Mesneviyyi'l-Ma'neviyyi'l-Muhtasar). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Şifâyî, eserinde beyitleri çok fazla uzatmadan ama geniş bir şekilde çevirir bu genişçe yapılan çeviriler ise beyitlerin açıklaması maiyetindedir. Bunu da eserinin mukaddime kısmında belirtir (Özdemir, 2016b: s. 478).

2.4.8. Seyyid Mehmed Ali, *Mesnevî-yi Ma'nevî*

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 2780 numarada *Mesnevî-yi Ma'nevî* adıyla kayıtlı olan ve 435 varaktan oluşan eser, Mesnevî'nin birinci defterinin ilk 1825 beytinin düzyazı şeklinde yazılmış bir açıklamasıdır (Özdemir, 2016b: s. 479).

2.4.9. Tâlibî Hasan Efendi, *Yetîmü'ş-Şürûh*

Tâlibî Hasan Dede, eserine *Yetîmü'ş-Şürûh* adını vermiştir. Eserine, *Mesnevî*'nin üçüncü cildinde yer alan mukaddimeyi açıklayarak başlar. Ayet ve hadislerden faydalanır bunun yanında ise Mevlânâ ve İbn Fârız gibi şahısların eserlerinden de yrarlanarak mukaddimenin açıklamasını tamamlar. Yapıtında *Mesnevî* başlıkları ile ayet ve hadîslerin yazılması esnasında kırmızı mürekkep kullanmıştır (Özdemir, 2016b: s. 480).

2.4.10. Bursalı İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-Mesnevî*

Müfessir ve şairdir. 1653 yılında bugün Bulgaristan sınırlarında bulunan Aydos'ta doğmuştur. Uzun süre Bursa'da yaşadığı için Bursevî, nisbesini kullanmış ve Bursevî nisbesiyle meşhur olmuştur (Namlı, 2001: ss. 102-106).

Rûhu'l-Mesnevî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin *Messnevî*'sinin ilk 738 beytinin şerhidir. Gördüğü rüyalar üzerine esere başladığını belirten İsmâil Hakkı, şerhine sık sık kendi şiirlerinden de eklemeler yapmıştır (Yurtsever, 2001: ss.107-108).

2.4.11. Abidin Paşa, *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-yi Şerîf*

Mesnevi-î Şerif tercüme ve şerhi, Abidin Paşa'nın en tanınmış eseridir aynı zamanda da *Mesnevî*'nin birinci cildinin, beş cilt olarak yapılmş çeviri ve açıklamasıdır. Abidin Paşa, eserinde Batılı düşünürlerin (Aristo, Eflatun gibi) düşüncelerine yer vermiş ve Aristo'nun yaratılış konusundaki düşüncelerine yanıt olarak kendi düşüncelerini ifade etmiştir (Demirel, 2007: s.495).

2.4.12. Kenan Rifâî, *Şerhli Mesnevî-yi Şerîf*

Mutasavvıf ve şairdir. Öğrenimini Galatasaray Sultânîsi'nde tamamlamıştır. Kenan Rifâî'nin 20. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan sûfîler arasında önemli bir kişiliktir.

Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin birinci cildinin şerhi olan eser, dergâhtaki mesnevi derslerinde Ziya Cemal Büyükaksoy, Semiha Cemal ve Samiha Ayverdi gibi öğrencilerin tuttuğu notların daha sonra karşılaştırılarak bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur, bu derleme, Nihad Sâmi Banarlı tarafından günümüz Türkçe'sine kazandırılmıştır. *Mesnevi* şerhleri arasında önemli bir yeri olan bu eser çağımızın dinî-tasavvufî nesir Türkçe'sine bir örnek teşkil etmektedir (Tahralı, 2002: ss. 254-255).

2.4.13. İbrahim Aczi Kendi, *Mevlânâ ve Ruh-ı Mesnevî*

1883 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. İbrahim Aczi Kendi, sanat ve kültür konularında araştırmalar yapan bir kişiliktir. Oldukça çok sayılabilecek miktarda eser kaleme almıştır. *Mevlânâ ve Ruh-ı Mesnevî* adlı kitap, onun önemli eserlerinden biridir (Özdemir, 2016b: s. 482).

Mevlânâ ve Ruh-ı Mesnevî adlı eserinde önce *Mevlânâ* hakkında bilgi vermiş sonra ilk 18 beyti de kapsayacak şekilde *Mesnevî*'nin baş taraflarının açıklamasını yapmıştır (Demirel, 2007: s. 500).

2.4.14. Ziya Avşar, *Aşk Meclisi*

Ziya Avşar, Mevlânâ üzerine yaptığı çalışmalarla bilinmektedir. Avşar, *Aşk Meclisi* adını verdiği *Mesnevî* şerhini 2011'de yayımlamıştır. Eser Mesnevî'nin ilk yüz beytinin tercümesi ve şerhidir (Özdemir, 2016b: s. 482).

2.4.15. H. Hüseyin Top, *Mesnevî-yi Ma'nevî Şerhi*

Mesnevî dersleri veren Hüseyin Top, bu dersleri *Mesnevî-yi Ma'nevî Şerhi* adı altında bir kitapta toplamıştır. Eserinin hazırlanışında Tâhirü'l-Mevlevî'nin eserini örnek almıştır. Hüseyin Top, eserde *Mesnevî* beyitlerini Arap harfleriyle verip altına da Lâtin harfleriyle okunuşunu vermiştir, sonra ise ele aldığı beytin mensur tercümesini vererek açıklama kısmına geçmiştir. Ayet ve hadis iktibaslarına yer vermiş aynı zamanda Hz. Ali'den, Sa'dî, Mevlânâ gibi kişilerin eserlerinden de alıntılar yapmıştır (Özdemir, 2016b: s. 483).

2.5. Mesnevî'den İntihâb Yöntemiyle Yapılan Manzum Şerhler

2.5.1. İbrahim Bey, *Divân*

İbrahim Bey, birçok *Mesnevî* hikâyesini manzum bir şekilde Türkçe'ye aktarmıştır (Demirel, 2007: s. 473). *Mesnevî*'den yaptığı seçmelerin olduğu bölümde önce birkaç beytin çevirisini yapmış, sonra da beyit sayılarına bakmaksızın *Mesnevî* hikâyelerini manzum bir şekilde açıklamıştır (Özdemir, 2016b: s. 483).

2.5.2. Şâhidî İbrâhim Dede, *Gülşen-i Tevhîd*

Divan şairi ve lugat yazarıdır. 1470 yılında Muğla'da doğmuştur. Buradaki mevlevîhânenin şeyhi Sâlih Hüdâyî Dede'nin oğludur.

Gülşen-i Tevhîd, 1530 yılında kaleme alınmıştır. *Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*'nin *Mesnevî*'si tarzında ve aynı vezin kullanılarak yazılmış Farsça bir yapıttır.

Mesnevî'nin her cildinden 100 beyit seçerek bu beyitleri beş beyitle açıklama yoluna gitmiştir (Çıpan, 2010: ss. 273-274).

2.5.3. Cevrî İbrahim Çelebi, *Hall-i Tahkîkat*

Divan şairi ve hattattır. Cevrî, Cevrî Çelebi, Cevrî Dede gibi mahlasları buunan şairin asıl adı İbrâhim'dir. *Hall-i Tahkîkât*, 415 beyitten müteşekkil Türkçe bir terkib-i benddir. *Hall-i Tahkīkāt*, altmış bir beyitlik başlangıç kısmından sonra *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytinin yanı sıra eserden seçilen kırk beytin her birine yapılan beşer beyit eklenmesiyle oluşturulmuştur, eserin sonuna da altı beyitlik bir hâtime bölümü eklenmiştir (Ayan, 1993: ss. 460-461).

2.5.4. Adnî Receb Dede, *Nahl-i Tecellî*

Adnî Receb Dede, Selanik'e bağlı Serez (Siroz) şehrinde doğmuştur. *Nahl-i Tecellî*'nin tespit edilebilen tek nüshası, Mevlânâ Müzesi, İhtisas Kütüphanesi Nu: 2094'te kayıtlıdır (Göre, 2005: s. 248).

Adni Receb Dede, *Mevlânâ*'nın *Mesnevî*'sinden içinde "aşk" kelimesi olan 333 beyti slmış ve her birini, beş Türkçe beyitle açıklamıştır. Eser bu haliyle bir özgülük taşımaktadır (Göre, 2005: s. 251).

2.6. Mesnevî'den İntihâb Yöntemiyle Yapılan Mensur Şerhler

2.6.1. İsmail Rusûhî-yi Ankaravî, *Câmi'u'l- Âyât, Tuhfetu'l- Berere, Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî*

Câmi'ul-âyât, Mesnevî'de yer alan âyet ve hadislerle Arapça beyitlerin ve anlaşılması zor bazı terimlerin açıklamasıdır.

Tuhfetu'l-Berere, Mesnevî'den seçilen bazı beyitlerin açıklamasından oluşmaktadır ve eserde Ankaravî'nin şiirleri de yer almaktadır. Eserin yazma nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Hacı Hüsnü, nr. 736)

Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî, Mesnevî'deki hikâyeleri açıklayan bir yapıttır. Tespit edilmiş olunan tek yazma nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. (Veliyyüddin Efendi, nr. 1672) (Yetik, 1991, 211-213).

2.6.2. Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Ba'zı Ebyât-ı Mesnevî*

Abdülmecîd-i Sivâsî'nin *Mesnevî*'den seçmiş olduğu beyitlerin açıklanmasından oluşan eseri, *Şerh-i Ba'zı Ebyât-ı Mesnevî*'dir. Bu eser Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 2527 numarada "*Şeyhi, Abdülmecid ez-Zili, Ebü'l-Mecd*" adıyla kayıtlıdır. Eser, *Mesnevî*'den alınan on sekiz beyti açıklamış ve daha sonra ise Mesnevî'nin altı cildinden intihâb yoluyla aldığı beyitlerin açıklamalarını yapmıştır (Özdemir, 2016b: s. 485).

2.6.3. Hâcî Pîrî, *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*

Kaynaklarda "*Hâcî Pîrî"* adında bir *Mesnevî* şârihine direkt rastlanılmaz. Demirel'e göre ise Hâcî Pîrî, Osmanlı devlet adamlarından biridir ve 1640'ta vefat etmiştir (Demirel, 2007: s. 486).

Eser *Mevlânâ*'nın *Mesnevîsî*' nin çoğunlukla birinci cildinden seçilen beyitlerin yorumlanması ile oluşturulmuştur. Şârih, eserini zaman zaman ayet- hadîs iktibaslarıyla zengişleştirmiş ve bununla beraber yine eserde beyitleri yorumlarken Türkçe veyahut Farsça olarak bazı şiir, kıt'a gibi edebî türlerden yararlanmıştır. Hâcî Pîrî, eserini milâdi 1582 yılında tamamlamıştır.

2.6.4. Sabûhî Ahmed Dede, *İhtiyârât-ı Hazret-i Mesnevî-yi Şerîf*

Mevlevî şeyhi ve şairdir.1584Tokat'ta doğmuştur. Adı Ahmed'dir. Küçük yaşlarda ailesiyle birlikte İstanbul'a gitmiştir. İlkeğitimini ve dinî bilgileri babası Tokadî Mehmed Efendi'den almıştır. Sabûhî, Mevlevî olmakla birlikte Mevlevîliğe yakın olan diğer tarikatlarla da ilgilenmiş ve mensuplarıyla dostluk ilişkisi kurmuştur. Yaşadığı dönemde şairliğinden daha çok âlim kişiliği ve *İhtiyârât-ı Mesnevî* adlı eseriyle tanınmıştır (Sarı, 2008: ss.357-358).

Eserde, *Mesnevî*'den seçtiği beyitlerin yorumlamasında Füsûsu'l-Hikem, Miftâhu'l-Gayb, Mantıku't-Tayr gibi eserlerden faylanmıştır (Özdemir, 2016b: s.487).

2.6.5. La'lîzâde Abdülbâkî, *Gıdâ-yı Rûh*

Bayramî-Melâmî tarikatına mensup bir sûfîdir. İstanbul'da doğmuştur. Lâ'lîzâde Abdülbâki Efendi dinî ve tasavvufî ilimleri babasından öğrenmiştir. İlmiye sınıfında yer almıştır ve uzun yıllar müderrislik, kadılık gibi görevleri icra etmiştir. Osmanlı bürokrasisinin içinde olmasına karşın daima tasavvufu ön planda tutmuştur (Azamat, 2003: ss.90-92) .

Lâ'lîzâde, eserini oluştururken *Mesnevî*'nin altı cildindende farklı sayılarda beyitler seçmiştir. Beyitleri şerh ederken ise *Mantıku't-Tayr*- Feridüddin Attar, *Musibet-name*-Feridüddin Attar, *İhyâ-yı Ulûmi'd-dîn*- İmam Gazâlî, *Baharistan*-Molla Câmî gibi pek çok kişinin eserlerinden yararlanmıştır (Özdemir, 2012: s. 80).

2.6.6. Esseyyid Elhâc Muhammed Şükrî İbn Ahmed 'Atâ, *Müntehabât-ı Mesnevî*

Muhammed Şükri'nin hayatı hakkında fazla bir bilgi birikimi edilememiştir (Demirel, 2007: s. 495). Eserde Mesnevî'den seçilmiş 231 beytin şerhi yer almaktadır. Muhammed Sükri, Mesnevî'den seçtiği beyitleri yorumlarken sık sık ayetlerden ve de hadîalerden yararlanır fakat ayetin Arapçasını vermeden sadece mealini yoruma eklemeyi tercih etmiştir (Özdemir, 2016b, s. 487).

2.6.7. Muhammed Es'ad Dede, *Şerh-i Ebyât-ı Mesnevî*

Es'ad Dede, Selânik'te doğmuştur. *Mesnevî* şârihlerinden Tahirü'l-Mevlevî'nin hocasıdır. Kasımpaşa Mevlevihânesi Mesnevihânlığı vazifesinde bulunmuş ve Fatih Camii'nde *Mesnevî* dersleri vermiştir.

Es'ad Dede'nin defter halinde olan ve Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, No.5792, 5793'da kayıtlı olan eserinde "Mesnevi'nin İlk 360 Beytinin Tercüme ve Şerhi" not düşülmesine rağmen eserde eksiklikler olduğu görülmüştür (Demirel, 2007: s. 496).

2.6.8. Fazlullâh Rahîmî, *Gülzâr-ı Hakîkat*

Gülzâr-ı Hakîkat, 3 ciltten oluşan bir eserdir. Mesnevîden birinci, ikinci ve üçüncü cildinden seçilen hikâyelerin tercüme ve şerhinden oluşmaktadır. Fazlullâh Rahîmî, hikâyeleri mensur olarak tercüme ve şerh etmiştir (Özdemir, 2016b: s. 488).

2.6.9. M. Muhlis Koner, *Mesnevî'nin Özü*

1886 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. Önemli bir fikir adamı ve yazardır. 1950 yılından ölene değin *Mesnevî'nin Özü* adlı yapıtı için çalışmıştır (Demirel, 2007: s. 498). M. Muhlis Koner'in *Mesnevî'nin Özü* adlı eseri altı ciltten oluşmaktadır. Mesnevî'den seçmiş olduğu hikâyeleri anlaşılır bir dille tercüme ve şerh etmiş ve gençlerin de Mesnevî'yi anlamasını amaçlamıştır (Özdemir, 2016b: s. 488).

2.6.10. Derviş Orhan Kuntman, *Mevlânâ Mesnevî*

Eser iki kitap halinde 1972 ve 1973 yıllarında yayımlanmıştır. Çeşitli eklemeler yapıldıktan sonra 2003 yılında tekrar basılmıştır. Orhan Kuntman esere *Mesnevî*'nin dîbâcecesini manzum şekilde çevirerek başlamış ve ardından ilk on sekiz beytin de Farsçalarını Lâtin harfleriyle vererek bunların da manzum çevirilerini yapmıştır. On sekiz beyit şerhinin ardından Mesnevî'nin 1, 3, 5 ve 6'ncı ciltlerinden seçtiği hikâyelerin beyitlerini Lâtin harfleriyle vererek manzum çevirilerini yapmıştır. Eserin sonunda, Mesnevî'nin on sekiz beytinin Orhan Kuntman tarafından yapılan İngilizce çevirisi bulunmaktadır (Özdemir, 2016b: 489).

2.6.11. M. Fatih Çıtlak, *Mesnevî Şerhi Padişah Cariye Kıssası, Küfrün Fedaisi*

M. Fatih Çıtlak da *Mesnevî Şerhi Padişah Cariye Kıssası* adını taşıyan eserinde *Mesnevî*'nin birinci cildinde geçen söz konusu kıssanın şerhini yapmış ve eserinde bu kıssanın beyitlerini Farsça olarak verdikten sonra Lâtin harflerine çevirmiş ve manzum bir şekilde tercüme etmiştir.

"Yahudi Padişaha Vezirinin Hile Öğretmesi" kıssasını işlediği Küfür Fedaisi'dir. Bu eserde Çıtlak, Mesnevî'nin birinci cildinde geçen söz konusu hikâyenin özetini verdikten sonra beyitlerin şerhine başlar. Beyitleri genel olarak grup grup mensur bir şekilde tercüme edip şerhe geçer (Özdemir, 2016b: 489).

2.6.12. Mehmet Demirci, *Mesnevî Hikâyeleri'nden Dersler*

Mehmet Demirci, *Mesnevî Hikâyeleri'nden Dersler* adlı eserinde *Mesnevî*'de bulunan kırk hikâyenin şerhini yapmıştır. Demirci, *Mesnevî*'de geçen hikâyeleri bir bütün hâlinde ele alarak özetlemiştir. Yorumlarında ayet ve hadîslerden de yararlanmıştır (Özdemir, 2016b: s. 489).

2.7. Cezîre-yi Mesnevî Şerhleri

2.7.1. Cezîre-yi Mesnevî'nin Manzum Şerhleri

2.7.1.1. İbrahim Cevrî, *Aynü'l-Füyûz*

Cevrî İbrahim Dede, Yûsuf-ı Sîneçâk'ın *Cezîre-yi Mesnevî* adlı eserini *Aynü'l-Füyûz* adıyla manzum bir şekilde şerh etmiştir. Cevrî, eserinde *Mesnevî* beyitlerini yazmadan önce beş beyitle şerhini yapmış ve sonrasında *Mesnevî*'nin Farsça beytini vermiştir. Beş beyitlik şerh içinde de ilk beyit tercüme, kalan dört beyit de açıklamadır (Özdemir, 2016b: s. 490).

2.7.1.2 Abdullâh-ı Bosnavî, *Şerh-i Manzûme-yi Cezîre-yi Mesnevî*

Bosna'da doğmuştur. Asıl adı Abdullah Abdî'dir. Eğitimine Bosna'da başlamış İstanbul'da tamamlamıştır. Bursa, Mısır gibi yerlerde bulunmuştur. Hicaz'a gitmiş ve dönüşte Şam'a uğrayıp Muhyiddîn-i Arabî'nin türbesi yanında inzivaya çekilmiştir daha sonra Konya'ya gelmiş ve ölene dek orada kalmıştır.

Şerh-i Manzûme-yi Cezîre-yi Mesnevî, Yusuf-ı Sine-çâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinin manzum Türkçe şerhidir. Eser *Mesnevî* kalıbıyla yazılmıştır (Demirel, 2007: s. 486).

2.7.2. Cezîre-yi Mesnevî'nin Mensur Şerhleri

2.7.2.1. Mehmed İlmî Dede, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*

1611 yılında Bağdat'ta doğmuş ve eğitimini burada tamamlamıştır daha sonra İstanbul'a gitmiştir. Fatih Camîi'nde ders vermiş ve böylelikle tanınmıştır.

İlmî Dede şerhine *Mesnevî*'nin ilk 18 beytinin şerhi ile başlar ve bütün bir şerh boyunca önce şerhini yapacağı beyti verip sonra da beytin tercümesini ve şerhini yapmıştır. Şerh boyunca tasavvûfî açıklamalara da yer vermiştir (Demirel, 2007: s.483-484).

2.7.2.2 Abdülmecîd-i Sivâsî, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*

Sivâsî, eserine 1602 yılında başlamıştır. *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî'*ye besmele, hamdele ve salvele yazdıktan sonra bir de mukaddime yazar ve mukaddimesinde bu eseri niçin kaleme aldığından bahseder (Özdemir, 2016b: s.491).

2.7.2.3. Ali Dervîş, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*

Ali Dervîş'in doğum ve ölüm tarihleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Eseri ise Mehmet İlmî Dede'nin *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî* eserinin bir kopyası niteliğindedir (Demirel, 2007: s. 490).

2.7.2.4. Meknî Efendi, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*

III. Ahmed döneminde İstanbul'da yaşamıştır ve bir Mevlevî şeyhidir. Yusuf Sîneçâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinde 366 beyit intihab etmiştir (Demirel, 2007: s. 492).

2.7.2.5. Şeyh Gâlib, *Şerh-i Cezîre-yi Mesnevî*[10]

Galata Mevlevîhânesi şeyhidir. Yûsuf Sîneçâk'ın eserine 1790'da yazılmış bir şerhtir. Müellifin Türkçe tek düzyazı eseridir ve bu sebeple ayrıca önem arz etmektedir. Şerh, genel anlamda bir müntehabât olma özelliği taşımakla birlikte *Mesnevî*'den seçilen beyitler kendi aralarında bir konu bütünlüğü oluşturmaktadır (Kalkışım, 2010: ss. 54-57).

[10] Mesnevî şerhleri ve tercümeleri ile ilgili bilgi için ayrıca bkz.: 1. Doç. Dr. Şener Demirel, *Mevlânâ'nın Mesnevîsi ve Şerhleri,* Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt S, Sayı 10,2007, 469-504; 2. Dr. İsmail Güleç, *R. A.Nicholson'un Mesnevî Tercüme ve Şerhi Üzerine*, Dîvân İlmî Araştırmalar, 20 (2006/1), s. 227–240; 3. Özdemir, *a.g.m,* s.461-502.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ YAZMASI'NIN TANITIMI

Eser Adı: İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî

Yazar: Hâcî Pîrî Efendi

Dil: Türkçe

Yazı Türü: Nesih

Cilt: 1

Kayıtlı Olduğu Ktp: Süleymaniye Ktp.

Bölüm: Halet Efendi Ek

YayınTarihi: h.0990 / m.1582

Demirbaş no: 00026

Satır Sayısı: 17 satır

Yaprak Sayısı: 172 v. 172b sayfasının sonunda yer alan yazının arka sayfaya uzaması sebebiyle 173a diyebileceğimiz bir sayfa daha ortaya çıkmaktadır fakat bu sayfaya incelediğimiz nüshada numara verilmemiştir.

Başı: [1a] (1) Saʿādetlü ve rifʿatlü pādişāhımuz *eʿazza'llāhu enṣārahu* ḥażretlerinüŋ dergāh-ı ʿālīlerine (2) ʿarż-ı ḥāl-i dāʿī-yi bīvücūd budur ki bu bendeleri vilāyet-i Sīvās'un ḳudemāsından (3) olup anda ʿılāḳa-yi kesīremüz vardur muḳaddemā taḥṣīl-i ʿulūm eyleyüp ve bir miḳdār daḫı (4) meşāyiḫ ḫiẕmetinde olup baʿdehu vilāyet- i mezbūre dīvānında ḳırḳ yıldan ziyāde istiḳāmetle (5) ḫidmet olınup...

Sonu: [172b] bu risālede meẕkūr olan zümre enbiyā-yı kiram ve fırḳa-yı evliyā- yı aʿẓām ḥürmetine seyyiātımuz ḥüsnāna mübeddel olup bu nüsḫa-yı pürmevhibe müṭālaʿa ve müẕākere idenler ile …

Mesnevî'nin birinci cildinden seçki yöntemiyle alınan beyitlerin Türkçe şerhlerinden oluşan ve *Hâcî Pîrî* tarafından kaleme alınan *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*

adlı yazma eser Süleymaniye Ktp. Halet Efendi No: 26'da bulunmaktadır. Eserin bilinen başkaca bir nüshası mevcut değildir.

Adı geçen yazma eser siyah mürekkeple yazılmış fakat büyük başlıkların, Mesnevî, kıt'a, mısra, beyt gibi kelimelerin yazımında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Beyitleri birbirinden ayırmak için de yine kırmızı mürekkeple kalınca bir nokta konmuştur. Alıntı yapılan ayet ve hadisler yazılırken ise üzerleri siyaha yakın bir mürekkeple uzun ve düz bir çizgi ile çizilmiştir. Alıntı yapılan özlü sözler için de bazen uzunca bir çizgi çekmiş fakat bazen bu çizgiyi kullanmamaıştır. *Mesnevî*'den alınan beyitlerin belirgin olması için kırmızı mürekkeple Mesnevî yazılmıştır. Eserde bazı kelimeler sandığımız üzere yazarın el çabukluğundan ya da başka sebepten yanlış yazılmıştır: "tā'ife" kelimesinin "tāyife" şeklinde yazılması gibi (51a;72a vb.). Eser oldukça okunaklı ve açık bir şekilde kaleme alınmıştır.

2. METNİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ

Hâcî Pîrî'nin *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî* adlı Mesnevî şerhi dil ve yazım özellikleri bakımından araştırmacılar için renkli ve zengin bir malzeme sunar demek yanlış olmaz. Bu bağlamda eserin dil ve yazım özellikleri ile ilgili söylenebilecek ilk söz *İntihâb-ı Şerh-i Mesnevî*'nin Farsça-Türkçe ve Arapça dil hususiyetlerini bir arada barındıran bir yapı arz ettiği olmalıdır. Eserdeki Farsça kısımlar Mesnevî'nin ilk cildinden seçilen beyitler ile Hâcî Pîrî'nin yazdığı veya başka şairlerden aktardığı Farsça mısra, beyit ve şiirlerden oluşur. Mesnevî'den seçilen beyitlerin şerhinin Türkçe yapılması ve şerhler arasında Hâcî Pîrî'nin şerhini desteklemek için Kur'ân'dan aktardığı âyetler ile hadîs ve Arapça özlü sözler veya kelâm-ı kibârlar da eserin Arapça kısmını oluştururlar. Bu özelliği ile eser mülemma' bir görünüm arz eder.

Eserde göze çarpan başka bir yazım özelliği Arapça sözcüklerin bir kısmını Hâcî Pîrî'nin konuşma dilinde söylendiği gibi aktarmasıdır. Bu çerçevede özellikle fâʿil veznindeki bazı sözcüklerle feʿâ'il veznindeki sözcüklerin asıl imlası dışında halk arasında söylendiği gibi yazılmış olmasıdır. Bu sözcüklerin farklı yazılımları şârihin kelimenin asıl imlâsını bilmemesinden kaynaklanmış olabileceği gibi hızlı yazması sonucu dalgınlıkla bazı kelimeleri hatalı bir şekilde yazmasından da ileri gelebilir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

55a; 11.satırda ‘âyiddür, 59a ; 14.satırda fâyide, 63a; 13.satırda şedâyid, 63b; 17.satırda tâyife, 64a; 3.satırda kâyil, 66a;10.satırda sâyir, 66a;13.satırda şemâyil, 67b; 3.satırda dâyim, 68b; 1.satır ve 69b; 10.satırda dâyire, 70a; 9.satır, 73b; 15.satır ve74b; 10.satırda zâyil, 72a; 3.satırda besâyir, 72a; 3.satırda zamâyir kelimeleri ve yine 72a; 16.satırda gâyih, 73a; 6.satırda câyiz ve 79a; 4.satırda kâyinât, 90a; 5.satırda fâyiż, 98b; 14.satırda kâyim kelimelerinde hemze kullanılarak yazılması gerekmektedir fakat bu yazım yanlış olmasına karşın o dönemdeki genel yazı özelliğine uyularak yazılmışlardır.

Eserde göze çarpan bir başka yazım özelliğinin Arapça sözcüklerin bir kısmının imlâsının değiştirilerek yazılmış olması durumu olduğu söylenebilir. Bu tür yanlış yazılım yanlışlarına:

51b: 12.satırda doğru yazılışı “دين ” şeklinde olan Arapça “dîn” kelimesinin "ى (ye)" harfi konulmaksızın “دن ” şeklinde hatalı yazılması ve
64b; 14. satırda “magrûr” kelimesini şârih “magrûz” şeklinde yazılmış olması örnek gösterilebilir. Bu yazım yanlışı şârihin dalgınlık veya yorgunluğundan kaynaklanmış olabilir. Arapça kelimelerin yanlış yazılımları yanında bir kelimenin ikli farklı şekilde yazılışına yer verilmesinin yazarın bilinçli yaptığı bir yazım şekli olduğu düşüncesindeyiz.

Eserde, Eski Anadolu Türkçesi dil ve yazım özellikleri ile çokça karşılaşıldığını belirtmek gerekir. Eski Anadolu Türkçesi dil ve yazım özellikleri gerek eklerin gerekse bazı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki gibi yazılmaları örnek gösterilebilir. Bu bağlamda:

72a: 3.satırda “itmedin” kelimesinde ayrılma eki olan -den,-dan ekini -din şeklinde yazılması örnek gösterilebilir.

58b: 14.satırda Klasik Osmanlı Türkçesinde “كبى " şeklinde yazılan “gibi” kelimesinin metinde “كيبى " şeklinde her iki ünlüsü de konularak yazılması yazılması ile

53a:17.satırda “سوينمز ” (süyünmez) ve 53b: 1.satırda “سيونور " (süyünür) sözcüklerinin bir metinde iki farklı şekilde yazılmış olmaları kelimelerin hem Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil ve yazım özelliklerine uygun olarak yazılması hem de müstensihin imla bilgisinin yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir. Bu yazı ve ifade biçiminin aynı zamanda sâde nesrin bir özelliği olduğunu belirtmek gerekir.

51a: 4.satırda “risâletüŋ” 51b: 5.ve 9.satırda “senüŋ” kelimesinde ve 66a: 5.satırda “idrâküŋ” kelimesi ve 67b: 2.satırda bulunan “kimesnenüŋ” kelimesinde eklerin yuvarlak olması EAT özelliği taşımaktadır.

51a: 16.ve17. satırlar ve 51b: 1.,2., vs. satırlarda “cüvân” kelimesinin “cevân” şekli de vardır fakat bu kelimeyi şârih “cüvân” olarak yazmayı tercih etmiştir. Bu iki örnekte kelimelere ötre (damma) kullanarak ses vermiştir. Kelimelerin yazılışında yer yer harekelere de yer vermiştir.

53a: 13. satırda ise “nefsdür” kelimesinde -dır,-dir bildirme eki olan -dür kelimeden ayrı olarak yazılmıştır. Ekin kökten ayrı yazılması da EAT dil özelliğidir. 53a: 14. ve 15.satırda geçen “ejdehâ” kelimesinin “ejderhâ” şeklinde kullanımı da mevcuttur ve şârih “ejdehâ” şeklini tercih etmiştir.

56a; 2.satırda “iderüm” kelimesinde yine kelimeye eklenen ekte “و(vav)” harfi kullanılmıştır bu da EAT dil özelliğidir.

Gelen kelimesi EAT’de “كلان ” şeklinde yazılmaktadır. Metinde “gelen” kelimesinin bu şekilde yazılması, eserin geçiş dönemi özelliği taşıdığını göstermektedir.

60a: 12. satırda “beslettürdi” “ بسلتدوردى" kelimesinde -dır,-dir bildirme ekinde vav harfi kullanılmıştır ve 57a: 5.satırda, 58b: 4.satırda ve 61a: 12.satırda “anuŋ” kelimesini şârih انوڭ şeklinde yazmıştır. Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerde ses veren harfler kullanılmaz.

61b: 2. satırda "ise" kelimesini "ى (y)" harfi olmadan yazmıştır. Bu da EAT'den Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eseri olduğunu göstermektedir.

61b; 13. satırda "kalur" kelimesi de aynı şekilde fiile ek yazılırken "و (vav)" harfi de yazılmıştır. Metinde kelime قلور şeklindedir.

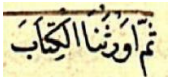
61b: 14.satırda "gün" kelimesinde vav harfi kullanmak yerine şârih hareke kullanmış ve kelimeyi كُن şeklinde yazmıştır vb. şekilde örnekler mevcuttur. Bu yazım özellikleri imlanın kurallı bir şekilde henüz netleşmediğinin göstergesi olabilir.

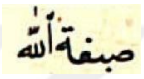
3. METİNDEKİ AYET, HADÎS VE ÖZLÜSÖZ İKTİBÂSLARI

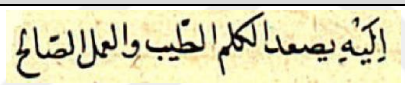
3.1. Metinde Geçen Ayetler

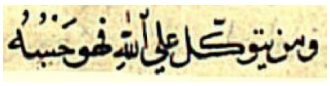
Metinde geçen âyetler aşağıdaki tablolarda sayfa sayfa gösterilerek analizleri yapılmıştır. Şârih, Kur'ân-ı Kerîm'den iktibas ettiği ayelerin bazen tamamını, bazen bir kısmını, bazen de bir âyetin iki üç kelimesini kısa alıntılar yaparak şerhte kullanmaya çalışmıştır. Nadir de olsa aynı sûreden iki üç ayeti ard arda alıntılamıştır. Ancak, bu kısımdaki incelememizde dikkatimizi çeken husus şudur: Dünya üzerindeki Kur'ân-ı Kerîm'lerin hepsi aynıdır. Nerede olursa olsun nüsha farklılığı diye bir şey yoktur. Ancak şârih, şerhinde kullandığı ayetleri alıntılarken pek çok teknik hata yapmıştır. Bunlar, harf ya da bir harfin noktası veya harekesi olmadığı için bizim, müellifin ayetleri ezberinden kitabına yazdığı kanaatine varmamıza sebep olmuştur.

Tabloda, metinde geçen ayetin sayfa numarasını başlık olarak verdik. Aynı sayfada birden bazen fazla ayet kullanılmıştır. Bunların hepsi aynı başlık altında sürekli olarak devam etmektedir. Sayfa başlığının hemen altında, ayeti eserde geçtiği şekliyle jpeg olarak ekledik. Daha sonra, mezkur ayetin Kur'ân'da geçtiği şekliyle tamamını verdik. En sona da, o ayetin tam mealini ilave ettik. Parça halinde alıntılanan ayetlerde ise bunu yukarıdakilere ek olarak Arapça metin kısmında altını çizerek, meal kısmında ise sadece iktibas edilen bölümü kalın ve italik yazarak belirtmeye çalıştık.

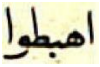
SAYFA: 52/A
ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ
Sonra biz, o kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed'in ümmetine) ***miras olarak verdik.*** Onlardan kendine zulmedenler vardır. Onlardan ortada olanlar vardır. Yine onlardan Allah'ın izniyle hayırlı işlerde öne geçenler vardır. İşte bu büyük lütuftur. *(Fâtır Sûresi 35/32. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

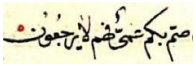
SAYFA: 53/A
صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ
"Biz, ***Allah'ın boyasıyla*** boyanmışızdır. Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kimdir? Biz ona ibadet edenleriz" (deyin). *(Bakara Sûresi 2/138. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 57/A
مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُولٰئِكَ هُوَ يَبُورُ
Her kim şan ve şeref istiyorsa bilsin ki, şan ve şeref bütünüyle Allah'a aittir. ***Güzel sözler ancak O'na yükselir. Salih ameli de*** güzel sözler yükseltir. Kötülükleri tuzak yapanlar var ya, onlar için çetin bir azap vardır. İşte onların tuzağı boşa çıkar. *(Fâtır Sûresi 35/10. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 59/A
وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ
O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır. *(En'âm Sûresi 6/18. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

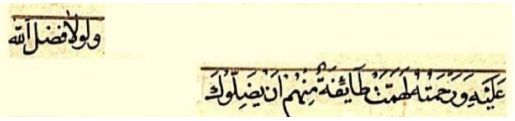
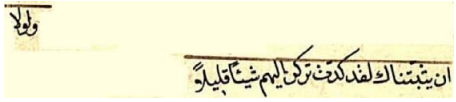
Onu beklemediği yerden rızıklandırır. ***Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter***. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah, her şeye bir ölçü koymuştur. *(Talâk Sûresi 65/3. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 60/B
فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ
Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırdı. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, "Birbirinize düşman olarak ***inin.*** Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır" dedik. *(Bakara Sûresi 2/36. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
"***İnin*** oradan (cennetten) hepiniz. Tarafımdan size bir yol gösterici (peygamber) gelir de kim ona uyarsa, onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir" dedik. (*Bakara Sûresi 2/38. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ
Allah, dedi ki: "Birbirinizin düşmanı olarak ***inin*** (oradan). Size yeryüzünde bir zamana kadar yerleşme ve yararlanma vardır." (*A'râf Sûresi 7/24. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ
Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır. *(Hûd Sûresi 11/6. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِىَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى وَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
Sana, hilâlleri soruyorlar. De ki: "Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ama iyi davranış, takva sahibi (Allah'a karşı gelmekten sakınan) insanın davranışıdır. ***Evlere kapılarından girin.*** Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz. *(Bakara Sûresi 2/189. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Âyetin alıntılanan bölümünde "ve'tû" kelimesi "udhulû" şeklinde yazılmıştır.]

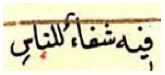
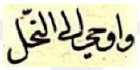
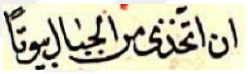
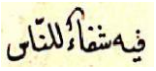
SAYFA: 61/A
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ
Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler. *(Bakara Sûresi 2/18. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 62/A
وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَ عِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ
Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. ***Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile***, tuzakları Allah katındadır (Allah, onu bilir). *(İbrâhîm Sûresi 14/46. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 63/B
وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi! *('Ankebût Sûresi 29/64. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

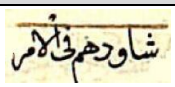
SAYFA: 64/B
وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَّائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَىْءٍ وَاَنْزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَ عَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا
(Ey Muhammed!) ***Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı***. Hâlbuki onlar, ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah, sana kitabı (Kur'an'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür. *(Nisâ' Sûresi 4/113. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Âyetin alıntılanan bölümünde "Allah" lafzı ile "ve rahmetün" kelimeleri arasında yer alan "'aleyke" kelimesi "'aleyhi" şeklinde yazılmıştır.]

وَلَوْلَا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا
Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara biraz meyledecektin. *(İsrâ' Sûresi 17/74. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

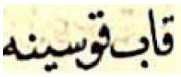
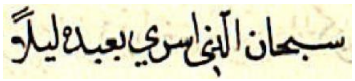
SAYFA: 65/B
ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
"Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yaylım) yollarına gir." Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. ***Onda insanlar için şifa vardır***. Şüphesiz bunda düşünen bir (toplum) için bir ibret vardır. *(Nahl Sûresi 16/69. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ
Rabbin, ***bal arısına şöyle ilham etti***: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin." *(Nahl Sûresi 16/68. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Âyetin alıntılanan bölümünde "ve evhâ" ile "ile'n-nahli" kelimeleri arasında yer alan "rabbüke" lafzı eksiktir.]
وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ
Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: "***Dağlardan***, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) ***kendine evler edin***." *(DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011) (Nahl Sûresi 16/68. âyet)*
ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
"Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana kolaylaştırdığı (yaylım) yollarına gir." Onların karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar. **Onda insanlar için şifa vardır.** Şüphesiz bunda düşünen bir (toplum) için bir ibret vardır. *(Nahl Sûresi 16/69. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 66/A
وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِى اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

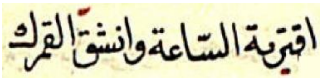
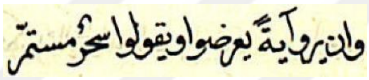
Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık. *(İsrâ' Sûresi 17/70. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

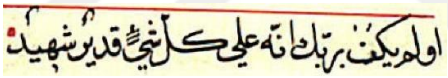
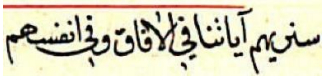
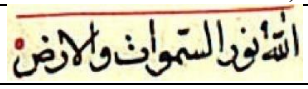
SAYFA: 66/B
فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ
Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. ***İş konusunda onlarla müşavere et.*** Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever. *(Âl-i 'İmrân Sûresi 3/159. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 67/B
اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى
(Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir. *(Necm Sûresi 53/4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

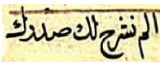
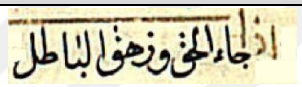
SAYFA: 68/B
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى
(Peygambere olan mesafesi) ***iki yay aralığı kadar,*** yahut daha az oldu. *(Necm Sûresi 53/9. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye ***kulunu (Muhammed'i) bir gece*** Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya ***götüren Allah'ın şanı yücedir***. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. *(İsrâ' Sûresi 17/1. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

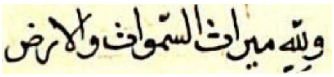
سُبْحَانَ الَّذِی اَسْرٰی بِعَبْدِهٖ لَیْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَی الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِی بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِیَهٗ مِنْ اٰیَاتِنَا اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ
Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye ***kulunu*** (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya ***götüren Allah'ın şanı yücedir***. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. *(İsrâ' Sûresi 17/1. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

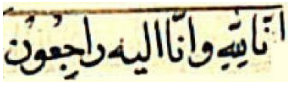
SAYFA: 69/A
اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ
Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. *(Kamer Sûresi 54/1. âyet)(DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَاِنْ یَرَوْا اٰیَةً یُعْرِضُوا وَیَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ
Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve "Süregelen bir sihirdir" derler. *(Kamer Sûresi 54/2. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 72/A
سَنُرِیهِمْ اٰیَاتِنَا فِی الْاٰفَاقِ وَفِی اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَیَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ یَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهٗ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ
Varlığımızın delillerini, (kâinattaki uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. ***Rabbinin, her şeye şâhit olması yetmez mi?*** *(Fussilet Sûresi 41/53. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
سَنُرِیهِمْ اٰیَاتِنَا فِی الْاٰفَاقِ وَفِی اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَیَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ یَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهٗ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ
Varlığımızın delillerini, (kâinattaki uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin, her şeye şâhit olması yetmez mi? *(Fussilet Sûresi 41/53. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِیهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِی زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّیٌّ یُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَیْتُونَةٍ لَا شَرْقِیَّةٍ وَلَا غَرْبِیَّةٍ یَكَادُ زَیْتُهَا یُضِیءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰی نُورٍ یَهْدِی اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ یَشَاءُ وَیَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیمٌ

Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. *(Nûr Sûresi 24/35. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 73/A
اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ
(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? *(İnşirâh Sûresi 94/1. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
SAYFA: 73/B
وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا
De ki: "***Hak geldi, batıl yok oldu***. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur." *(İsrâ' Sûresi 17/81. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* (Metne sonradan ilave edildiği belli olan "izâ" kelimesi âyetin orijinalinde yoktur.)

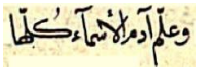
SAYFA: 74/A	
وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا يَسْتَوِى مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ اُولٰئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللهُ الْحُسْنٰى وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ	وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا اٰتٰيهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? ***Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır.*** İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah, hepsine de en güzel olanı (cenneti) va'detmiştir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. *(DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011) (Hadîd Sûresi 57/10. âyet)*	Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. ***Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır.*** Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. *(DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011) (Âl-i 'İmrân Sûresi 3/180. âyet)*

اَلَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ

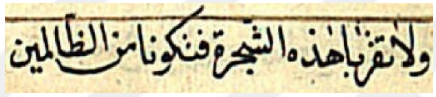
Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) ***Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz***" derler. *(Bakara Sûresi 2/156. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 77/B

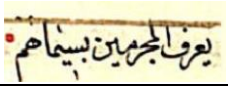
وَ عَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِئُونِى بِاَسْمَاءِ هٰٓؤُلَاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi. *(Bakara Sûresi 2/31. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

وَقُلْنَا يَا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ	وَيَا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ
Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama ***şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz."*** *(Bakara Sûresi 2/35. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	"Ey Âdem! Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat ***şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz."*** *(Araf Sûresi 7/19. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 78/B

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِى وَالْاَقْدَامِ

Suçlular simalarından tanınır da, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar. *(Rahmân Sûresi 55/41. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
[Ayetin alıntılanan bölümünde "mücrimûne" kelimesi "mücrimîne" olarak yazılmıştır.]

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰهُمْ وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ

İkisi (cennet ve cehennem) arasında bir sur , ***A'râf üzerinde de birtakım adamlar vardır***. Cennet ve cehennemliklerin ***hepsini simalarından tanımaktadırlar.*** Cennetliklere, "Selâm olsun size!" diye seslenirler. Onlar henüz cennete girmemişlerdir, ama bunu ummaktadırlar. *(Araf Sûresi 7/46. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

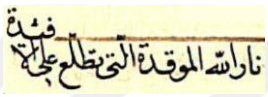
SAYFA: 80/A

وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ * تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ

Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. *(Fil Sûresi 105/3, 4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

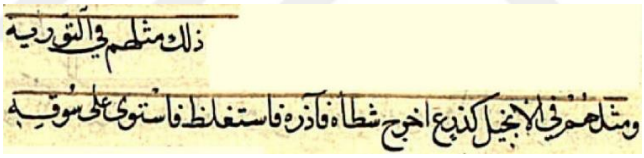
SAYFA: 81/A

نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ * اَلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْئِدَةِ

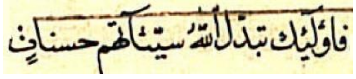
O, Allah'ın, yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir. *(Hümeze Sûresi 104/6, 7. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

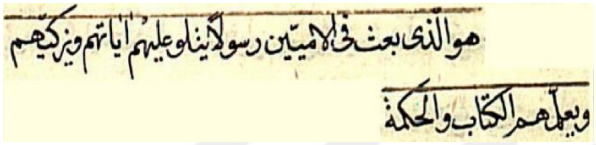
SAYFA: 82/A

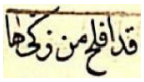
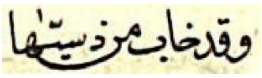
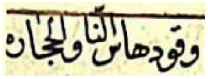

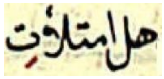
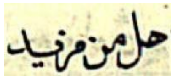
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْئَهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا

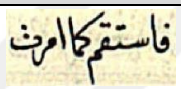
Muhammed, Allah'ın Resûlüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler. Onların, rükû ve secde hâlinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. ***İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş,*** ziraatçıların hoşuna giden bir ***ekin gibidirler***. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir. *(Fetih Sûresi 48/29. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

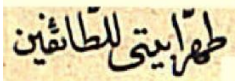
SAYFA: 83/B
اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَ عَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا
Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. ***Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir.*** Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. *(Furkân Sûresi 25/70. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

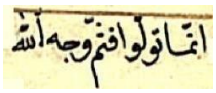
SAYFA: 84/B
هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْاُمِّيّٖنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ
O, ümmîlere, içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Hâlbuki onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içinde idiler. *(Cum'a Sûresi 62/2. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Alıntılanan bu ayette "rasûlen" kelimesinden sonra "minhum" olmalıydı; bu kelime eksik yazılmış. Ayrıca "âyâtihî" kelimesi de "âyâti hîm" olarak yanlış yazılmıştır.]

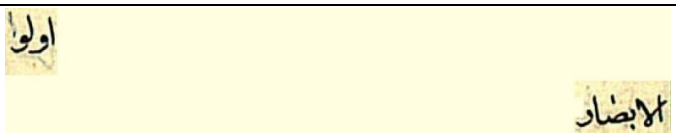
SAYFA: 85/A
قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٖيهَا
Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir. *(Şems Sûresi 91/9. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٖيهَا
Onu kötülüklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır. *(Şems Sûresi 91/10. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ
Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, ***yakıtı insanlar ve taşlar olan*** ateşten koruyun. O ateşin başında gâyet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği

emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır. *(Tahrîm Sûresi 66/6. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ
O gün Cehenneme, ***"Doldun mu?"*** deriz. O da, "daha var mı?" der. *(Kâf Sûresi 50/30. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ
O gün Cehenneme, "Doldun mu?" deriz. O da, ***"daha var mı?"*** der. *(Kâf Sûresi 50/30. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 85/B
فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür. *(Hûd Sûresi 11/112. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

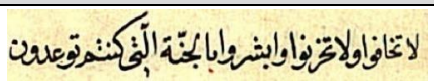
SAYFA: 86/B
وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ
Hani biz İbrahim'e, Kâbe'nin yerini, "Bana hiçbir şeyi ortak koşma; ***evimi, tavaf edenler***, namaz kılanlar, rükû ve secde edenler ***için temizle***" diye belirlemiştik. *(Hacc Sûresi 22/26. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 87/A
وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ
Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. ***Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır.*** Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. *(Bakara Sûresi 2/115. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Ayetin orijinalindeki "fe-eynemâ" kelimesi "ennemâ" şeklinde yazılmıştır.]

هُوَ الَّذِى اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللهِ فَاَتٰيهُمُ اللهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِى الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِى الْاَبْصَارِ	يُقَلِّبُ اللهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ	قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِى فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَاْيَ الْعَيْنِ وَاللهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ
O, kitap ehlinden inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey ***basiret sahipleri***, ibret alın. *(Haşir Sûresi 59/2. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	Allah, geceyi ve gündüzü döndürüp duruyor. Şüphesiz bunda ***basiret sahibi olanlar*** için bir ibret vardır. *(Nûr Sûresi 24/44. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	Şüphesiz, karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu. Öteki ise kâfirdi. (Onları) göz bakışıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah da dilediğini yardımıyla destekliyordu. ***Basireti olanlar*** için bunda elbette ibret vardır. *(Âl-i 'İmrân Sûresi 3/13. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 88/B

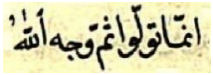

اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: ***"Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) va'dedilmekte olan cennetle sevinin!"*** *(Fussilet Sûresi 41/30. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

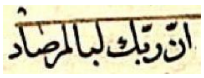
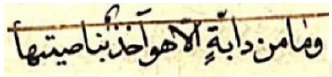
[Alıntı yapılan kısmın baş tarafı "lâ-tehâfû" değil de "ellâ tehâfû" şeklinde olmalıdır.]

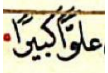
SAYFA: 89/A

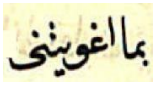
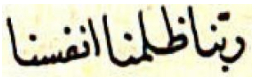
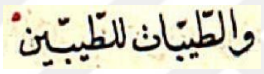

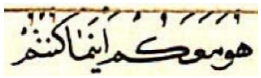
وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ اِنَّ اللهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

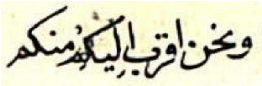
Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. ***Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır.*** Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. *(Bakara Sûresi 2/115. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
[Ayetin orijinalindeki "fe-eynemâ" kelimesi "ennemâ" şeklinde yazılmıştır. Ayrıca bununla birlikte "fe-semme" kelimesi de "semme" olarak yazılmıştır.]

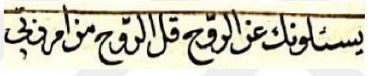
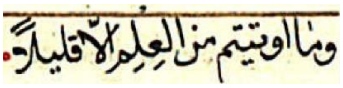
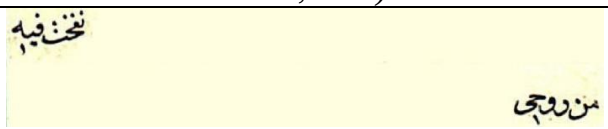
SAYFA: 89/B
إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ
Şüphesiz Rabbin, gözetlemededir. *(Fecr Sûresi 89/14. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
اِنِّى تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّى وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
"İşte ben, hem benim, hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. ***Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın.*** Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir." *(Hûd Sûresi 11/56. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
هُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş'a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. **Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.** Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir. *(Hadîd Sûresi 57/4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 91/A	
سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا	وَقَضَيْنَا اِلٰى بَنِى اِسْرَائِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا
Allah, her türlü eksiklikten uzaktır, onların söylediklerinin ***ötesindedir, yücedir.*** *(İsrâ' Sûresi 17/43. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	Biz, Kitap'ta (Tevrat'ta) İsrailoğullarına, "Yeryüzünde muhakkak iki defa bozgunculuk yapacaksınız ve ***büyük bir kibre kapılarak*** böbürleneceksiniz" diye hükmettik. *(İsrâ' Sûresi 17/4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 91/B	
قَالَ رَبِّ بِمَا اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ	قَالَ فَبِمَا اَغْوَيْتَنِى لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ
İblis, "Rabbim! ***Beni azdırmana karşılık,*** andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, onların hepsini azdıracağım" dedi. *(Hicr Sûresi 15/39. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	Şeytan dedi ki: "(Öyle ise) ***beni azdırmana karşılık,*** yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin dosdoğru yolunun üzerinde elbette oturacağım." *(A'râf Sûresi 7/16. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ	
Dediler ki: "***Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik***. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." *(A'râf Sûresi 7/23. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	
اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ	
Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler de kötü kadınlara; ***temiz kadınlar temiz erkeklere***, temiz erkekler de temiz kadınlara lâyıktır. O temiz olanlar, iftiracıların söyledikleri şeylerden uzaktırlar. Onlar için bir bağışlanma ve bolca verilmiş iyi bir rızık vardır. *(Nûr Sûresi 24/26. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	

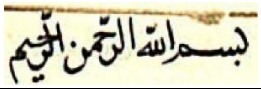
SAYFA: 92/B
هُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş'a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. ***Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.*** Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir. *(Hadîd Sûresi 57/4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

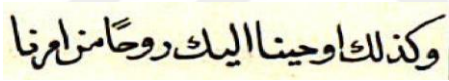
SAYFA: 93/A
هُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
O, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan, sonra Arş'a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. ***Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.*** Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir. *(Hadîd Sûresi 57/4. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ
Biz ise ona sizden daha yakınız. Fakat siz göremezsiniz. *(Vâkı'a Sûresi 56/85. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

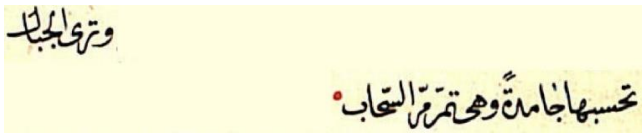
SAYFA: 94/A
وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى وَمَا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا
Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir." *(İsrâ' Sûresi 17/85. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى وَمَا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا
Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. ***Size pek az ilim verilmiştir***." *(İsrâ' Sûresi 17/85. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

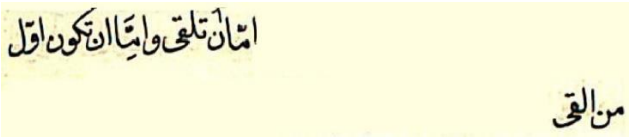
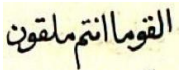
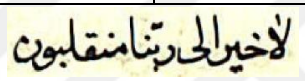
فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ	فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ
"Onu şekillendirip ***içine ruhumdan üflediğim zaman*** onun için saygı ile eğilin." *(Sâd Sûresi 38/72. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	"Onu düzenleyip ***içine ruhumdan üflediğim zaman***, onun için hemen saygı ile eğilin" demişti. *(Hicr Sûresi 15/29. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

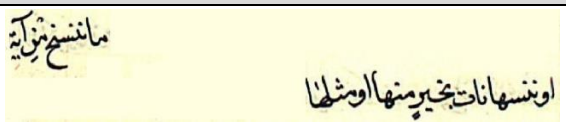
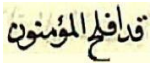
SAYFA: 94/B
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ
Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. *(Zâriyât Sûresi 51/56. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 98/A
بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. *(Fâtiha Sûresi 1/1. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Fatiha sûresi ile diğer sûrelerin başındaki besmelerlerin, o sureden birer ayet olup olmadıkları konusunda pek çok farklı yorumlar vardır. Ancak Neml Sûresinin 30. ayetinde yer alan besmele ittifakla ayettir.]

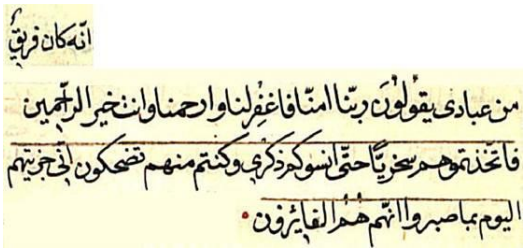
SAYFA: 99/A
وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِى بِهٖ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. *(Şûrâ Sûresi 42/52. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 99/B
وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللهِ الَّذِى اَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ
Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler. Bunu, her şeyi sağlam ve yerli yerince yapan Allah yapmıştır. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. *(Neml Sûresi 27/88. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 101/A	
قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى	
Sihirbazlar: "Ey Mûsâ! ***Ya önce atmayı tercih edersin, ya da ilk atan biz oluruz"*** dediler. *(Tâhâ Sûresi 20/65. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* (Ayetteki "nekûne" kelimesini "tekûne" şeklinde yazılmıştır.)	
قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ	فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ
Mûsâ onlara, ***"Hadi ortaya atacağınız şeyi atın"*** dedi. *(Şuarâ' Sûresi 26-43. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, ***"Atacağınızı atın (hünerinizi ortaya koyun)"*** dedi. *(Yûnus Sûresi 10/80. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ	قَالُوا اِنَّا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ
Sihirbazlar şöyle dediler: "Zararı yok, ***mutlaka Rabbimize döneceğiz."*** *(Şuara Sûresi 26//50. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* [Alıntılanan kısımdaki "la-hayra" kelimesi bu ayette "lâ-dayra" kelimesi ile karıştırılmış gibi duruyor.]	Dediler ki: ***"Biz mutlaka Rabbimize döneceğiz."*** *(Araf Sûresi 7/125. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)* (Alıntılanan kısımdaki "lâ-hayra" kelimesi âyette yokyur.)

SAYFA: 103/A
مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Biz herhangi bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturur (ya da ertelersek), yerine daha hayırlısını veya mislini getiririz. Allah'ın gücünün her şeye hakkıyla yettiğini bilmez misin? *(Bakara Sûresi 2/106. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ
Müminler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. *(Mü'minûn Sûresi 23/1. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

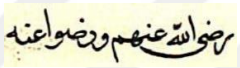
SAYFA: 103/B

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ * فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِى وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ * اِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

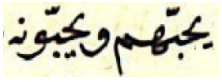
Kullarımdan, "Ey Rabbimiz! Biz inandık, bizi bağışla, bize merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" diyen bir grup var idi. Siz ise onlarla alay ediyordunuz. O kadar ki onlar size beni anmayı unutturdu. Onlara hep gülüyordunuz. Sabretmiş olmaları sebebiyle, bugün ben onları mükâfatlandırdım. Şüphesiz onlar başarıya erenlerin ta kendileridir.
(Mü'minûn Sûresi 23/109, 110, 111. âyetler) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)

SAYFA: 109/A

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ	وَالسّٰبِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ	لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا اٰبَاءَهُمْ اَوْ اَبْنَاءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ اُولٰئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اُولٰئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ اَلَا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ	جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ
Allah, şöyle diyecek: "Bugün, doğrulara, doğruluklarının yarar sağlayacağı gündür." Onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. ***Allah, onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.*** İşte	İslâm'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, ***Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır.*** Allah, onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları	"... Onları, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacakları cennetlere sokacaktır. ***Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.*** İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi	Rableri katında onların mükâfatı, içlerinden ırmaklar akan, içlerinde ebedî kalacakları Adn cennetleridir. ***Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.*** İşte bu mükâfat Rablerine derin

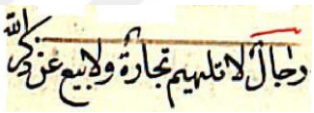
saygı duyanlara mahsustur. *(Beyyine Sûresi 98/8. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. *(Mücâdele Sûresi 58/22. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır. *(Tevbe Sûresi 9/100. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*	bu büyük başarıdır. *(Mâide Sûresi 5/119. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهٖ فَسَوْفَ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهٗ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, ***Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler***. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. *(Mâide Sûresi 5/54. âyet)(DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*

SAYFA: 110/B

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ

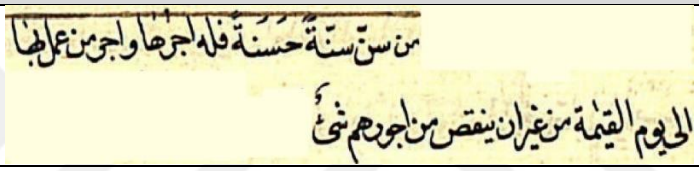
Hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten ***alıkoymadığı birtakım adamlar***, buralarda sabah akşam O'nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar. *(Nûr Sûresi 24/37. âyet) (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011)*
[Âyetin orijinalindeki "tülhîhim" kelimesi "tülhîm" şeklinde yazılmıştır.]

3.2. Metinde Geçen Hadîsler

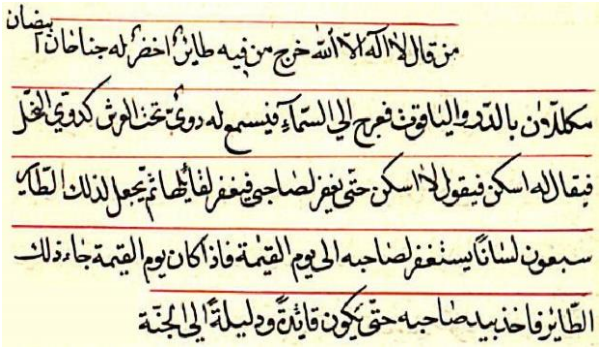
Şarih, eserinde âyetlerin yanısıra konuyla ilgili pekçok hadîsler de kullanmıştır. Bunları da tıpkı âyetlerde olduğu gibi bazen tamamını bazen de bir kısmını iktibas etmiştir. Bunlara ilave olarak bazen de hadîsi özetleyerek yazmıştır. Biz bu çalışmamızda mevcut hadîslerin sadece kaynaklarını derlemeye çalıştık. Hadîsleri

sıhhat yönüyle sahîh, zayıf veya mevzû' dadîs diye sağlamlık açısından değerlendirmedik.

Bu bölümde de tablo başlıklarını eserdeki sayfa numarası olarak kullandık. Bunun hemen ardından ilgili hadîsin görüntüsnü ekledik. Daha sonra alamını, son olarak da kaynaklarını verdik. Hadîslerin anlamlarını verirken şöyle bir yol takip ettik: Eğer iktibas edilen hadîs 57/B'de olduğu gibi tam ise anlamı koyu ve italik olarak yazıldı. Eğer 81/A'daki gibi hadîsin bir kısmı alıntılanmış ise onun anlamı tam verilip, alıntılanan kısım koyu ve italik yazıldı. Özetlenerek alınan hadîslerde ise 52/A'da görüldüğü gibi ilk önce hâdisin tam metin anlamı, hemen onun altında da alıntı yapıldığı sekliyle anlamı yazıldı.

SAYFA: 52/A
مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ وَمِثْلُ أُجُورِهِمْ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهُ وَمِثْلُ أَوْزَارِهِمْ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا
Her kim iyi bir yol (çığır, âdet) açar, ondan sonra onunla amel edilirse, o kişi için o yolda gidenlerin kazandığı sevabın bir misli, onların sevabından bir şey eksiltmeksizin vardır. Her kim kötü bir yol açar, ondan sonra onunla amel edilirse, o kişi için o yolda gidenlerin kazandığı günahın bir misli, onların günahından bir şey eksiltmeksizin vardır. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***"Her kim güzel bir yol açarsa o kişi için, onun ve onunla amel edenlerin sevabı, onların sevabından bir şey eksiltmeksizin kıyamet gününe kadar vardır."***
İbn Ebî Şeybe (1409 h.) el-Kitâbü'l-Musannef fi'l-Ehâdîsi ve'l-Âsâr; Hadîs No. 9802. Riyâd: Mektebetü'r-Riyâd; Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân ed-Dârimî (2000). Sünenü'd-Dârimî. Mukaddime. 529. el-Memleketü'l 'Arabiyyetü's-Su'ûdiyye: Dâru'l-Muğnî; Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel. Müsnedü'ş-Şamiyyîn. 19200. Riyâd: Müessesetü'r-Risâle; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî.(t.y.) Sünenü İbn Mâce. İftitahu'l-Kitâb. 207. Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî (Metin İbn Mâce'den alınmıştır.)

SAYFA: 57/B

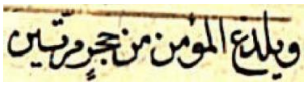

مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَرَجَ مِنْ فِيهِ طَيْرٌ أَخْضَرُ، لَهُ جَنَاحَانِ أَبْيَضَانِ مُكَلَّلَانِ بِالدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ، فَعَرَجَ إِلَى السَّمَاءِ، فَيُسْمَعُ لَهُ دَوِيٌّ تَحْتَ الْعَرْشِ، كَدَوِيِّ النَّحْلِ فَيُقَالُ لَهُ: اسْكُنْ فَيَقُولُ: لَا حَتَّى تَغْفِرَ لِصَاحِبِي، فَيُغْفَرُ لِقَائِلِهَا، ثُمَّ يُجْعَلُ بَعْدَهَا لِذَلِكَ الطَّائِرِ سَبْعُونَ لِسَانًا يَسْتَغْفِرُ لِصَاحِبِهِ، إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَاءَ ذَلِكَ الطَّيْرُ فَأَخَذَ بِيَدِ صَاحِبِهِ حَتَّى يَكُونَ قَائِدَهُ، وَدَلِيلَهُ إِلَى الْجَنَّةِ

Kim "lâ-ilâhe illellâh" derse onun ağzından iki kanadı beyaz ve tacı inci ve yakuttan olan yeşil bir kuş çıkar. Gökyüzüne yükselir. Arşın altında arı sesi gibi bir ses işitilir. Ona denir ki: Dur! Der ki: Hayır, sahibim bağışlanıncaya kadar durmayacağım. Onun sözü için bağışlanır. Daha sonra kıyamet gününe kadar sahibinin bağışlanması için bu kuşa yetmiş dil verilir. Kıyamet günü olunca bu kuş sahibinin elinden tutmuş, ona önderlik ve cennete girmesine kılavuzluk yaparak gelir.

Ebu'l-Leys Nas b. Muhammed es-Semerkandî (2000). Tenbîhu'l-Gâfilîn bi-Ehâdisi'l-Enbiyâ ve'l-Mürselîn. s. 417. Hadîs No. 639. Dımekş: Daru İbni Kesîr.

SAYFA: 59/A

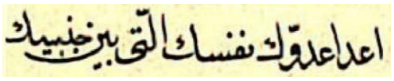
لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ

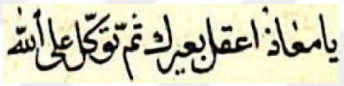
"Mümin bir delikten iki kez ısırılmaz."

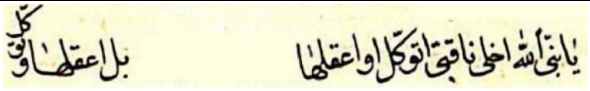
- - -

Metinde hadîsin başında "lâ" olumsuzluk edatı yoktur. Bu da anlamı tam tersi bir hale getirmektedir. Şöyleki: Mümin bir delikten iki kez ısırılır. Bunun sehven yazılmadığını düşünüyoruz.

Muhammed b. İsmâil Ebû Abdullâh el-Buhârî (1422 h.) Sahîhu'l-Buhârî. Kitabul'l-İmân 6133. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necâh; Müslim b. Haccâc en-Nisâbûrî. (t.y.) el-Mesnedü's-Sahîhi'l-Muhtasari bi-Nakli'l-'Adli 'ani'l-'Adli İlâ Rasûlillâh. Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekâik 2998. Beyrût: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (t.y.). Sünenü İbn Mâce. Kitâbu'l-Fiten 3982. Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî; Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân ed-Dârimî (2000). Sünenü'd-Dârimî. Kitâbu'r-Rikâk 2823. el-Memleketü'l'Arabiyyetü's-Su'ûdiyye: Dâru'l-Muğnî

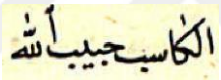
SAYFA: 59/A
لَيْسَ عَدُوُّكَ الَّذِي إِذَا قَتَلْتَكَ أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ، وَإِذَا قَتَلْتَهُ كَانَ لَكَ نُورًا، أَعْدَى عَدُوٍّ لَكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ
Seni öldürdüğünde cennete sokan düşmanın değildir. Sen onu öldürdüğün zaman senin için nurdur. Nefsin sana iki tarafının arasında olan bir düşman hazırladı. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Nefsin sana iki yanın arasındaki düşmanını hazırladı.***
Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel. C.12, s.153, Hadis no 7219. Riyâd: Müessesetü'r-Risâle; Ebû Bekir Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî (2000). İ'tilâlü'l-Kulûb li'l-Harâitî. s.26. Mekketü'l-Mükerreme, Riyad: Nezzâr Mustafa el-Bâz

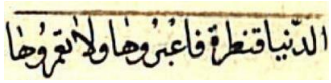
SAYFA: 59/B1
قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ أَعْقِلُهَا وَأَتَوَكَّلُ أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: «اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ
Adam dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlu onu bağlayıp mı tevekkul edeyim yoksa onu salıp mı tevekkul edeyim? Dedi ki: Onu bağla ve tevekkul et. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Ey Mu'âz! Deveni bağla sonra da Allâh'a tevekkul et.***
Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed el-İsbehânî (1987). Kitâbu'l-Emsâli fi'l-Hadîsi'n-Nebevî. s.79. Bombay: ed-Dâru's-Selefiyye, Muhammed b. 'Îsâ et-Tirmizî (1998) Sünenü't-Tirmizî, Ebvâbü'z-Zühd 2517. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî; 'İsmâ'îl b. Muhammed eı-'Aclûnî (1351 h.). Keşfü'l-Hafâ. s.144. Kâhire: Mektebetü'l-Kutsî

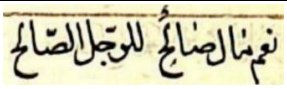
SAYFA: 59/B2
أَن رجلا قَالَ: يَا رَسُول الله - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أأرسل نَاقَتي وَأَتَوَكَّل، أم أعقلها وَأَتَوَكَّل؟ قَالَ: " بل اعقلها وتوكل "
Bir adam dedi ki: Ey Allâh'ın Rasûlü (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)! Devemi salıp mı tevekkül edeyim yoksa onu bağlayıp da mı tevekkül edeyim. Dedi ki: Aksine, onu bağla ve tevekkül et. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Ey Allâh'ın nebîsi! Devemi boş bırakıp mı tevekkül edeyim yahut onu bağlayayım mı? (Dedi ki:) Aksine onu bağlayıp tevekkül et.***

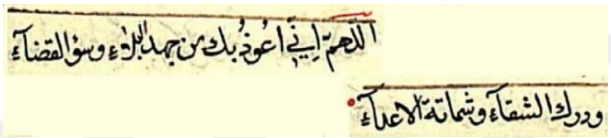
‘Alî b. Muhammed el-Humeyrî (1997). Beyânü’l-Vehm ve’l-Îhâm fî Kitâbi’l-Ahkâm. C. 3, s. 266. Riyâd: Dâru Tıbbiyye (Metin bu esere aittir.); ‘İsmâ’îl b. Muhammed eı-‘Aclûnî (1351 h.). Keşfü’l-Hafâ. s.144. Kâhire: Mektebetü’l-Kutsî

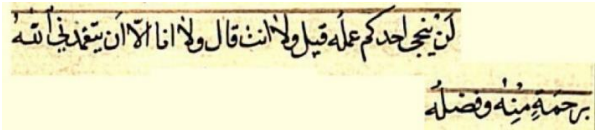
SAYFA: 59/B3
فأوحى الله تعالى إليه أردت أن تبطل حكمتي بتوكلك على
(Allah Teâlâ şöyle buyurdu:) Benim adetimi (kurallarımı, hikmetimi) değiştirmek mi istiyorsun? O halde bana tevekkül et.
Muhammed b. ‘Alî, Ebû Tâlib el-Mekkî (2005). Kuvvetu’l-Kulûb fî Mu’âmeleti’l-Mahbûb ve Vasfi Tarîki’l-Mürîdi İlâ Mekâmi’t-Tevhîd. C.2, s.34. Beyrût: Daru’l-Kutubu’l-‘İlmiyye; Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu ‘Ulûmi’d-Dîn. C. 4, s. 285. Beyrût: Dâru’l-Ma’rife

SAYFA: 60/A
الكاسب حبيب الله
“ (Çalışıp) Kazanan Allâh’ın sevdiği kimsedir.” (Bir başka anlam: Allah’ın rızasını kazanan onun sevdiği kuldur.)
Şihâbü’d-Dîn Ahmed b. Muhammed el-Hanefî (t.y.). Hâşiyetü’ş-Şihab ‘alâ Tefsîri’l-Beyzâvî. C.7 s. 84 ve 205. Beyrût: Dâru Sâdir; İsmâ’îl Hakkî b. Mustafa el-İstanbûlî (t.y.). Rûhu’l-Beyân. C.5. s.229. Beyrût: Dâru’l-Fikr; Mummed b. ‘Umer Nûrî (1417 h.). Merâhu Lebîdin li-Keşfi Ma’ne’l-Kur’âni’l-Mecîd. C.2, s.205. Beyrût: Dâru’l-Kitâbi’l-‘İlmiyye

SAYFA: 63/B
وَقَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ -: الدُّنْيَا قَنْطَرَةٌ فَاعْبُرُوهَا وَلَا تَعْمُرُوهَا
[Meryem Oğlu ‘İsâ dedi ki (‘aleyhi’s-selâm)]: ***“Dünya bir köprüdür. Ondan geçin ama onu tamir etmeyin.”***
Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu ‘Ulûmi’d-Dîn. C. 3, s. 215. Beyrût: Dâru’l-Ma’rife; Ebu’l-Hasan ‘Alî b. Muhammed el-Bağdâdî el-Mâverdî (1986). Edebü’d-Dünyâ ve’d-Dîn. s.109. Beyrût: Dâru’l-Mektebetü’l-Hayat; ‘İsmâ’îl b. Muhammed eı-‘Aclûnî (2000). Keşfü’l-Hafâ. s.471. Mektebetü’l-‘Asriyye

SAYFA: 63/B
فقال: يَا عَمْرُو نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ
[Dedi ki: Ey Amr!] "***Salih insan için salih mal ne güzeldir***."
'İsmâ'îl b. Muhammed eı-'Aclûnî (2000). Keşfü'l-Hafâ. C.2, S.387. Mektebetü'l-'Asriyye; Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn. C. 3, s. 234. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife; Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. 'Umer ed-Dımeşkî (1998). Câmi'u'l-Mesanîdi ve's-Sünen. C.6, s.556. Beyrût: Dâru Hadr (Metin bu esere aittir.)

SAYFA: 64/A
أَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ جَهْدِ البَلاَءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ القَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ
Nebî Sallellâhu 'aleyhi ve sellem; sıkıntı çabasından, devam eden zorluktan, kötu kazadan ve duşmanlara alay konusu olmaktan Allah'a sığıınırdı. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Allahım, sıkıntı çabasından, devam eden zorluktan, kötu kazadan ve duşmanlara alay konusu olmaktan sana sığınırım.***
Muhammed b. İsmâil Ebû Abdullâh el-Buhârî (1422 h.) Sahîhu'l-Buhârî. Kitabu'd-De'avât 6347. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necâh; Muhammed b. İsmâil Ebû Abdullâh el-Buhârî (1989) Edebü'l-Müfred. s.233. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye; Muhammed b. Fetûh el-Ezdî (2002). el-Câmi'u Beyne's-Sahîhayni'l-Buhâriyyu ve'l-Müslim. C. 3, s. 153. Beyrût: Dâru İbni Hazm; Muceddidu'd-Dîn Ebu's-Sa'âdâtü'l-Mubârek el-Cezerî (1970). Câmiu'l-Usûli fî Ehâdîsi'r-Rasûl. C. 4, s. 295. Mektebetü'l-Halvânî; 'İsmâ'îl b. Muhammed eı-'Aclûnî (2000). Keşfü'l-Hafâ. C.1, s.355. Mektebetü'l-'Asriyye; Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn. C. 1, s. 322. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife (Metin bu eserden alınmıştır.)

SAYFA: 64/B
النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَنْ يُنْجِيَ أَحَدَكُمْ عَمَلُهُ» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ»

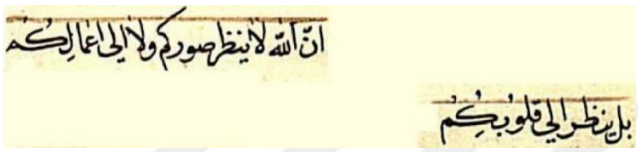
Nebî Sallellâhu Aleyhi ve Sellem "Sizden birinizi ameli kurtaramaz." buyurdu. "Ey Allah'ın Rasûlu! Seni de mi?" dediler. "Evet, beni de. Ancak Allah beni rahmetiyle ondan korur.

- - -

Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***"Sizden birinizi ameli kurtaramaz." Seni de mi?" dendi. "Evet, beni de. Ancak Allah beni rahmeti ve lutfuyla ondan korur.***

Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel. C. 16, s. 548. Hadis No. 10939. Riyâd: Müessesetü'r-Risâle; 'Alî b. Ca'd el-Bağdâdî (1990). Mesnedü İbni'l-Ca'd. s.407. Beyrût: Müessesetü Nâdir

SAYFA: 65/B

إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

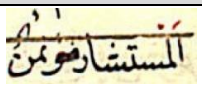
Allah sizin şeklinize ve mallarınıza bakmaz. Ancak o, kalplerinize ve amellerinize bakar.

- - -

Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Allah sizin şeklinize ve amellerinize bakmaz. Aksine o kalplerinize bakar.***

Müslim b. Haccâc en-Nisâbûrî (t.y.). El-Mesnedü's-Sahîhi'l-Muhtasari bi-Nakli'l-'Adli 'ani'l-'Adli İlâ Rasûlillâh. Kitâbu'l-Birri ve's-Sıleti ve'l-'Adâb 2564. Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî.(t.y.) Sünenü İbni Mâce. Kitâbü'z-Zühd 4143. Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî

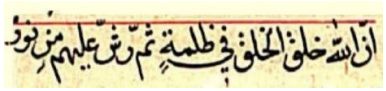
SAYFA: 66/B

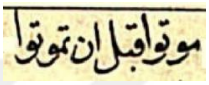

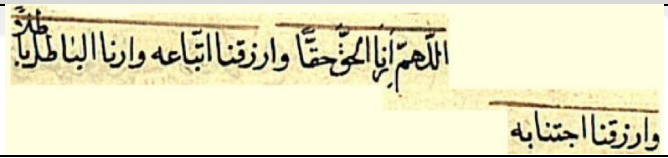

الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ

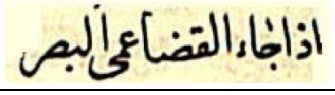
"Güvenilir müsteşar." (İstişara eden yanılmaz.)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân ed-Dârimî (2000). Sünenü'd-Dârimî. Min Kitâbi's-Siyer 2493. el-Memleketü'l'Arabiyyetü's-Su'ûdiyye: Dâru'l-Muğnî; Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Bezzâz (2009). Müsnedü'ı-Bezzâz. C. 2, s. 10. Hadis No. 2195. Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hükm; Muhammed b. 'Îsâ et-Tirmizî (1998) Sünenü't-Tirmizî, Ebvâbu'l-Edeb 2822. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî; Ebû Dâvûd Suleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (2009). Sünenü Ebî Dâvûd. Ebvâbu'n-Nevm 5128. Beyrût: Mektebetü'l-'Asriyye; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî.(t.y.) Sünenü İbni Mâce. Kitâbu'l-Edeb 3745. Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî

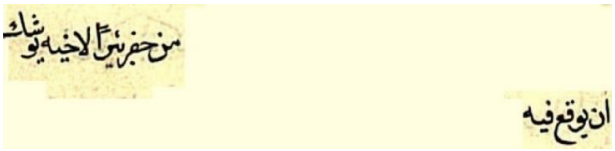
SAYFA: 72/B
إن الله خلق الْخلق فِي ظلمَة ثمَّ رش عَلَيْهِم من نوره
Allah, yarattığı tum şeyleri karanlıkta yarattı. Sonra uzerlerine nurundan serpti.
Muhammed bin 'Alî Hakîm et-Tirmizî (1992). Nevâdiru'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl. C. 4, s.199. Beyrût: Dâru'l-Cîl; Muhammed bin 'Alî Hakîm et-Tirmizî (1993). Edebü'n-Nefs. s.93. Mısır: Dâru'l-Mısriyyetu'l-Lübnâniyye

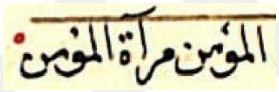
SAYFA: 74/B
مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا
"Ölmeden önce ölün."
'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (1351 h.). Keşfü'l-Hafâ. C.2 s.291. Kâhire: Mektebetü'l-Kutsî

SAYFA: 76/A
اللَّهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا إِتِّبَاعَه، وَأَرِنا الباطل باطلاً وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلِوَالِدَيْنَا وَلِجَمِيعِ المُسْلِمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ
"Allahım, hakkı hak olarak bize göster ve ona uymayı bize nasip et. Batılı da batıl olarak bize göster ve ondan kaçınmayı bize nasip et. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Bizi anne-babamızı ve bütün müminleri rahmetinle bağışla."
Muhammed b. Sâlih b. Muhammed el-'Asîmîn (1988). ez-Ziyâu'l-Lami'u mine'l-Hatabi'l-Cevâmi'i. C.2, s. 290. er-Riâsetü'l-'Âmmetü li-İdârati'l-Buhûsi'l-'İlmiyye; 'Abdü'l-'Azîz b. Muhammed (1424 h.). Mevâridü'z-Zamâni li-Dürîsi'z-Zeman. C. 6, s. 26.

SAYFA: 76/B
إذا جاء القضاء عمي البصر

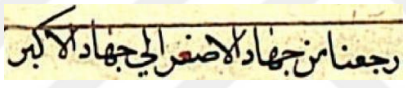
"Kaza gelince göz kör olur."
'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (2000). Keşfü'l-Hafâ. s. 79, 92. Mektebetü'l-'Asriyye

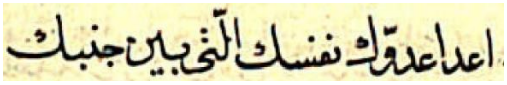
SAYFA: 80/A
من حفر بئرا لأخيه أوقعه الله فيه
Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa Allah onu ona düşürür. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa tam da ona kendi düşer.***
'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (1351 h.). Keşfü'l-Hafâ. s. 245, 292 . Kâhire: Mektebetü'l-Kutsî

SAYFA: 81/A
الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ، وَالْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ، يَكُفُّ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ، وَيَحُوطُهُ مِنْ وَرَائِهِ
"Mümin müminin aynasıdır. Mümin müminin kardeşidir. Onun geçimini muhafaza eder ve arkasından da onu korur."
Ebû Dâvûd Suleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (2009). Sünenü Ebî Dâvûd. Kitâbu'l-Edeb 4918. Beyrût: Mektebetü'l-'Asriyye; Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Bezzâz (2009). Müsnedü'ı-Bezzâz. C. 12, s. 327. Hadis No. 2195. Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hükm; 'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (2000). Keşfü'l-Hafâ. C. 2, s.354. Mektebetü'l-'Asriyye

SAYFA: 81/A
إنَّ الْمُؤْمِنَ يَنْظُرُ بِنُور اللَّهِ
"Mümin Allah'ın nuruyla bakar."
Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel. Hadis No. 17999. Riyâd: Müessesetü'r-Risâle; Ebû Na'îm Ahmed b. Abdullâh el-Esbehânî (1409 h.). Hilyetü'l-Evliyâi ve Tabakâtü'l-Esfiyâ. C. 9, s. 262. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî

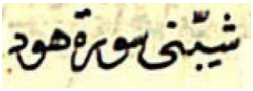
SAYFA: 82/B
مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ
"***Kim Allah ile karşılaşmayı severse (yani isterse) Allah da onunla karşılaşmayı ister***. Kim de Allah ile karşılaşmaktan hoşlanmazsa Allah da onunla karşılaşmayı istemez."
Muhammed b. İsmâil Ebû Abdullâh el-Buhârî (1422 h.) Sahîhu'l-Buhârî. Kitabu'r-Rikâk 6507. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necâh; Müslim b. Haccâc en-Nisâbûrî (t.y.). El-Mesnedü's-Sahîhi'l-Muhtasari bi-Nakli'l-'Adli 'ani'l-'Adli İlâ Rasûlillâh. Kitâbü'z-Zikr ve'd-Du'â ve't-Tevbe ve'l-İstiğfâr. 2683. Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horasânî en-Nesâî (1986). el-Müctebâ mine's-Süneni. Kitabu'l-Cenâiz 1837. Haleb: Mektebetü'l-Matbû'âtü'l-İslâmiyye; İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (t.y.) Sünenü İbn Mâce. Kitâbü'z-Zühd 4264. Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî

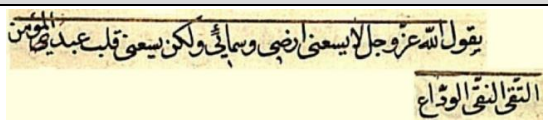
SAYFA: 84/A
رجعنا من جهاد الأصغر إلى جهاد الأكبر
"Küçük cihattan büyük cihada döndük."
Ebu'l-Kâsim el-Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî (1999). Tefsîru'r-Râğibu'l-İsfehânî. C. 3, s. 1408. Câmi'atü Tantâ: Külliyyetü'l-Âdâb

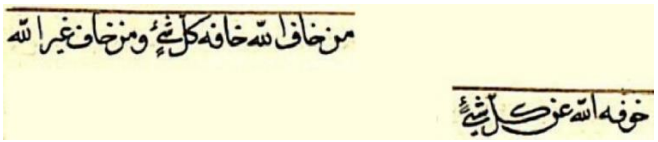
SAYFA: 84/A
Nefsin sana iki yanın arasındaki düşmanını hazırladı.
Bu hadis daha önce 59/A'da geçti. İlgili kaynaklar orada verilmiştir.

SAYFA: 85/B
لَا تزَال جَهَنَّم تَقول: هَل من مزِيد حَتَّى يضع فِيهَا رب الْعِزَّة قدمه فَتَقول: قطّ قطّ، وَعزَّتك، ويزوى بَعْضهَا على بعض "

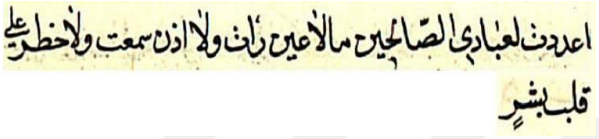
Cehennem sürekli şöyle diyecektir: "Daha var mı?" Nihayet İzzet sahibi Allah ayağını (onun üzerine) koyar. Der ki: "Yeter." Bunun üzerine parçaları birbirine dürülür.
Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel. C. 21, s. 124. Hadis No. 13458. Riyâd: Muessesetü'r-Risâle; Muhammed b. Fetûh el-Ezdî (2002). el-Cem'u Beyne's-Sahîhayni'l-Buhâriyyu ve'l-Müslim. C. 2, s. 577. Beyrût: Dâru İbni Hazm

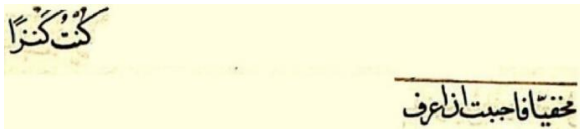
SAYFA: 86/A
شَيَّبَتْنِي سُورَةُ هُودٍ وَأَخَوَاتُهَ
*"**Beni Hûd Sûresi** ve kardeşleri **ihtiyarlattı**."*
Muhammed b. Muhammed el-Hâdimî el-Hanefî (1348 h.). Berîkatü Mahmûdiyyeti fî Şerhi Tarîkati Muhammediyyeti ve Şerî'ati Nebeviyyetin fî Sîreti Ahmediyyetin. C. 2, s. 181. Matba'atü'l-Halebî; Ebî Abdillâh el-Haddâd (1987). Tahrîcü Ehâdîsi İhyâi 'Ulûmi'd-Dîn. C. 3, s. 1336. Riyad: Dâru'l-'Âsimeti li'n-Neşr; 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlü'd-Dîn es-Suyûtî (2003). el-Fethu'l-Kebîr fî Zammi'z-Ziyâdeti ilâ Câmi'i's-Sağîr. C. 2, s. 170. Beyrût: Dâru'l-Fikr (Metin bu esere aittir)

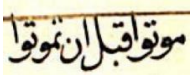
SAYFA: 86/B
مَا وسعني سمائي وَلَا ارضي وَلَكِن وسعني قلب عَبدِي الْمُؤمن
Allâh 'Azze ve Celle şöyle buyurdu: Ben arzıma ve göğüme sığmadım. Ancak saf ve samimi mü'min kulumun kalbine sığdım.
Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn. C. 4, s. 285. Beyrût. Dâru'l-Ma'rife; 'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (1351 h.). Keşfü'l-Hafâ. C. 3, s.15. Kâhire. Mektebetü'l-Kutsî

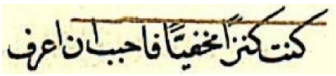
SAYFA: 88/A
مَن خاف اللهَ خافه كلُّ شيء، ومن لَم يَخَفِ الله أخافه اللهُ من كلِّ شيء

Kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar. Kim de Allah'tan korkmaz ise Allah onu herşeyden korkutur. - - - Alıntı Yapıldığı Şekilde Anlamı: ***Kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar. Kim Allah'tan başkasından korkarsa Allah onu herşeyden korkturur.***
Abdürrezzâk (2003). Fikhu'l-Ed'iyyeti ve'l-Ezkâr. C.3, s. 218. Kuveyt: Dâru İbni 'Affân; Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn. C. 4, s. 162. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife; Ebû Zer el-Kalmûnî (1424 h.). fe-Firrû ilellâh. s. 293. Kahire: Mektebetü's-Safâ

SAYFA: 94/A-94B
أَعْدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ
"Ben salih kullarım için; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin hatırına gelmediği (nimetler) hazırladım."
Muhammed b. İsmâil Ebû Abdullâh el-Buhârî (1422 h.) Sahîhu'l-Buhârî. Kitabul'l-Bed'i'l-Halk 3244. Beyrût: Dâru Tavki'n-Necâh; Müslim b. Haccâc en-Nisâbûrî (t.y.). El-Mesnedü's-Sahîhi'l-Muhtasari bi-Nakli'l-'Adli 'ani'l-'Adli İlâ Rasûlillâh. Kitâbü'l-Cenneti ve Sıfati Na'îmihâ ve Ehlihâ 2824. Beyrût: Dâru'l-İhyâi't-Türâsi'l-Arabî; Ma'mer b. Ebî Amr el-Basrî (1403 h.). el-Câmi'. C. 11, s. 416. Bâkistân: Meclisü'l-'İlmiyyi ve Beyrût: Tevzî'u'l-Mektebi'l-İslâmiyyi; Ebû Bekir Abdullâh b. ez-Zübeyr el-Kurayşî (1996). C. 2, s. 275. Dımeşk: Dâru's-Sekâ; Ebû Abdurrahmân Abdullâh bin Mübârek (1407). Müsnedü'l-İmâm Abdullâh bin Mübârek. s.73. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif

SAYFA: 95/A
كنت كنزًا مخفيًا فأحببت أن أعرف فخلقت خلقًا فبي عرفوني
"***Ben gizli bir hazineydim. Bilimeyi sevdirdim*** (istedim). Beni bilmeleri için mahlukatı yarattım."
'İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (2000). Keşfü'l-Hafâ. C.2, s.256. Mektebetü'l-'Asriyye (Metin bu esere aittir.); 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlü'd-Dîn es-Suyûtî (t.y.). ed-Düreru'l-Müntesireti fî Ehâdîsi'l-Müştehire. s. 163. Riyad: 'İmâdetü Şuûni'l-Mektûbât

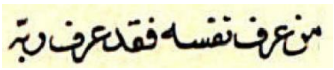
SAYFA: 99/B
"Ölmeden önce ölün."
Bu hadis daha önce 74/ B'de geçti. İlgili kaynaklar orada verilmiştir.

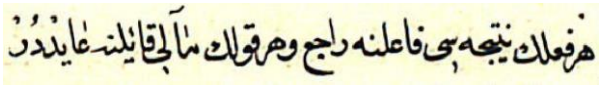
SAYFA: 109/A
"***Ben gizli bir hazineydim. Bilimeyi sevdirdim*** (istedim). Beni bilmeleri için mahlukatı yarattım."
Bu hadis daha önce 95/A'da geçti. İlgili kaynaklar orada verilmiştir.

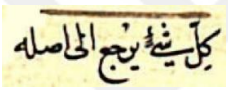
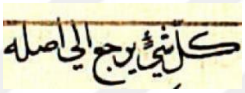
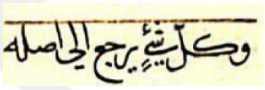
3.3. Metinde Geçen Kelâm-ı Kibâr, Özlü Söz, Atasözleri vb. Sözler

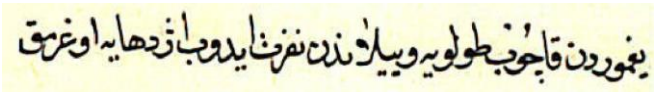
Şarih metinde pek çok özlü söz kullanmıştır. Bunların birkaçı Türkçe, çoğu ise Arapça'dır. Arapça olanların bir kısmı, *"Men 'arafe nefsehû fe-kad 'arafe rabbehû"* ve *"Küllü şey'in yerci'u ilâ aslihî"*de olduğu gibi, orijinal haliyle telaffuzu dahi ilimle iştigal edenler için anlamı gayet anlaşılır sözlerdir. Bir kısmı da *"Lâ-Tefiş sirrake bi-vezîrike fe-inne li-külli vezîrin vezîrun"*da olduğu gibi *"Sırrını vezirine verme, çünkü her vezirin bir veziri vardır."* sözü, bu anlama çok yakın olarak "Açma/söyleme sırrını dostuna o da söyler dostuna." şeklinde dilimizde kullanılmaktadır. Diğer bir kısmı ise *"Küllü inâin yeteraşşehu bi-mâ fîhî"* cümlesinde olduğu gibi *"Her kap içinde olanı sızdırır."* şekinde birebir aynı anlamda lisanımızda kullanımı mevcuttur.

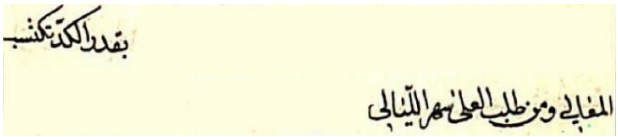
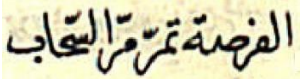
Bu bölümde de metinde geçen ayetler ve hadisler bölümünde olduğu gibi tabloda aynı yol takip edilmiştir. Sözün geçtiği sayfa tablo başlığı, sonra şerhteki yazının görüntüsü, daha sonra okunuşu ve en sona da anlamı yerleştirilmiştir. Eğer aynı söz birkaç farklı sayfada geçiyorsa bunların hepsini sayfa numaraları vererek aynı tabloda gösterdik.

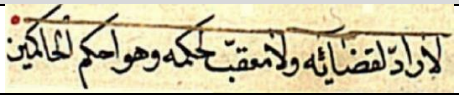
SAYFA: 53/A	SAYFA: 84/B
“Men ‘arafe nefsehû fe-kad ‘arafe rabbehû”	
“Kendini bilen Babb’ini de bilir.”	

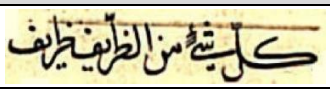
SAYFA: 55/A
“Her fi’lin netîcesi fâ’iline râci’dir. Ve her sözün meâli kâiline ‘âittir.”
“Her eylemin sonucu onu yapana döner. Her sözün anlamı da onu söyleyene aittir.”

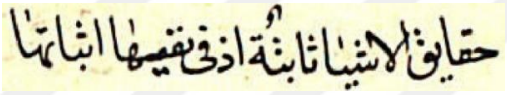
SAYFA: 57/A	SAYFA: 73/B	SAYFA: 74/A
“Küllü şey’in yerci’u ilâ aslihî”		
“Herşey aslına rucû’ eder.”		

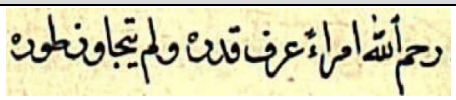
SAYFA: 60/A
“Yağmurdan kaçıp doluya ve yılandan nefret edip ejderhaya uğramak.”

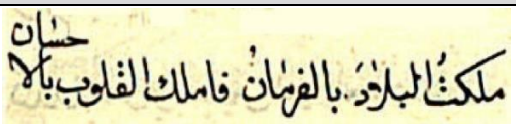
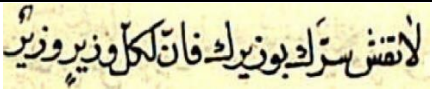
SAYFA: 61/B
“bi-Kaderi’l-keddi tektesibu’l-me’âlî ve men talebe’l-‘ulâ sehere’l-leyâlî”
“Gayret ettiğin ölçüde şerefi/yüceliği kazanırsın; kim yüceliği talep ederse geceler ona uykusuzdur.” İmâm Şâfi’î
“el-Fursatü temurru merra’s-sehâb”
“Fırsat bulutun geçip gittiği gibi geçip gider.

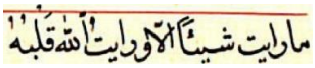
SAYFA: 62/B
Lâ-râdde li-kazâihî ve lâ-mu'akkibe li-hükmihî ve hüve ahkemu'l-hâkimîn."
Onun yargısı için bir engel ve onun hükmü için takip yoktur. O, hükmedenlerin en iyi hükmedenidir."

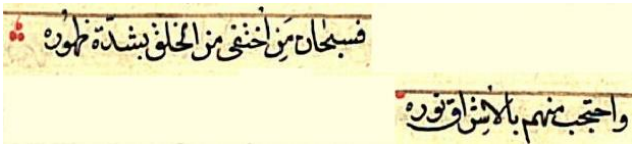
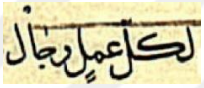
SAYFA: 63/A
"Küllü şey'in mine'z-zarîfi zarîfin"
"Herşey bir inceliğin bir inceliğindendir."

SAYFA: 64/A
"Hakâiku'l-eşyâi sâbitetün iz fî-nefsihâ isbâtüha"
"İspatı kendisinde olduğunda şeylerin/eşyaların gerçeklikleri sabittir."

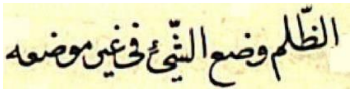
SAYFA: 65/A
"Rahimellâhu imraen arafe kadrehû ve lem-yetecavez tavrahû"
Allah, ölçüsünü bilen ve sınırını aşmayan kimseye merhamet etsin.

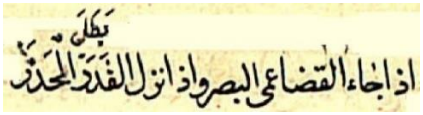
SAYFA: 67/A
"Melektü'l-bilâde bi'l-fermâni fe-emlikü'l-kulûbe bi'l-ihsâni"
Memleketlere ferman ile hakim oldum ancak kalplere ihsan ile sahip oluyorum"
"Lâ-Tefiş sirrake bi-vezîrike fe-inne li-külli vezîrin vezîrun"
"Sırrını vezirine verme, çünkü her vezirin bir veziri vardır

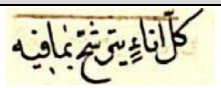
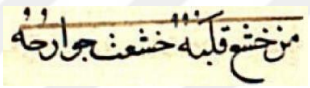
SAYFA: 72/A
“Mâ-raeytü şey’en illâ ve raeytüllâhe kalbühû”
“Onun kalbinde Allah’tan başka bir şey görmedim.”

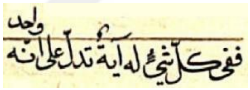
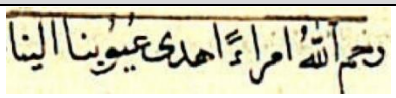
SAYFA: 73/A
“Fe-sübhâne men’ihtefâ mine’l-halki bi-şiddeti zuhûrihî v’ehtecebe minhum bi’l-işrâki nûrihî”
“Şanı yuce olan Allah, zuhûrunun şiddeti sebebiyle yaratılandan gizlendi ve nurunun parıltısı sebebiyle onlardan sakındı.”
“Li-külli ‘amelin ricâlün”
“Her işin bir adamı vardır.”

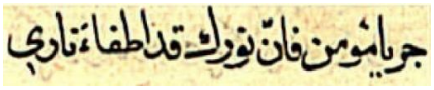
SAYFA: 75/B
“Huzü’l-‘ilme min efvâhi’r-ricâli.”
“İlmi adamların ağzından alın.”

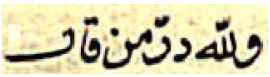
SAYFA: 75/A
“Ez-zulmü vaz’u’ş-şey’i fi-ğayri mevzi’ihî”
“Bir şeyi, kendi yerinin dışında bir yere koymak zulümdür.”

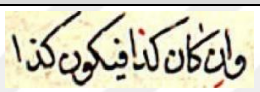
SAYFA: 78/A
“İzâ câe’l-kazâu ‘umiye’l-basaru ve izâ enzele’l-kaderu betale’l-hazeru”
“Kaza geldiği zaman göz kör olur; kader indiği zaman tedbir faydasız olur.

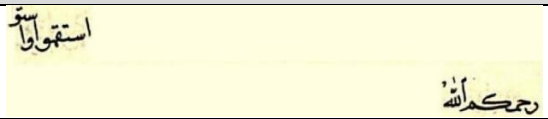
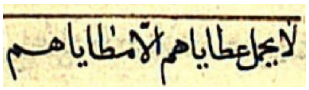
SAYFA: 78/B
“Küllü inâin yeteraşşehu bi-mâ fîhî”
“Her kap içinde olanı sızdırır.”
“Men haşe’a kalbühû haşe’at cevârihuhû”
“Kalbi itaat edenin bütün organları da itaat eder.”

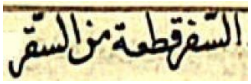
SAYFA: 79/A
“Fe-fî-külli şey’in lehû âyetün tedüllü ‘alâ ennehû vâhidün.”
“Her şeyde onun birliğine tanıklık eden bir ayet vardır.”
SAYFA: 81/A
“Rahimellâhu imraen ehdâ ‘uyûbenâ ileynâ”
“Kusurlarımızı bize gösteren kişiye Allah merhamet eylesin.”
“Men nezara fî-‘aybi nefsihî işteğale ‘an ‘aybi ğayrihî”
“Kim kendi ayıbına bakarsa kendinden başkasının ayıbından uzak kalır.”

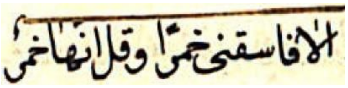
SAYFA: 81/B
“Cur yâ mü’minü fe-inne nûrake kad’idfee nâri”
Ey mümin koş, muhakkak ki senin nurun benim ateşimi söndürdü.

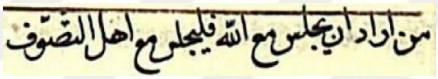
SAYFA: 82/A
“Ve lillâhi dürrun men kâle”
“Allah için, (şunu) diyen bir incidir”

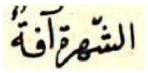
SAYFA: 82/B
“Ve in kâne kezâ fe-yekûnü kezâ”
“Eğer böyle olduysa böyle olur”

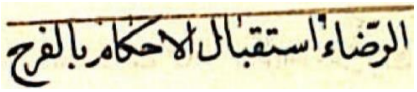
SAYFA: 86/A
“İstekîmû v’estevû rahimekümullâh”
“Doğru ve düzgün olun ki Allah size merhamet etsin.”
SAYFA: 87/A
“Lâ yahmilu ‘adâyâhüm illâ matâyâhüm”
“Onların hediyelerini ancak binek hayvanları taşıyabilir.”
“Fe-fî-külli şey’in lehû âyetün tedüllü ‘alâ ennehû vâhidün.”
“Her şeyde onun birliğine tanıklık eden bir ayet vardır.”

SAYFA: 89/A
“Es-seferu kit’atün mine’s-sekari”
“Sefer/yolculuk sekardan bir parçadır.” sekar: cehennem

SAYFA: 93/B
“Elâ f’eskinî hamren ve kul innehâ hamrun.”
Duğrusu, beni şarap ile sula ve o bir şaraptır de.

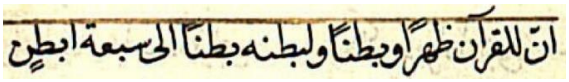
SAYFA: 95/A
“Men erâde en yeclise ma’allâhi f’elyeclis ma’a ehli’t-tasavvufi”
“Kim Allah ile oturmak isterse tasavvuf ehli ile otursun.”

SAYFA: 96/A
“Eş-şühretü afetün”
“Şöhret afettir.”

SAYFA: 97/B
“Er-rızâu istikbâlü’l-ahkâmi bi’l-ferahi”
“Rıza, buyrukları neşe ie karşılamakatır”

SAYFA: 106/A

“Cezbetün min cezebâti’r-rahmâni tevâzî ‘amelü’s-sekaleyni”
“Rahman’ın cezbelerinden bir cezbe sekaleynin ameline denk olur.” sekaleyn: insan ve cin

SAYFA: 109/B
“İnne li’l-kur’âni zahran ve batnen ve li-batnihî batnen ilâ seb’ate ebtanin”
“Kur’an için bir zâhir ve bir bâtın vardır. Ve her bir bâtını için yediye kadar bâtın vardır.”

4. METİNDE ADI GEÇEN ŞAHISLAR

Abdurrahmân Câmî: Horasan'da doğmuştur. Daha çok Molla Câmî adıyla tanınmıştır. Döneminin tüm ilimlerine vâkıf bir şâirdir. Maveraünnehir, Horasan, Hindistan ve Balkanlar’da da tanınmış ve sultanların, âlimlerin ve şâirlerin saygısını kazanmıştır. Camî'nin Baykara devrinin emirlerinden Ali Şir Nevai ve Süheyli gibi şairlerle de yakın dostluğu vardır. 9 Kasım 1492 günü Herat'ta vefat etmiştir (Okumuş,1993: ss. 94-99).

Aristetâlis (Aristo): Trakya’daki Stageira’da doğmuştur. 367 yılında Atina’ya eğitim için giderek Eflâtun’un Akademi’sine (Akademos) girmiştir. Burada yirmi yıl kadar süren bir eğitim almıştır, önceleri Eflâtun’un en seçkin öğrencisi iken, sonraları onun felsefî sistemini eleştirmiştir. Başta mantık olmak üzere birçok ilmin kurucusu sayılmıştır. Eserleri sistematik ve didaktik şekilde kaleme alınmıştır. Aristo, İslâm dünyasındaki etkileri sebebiyle de üzerinde en çok durulan filozoftur. Makedonya Kralı Filip’in oğlu İskender’in hocalığını yapmıştır. Sekiz yıl süren bu eğitim, daha sonra Aristo’nun “cihan imparatorunu yetiştiren üstat” olarak anılmasına sebep olmuştur. 322’de altmış iki yaşında iken ölmüştür (Kaya, 1991: ss. 375-378).

Ashâb-ı Kehf: Halk arasında “Yedi Uyurlar” olarak bilinen Ashâb-ı Kehf aslında tek Tanrı inancını benimsemiş yedi gencin putlara tapmamak için kaçıp

saklandıkları mağarada 309 yıl uyuyakalmaları ve sonradan da uyandıklarında ölümden sonra dirilişin simgesi olmalarının efsanevi bir hikâyesidir. Ashâb-ı Kehf, hakkında Kur'an-ı Kerim'in 18. sûresi olan Kehf sûresinde bu gençlerden bahsedilmektedir.(Ersöz, 1991: ss. 465-467).

Ashâb-ı Suffe[11]: Sözlükte "gölgelik" anlamına gelmektedir. Mescid-i Nebevî'nin giriş kısmında Medine'de evleri ve kalabilecek yakınları olmayan sahâbîlerin barınması için yapılan mekâna verilen addır. Burada kalanlara ashâb-ı Suffe denmiştir. Bu kişilerin ihtiyaçları Hz. Muhammed ve zengin sahâbîler tarafından karşılanmıştır (Baktır, 2009: ss. 469-470).

Ebû Cehil: Hz. Muhammed'in ve İslâm'ın azılı düşmanlarından biridir. Yaklaşık 570'te Mekke'de doğmuştur. Ebü'l-Hakem olan künyesi İslâma olan düşmanlığından dolayı Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil olarak değiştirilmiştir. Ebû Cehil, Hz. Muhammed'in davetine başından beri karşı çıkmış ve müslümanlar aleyhinde yapılan tüm işlerin içinde yer almıştır. Müslüman olanları inançlarından vazgeçirmeye çalışmış ve onlara işkence etmiştir. Bedir Savaşı'nda ensardan Afrâ'nın oğulları Muâz ve Muavviz tarafından öldürülmüştür (Kapar, 1994. ss. 117-118).

Gazzâlî: Kelamcı, İslâm düşünürü ve mutasavvıftır. Özellikle filozoflara yaptığı eleştirilerle tanınmaktadır. Tûs'ta doğmuştur. Tûs'ta ve Cürcan'da eğitim almıştır. Yüksek bir zekâ ve kuvvetli bir hafızaya sahiptir bu sebeple de Gazzâlî başta fıkıh olmak üzere hadis, akaid, gramer vb. alanlarda kendini yetiştirmiştir (Çağrıcı, 1996, ss. 489-505).

Ebû Tâlib-i Mekkî: *Ḳūtü'l-ḳulûb* eseriyle tanınmış bir mutasavvıftır. En önemli ve günümüze kadar ulaşan tek eseri de budur. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgiye rastlanmaz. Arap ya da Mekkeli değildir, Mekke'de uzun süre kaldığından dolayı Mekkî nisbesini almıştır. Acemî diye de tanınmaktadır (Saklan, 1994. ss. 239-240).

[11] Bu madde başı TDV İslâm Ansiklopedisi C. 3, s. 467'de yer almaktadır ancak açıklama kısmında "Suffe" başlığına atıf yapılmıştır. "Suffe" maddesi TDV İslâm Ansiklopedisi C. 37, ss. 469-470'de yer alır.

Eflâtun (Platon): İlkçağ Yunan filozofudur. İslâm felsefesi üzerinde etkisi olmuştur. Atina'da doğmuştur. İslâmî literatürde Felâtun ya da daha çok Eflâtun olarak bilinir.Sokrat'ın talebesidir.

Eflâtun'un en ünlü öğrencisi Aristo'dur. Batılı kaynaklara Eflâtun milâttan önce 347 yılında ölmüştür (Olguner, 1994. ss. 469-476).

Fahreddîn er-Râzi : 1149'da Rey'de doğmuştur. Kelâm, felsefe tefsir gibi alanlarda çalışmalarda bulunmuştur. Üstün bir zekâya sahip olması ve çabaları ile kendini yetiştirmiştir. Döneminin en büyük düşünürlerinden kabul edilmiştir. Yaşadığı çağdaki tüm ilimlere vâkıf olması sebebiyle"allâme" olarak anılmıştır (Yavuz, 1995: ss. 89-95).

Ferîdüddîn Attar: İranlı meşhur bir şair ve aynı zamanda mutasavvıftır. Nîşâbur'da doğduğu düşünülmektdir. Eczacılık ve tıp ile olan meşguliyeti sebebiyle "Attâr" lakabı ile anılmış ve böyle meşhur olmuştur. Pek çok eser kaleme almıştır. Moğollar tarafından Nîşâbur'da şehid edilmiştir (Şahinoğlu, 1991. ss. 95-98).

Firavun: Eski Mısır krallarının unvanıdır. Eski Mısır inancın göre firavun hem kral hem de Tanrı'nın oğludur. Firavun kelimesi aslında sadece bir unvandır fakat bu kelime Hz. Musâ döneminde yaşayan, Hz. Musâ ve kavmine zulm eden bir kişiyle özdeşleşmiştir. Hz. Musâ döneminde yaşayan Firavunun aslında kim olduğu net değildir. Bu Firavun, Kızıl Deniz'i geçerken boğularak ölmüştür (Harman, 1996. ss. 118-121).

Âdem (a.s): Kutsal kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamberdir. Topraktan yaratılmıştır. Daha sonra kendisine eş olması için bir kadın yaratılır adı Havvâ'dır. Âdem peygamber ve eşi cennette yaşamaya başlarlar. Allah, onlara cennette kaldıkları müddetçe bir ağaca yaklaşmamalarını söyler fakat bir müddet sonra şeytanın aldatmacası sonucu o yasaklanan ağaca yaklaşıp meyvesinden yerler. Bunun sonucunda ise cennetten kovularak yeryüzüne gönderilirler (Bolay, 1988. ss. 358-363).

Ali (r.a): İlk müslüman olaların arasında yer alır, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve de damadıdır. Dördüncü İslam halifesidir. Mekke'de doğmuştur. Hz. Ali

Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere pek çok savaşa ve gazveye katılmıştır. Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini de yapmıştır. Zehirli bir hançer darbesi sebebiyle yaralanarak 661'de vefat etmiştir (Fığlalı: 1989. ss. 371-374).

Hud (a.s): Kur'ân-ı Kerîm'de Âd kavmine gönderildiği bildirilen peygamberdir. Hz. Nuh'un soyundan gelmektedir. Hz. Hud'un peygamber olarak gönderildiği Âd kavmi sapkınlığa uğramış ve outlara tapmaya başlamışlardı. Hz. Hud, onları tevhide davet etti fakat onlar mucize göstermesini istediler. Hz. Hud, mucize gösterdiyse de onları yollarından döndüremedi ve putlara tapmaya devam ettiler. Sonunda Allah onlara büyük ve dehşetli bir rüzgâr gönderdi ve onları helâk etti (Harman: 1998. ss. 279-81).

İbrahim (a.s): Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'ın kabul ettiği bir peygamberdir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'a göre en büyük ata olarak kabul edilir. Onun Nemrud ile olan hikâyesi ve ateşe atılması hadisesi herkes tarafından bilinmektedir. Hz. İbrahim peygamber olduktan sonra ilk babasını dinine davet etmiştir ancak babası kabul etmemiştir aynı şekilde halkını da dine davet etmiş ancak halkı da ona inanmamıştır (Harman: 2000. ss. 266-272).

İsa (a.s): Kur'ân'da kendisinden bahsedilir ve kendisine kutsal kitaplardan biri olan İncil verilmiştir. Hz. İsâ'nın babasız olarak Hz. Meryem'den dünyaya gelmesi ve henüz kundakta iken konuşması bazı mucizelerindendir. O da halkını dinine davet etmiştir, ona inanlar olduğu gibi inanmayanlar da olmuştur ve onun on iki havarisi meşhurdur, havarilerden biri ona ihanet etmiştir. Romalılar tarafından çarmıha gerilerek öldürülmüştür ancak İslâmî kaynaklarda bu husus tartışmalıdır. (Harman: 2000. ss. 465-472)

Meryem: Hz. Îsâ'nın annesidir. İslâm'da üstün nitelikleri ve iffeti sebebiyle övülen bir kişiliktir. Hırıstiyanlıkta da İsâ peygamberin annesi olması sebebiyle değerli bir kişi olarak kabul edilir. Hz. Meyem'in annesinin çocuğu olmamaktadır ve o da Allah'tan kendisine bir çocuk vermesini ister ve bu çocuğu da Rabb'in hizmetine adayacağını vaad ederek dua eder. Sonunda Meryem doğar ve Allah'a ibadet ve hizmetle meşgul olması için mabede verilir.

Bir gün Cebrâil Hz. Meryem'e gelerek bir oğlu olacağını haber verir bunun üzerine ise Hz. Meryem, İsâ peygamberi doğurur. Oğlunun peygamberliği sırasında genelde geri planda kalmıştır. Hz. Meryem, İsâ peygamberin çarmıha gerilmesi ve mezara koyulma hadisesinde orada bulunmuştur. İsâ'nın ölümünden sonra ne yaptığı ve nerede öldüğü bilinmemektedir (Harman: 2004. ss. 236-242).

Muhammed (s.a.v): Son peygamberdir. 571 yılında Mekke'de doğmuştur. Doğmadan önce babasını ve altı yaşındayken annesini kaybetmiş bu sebeple hem yetim hem öksüz kalmıştır. Bakımıyla önce dedesi Abdülmuttalip ilgilendi onun ölümünden sonra ise amcası Ebu Talip onu himâye etmiştir. Ticaretle ilgilenmiş sonradan eşi olacak olan Hz. Hatice ile de bu şekilde tanışmıştır. 610 yılında Hira mağarasında iken Cebrâil, kendisine vahiy getirmiştir. Son din olan İslâm'ı Mekke'de yaymaya çalışmış ve birçok engelle karşılaşmıştır. 622 yılında Medine'ye hicret etmiştir. Medine'de de İslâmiyet'in yayılması için uğraşmış ve tüm engellere rağmen yine de vazgeçmeyerek İslâm dininin mensuplarını çoğaltmayı başarmıştır. 632 yılında hicri takvime göre 63 yaşında iken vefat etmiştir (Fayda: 2005. ss. 408-423).

Musa (a.s): İsrâiloğulları'na gönderilen bir peygamberdir ve kendisine kutsal kitaplardan biri olan Tevrat indirilmiştir. Hz. Musa'nın kavmi Mısır'da köle olarak yaşamaktadır. Hz. Musa ise Firavun'un sarayında büyümüştür. Kendisinin bir İbrâni olduğunu öğrendikten sonra halkına yardım eder ve Allah'ın yardımıyla onları Mısır'dan çıkarır. Başta İbrânîlerîn Mısır'dan gitmelerine izin veren Firavun sonra bu kararından vazgeçerek peşlerine düşer. Hz. Musa ve kavmi Kızıl Deniz'den geçerken deniz ikiye yarılır ve oradan rahatlıkla karşıya ulaşırlar fakat geriden gelen Firavun denize girdiği an sular tekrar birleşerek Firavun ve askerlerini boğar (Harman: 2006. ss. 207-213).

Ömer b. Hattâb (r.a): İkinci İslâm halifesidir. İslâmiyet'in başlangıcında ilk inananlara işkence edenlerden biridir fakat daha sonra kendisi de İslâmiyeti kabul etmiştir. Onun müslüman oluşu diğer müslümanlara da büyük bir moral olmuştur. Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamberin yanından o ölene dek hiç ayrılmamıştır. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra Hz. Ebûbekir halife seçilmiş ondan sonra ise kendisi halife olmuştur. Adaleti ile meşhurdur. Onun döneminde pek çok fetih yapılmıştır. Peygamberin vahiy kâtibidir ve dostudur (Fayda: 2007.ss. 444-51).

Ruveym b. Ahmed: İlk sûfîlerden biridir. Bağdat'ta doğmuştur. Dönemin ünlü sûfîlerinden Cüneyd-i Bağdâdî ile görüşmüştür. Ferîdüddin Attâr'a göre bir dönem kadılık yapmıştır. Ruveym, hadis ve kıraat ilimleriyle de ilgilenmiştir. Bağdat'ta vefat etmiştir (Çift: 2008.ss. 273-274) .

Süleyman (a.s): Hz. Dâvûd'un oğludur, İsrâiloğulları'na gönderilmiştir ve hem hükümdar hem de peygamberdir. Hayvanların dilinden anlamaktadır. Cinlere, insanlara ve hayvanlara hükmetmiştir. Çok kudretli bir hükümdardır ve bilge bir peygamberdir. Yahudi kaynaklarına göre ise bir de çok değerli bir uçan halısı vardır ve onunla istediği yere hızlıca gidebilirdi.

Rabbânî literatürdeki rivayetlere baktığımızda Süleyman peygamber günahları sebebiyle tahtını, servetini ve hatta bilgeliğini kaybetmiş, önce insanlara ve cinlere, sonra insanlara, daha sonra ise sadece İsraillilere hükmetmiş ve sonunda elinde sadece asâsı kaldığı halde vefat etmiştir (Harman:2010.ss. 50-60).

İbn-i Mesud (r.a): İlk müslümanlardandır ve Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusudur. Müslüman olduktan sonra, kendini dine ve Hz. Peygamber'in hizmetine adamıştır. Mekke'de müslümanların işkencelere maruz kalması yüzünden Habeşistan'a hicret edenlere katılmıştır. Medine'ye ilk hicret edenlerden biridir. Kaynaklara göre Hz. Peygamber döneminde tüm savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber'in özel hizmetiyle ilgilenirken aynı zamanda da yeni müslüman olanlara İslâmiyet'i öğretmiştir (Cerrahoğlu: 1988.ss. 114-117).

İmâd-İ Fakih: İranlı sûfî ve şâirdir. Asıl adı Ali'dir. Küçük yaşta babasını kaybettikten sonra, babasının şeyhi olan Nizâmeddin Mahmud'un yanına gider ve onun yaptırdığı dergâha yerleşerek burada yaşamaya başlar. Dergâhda uzun yıllar kalır ve şeyhlik yapar. Fıkıh ilmindeki donanımı sebebiyle "fakih" olarak anılır. 1371 yılında Kirman'da vefat etmiştir (Yazıcı, 2000: ss. 168-169).

İskender-i Zülkarneyn: Kur'an'da kendisinden bahsedilmektedir. Kıssaya göre, doğu ve batıya iki sefer düzenlemiştir. bu seferlerde Yec'üc ve Mec'üc denen saldırgan bir kavme rastlamış ve onların ülkesinin önüne demirden bir geçit/sed yapmış ve orayı kapatarak başka halklara saldırmalarını engellemiştir.

İskender-i Zülkarneyn'in bazı âlimler tarafından peygamber olduğu düşünülmektedir fakat bir kısım âlimlerse sadece "salih bir insan" olduğunu düşünmektedir (Öztürk: 2013.ss. 564-567).

Mu'az b. Cebel (r.a): Medine'de doğmuştur. On sekiz yaşında müslüman olmuştur. Peygamberin vefatından sonra da Muâz, önemli görevler üstlenmiş ve fetihlerde yer almıştır. Suriye'ye muallim olarak gönderilmiştir. Muâz b. Cebel, veba salgını sebeiyle vefat emiştir. Asr-ı saâdet döneminde Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını ezbere bilen birkaç kişiden biri olma özelliğini de taşımaktadır (Kandemir: 2005.ss. 338-339).

Necmeddîn-i Kübrâ: 1145'de Hârizm'in Hîve şehrinde doğduğu düşünülmektedir. Kübreviyye tarikatının kurucusudur. Necmeddin adının yanına üstün zekâsı ve giriştiği ilmî tartışmalarda her zaman galip gelmesinden dolayı hocası kendisine "Kübrâ" lâkâbını vermiştir.

Necmeddîn-i Kübrâ, otuz beş yaşına kadar eğitimini sürdürmüş ve intisap etmek için bir şeyh aramıştır sonunda da İsmâil el-Kasrî'ye intisap etmiştir. Necmeddîn-i Kübrâ, Moğollar'ın 1221 yılında Hârizm'in merkezi Gürgenç'te yaptıkları katliamda hayatını kaybetmiştir (Algar: 2006.ss. 498-500).

Nemrûd: Hz. İbrâhim döneminde Allah'ın birliğine inanmayan ve bunun karşısında yer alan kraldır. Hz. İbrâhim ile Nemrud arasındaki mücadele kaynaklarda işlenmiştir ve bu mücadelede Nemrud Hz. İbrahim'i ateşe attırmış fakat ateş İbrahim peygamberi yakmamıştır.

İslâmî kaynaklarda yer alan bilgilere göre Nemrud bazı ilkler gerçekleştirmiştir. İlk kez kötülüğe teşvik eden, başına ilk kez taç giyen, ilk kez ateşe tapan ve ilk kez insanları kendisine tapmaya çağıran kişidir. Nemrud yaptığı tüm kötülüklerin neticesinde burnundan başına doğru giren bir sinek sebebiyle şiddetli ağrılar yüzünden kafasını tokmakla dövdürerek büyük acılar içinde ölmüştür (Batuk: 2006.ss. 554-555).

Sa'dî-i Şîrâzî: Şîraz'da doğmuştur. Fars edebiyatının en büyük şairlerindendir. Eğitime önce babasıyla başlamıştır babasının ömlünden sonra ise Mes'ûd b. Muslih

el-Fârisî tarafından yetiştirilmiştir. İlk eğitimini Şîraz'da almış daha sonra Bağdat'ta Nizâmiye Medresesi'nde ders görmüştür.

Sa'dî, manzum ve mensur pek çok eser yazmış ve bunlar Külliyyât adı altında bir araya getirilmiştir. Bostân ve Gülistân en önemli eserlerindendir (Çiçekler: 2008. ss. 405-407).

Sultan Bâyezîd-i Bistâmî: İlk büyük mutasavvıflardandır. İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bistâm kasabasında dünyaya geldiği düşünülmektedir. Asıl adı Tayfur'dur. Tasavvufun doğuş devresinde yaşamıştır ve görüşlerini Farsça ifade etmiştir. Bâyezîd tasavvufta şathiyeleriyle tanınmıştır. Bâyezîd çevresindekiler üzerinde önemli etkiler bırakmış ve seçkin bir zümrenin kendi görüşlerini benimsemesini sağlamıştır. Dile getirdiği bazı şathiyeleri ve sözlerinde sebebiyle eleştirilmiştir. Kendisini takip edenlere Tayfûrî, tuttuğu yola da Tayfûriyye veya Bistâmiyye adı verilmiştir (Uludağ: 1992.ss. 238-241).

Şeyh Hüsâmeddîn: Mevlânâ'nın müridi ve hâlifesidir. 1225 yılında Konya'da doğmuştur. Mevlânâ'nın Mesnevî'yi kaleme almasına vesile olan müridîdir. Aynı zamanda Mevlânâ'nın kâtibidir. Mesnevî'yi de bizzat Mevlânâ söylemiş ve beyitleri kendisi kaleme almıştır. Sadece ilk on sekiz beyti Mevlânâ yazmıştır. Mevlânâ'ya gönülden bağlı ve ona karşı samimi bir sevgi besleyen biridir. Hüsâmeddin Çelebi, 1284 yılında Konya'da vefat etmiştir (Sevgi, 1998: s.512).

Şeyh Zünnûn Mısrî: İlk dönem sûfîleri arasında yer almıştır. 772 yılında Mısır'da dünyaya gelmiştir. Gerçek adı Sevbân'dır. Zünnûn kelimesi, "balık sahibi, balıkçı" gibi manalara gelir. Ferîdüddin Attâr'a göre Sevbân, bir gün bir gemiye biner, gemidekilerden birinin mücevheri kaybolur, herkes ondan kuşku duyar ve kendisine işkence edilir. Sonunda Sevbân işkencelere dayanamayıp, "Yâ rabbi sen bilirsin" der ve o anda denizin üzerinde çok sayıda balık belirir ve hepsinin ağzında birer mücevher vardır. Elini denize uzatıp bu mücevherlerden birini alıp mücevherini kaybeden kişiye verir bu olaydan sonra Sevbân, "Zünnûn" diye anılmaya başlanır.

Zünnûn el-Mısrî Suriye'ye, Mekke'ye ve Yemen'e gitmiş ve burada gördüğü İmam Mâlik, Süfyân b. Uyeyne, Leys b. Sa'd ve Fudayl b. İyâz gibi âlim ve sûfîlerden hadis nakletmiştir. Zünnûn, Mısır'da vefat etmiştir (Tosun: 2013.ss. 575-576).

İKİNCİ BÖLÜM

İNTİHÂB-I ŞERH-İ MESNEVÎ'NİN ÇEVİRİYAZI METNİ

[51a] (1) **Taʿẕīm-ī Naʿt-ı Ḥażret-i Muṣṭafā ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Meẕkūr Buved der İncīl**[12] (2) Ḥażret-i Melik-i Celīl süver-i İncīl'de Ḫᵛāce-i Kā'ināt ve Server-i Mevcūdāt ʿaleyhi efḍalü'ṣ-(3) ṣalavāt ve ekmelü't-taḥiyyātüŋ baʿż-ı ṣıfāt-ı cezīlesün beyān eylemiş-idi ṭāyife-i (4) Naṣrāniyyān'dan baʿzısı İncīl oḳunduḳda Ḥażret-i Risāletüŋ ism-i şerīfīni ṭaʿẓīm idüp (5) iclāl ü ikrām ve iʿzāz u iḥtirāmdan ötüri İncīl'i taḳabbül iderler-idi ve nām-ı şerīfīni şefīʿ (6) idünup duʿāya el ḳaldururlardı ol zamānda ki vezīr-i cühūduŋ fitnesi ile Naṣārā (7) mā-beynine iḫtilāf u intilāf vāḳʿi oldı ol ṭāyifeʿavn-i İlāhī ile anlara ḳarışmadılar (8) ṭaʿẓīm-i nām-ı Muḥammedī ve bereket-i muḥabbet-i Aḥmedī ile ol miḥnet ü belā vü şedāyid-i ʿanādan ḫalāṣ oldılar (9) **Meṣnevī**

1[13]

نسل ایشان نیز هم بسیار شد	Nesl-i īşan nīz hem bisyār şod
نور احمد ناصر آمد یار شد	Nūr-i Āḥmed nāṣır āmed yār şod

2[14]

نام احمد این چنین یاری کند	Nām-ı Aḥmed (10) inçünin yārī koned
تا که نورش چون نگهداری کند	Tā ki nūreş çün nigehdārī koned

3[15]

نام احمد چون حصاری شد حصین	Nām-ı Aḥmed çün ḥiṣārī şod ḥaṣīn
تا چه باشد ذات آن روح الامین	(11) Tā çi bāşed ẕāti an rūḥu'l-emīn

[12] Hz. Muhammed Mustafa (Allah ona esenlik versin) İncil'de Geçen Övgüsü
[13] Onların nesilleri de çoğaldı, nûr-ı Ahmedî yâr ve yâverleri oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 435)
[14] Hazret-i Peygamberin nâmı bu sûretle yardım ederse; bizzat nûr-ı Nebevînin nasıl muhafaza buyuracağı düşünülmelidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 436)
[15] Hazret-i Ahmed'in ism-i şerîfi böyle müstahkem bir kale gibi olunca o ruhu'l-emînin zâtı mukaddesinin nasıl olacağı teemmül edilmelidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 436)

(12) Ḥikāyet-i Pādşāh-ı Cühūd-ı Dīger ki der Helāk-i Dīn-i ʿİsī-nümūd[16]

4[17]

آن شه دیگر ز نسل آن جهود	(13) An şeh-i dīger zi nesl-i an cühūd
در هلاك قوم عیسی رو نمود	Der helāk-i ḳavm-i ʿĪsā rū-nümūd

5[18]

گر خبر داری از این دیگر خروج	Ger ḫaber dārī ez in dīger ḫurūc
سوره بر خوان و السما ذات البروج	(14) Sūre ber haˇnve's-semā ẕāti'l-bürūc

bu ḥikāyeden murād ḳıṣṣa-i aṣḥāb-ı Uḫdūd'dur bu ḳıṣṣa da (15) iḫtilāf üzerinedür Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselāmdan mervīdür ki bu cühūd pādişāhınuŋ (16) bir sāḥiri var-idi pir olup ʿömr-i āḫire yetişdükde siḥr ʿilmini tekmīl itmekçün bir cüvānı kendüye (17) muṣāḥib eyledi cüvān-ı meẕkūr her bār gelüp andan siḥr ögrenürdi cüvānuŋ reh-güẕārında **[51b]** (1) bir pir-i rāhib var-idi gāhī aŋa uġrayup ol dāḫı cüvānda ḳābiliyyet aŋlayup (2) daʿvet-i İslām eyleyüp aḫkām-ı şerāyiʿi taʿlīm iderdi cüvānuŋ bu ikisinüŋ ḥaḳiḳatinde (3) tereddüdi var-idi meger ki rāh-ı rāhibde bir müeẕẕī vü mühīb ḥayvān peydā oldı sedd-i ṭarīk (4) olmaġıla kimse andan geçüp gidemezdi cüvān-ı meẕkūr bir gün anda uġrayup didi ki (5) yā Rabbe'l-ʿizze eger rāhib ol sāḥirden senüŋ ḥużuruŋda sevgülü ise bu dābbeyi helāk (6) eyleyesün deyü ol niyyet ile bir ṭaş atup dābbeyi helāk eyledi andan soŋra ol cüvān (7) bir mertebeye yetişdi ki duʿāsı ile kūr u ebras olanlar şıḫḫat bulurdı ol ḫīnde (8) ol cühūd melikinüŋ muṣāḥiblerinden birisi āʿma olmuş idi ol daḫı cüvānuŋ duʿāsı ile (9) şıḫḫat buldı cühūd senüŋ gözin neden bīnā oldı deyü suāl etdükde perverdgār-ı (10) ʿālem ki vāḥiddür şerīki yokdur ol şifā erzānī ḳıldı deyü cevāb virüp ol ḫāl (11) cühūda ḳahr gelüb ʿuḳubet eyledi ve ḫaberdār olub ol cüvāna daḫī ʿiḳāb eyleyüb (12) dīninden ve iʿtiḳādından döndürmek istedi cüvān ḳabul eylemeyüp siyāset ṭarīḳiyle (13) bir yüksek dağdan atmaḳ buyurup anda varduḳlarında daġa lerze düşüp müvekkel olanlar (14)

[16] İsâ Dinini Helâke Çalışan Yahudi Padişâhının Hikâyesi
[17] "Birinci Yahudi hükümdarın neslinden diğer bir hükümdar da isa kavminin yani Hıristiyanların mahvine çalışmaya başlamıştı." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 438)
[18] Eğer bu ikinci hurûc hakkında malûmât almak istersen "ve's-semâİ zâti'l-burûc" sûresini oku." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 438)

düşüp helāk oldılar ana żarar olmayup andan kimi yıḳup girdāba atdılar kimi ġarḳ (15) olup oġlān andan daḫī ḫalāṣ olup siyāsetinde ʿāciz oldılar cüvān taʿlīm idüp (16) beni bir aġacdan aşup terkeşimden bir oḳıla bismillāhi rabbil ʿallām deyü itmek gerek tā ki (17) ben helāk olam didükde ol vechile helāk olup ol hālde cümle ḳāvm-ı cühūd ḥāżır idiler **[52a]** (1) amennā bi-rabbil ʿallām deyü feryād eylediler andan soŋra buyurdı bir ḫandeḳı nefṭ ile (2) ṭoldurup ateş yaḳdılar ve īmānından rücuʿ itmeyenleri oda atdılar hüvel meẕkūr fil-keşşāf (3) ve baʿżı tefāsirde getürmiş ki bu cühūd pādişāhına ḳarīb Naṣārā şehirlerinden bir şehir var-idi (4) anlarda ḳaḥt vāḳi olup biż'-żarūri cühūd şehrine geldüklerinde bizüm memleketi daḫī ḳaḥt iderler (5) deyü ol ḫandeḳ yanında fil ṣūretinde bütler vażʿ etdürüp ana ṭapanları şehre icāzet (6) virüp ẕaḫīre virdiler idi muḫālefet idenleri ol ḥendeḳa atarlar-idi Ḥażret-i Mevlevī (7) ḳuddise sirruhū bu ḳıṣṣayı naẓm eyleyüp eṣna-i ḳıṣṣada ruḥānī ḥāletler gösterüp cümleden (8) biri çünki pādişāh-ı sābıḳ ki dīn-i ʿĪsā'nuŋ düşmeni idi mekr ü ḥīle ile yollarun açup (9) yaramaz sünnet vażʿ eyledi andan soŋra gelen ümerā vü vüzerā daḫī aŋa mütābeʿat eylediler niteki (10) ḥādīṣ-i Nebevī bu maʿnīye şāhiddür ***men senne sünneten ḥaseneten fe lehū ecrühā ve ecru men ʿamele bihā*** (11) ***ilā yevmi'l-ḳıyāmeti min ġayri en yenḳusu min ucūrihim şey'un***[19] ʿaksi daḫī ḥādīṣ-i şerīfde kezālikdür (12) pes lazımdur ki her tābiʿ metbūʿunuŋ vāriṣi ola nite ki ʿulemā-i dīn ***ṣümme evreṣne'l-kitābe***[20] (13) ḥükmünce enbiyādan mīraṣ yediler ve eşiʿa-i envār-ı āfitāb nübüvvetden istifāżā eylediler (14) ve daḫı el-müʾminu aḥbebe mūcibi ile muḥabbet idüp mecālis-i şerīfelerinde anlara enīs-i maḥrem ve celīs-i hem-dem (15) oldılar fe-emmā erbāb-ı bidʿat u ḍalāl daḫı cünūd-ı merede-yi şeyāṭīnden ve müttebiʿān-ı nefs-i (16) laʿīnden behredār olup metbūʿlarına mütābeʿāt etdiler ḥattā dimişlerdür ki herkesüŋ vilādeti (17) zamanında ṭāliʿ olan yılduza saʿādet ü şeḳāvet yöninden ʿalāḳası ve mütābeʿātı vardur **[52b]** (1) niteki buyurur

[19] "Her kim güzel bir yol açarsa o kişi için, onun ve onunla amel edenlerin sevabı, onların sevabından bir şey eksiltmeksizin kıyamet gününe kadar vardır." (Hadîs)

[20] ***"Sonra biz, o kitabı*** kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed'in ümmetine) ***miras olarak verdik***." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fâtır Sûresi 35/32. âyet)

Meşnevī

6[21]

طالعش گر زهره باشد در طرب	Ṭāliʿaş ger zühre bāşed der-ṭareb
میل کلی دارد و عشق و طلب	Meyl-i küllī dāred u ʿışḳ u ṭaleb

7[22]

ور بود مریخی خو ن ریز خو	(2) Ver büved mirriḫī ḫunrīz ḫū
جنگ و بهتان و خصومت جوید او	Ceng ü bühtān u ḫuṣūmet cūyed ū

Bu semavāt-ı ẓāhirede (3) olan yılduzlar meẓāhir-i esmā ve ṣıfātdur efʿāli bunlara isnād etmezüz belki Ḥażret-i İlāhī'de olan (4) yılduzlar ki mahalli meẓāhir-i esmā vü ṣıfāt-ı nāmütenāhī dururlar bu ẓāhirde olan yılduzlaruŋ aṣlıdur efʿāli anlara isnād iderüz ol kimesnenüŋ ki nücūm-u aṣlīyeye ʿalāḳası ola maẓhar-ı esmā ve ṣıfat u maẓhar-ı kemālāt-ı (5) ḥażarāt olur ve eger ṣıfāt-ı cemāle maẓhar düşerse anuŋ lutf u merḥameti bī-zevāl olup (6) devlet ü saʿādeti inḳılāb-peẕīr olmaz ve eger ṣıfat-ı celāle maẓhar düşerse anuŋ ḳahrı (7) bī-mevḳiʿ olmayup belki āteş-i şeyṭān-sūzdur bu güne ḳahr-ı ʿayn lutfdur nefse (8) ḳahr-ı meẕmūm degildür ḳahr mevḳiʿinde vāḳʿi olıcaḳ lutf olur zīrā ki mahalli-sū- lutf (9) meẕmūm olduġı gibidür

Meşnevī

8[23]

اخترانند از ورای اختران	Aḫterānend ez verā-yı aḫterān
که احتراق و نحس نبود اندر آ ن	K'iḥtirāḳ u naḥs (10) nebved enderān

[21] Tâlihi Zühre yıldızı olursa, zevk u taraba ve aşk u talebe külliyyen mâil olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 445)
[22] Eğer kanlı ve zâlim tâbiatlı Merih yıldızına mensûb olursa; ceng, iftirâ ve husûmet talebinde bulunur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 446)
[23] Yıldızların ötesinde bir takım yıldızlar daha vardır ki; onlarda yanmak, sönmek ve uğursuzluk diye bir şey yoktur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 447)

9[24]

سایران در آسمانهای دگر	Sāyirān der āsmānhā-yı diger
غیر این هفت آسمان مشتهر	Ġayr-ı in heft āsmān-ı müşteher

10[25]

راسخان در تاب انوار خدا	Rāsiḫan (11) der tāb-ı envār-ı Ḫudā
نی بهم پیوسته نی از هم جدا	Nī behem peyveste nī ez hem cüdā

11[26]

هر که باشد طالع او زآن نجوم	Her ki bāşed ṭāliʿ-i ū zan nücūm
نفس او کفار سوزد در رجو م	Nefs-i ū (12) küffār sūzed der rücūm

12[27]

خشم مریخی نباشد خشم او	Ḫeşm-i mirrīḫī nebāşed ḫeşm-i ū
منقلب رو غالب و مغلوب خو	Münḳalib rev ġālib u maġlūb ḫū

13[28]

نور غالب ایمن از نقص و غسق	(13) Nūr-i ġālib īmen ez naḳs ū ġaseḳ
در میان اصبعین نور حق	Der miyān-ī işbeʿ ayn-i nūr-i Ḥaḳ

eşbaʿ īnden murād (14) tecellā-i celāl ü cemāldür ʿazze şāneh

[24] O yıldızlar, şu meşhûr yedi gökten başka göklerde seyrederler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 447)
[25] Onlar envâr-ı İlâhiyyenin şa'şaasına karşı rüsuhlu ve melekeleridir. Ne birbirinden ayrı ne de yekdiğerine muttasıldırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 448)
[26] Her kimin tâlihi, yıldızların ötesindeki yıldızlardan olursa, onun nefsi recm ü tard husûsunda kâfir yakıcı olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 449)
[27] O kimsenin hışmı, Merih yıldızının hışmı gazabı gibi değidir. Merih mağlûb iken gâlib görünmek gibi ters gidişlidir. Yâhud o kimse gâlib iken mağlûb görünmekte (münkalib rev) dir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 450)
[28] Galibin nûru zulmet noksanından emîndir ki, Hakk'ın iki parmağı arasıda dır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 451)

14[29]

حق فشاند آن نور را بر جانها	Ḥaḳ-feşāned ān nūr rā ber cānhā
مقبلان برداشته دامانها	Muḳbilan ber dāşte ber (15) dāmānhā

15[30]

و آن نثار نور را وایافته	Van niṣār-i nūr rā vā yāfte
روی از غیر خدا بر تافته	Rūy ez ġayr-i Ḫudā ber tāfte

16[31]

هر که را دامان عشقی نابده	Herkirā dāmān-ı ʾışḳī nābüde
ز آن نثار نور بی بهره شده	(16) Zan niṣār-i nūr bī behre şode

pes her kimesne ki ʿaşḳ etegine yapışup Ḥażret-i Rabb-i ʿizzete teveccüh (17) ider ol nūr tecellīsi ile münevver olur ve ol baḥrden bir ḳaṭre ve ol küllden bir cüzʾi bilüp **[53a]** (1) ***ṣıbġātullāh***[32] ile münṣabıġ olup ***men ʿarefe nefsehū feḳad ʿarefe rabbehū***[33] sırrı ẕuhūra gelür (2) andan ṣoŋra aṣla meyl itmek sevdāsı ġālib olup cān-ı ʿāşıḳ cemāl-i maʿşūḳa müteşevviḳ (3) olur nite Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhu buyurur

Meṣnevī

17[34]

جزوها را رویها سوی کل است	Cūz u hārā rūyhā sūy-ī külest
بلبلان را عشق با روی گل است	(4) Bülbülānrā ʿışḳ bā rūy-ı gülest

[29] Cenâb-ı hak, ruhlara nûrunu açmış, onlardan mes'ûd ve bahtiyar olanlara da eteklerini açmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 452)
[30] Nûr saçısına eteğini açan mes'ûd kimse, o saçıyı bulmakla başkasından yüz çevirmiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 452)
[31] Her kimde aşk eteği yoksa o nûr saçısından mahrûm kalmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 452)
[32] Buradaki "sıbġātullāh" lafzı ile şu ayete atıf yapılmıştır: "Biz, ***Allah'ın boyasıyla*** boyanmışızdır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011, *Bakara Sûresi 2/138. âyet*
[33] "Kendini bilen Rabb'ini de bilir."
[34] Cüzlerin teveccühü kül tarafındandır. Bülbüllerin âşıkdaşlığı gül iledir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 453)

18[35]

آن چه از دریا به دریا می دریایی رود	Ançi ez deryā be deryā mī deryā-yı reved
از همانجا کامد آن جا می رود	Ez hem ancā k'āmed ancā mī reved

19[36]

از سر که سیلهای تیز رو	(5) Ez serī küh silhay-ı tīz rev
وز تن ما جان عشق آمیز رو	Ve'ez ten-ī mā cān-ı ʿışḳ āmīz rev

6) **Āteş Kerden-i Pādşāh-ı Cühūd ve Butī Der Kenār-i Āteş Nehādūd Pehlü-yi Āteş Ki Her Ki in (7) Butrā Secde Kuned Ez Āteş Birest**[37] (8) pādişāh-ı cühūd bed ḫū-yı ʿanūd āteş yanında bütler vaż ʿ idüp her kim bunlara sücūd etmez ise (9) vücūd-ı nā-būdların ateş-i ḳahrıyla mānend-i ʿud helāk iderüm deyü münādilere nidā etdürdi (10) aḥvāl-i nā-şāyeste ki ẓuhūr ider cümlesi nefs-i nā-hem-vāruŋ belāsıdur zīrā şāh-ı ʿanūd (11) eger nefs-i ateşīn süyündürmiş olsa ol ateş siyāseti peydā etmeyelerdi eger nefs bütüni (12) öldürmiş olsa ḫalḳı bütperestlige daʿvet etmeye idi egerçi ẓāhir bütüni her müʾmin-i (13) muvaḥḥid şikest eylemişdür fe-emmā bāṭın büti ki hevā-yı nefsdür herkes şikest etmege (14) ḳādir degüldür zīrā ki büt-i ẓāhir yılan ve büt-i bāṭın ejdehādur efsun ile yılanı öldürmek (15) her kişinüŋ kāridür fe-emmā ejdehā öldürmege ḳudret-i Musā gerekdür nite ki buyurur

Meşnevī

20[38]

هر کسی را این تمنا کی رسد	(16)Her kesī rā in temennā key resed
موسیی باید اژدها کشد	Mūsī bāyed ejdehā küşed

[35] Denizden gelen denize gider. Bir şey nereden gelmişse oraya avdet eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 455)
[36] Dağ başından sür'atle akan seller olduğu gibi, bizim cismimizde aşk ile birleşmiş bir rûh vardır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 455)

[37] Yahudi Padişahın Ateş Yaktırması ve Ateş Kenarına Bir Put Koydurup; Her Kim Bu Puta Secde Ederse Ateşten Kurtulacaktır Demesi
[38] Her soysuz ve aşağılık kimseye nefsi zapt etmek nasib olur mu? Ejderhayı öldürmek için Mûsâ olmak lazımdır. (A. Avni Konuk, 2005,c. 9, s. 271)

filḥaḳīḳa nefs demür ile ṭaş (17) içinde gizlü olan ateş gibidür ki ol ṣu dökmek ile söyünmez ve büt-i ẓāhir-i meṣelde **[53b]** (1) demürden ve ṭaşdan çıḳan şerār gibidür ki bir ḳaṭre ṣuyla söyünür nite ki buyurur

(2) **Meṣnevī**

21[39]

Āb-ı cū nār-ı bürūnī rā küşed	آب جو نار برونی را کشد
Der derūn-ī seng-u āhen key reved	در درون سنگ و أهن کی رود

22[40]

(3) Seng-u āhen çeşme-ī nārend u dūd	سنگ و آهن چشمه ئ نارند و دود
Ḳatrehā-i şan küfr-i tersā u cühūd	قطره هاءشان کفر ترسا و جهود

ṣıfat-ı nefs (4) güyā ki şāh-rāh bir çeşme-i siyāhdur bütperest olanlaruŋ küfr ü ḍalāleti kūze ve sebū (5) gibidür ol ḳara ṣudan memlūdur anı ġayret ṭaşı ile vurup ṭaġıtmaḳ ḳābildür fe-emmā çeşme-i (6) siyāhuŋ yolun sedd eylemek müşkildür anuŋçün buyurur

Meṣnevī

23[41]

Büt şikesten sehl (7) bāşed nīk sehl	بت شکستن سهل باشد نیك سهل
Sehl dīden nefsrā cehlest cehl	سهل دیدن نفس را جهل است جهل

24[42]

Ṣūret-i nefs er bicūyi ey püser	صورت نفس ار بجویی ای پسر
(8) Ḳıṣṣa-i dūzaḫ be ḫˇan bā heft der	قصه ی دوزخ بخوان با هفت در

[39] Dere suyu, haricdeki ateşi söndürür. Taşın, demirin içine nasıl girer? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 460)
[40] Taş ve demir, areş ve duman kaynağıdır ki o kaynağın damlaları, yâni kıvılcımları hıristiyanların ve yahûdilerin küfrüdür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 460)
41 Put kırmak, iyiden iyiye kolaydır. Lâkin nefsi kolay bir şey sanmak, büyük cehâlettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 462)
42 Oğul; nefsin sûretini görmek istiyorsan yedi kapılı cehennemin ta'rifini oku. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 463)

25[43]

هر نفس مکری و در هر مکر ز آن	Her nefes mekrī u der her mekr zān
غرقه صد فرعون با فرعونیان	Ġarḳa ṣad Firʿavn (9) bā Firʿavniyān

26[44]

در خدای موسی موسی گریز	Der Ḫudā-yı Mūsā Mūsā gürīz
آب ایمان را ز فرعونی مریز	Ab-ı īmānrā zi Firʿavnī merīz

27[45]

دست را اندر احد احمد بزن	Dest rā (10) ender eḥad Aḥmed bizen
ای برادر واره از بو جهل تن	Ey birāder vār-ı hez bū cehl-i ten

bu aḥvāle münāsibdür deryā-yı (11) meʿānī Mevlānā ʿAbdurraḥmān Cāmī ḫub naẓm itmüşdür min silsileti'ẕ-ẕeheb Mevlānā (12) müşārunileyh

Nefs-i tū düşmen-i derūnī-i tū

Mā baḳī düşmen-i birūnī-i tū[46]

Ger şeved düşmen-i derūnī nīst

(13) Bāki ez-düşmen-i birūnī nīst[47]

Nefs eger nīst der derūn-ı bāḳī

Çi ġam ez-düşmenān āfāḳī[48]

(14) hemān anuŋ helākine yaʿnī arzusı terkine ikdām itmekdür

43 Nefsin her nefesde bir mekri vardır ki, o mekirlerin her biri yüzünden yüzlerce Fir'avn ve yüzlerce askerleri gark olmuşlardır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 464)
44 Mûsâ'nın Rabbına ve Mûsâ'nın himâyesine sığın. Fir'âvnlık edip de şeref-i imânı izâle eyleme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 464)
45 Allah'ın emrine ve peygamberin kavline sarıl. Ey birader; şu ten Ebû Cehlinin elinden kurtul. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 464)
46 Senin nefsin, senin gönlünün (içinin) düşmanıdır. Biz, Senin dışa ait (ilgilerinin, isteklerinin) sonsuz (ebedî) düşmanıyız.
47 Eğer, gönülle (içle) ilgili düşmanın olmazsa, dışarıdaki düşmandan korkun olmaz (korkmazsın).
48 Nefs, eğer gönlünde kalıcı (dâimî) değilse gelip geçici düşmanlardan kaygı olmaz.

Beyt

Elā f'eḳtilū'n-nefse' (15) l-ḫabīṯete bādirū

Ve lā-tetrukūhā ḥayyeten ve hiye temūtu[49]

ʿārifler bu ʿilletüñ ʿilācın ḫaber virüb (16) dimişler

Beyt

Nefes ne-tevān geşt illā çār çīz

Çūn begūyem yād-gīreş ey ʿazīz

Ḫançer-i ḫāmūşī vü şemşīr-i cūʿ

Nīze-i tenhāyī vü terk-i hücūʿ[50]

(17) ve bu maḥalde şāh-ı cühūd şeyṭān ile **[54a]** (1) nefs-i şūm ol ṣanem-i nefsüñ hevālarıdur ve āteşden maḳṣūd mücāhede-i nefs ü riyāżet (2) hālleridür zīrā ki şeyṭān dāim nefs ḳorkudub riyāżeti ateş gibi gösterüp menʿ itmekdedür (3) aŋa muḥālefet idüp riyāżet ü ʿuzlet ateşine dāḫil olmaḳ gerek ki ol ateş ʿaynı rāḥat (4) ü ṣafā-yı bī-miḥnet ola şol ḳıṣṣa-i ṭıfl gibi Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sirruhū beyān ider (5) **Süḫan-i Āmeden-i Ṭıfl-ı Kūçek Der Meyān-i Āteş ve Teḥrīz Kerden-i Ḫalḳrā Der'üftāden Āteş**[51] (6) ve ol zamandaki şāh-ı cühūd Naṣārā'yı yaḳmaġa meşġul oldı bir żaʿīfe ḫātun (7) bir ṭıfl-ı nev-resīdesi ile anda ḥāżır oldı

Meşnevī

28[52]

Ṭıfl ez u bistud u der āteş der fikend	طفل از و بستدو در آتش در فکند
(8) Zen bitersīd u dil ez īmān bikend	زن بترسید و دل از ایمان بکند

[49] Dikkat edin! Kötü nefsi öldürün (bu konuda) acele edin! Onu diri bırakmayın, o ölüdür.

[50] (Madem ki dört şey olmadan nefes dolaşımı güçsüz(dür), söyleyeyim, onu öğren ey sevgili: Suskunluk bıçağı, açlık kılıcı, yalnızlık kargısı ve uykunun kaçması.)

[51] Süt Emen Küçük Bir Çocuğun Ateş İçindeyken Dile Gelmesi ve Ateşe Atlamaları İçin Halkı Teşvik Etmesi

[52] Çocuğu kadından aldı, ateşe attı. Kadın da korkup imandan çıkacak oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 465)

29[53]

خواست تا او سجده آرد پیش بت	Ḫaˇst tā ū secde āred pīş-i büt
بانگ زد آن طفل إني لم أمت	Bāngzed an (9) ṭıfl innī lem emüt

ṭıfl-ı bī-dermān ateş içinden çaġururdı ki ey ana ḫavf itmeyüp (10) ateşe düş ki ateş āb-ı ḫayāt belki bu ḥālet sermāye-yi necātdur ṭabīʿat-ı ateş nesīm-i (11) luṭf-ı İlāhī'den güyā ki āb-ı zülāldür ve sermāye-yi ʿizzü celal

Meşnevī

30[54]

اندر رآ اسرار ابراهيم ببين	Enderā esrār-ı (12) İbrāhim bibin
کاو در آتش یافت سرو و یاسمین	Kū der-āteş yāft serv u yāsemin

ey māder şol zaman ki hengām-ı vilādetim (13) sebeb-i muḥāfet idi kendü żannumda hezār āfet görinüp ol cāy-ı teng baŋa ʿālem-i refāhiyet (14) idi zindān-ı tengden ḫalāṣ olmaġıla bir cihān-ı ḫurrem-ābāda geldüm ki hevāsı ḫūb (15) ve ṣafāsı merġūb idi keẕālik bu ateş-i iḫtirāḳ-nümā daḫı żāhiren şekl-i ʿaẕābda görinüyordi (16) ammā ḥaḳīḳatde rah-nümā-i ṭarīḳ-i viṣāl ve çihre-güşā-yı cemāl-i bā-kemāldür bu ateş gülzār miṣalüŋ (17) nesīm-i ʿanber şemīminden dem-i Īsā-yi Meryem żāhir ve cürʿa-i ḥālet baḫşından ḥālet-i cām-ı Cem [54b] (1) bāhirdür ve bu ateş içinde bir ʿālem-i ṣafā vardur ki varlıġı yoḳluġundadur varlıḳ ṣūretinde (2) görinen ʿālem-i żāhir şekl-i bī-ṣebāt ve māye-yi hezār nekebātdür ol kenār ʿāleminde olan bütlere (3) ʿibādet mūcib-i envā-i ḳasāvet ü bāʿiṣ-i bend-i rāh-ı ḥaḳīḳat ü sedd-i ṣafā-yi ṭarīḳ-i ʿuzletdür (4)

[53] Putun önünde secde etmek istedi. Fakat çocuk ateşin içinden seslendi: anne ben ölmedim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 465)
[54] Valide! İçeriye gel de ateş içinde servi ve yâsemin bulan, yâ'nî ateş, kendisine gülistan olan İbrâhim Aleyhisselamın esrârını gör. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 468)

Meşnevī

31[55]

اندر آ مادر به حق مادری	Enderā māder bi ḥaḳḳ-ı māderī
بین که این آذر ندارد آذری	Bin ki in āzer nedāred āzerī

32[56]

اندر آ مادر که اقبال آمد ست	(5) Enderā māder ki iḳbāl āmedest
اندر آ مادر مده دولت ز دست	Enderā māder medih devlet zi dest

33[57]

من ز رحمت می کشایم پای تو	Men zi raḥmet mī keşāyem (6) pāy-i tu
کز طرب خود نیستم پروای تو	Kez ṭarab ḫod nīsten pervā-yi tu

34[58]

اندر آ و دیگران را هم بخوان	Enderā vū dīgerānrā hem biḫˇān
کاندر آتش شاه نهاده ست خوان	K'ender āteş şāh (7) nihādest ḫˇān

bu ol ateşdür ki dostlara bostān-ı tāze ve rıża ehline ravża-i (8) naʿīm-i bī-endāzedür hem-ān-dem māder-i müşfiḳ naʿra vurup ***levkāne beynī ve beynīke baḥrun mine'n-nāri (9) lā nefeytü nefsī fihā şevḳan ilā liḳāike***[59] diyüp bī-ḫodāne kendüyi ateşe attı ve şevk (10) u ẕevḳ yöninden bī-hūş olup hemān fī'l-ḥāl kendüsin ateş içinde gördi (11) ol ḥālde mīve-i cān-ı tāze vü gül-berg-i ruḥı ṣafā-yı bī-endāze taḥṣīl idüp feryād (12) eyledi ki

[55] Vâlide; analık hakkı için içeriye gel de bak ki bu ateşte ateşlik ve yakıcılık yok. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 469)
[56] Valide içeriye gel ki ikbâl ve seâdet gelmiştir. içeriye gel de devlet ve fırsatı kaçırma. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 469)
[57] Ben sana acıdığımdan ayağından çekiyor, teşvikatta bulunuyorum. Yoksa zevkimden ve neş'emden seninle meşgul olacak halde değilim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 470)
[58] İçeriye gel başkalarını da çağır ki Şah ateş içinde manevi bir nimet sofrası kurmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 470)
[59] "Şayet seninle benim aramda ateşten bir deniz olsaydı, o sana kavuşmama engel olamazdı."

Meşnevī

35[60]

اندر آیید ای مسلمانان همه	Ender āyid ey müselmānān heme
غیر عذب دین عذاب است آن همه	Ġayr-ı aẕb-i dīn aẕābest an heme

36[61]

اندر آیید ای همه پروانه وار	(13) Ender āyid ey heme pervāne var
اندر این بهره که دارد صد بهار	Enderin behre ki dāred ṣed bahar

andan soŋra ḫalāyıḳ (14) bī-iḫtiyār kendülerden ateşe ilġā idüp āb-ı ḥayāt-ı ateş ile kāmkār oldılar

Meşnevī

37[62]

بی موکّل بي کشش از عشق دوست	(15) Be- müvekkel bī-koşiş ez ʿaşḳ-ı dūst
زانکه شیرین کردن هر تلخ ا زوست	Zānki şīrīn kerden her taliḫ ezūst

tā şol ateşe (16) dāḫil oldılar ki ol hidmete müʾekkel olanlar ḫalḳı ateşten menʿ iderler-idi defʿ i (17) mümkin olmaz-idi hemān ol şāh-ı cühūduŋ yüzi ḳarası kendüye ḳaldı

Meşnevī

38[63]

بی موکل بی کشش از عشق دوست	**[55a]** (1) Bī müvekkil bī keşiş ez ʿışḳ-ı dūst
ز آن که شیرین کردن هر تلخ از اوست	Zan ki şīrin kerden-ī her telḫ ez ūst

[60] Ey müslümanlar; hepiniz geliniz, bu mücâhede ateşine giriniz ki dîn lezzetinden başka her şey azabdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 470)
[61] Ey mü'minler; cümleniz pervane gibi bu ateşe atılın. Yüzlerce baharı bulunan şu behreden alın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 471)
[62] Her acıyı şîrin yapması nedeniyledir ki sevgilinin aşkından vekil tayin edilene ölüm yoktur.
[63] Hem de yâr-i hakîkînin aşkı câzibesiyle ateşe atıldılar. me'murların çekmesiyle, itip kakmasıyla değil, çünki her acıyı tatlıya tahvil eylemek allah'ın kudretindendir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 472)

tā şol ateşe (2) dāḫīl oldılar ki ol ḫidmete müʾekkel olanlar ḫalḳı ateşden menʿ iderlerdi defʿi mümkin (3) olmaz idi hemān ol şāh-ı cüḫūduŋ yüzi ḳarası kendüye ḳaldı[64]

Meşnevī

39[65]

مکر شیطان هم در و پیچید شکر	(4) Mekr-i şeyṭān hem der u pīçīd şükr
دیو خود را سیه رو دید شکر	Dīv ḫodrā siyeh-rū dīd şükr

40[66]

آن چه می مالید در روی کسان	Ançi mīmālīd (5) der rū yīkesan
جمع شد در چهره آن ناکس آن	Cemʿ şüd der çehre-i an nākes an

41[67]

آن که درید جامه خلق چست	Anki derrīd cāme ḫalḳ cüst
شد دریده درین آن او ایشان درست	Şod derīde derīn ān-ı ū īşan dürüst

(6) **Ger Manden-i Dehān-i An Merd-i Şaḫş Ki Nām-i Muḥammedrā ʿAleyhi's-Selām Bi-Teşḫer Ḫˇānd**[68] (7) bir şaḫış pür fażāḥet-ı kemāl-i ḍalālet ü nihāyet cehāletinden nām-ı Ḥażret-i Risālet penāhı (8) teseḫḫur ile taḳlīd etdükde aġzı egri ḳalup ʿilācı mümkin olmadı hezār girye vü zārī (9) ile nedāmet idüp ḥużūr-ı Ḥażret-i Risālet'de istidʿā-yı maġfiret eyleyüp didi ki

[64] Buraya kadar bu satırlar 54 b nin son 3 satırının birebir aynısıdır.
[65] Şükürler olsun ki şeytânın mekri ona dolaştı. Çok şükür Şeytan da kendini rezil etmiş. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 484)
[66] Herkesin yüzüne sürmek istediği hakaret karası, o alçak hükümdarın çehresinde toplandı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 484)
[67] Halkın libâsın yırtmak, yâni onların ırz ve nâmûsunu hetk eylemek isteyen o yahûdinin kendi vakar ve haysiyyet libâsı yırtıldı, halkınki sağlam kaldı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 475)
[68] Hz. Muhammed'in Adını Maskaralık İle Ağzına Alan Kişinin Ağzının Çarpılması

(10) **Meşnevī**

42[69]

Mā turā efsūs mī kerdem zi-cehl	ما ترا افسوس می کردم ز جهل
Men büdem efsūsrā mensūb-ı ehl	من بدم افسوس را منسوب و اهل

(11) her fiʿlin netīcesi fāʿiline rāciʿ ve her ḳavlüŋ meʾāli ḳāʾiline ʿāyiddür

Ḳıṭʿa

(12) Cihān bir göz görür her kişi anda

Görirler kendü evṣāfın kemāhī

Senüŋ ḥāliŋdür ger ḫayr u ger şerr

(13) Var itmeye sūʾ-yı ẓann ü iştibāhī

nite ki Ḥażret-i Mevlevī buyurur

Meşnevī

43[70]

(14) Çün Ḫudā ḫˇāhed ki perdey kestered	چون خدا خواهد که پرده کس درد
Meyleş ender ṭaʿne-i pākān bered	میلش اندر طعنه پا کان برد

44[71]

Ver Ḫüdā ḫˇāhed ki (15) pūşed ʿayb-ı kes	ور خدا خواهد که پوشد عیب کس
Kem zened der ʿayb-ı maʿyūban nefes	کم زند در عیب معیوبان نفس

[69] Ben cehlim yüzünden seninle istihza etmiştim. Halbuki asıl istihzâya lâyık olan benmişim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 477)

[70] Allah bir kimsenin ırz ve haysiyet perdesini yırtmak yani onu rezil etmek isterse onu enbiyâ ve evliyâ hazerâtının ta'nu teşni'ine meylettirir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 478)

[71] Eğer Cenâb-ı Hak bir kimsenin aybını örtmek dilerse o adam; pâk o anların değil, aybı olanların bile ta'nına kalkışmaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 478)

45[72]

چون خدا خواهد که مان یاری کند	Çün Ḫudā ḥˇāhed ki man yārī kuned
میل ما را جانب زاری کند	(16) Meyl-i mārā cānib-i zārī kuned

zīrā ki nedāmet sebeb-i meded-kārī-i Ḥażret-i Rabb-i ʿİzzet'dür nite ki (17) ol şaḫṣ-ı müteḳallid-i kejdehān tevbe vü nedāmetle ʿafva muḳārin olup ḫalāṣ oldı

Meṣnevī

46[73]

ای خنك چشمی که آن گریان اوست	**[55b]**(1) Ey ḫunük çeşmī ki an giryān-ı ūst
وای همایون دل که آن بریان اوست	Vey hümāyun dil ki an biryān-ı ūst

47[74]

آخر هر گریه آخر خنده است	(2) Āḫir-i her girye āḫir ḫande ist
مرد آخر بین مبارك بنده است	Merd-i āḫir bin mübārek bende ist

zīrā ki sebzenüŋ (3) ṭarāvet ü neżāreti āb-ı revānsuz ve deryā-yı raḥmetüŋ cūşiş u ḥareketi dīde-i gevher-feşānsuz (4) müyesser degüldür

Meṣnevī

48[75]

باش چون دولاب نالان چشم تر	Bāş çün dolāb-ı nālān çeşm-ter
تا ز صحن جانت بر روید خضر	Tā zi ṣaḥn-ı cānt ber rūyed ḫużer

[72] Allah, bize yardım etmesini irade eyleyince, kalbimizi niyaz ve tazarru' tarafına meylettirir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 479)
[73] Onun için ağlayan göze ne mutlu, onun için tutuşup yanan mübârek kalbe ne seâdet. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 479)
[74] Nihayet her ağlamanın sonu gülmektir. Binaen aleyh âkıbeti gören, mübârek bir kuldur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 480)
[75] Bostan kuyusunun inleyen dolabı gib gözü yaşlı ol ki ruhunun sahasında yeşillikler bitsin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 481)

49[76]

اشك خواهی رحم كن بر اشك بار يار	(5) Eşk-ḫˇāhī raḥm kün ber eşk yār
رحم خواهی بر ضعيفان رحم آر	Raḫm-ḫˇāhī ber żaʿīfān raḫm ār

(6) **ʿİḳāb Kerden-i Pādşāh-ı Cühūd-ı Mer Ateşrā**[77] (7) şāh-ı cüḫūd ve bedrāh-ı ʿanūd ateşe ḫiṭāb-ı ḫışm-ālūd eyleyüp didi ki ey ateş-i cānsūz ṭabʿıŋda (8) merkūz olan ḫāṣiyyet ve nihāduŋda merhūn olan ḥālet ḳande gitmişdür ki şimdiye dek (9) āşinā vü bīgāneyi yaḳmaḳ ḫāṣṣa-i ḳadīmüŋ idi belki maʿbūd edinüp ṭapanlara daḫı bu güne ḥürmetüŋ (10) yoġ idi

Meşnevī

50[78]

هرگز ای آتش تو صابر نيستی	Hergiz ey āteş tu ṣābir nīstī
چون نسوزی چيست قادر نيستی	Çün ne sūzī çīşt ḳādir nīstī

51[79]

چشم بند است اين ای عجب يا با هوش بند	(11) Çeşm bendest in ey ʿaceb yā bā hūş bend
چون نسوزد چنين شعله بلند	Çün nesūzed çünin şuʿle bülend

52[80]

جادويی كردست كس يا سيمياست	Cādu-yi kerdest (12) kesī yā sīmyāst
يا خلاف طبع تو از بخت ماست	Yā ḫılāf-ī ṭab'-ı tū ez baḫt-ı māst

[76] Göz yaşı istersen ağlayanlara merhamet et. Merhamete nâil olmayı arzû edersen zu'afâya acı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 481)
[77] Yahudi Padişahının Ateşe Hitâp Etmesi Ateşin De Ona Cevap Vermesi
[78] Ey ateş; sen içine düşeni yakmak hususunda sabretmezsin. Şimdi niçin yakmıyorsun, sebebi nedir, yakmaya kâdir değil misin? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 483)
[79] Şu hâl, acabâ göz bağı mı, yoksa akıl bağı mı? Bu kadar yükselmiş alevler nasıl oluyor da yakmıyorlar? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 483)
[80] Biri sihir mi hokkabazlık mı yapıyor, yoksa sendeki tabi'atın değişmesi, bizim sû-i tâli'imizden mi ileri geliyor? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 483)

ateş bu ḫiṭāb-ı ʿitāb-āmīzden ziyāde (13) tīz olup eyitdi ki ey cühūd-ı ʿanūd-ı putperest hemān yine ben ol ateşim mizācumda taġayyür ve ṭabīʿatımda (14) tekessür yoḳdur sen daḫı gel bu ateş-gedeye ḳadem baṣ ki ḫāṣiyyetüm müşāhede idesin

Meşnevī

53[81]

طبع من دیگر نگشت و عنصرم	(15) Ṭabʿ-ı men dīger negeşt-ū ʿunṣurem
تیغ حقم هم ب دستوری برم	Ṭiġ-ı Ḥaḳḳam hem bedestūrī bürem

54[82]

بر در خرگه سگان ترکمان	Ber der-i ḫargeh segān-ı Tūrkman
جابلوسی کرده پیش میهما ن	(16) Cāblūsi kerde pīş-i mīhmān

55[83]

ور به خرگه بگذرد بیگانه رو او	Ver be ḫargeh bügzered bīgāne rū u
حمله بیند از سگان شیرانه او	Ḥamle bīned ez segān şīrāne u

56[84]

من ز سگ کم نیستم در بندگی	(17) Men zi seg kem nīstem der bendegī
کم ز ترکی نیست حق در زندگی	Kemzi Türkī nīst Ḥaḳ der zindegī

benüm daḫı nefʿ ü żarrum **[56a]** (1) kendü ḳuvvetüm ile degüldür perverdigār-ı ʿālem ve ḫālıḳ-ı benī Ādem ile aşinā olanlara bi-iẕnillāh (2) żarar itmem şol ki bīgānedür anı yaḳup helāk iderüm cümle ateşin ṭabīʿatı birdür bir vakit (3) olur ki bi-ḥükm-i İlāhī

[81] Benim yakıcı tabi'âtım ve unsurum değişmedi. Lâkin ben Hakkın kılıcıyım ve onun izniyle keserim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 484)
[82] Türkmen obalarının kapılarında bulunan köpekler, misâfirlere karşı kuyruk sallama sûretiyle yaltaklanırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 485)
[83] Eğer bir yabancı, oba civarından geçecek olursa, köpeklerden arslanca hamleler görür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 485)
[84] Ben kulluk husûsunda köpekten bayağı değilim, Allah da hayât ve kudret bahsinde bir Türkmenden aşağı değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 485)

şemʿ-i şāẕī ile meclise żiyā virür ve gāh olur ki nāyire-i ġam ile (4) niçeler ḫarmen-i vücūdların hebā ider

Meṣnevī

57[85]

چون که غم بینی تو استغفار کن	Çünki ġam bīnī tu istiġfār kun
غم به امر خالق آمد کار کن	Ġam bi-emr-i Ḫāliḳ āmed (5) kār kun

58[86]

چون بخواهد عین غم شادی شود	Çün biḫˇāned ʿayn-ı şādī şeved
عین بند پای، آزادی شود	ʿAyn-ı bendī āzādī şeved

fi'l-ḥaḳīḳa (6) rāḥat u ġam u miḥnet-i derd ü elem meşiyyet-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ'da mübrem ü müstaḥkemdür

Meṣnevī

59[87]

باد و خاك و آب و آتش بنده اند	(7) Bād u ḫāḳ āb u āteş bende end
با من تو مرده با حق زنده اند	Bā men tu mürde bā Ḥaḳ zinde end

60[88]

پیش حق آتش همیشه در قیام	Pīş-i Ḥaḳ āteş hemīşe (8) dêr ḳıyām
همچو عاشق روز و شب بیجان مدا م	Hem çü ʿāşıḳ rūz u şeb bīcān müdam

[85] Kendinde ğam ve keder görünce istiğfâr et. Çünki ğam Hâlik Te'âlânın emriyle müessirdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 487)
[86] Allah murâd ederse gamın ta kendisi meserret, ayakbağı da mahz-ı halâs olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 487)
[87] Rüzgar, toprak, su ve ateş; Allah'ın kulu ve muti'idir. Onlar bana, sana karşı bîrûh, fakat Allah'a karşı zîruhtur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 488)
[88] Ateşte husûsî bir hayat ve idrâk bulunmasaydı emri üzeine soğumaz ve kunu düşünen ve onun rızâzı için ölü gibi her arzûsuna mutâva'at gösteren bir âşıka benzer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 489)

ʿanāṣır-ı erbaʿa Ḥaḳḳ'a muṭīdür ẓāhiren (9) mürde fe-emmā ḥaḳīḳatde zindedür

Meşnevī

61[89]

سنگ بر آهن زنی بیرون جهد	Seng ber āhen zenī bīrun cihed
هم به امر حق قدم بیرون نهد	Hem be emr-ī Ḥaḳ ḳadem bīrun nihed

(10) dīde-i cihān-bīni olanlar ki ehl-i ẓāhirdür seng ü āheni ateşüŋ ẓuhūrına sebeb bilürler ve çeşm-i (11) Ḫüdā-bīni olanlar sebeb-i ḥaḳīḳī ki irādet-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dur ẓuhūr u ḳudretini andan aŋlarlar esbāb-ı (12) ẓāhirenüŋ maḥremi ʿuḳūl-ı ḫāṣṣ u ʿāmm sebeb-i ḥaḳīḳīnüŋ maḥremi zümre-i enbiyā-i kirāmdur ʿArab lügatinde (13) sebeb deyü ḳuyu ipine dirler ol resenüŋ ḥareketini ḳāṣırü'n-naẓar olanlar ḳuyunuŋ çarḫasından (14) aŋlarlar fe-emmā ṣāḥib-i baṣīret olanlar ol çarḫa[y]ı döndürenden bilürler

Meşnevī

62[90]

گردش چرخه رسن را علت ست	(15) Gerdiş-ī çerhā resenrā ʿilletest
چرخه گردان را ندیدن زلت ست	Çerha gerdanrā nedīden zilletest

63[91]

این رسنها سببها در جهان	İn resenhā-ı sebebhā (16) der cihān
هان و هان این چرخ سر گردان مدان	Hān u hān e īn çerh-i sergerdān medān

belki çarḫanuŋ gerdişi resene (17) ʿillet vāḳiʿ olmışdur ol sebebiyle ḳuyudan şu çıḳar ʿāḳil olan ol ḥāleti çarḫı döndürenden **[56b]** (1) bilmek gerek

[89] Çakmak taşını demire vurunca, yani çakmağı çakınca ateş çıkar ki o kıvılcımın çıkması da Allah'ın emriyledir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 489)
[90] Çıkrığın dönmesi ipe ilfettir, çıkrığı çevireni görmemek ise zillettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 492)
[91] Cihandaki bu sebep iplerini sakın çerh-i felekten bilme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 493)

Meşnevi

64[92]

باد آتش میشود از امر حق	Bād-āteş mīşeved ez emr-i Ḥaḳ
هر دو سر مست آمدند از خمر حق	Herdü sermest āmedend ez ḫamr-i Ḥaḳ

65[93]

آب حلم و آتش خشم ای پسر	(2) Āb-ı ḥilm-ū āteş-ī ḫeşm ey püser
هم ز حق بینی چو بگشایی نظر	Hem zi Ḥaḳ bīnī çübügşāyī naẓar

66[94]

گر نبودی واقف از حق جان باد	Ger nebūdi vāḳıf ez Ḥaḳ can-ı bād
فرق کی کردی میان قوم عاد	(3) Fārḳ key kerdi miyan-ı ḳavm-i ʿĀd

Ḳıṣṣa-i ḳavm-i ʿĀd tefāsīrde mesṭūrdur ki Ḥażret-i (4) Hūd ʿaleyhisselām müʾminler dāiresine bir ḫaṭṭ çekmiş-idi ki yel ol ḫaṭṭa geldükde (5) sākin olup ḫāric-i dāirede olanları pāre pāre ider-idi ve çobān-ı rāʿī daḫı cumʿa namazına (6) gitdügi vaḳit ḳoyunlarına ḫaṭṭ çekerdi ne ḳoyunlar ṭaşra çıḳardı ne ḳurd ḳoyun (7) içün dāireye devr iderdi çünki dāire-i Hūd bād-ı ḳahra māniʿ ve ʿamel-i şeybān-ı rāʿī (8) ḳurduŋ ḳoyuna duḫūlüne bedel oldise ecel yeli ʿārifden ġayrıya rīḥ-i mühlik (9) ve bād-ı ʿāṣıfdur ammā ʿāriflere revāyiḥ-i gülistān-ı İlāhī'den nesīm-i ḥayāt-baḫşdur nite ki (10) buyurur

[92] Rüzgar, Allah'ın emriyle ateş gibi yakıcı olur. Rüzgar da ateş de şarab-ı ilâhînin sermestidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 493)
[93] Oğul; gözünü açacak olursan, su gibi latif olan ve ateş gibi şedid olan gadabın Hak'tan olduğunu görürsün. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 494)
[94] Eğer rüzgarın canı Hakka vâkıf olmasaydı 'Âd kavmi ve Hûd Aleyhisselâmın ümmeti nasıl fark ederdi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 494)

Meşnevī

67[95]

Āteş İbrāhīmrā dendān nezed	آتش ابراهیم را دندان نزد
Çün güzīde Ḥaḳ büved çūneş gezed	چون گزیده حق بود چونش گزد

68[96]

Mevc-i deryā (11) çün be emr-ī Ḥaḳ bitāḫt	موج دریا چون به امر حق بتاخت
Ehl-i Mūsārā zi ḳıpṭī vāşınāḫt	اهل موسی را ز قبطی واشناخت

69[97]

Ḫāk-i Ḳārūnrā çü fermān der resīd	خاك قارون را چو فرمان در رسید
(12) Bā zer-ü taḫteş beḳaʿr-i ḫod keşīd	با زر و تختش به قعر خود کشید

bunlaruŋ ḳıṣṣaları maʿlūmdur āb u ḫāk u sāyir (13) cemādātuŋ ḳudret-i Ḥaḳḳ ile fiʿl-i icādīleri muḳarrerdür

Meşnevī

70[98]

Āb gil çün ez dem-ī ʿĪsā çerīd	آب گل چون از دم عیسی چرید
(14) Bāl u per bügşād u mürġī şod perīd	بال و پر بگشاد و مرغی شد پرید

andan ḫiṭāb-ıʿām idüp buyurur

[95] Nemûd'un ateşi İbrâhim Aleyhisselama diş geçiremedi. Hazret-i Halil Hakkın güzidesi bir nebiyy-i zî-şân idi, ateş onu nasıl dalayacaktı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 497)
[96] Denizin dalgası, Allah'ın emriyle kabarınca ümmetiyle Kıptîleri, yani Fir'avn'ı ve askerlerini ayırd etmedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 498)
[97] Ferman-ı İlâhî irişince toprak, Kârûn'u altını ve tahtı ile içerisine çekti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 498)
[98] Su ve çamur, İsâ Aleyhisselamın nefesinden feyz alınca âşikâre bir kuş oldu ve kanat açıp uçtu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 498)

Meşnevī

71[99]

هست تسبیحت بخار آب و گل	(15) Hest tesbīḥat büḫār-ı āb u gil
مرغ جنت شد ز نفخ صدق دل	Mürġ-i cennet şod zi nefḫ-i ṣıdḳ-ı dil

72[100]

کوه طور از نور موسی شد به رقص	Kūh-ı Ṭur ez nūr-i Mūsā (16) şod beraḳṣ
صوفی کامل شد و رست او ز نقص	Ṣūfī-i kāmil şod ū rest ū zi naḳṣ

73[101]

چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز	Çi ʿacep ger kūh ṣūfī şod ʿazīz
جسم موسی از کلوخی بود نیز	(17) Cism-i Mūsā ez külūḫī būd nīz

Ṭenz u İnkār Kerden-ī Pādşāh-ī Cühūd ve Ḳabūl Nekrden-ī Naṣīḥat-ī Hʿīş[102] **[57a]** (1) vaḳtā ki cühūd pādişāhı bu maḳūle ḥikmet ve bu güne ʿacāyibi müşāhede eyledi inkār ü tecebbür ü istikbār (2) u teneffurı daḫı ziyāde olup cibilletinde merkūz olan ḫabāṯeti ẓuhūra getürdi ḳıṭʿa (3) iderseŋ şehd ile biŋ yıl ʿilācı şeker virmez ṯemer zaḳḳūm ağācı (4) ider her ṭarafdan lābüd tereşşüḥ derūnunda olan şīrīn ü acı (5) fe-emmā anuŋ ki derūnı īmān-ı kāmil ile müzeyyen ola şemʿ-i cānı ʿale'd-devām münevver olur

Ḳıṭʿa

(6) Şemʿ-i īmān dil-i züccācından kaçankim uratāb

Rūy-i müʾmin gül gibi tābān olursa ṭaŋ mıdur

(7) Şol dili kim ġonca-veş açsa nesīm-i luṭf-ı Rabb

[99] Senin "sübhânellah" demen, su ve çamur buharı yani çamurdan mahlûk cesedin nefesidir. Öyle iken o nefes kalbdeki sıdk-ı iman nefhasıyla cennet kuşu olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 499)
[100] Tur dağı, Mûsâ'nın nûru berekâtıyla noksandan kurtuldu. Kâmil bir sûfî olup raksa başladı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 500)
[101] Dağın aziz sofi olup raksa başlaması şaşılacak şey değildir. Mûsâ Aleyhisselamın cismi de aslı itibariyle topraktır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 500)
[102] Yahûdî Pâdişâhın Alay İnkârı ve Etmesi Kendise Nasîhat Edenlerin Nasîhatlerini Kabul Etmemesi

Dem-be-dem gül gibi ol ḫandān olursa ṭaŋ mıdur (8)

Meṯnevī

74[103]

بعد از آن آتش چهل جهل گز بر فروخت	Bāʿdezan āteş çihil cehl gez ber füruḫt
حلقه گشت و آن جهودان را بسوخت	Ḥalḳa geşt ü an cühūdānrā bisuḫt

75[104]

اصل ایشان بود آتش ابتدا	(9) Aṣl-i īşān būd āteş ibtidā
سوی اصل خویش رفتند انتها	Sü-yi aṣl-ī ḫ̌īş reftend intihā

külli şeyin yerciʿu ilā aṣlihi[105] ḥükmi (10) üzere ol ferīḳ-i bī-ṭarīḳ yine ateş-i ʿaẕabla ḥarīḳ oldılar

Meṯnevī

76[106]

آن که بوده ست امه الهاویه	Anki būdest ümmühū elhāviye
هاویه آمد مر او را زاویه	(11) Hāviye āmed bāşed mer ū rā zāviye

77[107]

مادر فرزند چویای وی است	Māder-ī ferzend çüyāy-i veyest
اصلها و فرعها را در پی است	Aṣlhā u ferʿ hārā der peyest

(12) beher ḥāl ferʿ aṣla ve oġul anaya tābiʿdür anlar daḫı metbūʿunı kendüye ceẕb idicidür ṣu ḥavż (13) içinde iken maḥbūs olup hevā anuŋ kānından olmaġıla tedrīcile

[103] Ondan sonra ateş kırk arşın yüksekliğinde alevlendi ve halka olup o Yahûdîleri yaktı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 502)
[104] O Yahûdîlerin aslı başlangıçta ateş olduğu için sonunda da ateşe gittiler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 502)
[105] "Herşey aslına rucû' eder."
[106] Her kimin aslı hâviye yani cehennem ise hâviye, onun zâviyesi olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 505)
[107] Çocuğun anası, onu arar. Asıllar da fer'lerin izinde ve talebindedir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 506)

ceẕb idüp zindāndan (14) ḫalāṣ ider beher ḥāl aṣlına yetişdürür keẕalik bizüm nefsümüz ḥāli daḫı āṣār-ı raḥmetden bir eṣerdür (15) bu ḳafes-i cismānīdeki mürġ-ı cān maḥbūsdur nefs-i cismānī ḥabsinden ve bu cihān zindānından yāp yāp (16) ḫalāṣ olup ***ileyhi yeṣʿadu'l-kelimu'ṭ-ṭayyibu ve'l-ʿamelü'ṣ-ṣāliḥu***[108] ḥükmi ile Ḥażret-i Kibriyā'ya (17) müteṣāʿid olmaḳdadur nite ki buyurur

Meṣnevī

78[109]

Tā ileyhī yesʿad eṭyābü'l-kelim	تا إليه يصعد أطياب الكلم
[57b] (1) Ṣāʿiden minnā ilā ḥayṣū ʿalim	صاعدا منا إلى حيث علم

79[110]

Terteḳī enfāsünā bi'l-münteḳā	ترتقي أنفاسنا بالمنتقى
Müsteḥefā minnā ilā dāri'ı-beḳā	مستحفا منا إلى دار البقا

80[111]

(2) Ṣümte yeʾtīnā mükāfātü'l-meḳāl	ثم ياتينا مكافات المقال
Żı'fü ẕekā raḥmeten min zi'l- ẕā celāl	ضعف ذاك رحمة من ذى ذا الجلا ل

yaʿnī enfās-ı nefise (3) yuḳarı çıkup dār-ı beḳāya bizden tuḥfe olur ve andan soŋra kelime-i ṭayyibeden ḥāṣıl (4) olan envār-ı maḳālātuŋ mükāfātı bize vāṣıl olur belki Cānib-i Ḥażret-i İlāhī'de eżʿāf-ı (5) mezʿaif olup ḥüsn-i efʿālüŋ izdiyādına bāʿiṣ olmaḳdur nite ki Ḥażret-i Risālet (6) ʿaleyhisselām buyurur ***men ḳāle lā-ilāhe illallāhu ḫarece min fīhi ṭāirun aḫżarun lehu cenāḥāni ebyeżāni*** (7) ***mükellelāni bi'd-dürri ve'l yāḳuti feʿarece ile's-semāi fe yesmeʿu lehu deviyyun taḥte'l-ʿarşi ke-deviyyi'n-naḥli***

[108] "***Güzel sözler ancak O'na yükselir. Salih ameli de*** güzel sözler yükseltir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: *Fâtır Sûresi 35/10. âyet)*

[109] Kelimât-ı tayyibe bizden su'ûd ederrek Allah'ın bildiği bir yere çıkar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 508)

[110] Nakiyye ve pâk olan nefes ve kelâmlarımız, bizden tuhfe olarak dâr-ı bekâya intikal etti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 508)

[111] Sonra Huda-yı Zü'l-Celâl ve'l-ifdâlin rahmeti olarak sözlerimizin mükâfâtı kat kat bize gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 508)

(8) *fe-yuḳālu lehu üskün fe-yeḳūlü lā-eskinu ḥattā yaʿfiru li-ṣāḥibī fe-yaġfiru li-ḳāilihā ṣümme yecʿalü li-ẕalike'ṭ-ṭāiru* (9) *sebʿūne lisānen yestaġfiru li-ṣāḥibihī ilā yevmi'l-ḳıyāmeti fe-iẕā kāne yevmu'l-ḳıyāmeti cāe ẕalike'ṭ-* (10) *ṭāiru fe-eḫaẕe bi-yedi ṣāḥibihī ḥattā yekūnu ḳāideten ve delīleten ile'l-cenneti*[112]

Meṣnevī

81[113]

ثم يلجينا الى امثالها	(11) Ṣümme yulcīnā ilā emṣālihā
كى ينال العبد مما نالها	Key yenāle'l-ʿabdü mimmā nālehā

Andan evvel aḳvāl-i ṭayyibeye ilticā olunup (12) murāda yetişilür zīrā ki ʿabd istiʿdād u istiḥḳāḳına göre ṭayy-i merātib ider

Meṣnevī

82[114]

هكذا يعرج و تنزل دايما	(13) Hākeẕā yaʿruc ve tenzil dāimā
ذا فلا زالت عليه قائما	Ẕā felā zālte ʿaleyhi ḳāimā

yaʿnī enfāsıŋ ʿurūcı ile hemān Ḥaḳḳ'uŋ (14) raḥmeti nüzūl ider bu ṭarafdan gūşiş olıcaḳ lābüd ol cānibinden ceẕbe-i İlāhī'ye yetişür

(15) **Meṣnevī**

83[115]

چشم هر قومى به سويى مانده است	Çeşm-i her ḳavmī besūyī māndest
كان طرف يك روز ذوقى رانده است	K'ān ṭaraf yekrūz ẕevḳī rāndest

[112] "Kim "lâ-ilâhe illellâh" derse onun ağzından iki kanadı beyaz ve tacı inci ve yakuttan olan yeşil bir kuş çıkar. Gökyüzüne yükselir. Arşın altında arı sesi gibi bir ses işitilir. Ona denir ki: Dur! Der ki: Hayır, sahibim bağışlanıncaya kadar durmayacağım. Onun sözü için bağışlanır. Daha sonra kıyamet gününe kadar sahibinin bağışlanması için bu kuşa yetmiş dil verilir. Kıyamet günü olunca bu kuş sahibinin elinden tutmuş, ona önderlik ve cennete girmesine kılavuzluk yaparak gelir." (Hadîs)

[113] Sonra kul eriştiği seylere tekrar erişsin diye bizi, yine o güzel sözlere sevk eder.

[114] Şu hal, yani nefeslerimizin su'ûdiyle rahmeti İlâhiyyenin kat kat nüzûlü devâm eder. Ey sâlik, sen de bu su'ûdve nüzûlden hâlî kalmayasın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 509)

[115] Her kavmin gözü, bir gün olsun, zevk sürdüğü yerde kalmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 509)

(16) erbāb-ı elbāb u aṣḥāb-ı ādāba maʿlūmdur ki her kişi neden leẕẕet bulırsa yine meyli ol (17) ṭarafa olur her cüzüŋ ẕevḳ-i küll ile ve her cinsüŋ ṣafāsı cinsi iledür āb u nān **[58a]** (1) gibi ki egerçi anlarda cinsiyyet-i insān yoḳdur ammā insāna ittiṣālden soŋra anuŋ cinsi (2) gibi olup aŋa hüsn virür bir kimesne daḫı ibtidāi ḥālinde ehlullāhdan degül iken anlara (3) muḳārin olmaġıla cinsiyyet kisb idüp anlara dāḫil olur şöyle ki cinsī veyāḫūd cins (4) olmaġa ḳābiliyyet olmazsa lābüd andan nefret iderler nite ki buyurur

Meşnevī

84[116]

مرغ را گر ذوق آید از صفیر	Mürġrā ger ẕevḳ āyed (5) ez ṣafīr
چون که جنس خود نیابد نباشد شد نفیر	Çünki cins-ī ḫod neyābed nebāşed şod nefir

85[117]

تشنه را گر ذوق آید از سراب	Teşnerā ger ẕevḳ āyed ez serāb
چون رسد در وی گریزد جوید آب	(6) Çün resed dervey gürīzed cūyed āb

86[118]

مفلسان هم کر خوش شوند از زر قلب	Müflisan ger ḫoş şevend ez zerre-i ḳalb
لیك آن رسوا شود در دار ضرب	Līk an (7) rüsvā şeved der dār-ı ḍarb

87[119]

تا زر اندودیت از ره نفگند	Tā zerendüdit ez reh nefkened
تا خیال کژ ترا چه نفگند	Tā ḫayāl-i kej türā çeh nefkened

[116] Kuşa ıslık sesinden, ysni bir insanın kuş ötüşü taklidi yapmasından zevk hâsıl olsa bile yakına gelip o sesi çıkaranın kuş olmadığını anlayınca müneffir olur ve uçar gider. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 512)

[117] Susamış bir kimseye çölde görünen serabtan zevk gelse bile, ona vasıl olup da serab olduğunu anlayınca kaçar, başka taraflarda su arar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 513)

[118] Müflislerde kalp altından hoşlanırlar. Lakin o kalp altın, darphaneye götürülünce sahte olduğu anlaşıldığı için rüsvay olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 513)

[119] Ey tâlip; altın yaldızlı bir mangır seni yoldan çıkarmasın, sakın bir hayal seni kuyuya düşürmesin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 513)

(8) ṣūretā dervīş ü sīretā nā-cins olmaġıla tezvīr iden mürāyilere ṭaʿndur ki egerçi ḳuş (9) dilinde öten ṣayyāduŋ ṣafīrinden ḳuşcuġazlar ṣafā kisb iderler lākin cinsi olmadıġın (10) bilicek girü vaḫşet iderler sāyir müşābehātı daḫı keẕalikdür bu meḳūle dīn yoḫsulları (11) dārü'l-ʿayāra varıcaḳ māhiyyeti maʿlūm olur ol ḥāleti gidermek gerekdür ki ḫayāl-i bāṭıl ile (12) çāh-ı ḍalālete düşmeyeler nite ki Kelīle ve Dimne ḥikāyelerinden rubāh-ı ḥīlebāz envāʿ-ı (13) ḥīle vü taḫyīlāt ü mekr ü tesvīlāt ile arslānı ḳuyuya bıraḳdı Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhu (14) Meṣnevī'sinde evvelā şerāyiṭ-i sülūk-i erbāb-ı ḥaḳīḳati beyān idüp sālike mürşid (15) elzem-i levāzımāt u ehemm-i mühimmātdan olduġın temhīd ü teʾkīd eyledi ve mürşid daḫı mezkûr (16) olan vezīr-i mekkār gibi olmayup ol maḳūle olanlardan iḥtirāz u iḥtiyād üzere olınmaġı (17) taḳdīm ü tevcīh eyledi ve şerāyiṭ-i meẕkūrenüŋ edāsından soŋra sālik vesāvis-i şeyṭāniyyeden **[58b]** (1) ne vechile ḫalāṣ olmaḳ gerekdür anı beyān eyleyüp Kelīle ve Dimne kitābı ki hükemā-i (2) Hindānī ṭarz-ı ḫāṣ üzere teʾlīf idüp ekṣer-i ṭebāʿıŋ meyl ü iltifātları emṣāl (3) ü efsāneye olduġıçün zebān-ı vüḥūş u lisān-ı ṭuyūrdan baʿżı ḥikāyāt derc olınup (4) anuŋ meālinden envāʿ-ı fevāyid-i ḥikmet ve eṣnāf-ı leṭāyif-i ʿibret taḥṣīl itmişlerdür (5) Ḥażret-i Mollā daḫı ol kitāb-ı müsteṭābuŋ emṣālinden bir miḳdār naẓm eyleyüp insāna (6) nefs-i şeyṭānuŋ mekr ü ḥīlesini kitāb-ı meẕkūrden iḳtibās eylemişdür ve anlaruŋ (7) ḥīle vü ḫudʿasından ne vechile ḫalāṣ olınur uṣūl-i ḥikmetle cevāhir-i meʿāli ḫarc etmişdür (8) **Beyān-i Tevekkül ü Terk-İ Cehd-i Goften Neḫcīrān Bi-Şīr**[120]

88[121]

(9) Ṭayfe-ī naḫcīr der vādī-i ḫoş	طایفه نخجیر در وادی خوش
Būdşan ez şīr keş mekeş bekeş	بودشان از شیر دایم کش مکش بکش

89[122]

Beski ān şīr (10) ez der kemīn der mī rebūd	بس که آن شیر در کمین درمی ربود
An ez çerā ber cümle nāḫoş geşte būd	آن از چرا بر جمله ناخوشی گشته بود

[120] Av Hayvanlarının Arslana Tevekkül Etmesini ve Gayreti Terk Etmesini Söylemeleri
[121] Hoş bir vaidedeki av hayvanları, bir arslandan daima sıkıntı ve korku çekiyorlardı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 514)
[122] O arslan pusudan onları o kadar çok kapardı ki o otlak onlara nâhoş olmuştu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 515)

ḳıṣṣanuŋ aṣlı budur ki bir mürġ-zār-ı (11) merġūb ve bir vādi-i ḫūbda vüḥūş u sibāʿ dan bī-nihāye ḥayvānāt-ı leṭāfet-i hevā vü ṭarāvet-i (12) ḫoş-nümā sebebiyle ḳarār ṭutuŋ içlerinde bir şīr-i ḫūnḫˇār-ı cānşikār var-idi ki (13) bir gūşede kemīn idüp günde bir ḳaçını şikār iderdi ol şīr-i nā-hem-vāruŋ şerrinden (14) vādi-i dilpezīr ṭāyife-i naḫcīre çeşm-i dūn-himmetān gibi teng-dil-i ḥasūdān gibi mükedder (15) olmış idi cümle vüḥūş bir gün bir yere cemʿ olup şīrüŋ ḫidmetine vardılar her bāz raḥmet-i (16) bisyār ve miḥnet-i bī-şümār ile her birimizi şikār itmekden ise bir köşe iḫtiyār eyle vaẓīfe-i (17) yevmiyyeŋi taʿ yīn idüp ḥużūrıŋa göndürelüm her gāh u bī-gāh müteʿ āriż olmaġıla **[59a]** (1) vaḳtimüz perīşān ve ḫalḳımuz hırāsān olmasun didiler andan ṭarafından münāzaʿ a ve mükâlemeye (2) aġāz olınup şīrüŋ cevābında buyurur

Meşnevī

90[123]

گفت آری گر وفا بینم نه مکر	Goft ārī ger vefā bīnem ne mekr
مکرها بس دیده ام از زید و بکر	(3) Mekrhā bes dīde em ez Zeyd-ü Bekr

91[124]

من هلاك فعل و مکر مردمم	Men helāk-ī fiʿ l-u mekr-i merdümem
من گزیده ی زخم مار و کژدمم	Men gezīdey zaḫm-ı mār ū kejdümem

92[125]

مردم نفس از درونم در کین	(4) Merdüm-ī nefs ez derūnem der kīn
از همه مردم بتر در مکر و کین	Ezheme merdüm beter der mekr u kīn

[123] Arslan dedi ki: Peki vefa görür ve mekre uğramazsam a'lâ. Ben şundan bundan bir çok mekir gördüm. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 515)
[124] Ben insanların fiilinden ve mekrinden helak olmuşum, yılanlar ve akrepler tarafından sokulmuşum. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 516)
[125] İçimde pusu tutmuş bir nefis var ki onun mekri ve kini bütün insanların mekrinden ve kininden şiddetli. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 516)

93[126]

گوش من لا یلدغ المؤمن شنید	Güş-i men lāyüldeġü'l-müʾmin şenīd
قول پیغمبر به جان و دل گزید	(5) Ḳavl-i peyġāmber becān ū dil güzīd

arslān eyitdi eger mekr ü tezvīr itmeyüpʿahde vefa (6) iderseŋüz bu ḳavle rāżı ve bu muʿāmeleye ḳāniʿim fe-emmā bī-vefālaruŋ mekr ü ḥīlesini (7) ve bār-ı miḥnetle cevr ü cefāsını çoḳ çekmişem ḫuṣūṣa kendü nefsüm mekründen daḫı emīn (8) degülem ki anuŋ mekr ü ḥīlesü anlardan eşeddür ***aʿden ʿadüvveke nefseke elleti beyne cenbīke***[127] (9) ḥadīṯi buŋa şāhid-i kāfi ***ve yülde'u mü'minu min ḥacerin merreteyni***[128] kelām-ı bürhān-ı vāfīdür sizüŋ (10) aḳvāl-i kāẕibeŋüze iʿtimād idüp cedd ü ʿamel ve kiesb ü ṭalebden girü ḳalmazam ṭāyife-i naḫcīrān (11) daḫı tevekkül-i cehd ü iktisābdan tercīḥ idüp

Meṯnevī

94[129]

جمله گفتند ای حکیم با خبر	Cümle goftend ey ḥakīm-ī bāḫaber
الحذر دع لیس یغنی عن قدر	(12) El-ḥazer daʿ leyse yuġnī 'an ḳader

95[130]

در حذر شوریدن شور و شر است	Der ḥazer şūrīden-ī şūr ū şerest
رو تو کل کن تو کل بهتر است	Rev tevekkül kün tevekkül (13) bihterest

[126] Benim kulağım "lâ-yüldeğü'l-mü'min" kavl-i Nebevîsini işitti. Hadîs-i Peygamberîyi candan, gönülden kabul etti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 516)
[127] "Nefsin sana iki yanın arasındaki düşmanını hazırladı." (Hadîs)
[128] "Mümin bir delikten iki kez ısırılmaz." (Hadîs)
[129] Hepsi dediler ki: Ey haberdar olan hekim, hazerden vaz geç. Çünki sakınmak, insanı kader hükmünden kurtaramaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 518)
[130] Hazserde fitne çıkarmak ve şer karıştırmak vardır; git tevekkül et ki işlerin en iyisi mütevekkil olmaktır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 518)

96[131]

Bā ḳażā pençe mezen ey tünd u tīz	با قضا پنجه مزن ای تند و تیز
Ta negīred hem ḳażā bātū sitīz	تا نگیرد هم قضا با تو ستیز

97[132]

Mürde bāyed būd (14) pīş-ī ḥükm-i Ḥaḳ	مرده باید بود پیش حکم حق
Ta neyāyed zaḫm ez Rabbü'l-felaḳ	تا نیاید زخم از رب الفلق

yaʿnī ḥaẕer üzere olmaḳdan ne fāyde ki ḫayr u şer (15) ü nefʿ u żarr taḳdīr-i Ḥaḳḳ u meşiyyet-i ḳādir-i muṭlaḳ ile olur ki ***ve hüvel ḳāhiru*** (ḳādiru şeklinde yazmış) ***fevḳa ʿibādihi ve hüve' l*** (16) ***l-ḥakīmü'l-ḫabīru***[133] sermāye-i tevfīḳi Rabbānī ile dīdesi mükeḥḥal olanuŋ żamīr-i münīri envār-ı İlāhī ile (17) münevver ***men yetevekkel ʿalellāhi fe hüve ḥasbuhu***[134] fehvāsı ile demāġı muʿaṭṭar olur bu ṣūretde **[59b]** (1) aḥkām-ı İlāhī'ye muṭīʿ ve tīr-i ḳażāya rıżā gösterenler kendüleri mürde yerinde ʿadd iderler (2) ẓāhiren bu kelimāt tesvīlāt-ı şeyāṭṭīnden olsa olur ki ṣūret-i Ḥaḳḳ'da delāʾil (3) īrād idüp taḳdīre ḥavāle itmekile ʿibādetüŋ terkin tecvīz eyleyüp Ādem'i yoldan çıkarurlar (4) tevekkül-i maḳbūl bā-vücūd-ı esbāb-ı ẓāhire maḳām-ı tevekkülde ṣābit ḳadem olmaḳdur (5) **Tercīḥ Nehāden-i Şīr Cehd ü İktisābrā Ber Tevekkül ü Teslīm**[135]

98[136]

(6) Goft ārī ger tevekkül rehberest	گفت آری گر تو کل رهبر است
İn sebeb hem sünnet-ī peyġamberest	این سبب هم سنت پیغمبر است

[131] Ey sert ve keskin olan arslan; kaza ile pençeleşmeye kalkışma ki kaza da seininle uğraşmasın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 518)
[132] Allah'ın hükmüne karşı ölü gibi teslimiyyet göstermek lazımdır ki Rabbü'l-felak, yani sabahın Rabbi olan Allah'ın zahm-ı kahrı isabet etmesin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 519)
[133] "O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyet sahibidir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: En'âm Sûresi 6/18. âyet)
[134] "Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Talâk Sûresi 65/3. âyet)
[135] Av Hayvanlarının Tevekkül Etmeyi Çalışmaya ve Kazanmaya Tercih Etmeleri
[136] Arslan dedi ki: Evet, tevekküle sâlik için rehber vardır. Fakat bu sebep, yani esbaba teşebbüs de Peygamber Aleyhisselâmın sünnetidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 519)

99[137]

گفت پیغمبر به آواز بلند	Goft peyġamber be āvāz-ī bülend
با تو کل زانوی اشتر ببند	(7) Bā tevekkül zānu-yī üştür bibend

100[138]

رمز الکاسب حبیب الله شنو	Remz-i el-kāsib ḥabībullāh şinev
از تو کل در سبب کاهل مشو	Der tevekkül der sebeb kāhil meşev

(8) egerçi tevekkül delīl-i rāh-ı Ḫüdā'dur fe-emmā maḳāṣiduŋ ḥuṣūlüne sebeb olan umūra mübāşeret (9) sünnet-i resūldür nite ki Ḥażret-i Resūl ṣalevātüllāhi ʿaleyh Muʿāz bin Cebel'e ḫiṭāben buyurdılar ki (10) ***yā Muʿāz aʿḳil baʿīrake sümme tevekkel ʿalellāhi***[139] ve bundan ġayrı bir Aʿrābī ḥużūr-ı Ḥażret-i Risālet'e (11) gelüp eyitdi ki ***yā nebīyallah aḫlī nāḳatī e tevekkelu ev aʿḳiluhā*** cevābında buyurdılar ki ***bel aʿḳilhā ve tevekkel***[140] (12) muḥaṣṣal-i kelām mübāşeret-i esbāb maʿniʿ-i tevekkül degüldür egerçi kemāl-i ḳudret-i İlāhī bī-sebeb bir mühimmüŋ (13) itmāmına kāfīdür fe-emmā mühimmāt-ı ḫalḳ ḥuṣūl-ı esbāba mevḳūfdur nite ki ***e türīdāni tebeṭṭuli ḥikmetī***(14) ***yetevekkel ʿaleyye***[141] ḥadīṯ-i ḳudsīsi bu maḳāli muṣaddıḳdur tevekkülden murād ʿadem-i mübāşeret-i esbāb (15) degüldür belki tevekkül ol ḥāleti Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan bilüp sebebe isnād etmekdür ʿamel-i mūcib (16) cennet degüldür ʿamel-i ṣāliḥ bahāne-i fażl-ı İlāhī'dür ʿabdi maḳām-ı ḳurba yetişdirür yere toḫm (17) şaçup berekātın Allah'dan istemek gibi yere toḫm ekmedin maḥṣūl-ı recā eylemek kār-ı cühelādur **[60a]** (1) ***el kāsibu ḥabībullah***[142] ḥadīṯi kisbüŋ maḥbūbiyyetine dāldür (2) **Tercīh Nehāden-i Naḫcīrān Tevekkülrā Ber Cehd ü İktisāb**[143] (3) ṭāyife-i naḫcīrān hezār-ı ḫüccet ve bürhān-ı irād idüp didiler ki dergāh-ı Ḥażret-i İlāhī'de (4) tevekkülden ḫūb meslek ve teslīmden maḥbūb ṭarīḳ yoḳdur dāmgāh-ı ḳażā vü ḳaderden ḳadem-i ictihād

[137] Hazret-i Peygamber yüksek sesle buyurmuştur ki: "Devenin dizini tevekkül ile bağla." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 520)
[138] "El-kâsibu Habîbullah, yani 'kazanan Allah'ın sevgilisidir' hadîsindeki remzi dinle ve anla. Tevekkül edeceğim diye esbaba teşebbüste tembellik etme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 521)
[139] "Ey Mu'âz! Deveni bağla sonra da Allâh'a tevekkul et." (Hadîs)
[140] "Ey Allâh'ın nebîsi! Devemi boş bırakıp mı tevekkül edeyim yahut onu bağlayayım mı? (Dedi ki:) Aksine onu bağlayıp tevekkül et." (Hadîs)
[141] "(Allah Teâlâ şöyle buyurdu:) Benim adetimi (kurallarımı, hikmetimi) değiştirmek mi istiyorsun? O halde bana tevekkül et." (Hadîs)
[142] " (Çalışıp) Kazanan Allâh'ın sevdiği kimsedir." (Hadîs)
[143] Av Hayvanlarının Tevekkül Etmeyi Çalışmaya Tercih Etmeleri

(5) ile ḫalāṣa dermān ve ʿavāḳib-i umūrı bu dīde-i pür-ʿillet ile müşāhede etmege imkān yoḳdur

(6) **Meṣnevī**

101[144]

دیده ی ما چون بسی علت در اوست	Dīde-ī mā çün besī ʿillet derost
رو فنا کن دید خود در دید دوست	Rev fenā kün dīd-i ḫod der dīd-i dost

102[145]

دید ما را دید او نعم العوض	(7) Dīd-i mārā dīd-i ū niʿmel ʿivż
یابی اندر دید او کلّی غرض	Yābi ender dīd-i ū küllī ġaraz

cehd ü ḥīle etegine yapışmak (8) yaġmurdan ḳaçup ṭoluya ve yılandan nefret idüp ejdehāya uğramaḳdur dīde-i pür-ʿilletimüz (9) egri görüp ġalaṭ düşmekdedür naẓar-ı ẓāhir münʿadim olmayıcaḳ naẓar-ı dost-ı hüveydā ve dīdār-ı (10) maṭlūb peydā olmaz rāst görmege dīde-i Ḫüdā-bīn gerekdür ol zemānda cümle umūr suhūletle (11) müheyyā olur ḥīle vü ḫüdʿa ile rāst-bīn olmaḳ Firʿavn-ı laʿīn'üñ Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhisselāma (12) ḳaṣdı gibi olur ḥīle sancāġun ḳaldurdı lākin düşmenini kendü evinde besletdürdi

(13) **Meṣnevī**

103[146]

صد هزاران طفل کشت آن کینه کش	Ṣad hezārān ṭıfl küşt an kīne keş
و آن که او می جست اندر خانه اش	V'anki mīcüst ender ḫāne eş

[144] Madem ki bizim gözümüzde bir çok iffet vardır, o halde git kendi görüşünü dostun görüşünde ifnâ et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 527)
[145] Bizim gözümüzde onun görüşü ne güzel bir ivazdır ki onun görüşünde küllî garazı, bütün âmili bulursun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 529)
[146] O kindar Fir'avn yüz binlerce çocuğu öldürttü. Aradığı çocuk ise kendi sarayında bulunuyordu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 526)

(14) vaḳtā ki ṭıfl-i nā-resīdenüŋ yürümege ḳudreti olmaya babasınuŋ boynı anuŋ merkebi olur (15) yaʿnī anlar ki ṭıfl gibi bī-çāre ola kendü ʿāciz olup cümle umūrını Ḥaḳḳ'a ḥavāle eyler her (16) aḥvālde Ḥażret-i Ḥaḳḳ aŋa muʿīn ü ẓahīr olur

Meşnevī

104[147]

Çün fużūlī kerd u dest ū pā nümud	چون فضولی کرد و دست و پا نمود
(17) Der ʿinā üftād u der kūr ū kebud	در عنا افتاد و در کور و کبود

fi'l-vāḳiʿ ḳudret ṣāḥibi olduḳda atadan ırāḳ düşer **[60b]** (1) ata ve ana anuŋ sevdāsında olmaz

Meşnevī

105[148]

Cānhā-yī ḫālḳ pīş ez dest u pā	جانهای خلق پیش از دست و پا
Mīperīdend (2) ez vefā ender ṣafa	می پریدند از وفا اندر صفا

106[149]

Çün be emrī ihbiṭū bendī şodend	چون به امر اهْبِطُوا بندی شدند
Ḥabs-i ḫeşm ū hırs u ḫurşendī şodend	حبس و خشم و حرص و خرسندی شدند

(3) ervāḥ-ı insānī ʿālem-i İlāhī'de bī-dest ü bī-pā iken ḳurb-ı Ḥażret-i ʿİzzet'de pervāz iderlerdi (4) ***ihbiṭū***[150] emri ile ḳafes-i tene giriftār olduḳlarından ḥırṣ u ṭamaʿa mübtelā olup mużṭarib (5) oldılar

---

147 Fodulluk edip de el, ayak gösterdi. Yani ayağını kullanmaya başladı mı meşakkate ve zahmete düşer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 529)

148 Mahlûkatın ruhları el ve ayaktan evvel yani beden hapsine bağlanmadan evvel vefâ ve safâ fezâsında uçarlardı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 530)

149 " 'İhbitû' emri ile mukayyed olunca hışma, hırsa, kanaate bağlanıp kaldılar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 530)

150 "İnin oradan..." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/36, 38 âyet, A'râf Sûresi 7/24. âyet)

Meşnevī

107[151]

ما عیال حضرتیم و شیر خواه	Mā ʿiyāl-ī hażretīm u şīrḫˇāh
گفت الخلق عیال للإله	Goft el ḫalḳ ū ʿiyālun li'-l ilāh

108[152]

آن که او از آسمان باران دهد	Anki ū ez (6) āsmān bāran dihed
کو تواند هم ز رحمت نان دهد	Hem kü tevāned hem zi raḥmet nān dihed

mā min dābbetin fi'l-ʿarżi illā (7) ***ʿalelllāhī rizḳuhā***[153] mūcibince ḫalāyıḳuŋ bāb-ı maʿīşetde müʾūneti Ḫüdā üzerinedür egerçi bu kelimāt-ı (8) meẕkūre vāḳiʿdür fe-emmā ṣūret-i Ḥaḳḳ'da vesāvis-i şeyṭāniyye ve hevācis-i nefsāniyyededür (9) bī-mücāhede ve riyāżat-ı recā-i maġfiret cāyiz degüldür naḫcīrānuŋ kelimātı cebre ḳarībdür (10) **Tercīh Nehāden-i Şīr Cehdrā Ber Tevekkül**[154]

109[155]

گفت شیر آری ولی رب العباد	(11) Goft şīr ārī velī Rabbü'l-ʿibād
نردبانی پیش پای ما نهاد	Nerdübānī pīş-i pāy-ī mā nihād

110[156]

پایه پایه رفت باید سوی بام	Pāye pāye reft bāyed sū-yi bam
هست جبری بودن اینجا طمع طبع خام	(12) Hest cebrī būden incā ṭamʿ-ı ṭabʿ-ham

[151] Biz Hazret-i Hakkın âilesi ve onun süt isteyen çocukları gibiyiz. Nitekim sallellahü aleyhi vesellem Efendimiz "el-halku 'iyâlüllah" buyurmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 531)

[152] Gök yüzünden rahmet yağdıran Allah, kemal-i merhametiyle ekmek de verebilir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 532)

[153] "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hûd Sûresi 11/6. âyet)

[154] Arslanın, GayretiTevekkül Etmeye Tercih Etmesi

[155] Arslan dedi ki: Evet, dedikleriniz doğrudur. Fakat kullarının mürebbisi olan Allah, gözümüzün önüne bir merdiven koymuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 532)

[156] Dam tarafına merdivenle ve basamak basamak çıkılır. Burada cebri olmak ham bir tama'dan ibarettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 533)

egerçi bī-meşeḳḳat maḳṣūduŋ ḥuṣūlı mümkindür (13) lākin sebeb ü iktisāb nerd-bānını vażʿ eylemişdür ki ol nerd-bāndan ḳadem-be-ḳadem tedriçle (14) dārü'l-ʿalāya oluna ʿādetullāh bu vechile cārīdür ki ʿabd maḳdūrını ṣarf eyleyüp (15) kisb-i ʿamel eyleye bu cevāriḥ-i insān cümlesi ḫidmet içündür pes ***ve'tü'l-buyūte*** (16) ***min ebvābihā***[157] ḥükmi ile ʿamel nerdbānından ʿurūc idüp Ḥaḳḳ'a vāṣıl olmaḳ gerek ʿamelsuz recā-i (17) maġfiret maḥżā ceḥālet vü ʿaynı ḳabāḥatdür zīrā ki genc-i bī-renc emr-i muḥal ve bī-āzārḫār **[61a]**(1) külli murād bāṭıl-ı ḫayāldür

Beyt

gerek bir yıl teḥannün-i ʿandelibe

ki birkaç gün ire vaṣl-ı ḥabībe

(2) bu ḫuṣūṣda ʿāriflerden birisi ḫoş dimüşdür

Beyt

mekon zi-ġuṣṣa şikāyet ki der- (3) ṭarīk-i ṭaleb

be-rāhatī ne-resīd ān ki zaḫmetī ne-keşīd[158]

çünkü yoḳdur alāt-ı cevāriha ki göz (4) ü ḳulaḳ vü el vü ayaḳ gibi insānda mevcūddur anlara iş buyurmamaḳ bunlaruŋ ḳudretün żāyiʿ etmekdür (5) şol münāfıḳlar ki ḳulaḳları ile kelām-ı Ḥaḳḳı ışġā itmediler ve gözleri ile Ḥażret-i Vācib- (6) ü'l-Vücūduŋ āyāt-ı vāżıḥasın müşāhede eylemediler ve zebānlarını elṭāf-ı İlāhiyye'nüŋ zikrine (7) meşġūl ḳılmadılar anlaruŋ şānında ***ṣummun bükmun ʿumyun fehüm lā yercīʿūne***[159] āyeti nāzil olmışdur (8) erbāb-ı ʿuḳūl ve aṣḥāb-ı uṣūle maʿlūm u mefhūmdur ki

[157] "Evlere kapılarından girin." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/189. âyet) Alıntı yapulan bölümde "ve'tü" kelimesi "udhulû" şeklinde olmalıydı.
[158] İstek (isteme) yolunda kederden yakınma, şikâyet etme; bir sıkıntı çekmeyen kişi rahatlığa erişmez.
[159] "Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/18. âyet)

Meşnevī

111[160]

خواجه چون بیلی به دست بنده داد	Ḫˇāce çün bīlī bedest-ī bende dād
بی زبان معلوم شد او را مراد	(9) Bī zebān maʿlūm şod ū rā murād

112[161]

دست همچون بیل اشارتهای اوست	Dest-i hemçün bil işarethā-yı ust
آخر اندیشی عبارتهای اوست	Āḫir endīşīʿibārethā-yi ust

(10) fī-nefsi'l-emr-i ḫˇāce ḳulınuŋ eline bīl virdükde bī-ḳāl u ḳīl iş buyurduġı maʿlūmdur (11) ālātuŋ vücūdı ʿamelün lüzūmuna delildür ʿale'l-ḫuṣūṣ cevher-i ʿaḳl insānda bir gevher-i lāṭīfdür (12) benī Ādemden ġayrıya anuŋ gibi ḫilʿat-ı zībā vü tuḥfe-i bī-hemtā verülmiş degüldür insānuŋ ḳudreti (13) ʿaḳl-ı selīm ile mükemmel ve ẕihn-i müsteḳīm birle muḥalleldür

Meşnevī

113[162]

کر شرف عقل بنودی ترا	Ger şeref-i ʿaḳl nebūdī torā
نام که بردی که شنیدی ترا	Nām ki bordī ki şenīdī torā

114[163]

پست مکن عقل ادب ساز را	Pest mekon ʿaḳl-ı edeb-i sāẕ-rā
طعمهٔ کنجشك مکن باز را	Ṭu ʿme-i goncişk mekon bāz-rā

[160] Efendi, kölesinin eline bahçe belini verince ne demek istediği, yani bahçeyi belle emri verdiği, söylemeden kölenin malûmudur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 534)
[161] El de bahçe beli gibi Allah'ın işaretlerindendir, hatta düşünsen sarîh ibaretlerindendir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 534)
[162] Eğer aklının şerefi olmasaydı senin duyduğun ününü götürürdü.
[163] Sevinçli edebinin aklını aşağı atma (yerle bir etme), doğanı serçenin yemi yapma.

(15) ʿaḳl-ı menāṭ-ı teklīfdür ol ki bi'l-külliyye zīver-i ʿaḳldan ʿarīdür teklīfāt-ı şerʿiyyeden berīdür

(16) **Meşnevī**

115[164]

چون اشارتهاش را بر جان نهی	Çün işārethāş rā ber cān nihī
در وفای آن اشارت جان دهی	Dervefā-yī an şāret cān dihī

116[165]

پس اشارتهای اسرارت دهد	(17) Pes işārethā-yı esrāret dihed
بار بر دارت ز تو کارت دهد	Bār ber dāred zi tū kāret dihed

117[166]

حاملی محمول گرداند ترا	Ḥāmilī maḥmūl gerdāned türā
قابلی مقبول گرداند ترا	**[61b]** (1) Ḳabilī maḳbūl gerdāned türā

vaḳtā ki evāmire imtiṣāl idesün ve ḫāliḳuŋ işāretin fehm eyleyüp (2) işe meşġūl olasun ḥāmil iken maḥmūl olasun ve ḳabil iken maḳbūl olup derecāt-ı (3) ʿāliye ṣāḥibi olasun zīrā senüŋ ʿamele iḳtidāruŋ anuŋ ḳudretinüŋ eṣeri ve cehd (4) ü saʿiŋ mevāhib niʿmetinüŋ şükridür eger ızhārı ḳudret idecek olursaŋ niʿmetine şükr (5) itmiş olursın cebrüŋ meāli niʿmete şükr etmekdür belki maḳṣide irmeyüp yolda ḳalmaḳdur (6) nite ki buyurur

[164] Allah'ın işaretlerini canla, başla kabul edecek olursan, onların mezmûmunu ifâ için icâbında canını bile verirsin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 534)
[165] Sonra onun işaretleri sana esrar verir, yani bir takım esrara vâkıf kılar. Seni senden alır ve başka işler ihsan eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 534)
[166] Allah'ın emrini hâmil olmak ve ifâsı için çalışmak seni hâmillikten mahmûllüğe, yani taşımak taşınmaya, hakkın fermanını kabul etmek se seni makbûl-i İlâhî olmak derecesine çıkarır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 535)

Meşnevī

118[167]

جبر تو خفتن بود در ره مخسب	Cebr-i tū ḫuften büved der reh meḫüsb
تا ببیتی آن در و درگه مخسب	Tā bebīnī an der ū dergeh meḫüsb

119[168]

هان مخسب ای جبرئ بی اعتبار	(7) Han meḫüsb ey cebri-ī bī iʿtibār
جز به زیر آن درخت میوه دار	Cüz be zīr-ī ān dıraḫt-ī mīvedār

120[169]

تا که شاخ افشان کند هر لحظه باد	Tā kī şāḫ efşān (8) küned her laḥẓa bād
بر سرسرت دایم بریزد نقل و زاد	Berser-ī sert hufte birīzed nuḳl u zād

ol kimesne ki ẓıll-i eşcār-ı İlāhī'de āsūde (9) ve ḫufte ola şecere-i raḥmetden şemere-i ʿināyete yetişüp envār-ı feyż ve eşmār-ı fażlī ile behre-mend (10) olurlar

Meşnevī

121[170]

جبر و خفتن در میان ره زنان	Cebr ḫuften der miyān-ī rehzenān
مرغ بی هنگام کی یابد امان	Mürġ-ı bī hemġām key yābed eman

(11) lā-ceram sālik ġaflet itmeyüp evḳātın żāyiʿ etmemek gerekdür zīrā ki ***bi-ḳaderi'l keddi tektesibu'*** (12) ***l me'āli ve men ṭalebe'l'ulā sehere'l-leyālī***[171] mūcibi ile derecāt-

[167] Senin cebrîliğin yolda uyumaktır. Bâbullahı ve dergâh-ı İlâhîyi görmedikçe uyuma. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 537)
[168] Ey ibret almayan cebrî; sakın ha o meyveli ağacın gölgesinden başka bir yerde uyuma. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 537)
[169] Arifin sâyesinde bulun ki rüzgar, her lahza dalları oynatsın da altında yatmış olanın başına yemiş ve rızık dökülsün. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 538)
[170] Cebir, hırsızlar yatağında uyumak ve kanat tüyleri çıkmamış kuş yavrusu gibi uçmaya kalkışmaktır. Vakitsiz uçmaya çabalayan yavru bir kuş, kedilerden nasıl aman bulur? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 538)
[171] "Gayret ettiğin ölçüde şerefi/yüceliği kazanırsın; kim yüceliği talep ederse geceler ona uykusuzdur." İmâm Şâfi'î

ı ʿāliye āʿmāl-i bī-nihāye ile müyesserdür (13) vaḳti geçmek ile mekān-ı ʿalāya pervāz idemeyen murġ-ı bī-per gibi yerinde ḳalur

Beyt

(14) Furṣatı fevt eyleme kim degme gün girmez ele

Vaṣl-ı yār-ı bī-naẓīr ü naḳd-i ʿömr-i bī-bedel

(15) ***el-furṣatu temurru merre'l-seḥāb***[172] ḳavli ile furṣat ʿale'd-devām fevt olmaḳ üzeredür bu kārḫānede (16) birḳaç gün oturaḳ etdükleri zād-ı rāḥile-i āḫiret içündür

Beyt

Der kūdegī ʿamel kon megū ki (17) men cüvānem

Ferdā ki pir ya şebbī gūyī ki nā-tüvānem[173]

eger tevekkül iderseŋ yine ʿibādet içinde iken eyleyüp **[62a]** (1) ekini ek bitürmesini Allāh'a tefvīż eyle nite ki buyurur

Meşnevī

122[174]

گر توکل می کنی در کار کن	Ger tevekkül mīkünī der kār kün
کشت کن بس تکیه بر جبار کن	(2) Kişt kün bes tekye ber Cebbār kün

ol sebebden ʿārifler dimişlerdür

Beyt

(3) Her ki ʿamel ne-kerd ʿināyet ümīd dāşt

Dāne ni-keşt ebleh ü daḫl intiẓār kerd[175]

(4) **Bāz Tercīh-ī Nehāden-i Naḫcīrān Tevekkül Ber Cehd**[176] (5) ṭāyife-i naḫcīrān ġriv-i fiġān eyleyeyince bürhān īrād eyleyüp ʿahd-i Ādem'den ilā hāẕe'l-ān hezārān-ı (6)

[172] "Fırsat bulutun geçip gittiği gibi geçip gider."
[173] Çocuklukta iş yap gencim deme; yarın yaşlı ya da gençliğinde güçsüzüm dersin.
[174] Eğer tevekkül edeceksen amelde et. Ekinini ek, ondan soonra Cebbâr-ı zî-iktidar olan Allah'a tevekkül et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 541)
[175] İş yapmayan kişinin yardımcısı ümit oldu; tohum ekmeyen ahmak ve fikir, niyet bekler oldu.
[176] Av Hayvanlarının Yeniden Tevekkülü Gayrete Tercih Etmeleri

hezār kimesne münkirler gösterüp dağı yerinden ḳoparmaḳ isteyüp cehd dāmānına yapuşdılar (7) nite ki anlar ḥaḳḳında Ḥażret-i Ḥaḳ celle ẕekerehū Ḳurān-ı ʿaẓīm'inde buyurur ki ***ve in kāne mekruhum*** (8) ***letezūle minhü'l-cibālü***[177]

Meşnevī

123[178]

جز که آن قسمت که رفت اندر ازل	Cüzki an ḳısmet ki reft ender ezel
روی ننمود از شکار و از عمل	(9) Rūy nenmūd ez şikār ū ez ʿamel

124[179]

جمله افتادند از تدبیر و کار	Cümle üftādênd ez tedbīr u kār
ماند کار و حکم های کردگار	Māned kār u ḥükmhā-yī kirdgār

125[180]

کسب جز نامی مدارای نامدار	(10) Kesb cüz nāmı medārā-yı nāmdār
جهد جز وهمی مپندار ای عیار	Cehd cüz vehmī mepindār ey ʿayār

her nesne ki kār-ḫāne-i (11) ezelde maḳsūm ola imdād-ı ḥırş vü şereh ile izdiyād bulmaz ve ḥırṣuŋ şecere-i ʿāmālünden (12) ṣemere-i murād ḥāṣıl olmaz

Beyt

Kişiye çünki maḳdūr durur naṣīb-i ezel

(13) Ne eksilür ne artar iderse saʿy-i hezār

Ṭaleb ne fāide eyler çū rızḳ ola maḳsūm

---

[177] "Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İbrâhîm Sûresi 14/46. âyet)

[178] Ezelde mukadder olan kısmetten başka bir şey, gerek şikarda, gerek sa'y ü amelde yüz gösterir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 544)

[179] Hepsi de tedbirden ve amelden vaz geçtiler. Allah'ın fiili ve hükmü kaldı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 544)

[180] Ey meşhur ve ayyar; kesbi isimden başka bir şey bilme,cehdi de vehimden gayrı bir şey zannetme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 544)

(14) Ḥaẕer ne aṣṣı ḳalur çün ecel ire nāçār

Neşir

kār u kisbde teʾşīr-i ḥaḳīḳī olmayup hemān cidd ü cehd (15) bir ismi bī-müsemmā ve bī-meāl ü saʿy ü ʿamel bir emr-i vehmī-i bī-maḳāldür deyü bu ṣūretde bir ḳıṣṣa-i (16) ʿalīli delīl getürdiler ki bir merd-i āşufte-ḥāl ve münkessirrü'l-bāl mizācı cādde-i iʿtidālden (17) beri bir yol eri ḥużūr-ı Ḥażret-i Süleymān ʿaleyhisselāma ḥāżır olup Ḥażret-i Süleymān ānuŋ **[62B]** (1) taġayyur-ı mizāc ve tebeddül aḥvālinden istifsār eyledükde Ḥażret-i ʿAzrāil kendüye ḫışmla (2) naẕar etdügin iʿlān idüp yā Nebīyallāh dīvlere emr eyle ki ol cān-sitāndan ḫalāṣ (3) içün Hindūstān'a ileteler dīvān-ı ʿālīde ol dervīş-i dilrīşiŋ meʾmūli ḫayr-ı ḳabūlde (4) vāḳiʿ olup fi'l-ḥāl Hindūstān'a iletdiler bir gün Ḥażret-i Haşmet-nişān dīvān-ı ʿālī-şānında (5) otururken Ḥażret-i ʿAzrāil ḥāżır olup ol müslimān ḥaḳḳında olan naẕar-ı çeşm ālūdından ve anuŋ (6) keyfiyyet-i aḥvālinden suāl buyurdılar Ḥażret-i ʿAzrāil ʿaleyhisselām ḫaber virdi ki yā Nebīyallāh (7) benim aŋa nigāhum ḫışmen degül belki taʿaccūben idi ki Hindūstān'da ḳabż-ı rūḥ olınmaḳ buyurulup (8) ḥerifi bunda bulıcaḳ ʿale'l-fevr Hindūstān'da bulınmaḳ ne imkāndur denilmiş iken fī'l-ḥāl yile (9) emr eylediŋiz mekān-ı maʿhūdede bi-emrillāh ḳabż-ı rūḥ eyledüm lā-cerem cehd ü iktisāb (10) dāfiʿ-i ḳażā-i rabbü'l-erbāb olmadı ictihād ü hiyel bī-irādet ḫüdā-yı ʿazze ve celle bāṭıl ve saʿy-ı (11) kisb bī-meşiyyet Ḥażret-i Ḥaḳḳ ḥilye-i ʿitibārdan ʿāṭıldur

Meşnevī

126[181]

تو همه کار جهان را همچنین	Tü heme kār-ī cihānrā in hemçünīn
کن قیاس و چشم بگشا و ببین	(12) Kün ḳıyās-u çeşm bügşā ū bibīn

127[182]

از که بگریزیم از خود ای محال	Ez ki bügrīzīm ez ḫod ey müḥal
ازکه بر ایم از حق ای وبا ل	Ez ki bür īm ez Ḥaḳ ey vebāl

[181] Sen dünya işlerini buna kıyas et. Gözünü aç da öyle bak. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 549)
[182] Kimden kaçacağız, kendimizden mi? Ne kadar muhal! Kimden kopacağız, Hak'tan mı? Ne kadar vebal! (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 549)

(13) pes ʿaynı ʿibretle naẓar eyle ki taḳdīruŋ taġayyurune ḥīle ile çāre yoḳdur tedbīr taḳdīri (14) taġayyur eylemez her emre ki kātib-i ḳudretden dīvān-ḫāne-i ezelde ceffe'l-ḳalem vāḳiʿ olmuş ola (15) elbette ʿarṣa-i ʿademden minaṣṣaʾ vücūda gelür kimse emr-i taḳdīri dest-i taṣarrufla redd ve ḥükm-i (16) ḳażāi perde-i ʿaḳl ile setr eyleyemez

Beyt

Ezelde her ne yazdı dest-i taḳdīr

(17) Olunmaz tā ebed bir nokṭa-i taġyīr

lā rādde li-ḳażāihi ve lā muʿaḳḳıbe li- ḥükmihi ve hüve aḥkemu'l-ḥākimīn[183] [63a] (1) **Bāz Tercīh-ī Nehāden-i Şīr Cehdrā Ber Tevekkül ve Fevāyid-i Cehd Beyān Kerden**[184] (2) şīr eytdi bu ḳadar biŋ enbiyā-ı mürselīn ve evliyā-ı muḳarrebīn ṭarīḳ-i mücāhedātda saʿy-i (3) belīġ ü ṭaleb-i müşāhedātda cüst u bī-dirīġ itdiler ve şecere-i ictihāddan ŝemere-i maḳṣūd ve sermāye-i (4) saʿy u ʿamelden ʿāṭāyā-yı maʿbūda yetüşdiler ***külli şeyin mine'ẓ-ẓarīfi ẓarīfin***[185] ḥükmi ile (5) anlaruŋ ḥīlesi laṭīf olmışdur

Meŝnevī

128[186]

دامهای شان مرغ گردونی گرفت	Dām hā-yı şān mürġ-i gerdūnī girift
نقصهاء شان جمله افزونی گرفت	(6) Naḳeşhā-i şān cümle efzūnī girift

129[187]

جهد می کن تا توانی ای کیا	Cehd mīkün tā tevānī ey kiyā
در طریق انبیا و اولیا	Der ṭarīḳ-ī enbiyā vü evliyā

[183] Onun yargısı için bir engel ve onun hükmü için takip yoktur. O, hükmedenlerin en iyi hükmedenidir." Ra'd Sûresi 41. âyetten mülhem bir cümledir. "Onlar, bizim yeryüzüne (kudretimizle) gelip onu etrafından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah, hükmeder. O'nun hükmünü bozacak hiçbir kimse yoktur. O, hesabı çabuk görendir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Ra'd Sûresi 13/41. âyet)
[184] Arslanın Yeniden Gayreti Tevekküle Tercih Etmesi ve Gayretin Yararlarını Açıklaması
[185] "Her şey bir inceliğin bir inceliğindendir."
[186] Onların tuzakları, felek kuşunu yakaladı. Noksanları ise tamamıyla kemal mertebesini buldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 551)
[187] Ey büyük zât; muktedir olabildiğin kadar enbiya ve evliya tarikında ve onların meslek-i mesâisinde bulunmaya çalış. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 551)

(7) ol ṭāyife-i güzīn nefs ḳahrında ḥīleler eylediler medāric-i āḫiret etmekçün nefse mekrler (8) gösterüp ol sebeb ile murġ-ı felegi şikār eylediler zīrā ki anlar emr-i İlāhī ile ʿamel eylediler (9) lakin ʿamellerine ʿitimād eylemediler ve saʿy u cehd itmekle ḳażā defʿine muḳayyed olmadılar zīrā ʿamel (10) daḫī ḳażā vü ḳaderden ḫāric degildür ḳażā-i İlāhī ile sitīze eylemek fiʿl-i maʿlūl ve emr-i nā- (11) maʿḳūldür

Meşnevī

130[188]

با قضا پنجه زدن نبود جهاد	Bā ḳażā pençe zeden nebved cihād
ز آن که این را هم قضا بر ما نهاد	Zanki inrā hem ḳażā bermā nihād

(12) birkaç gün ḫidmete meşġūl olmaġıla murād ṭopunı cevgān-ı ictihād ile meydān-ı ʿanādan (13) ḳaldurdılar zīrā ki şedāyid ü miḥen bāʿiş-i rıżā-yı ḥażret-i ẕi'l-minendür mā-sivallāhı (14) terk eylemek ʿaynı tevekküldür

Meşnevī

131

بد محالی جست کاو کو دنیا بجست	Bed meḥālī cūst kū dünyā bi-cūst
نیك حالی جست کاو کو عقبی بجست	Nīk ḥālī cūst (15) kū ʿuḳbā bi-cūst

132[189]

مکر ها در کسب دنیای دین بارد است	Mekrhā der kesb-i dünyā-yı dīn bāridest
مکر ها در ترك دنیای دین وارد است	Mekrhā der terk-i dün-yı dīn yā vāridest

133[190]

مکر آن باشد که زندان حفره کرد	(16) Mekr an ki bāşed ki zindān ḥufre kerd
آن که حفره بست آن مکری بکر ست سرد	Anki ḥufre best an mekr bekr īst serd

[188] Mücahede etmek, çalışıp çabalamak, kaza ile uğraşmak değildir. Çünki sa'y ü iktisabı, bize tahmil eyleyen de kazanır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 553)
[189] Dünyayı kazanmak hususundaki mekirler bârid, dünyayı terk etmek hususundaki mekirler vârid ve caizdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 554)
[190] Mekir, zindanı delip oradan kaçmak ve hapisten kurtulmaktır. Hazır bir deliği kapatmak ise soğuk bir mekirdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 555)

134[191]

این جهان زندان و ما زندانیان	İn cihān (17) zindān u mā zindāniyān
حفره کن زندان و خود را وارهان	Ḥufrekün zindān-u ḫodrā vārehān

Dünyā-yı dūnuŋ ārāyiş-i **[63b]** (1) ẓāhiri mādde-i ġurūr-şīfte kān-i meydān-ı ġaflet ü nümāyiş-i bāṭınī māye-i ḥırs (2) bāzār-ı şerr ü şehvetdür

Beyt

Cemīle istʿarūs-ı cihān velī ḫoş bāş

(3) Ki īn muḫaddire der-ʿaḳd-ı kes nemī-āyed[192]

eṭfāl-i dünyā vü dūn olanlar ***ve mā hāẕihi'l-ḥayatü't-*** (4) ***dünyā illā lehvün ve leʿibün***[193] feḥvāsı üzere anuŋ ḥüsn-i ṭāhir ve ṣūret-i dil-firībine ālüfte olup (5) denāʾet-i ṭabʿ u rezālet-i āfetinden ġaflet etdiler fe-emmā erbāb-ı fıṭnat ve aṣḥāb-ı ḫibret (6) ***e'd-dünyā ḳanṭaratün faʿbirūhā ve lā-taʿmerūhā***[194] kühl-i cevāhir ile mükeḥḥal olup müzaḫrefāt-ı ẓāhirine (7) göŋül virmediler

Beyt

Bīḫī nişān ki devlet be-āfiyetber-dihed

K'īnbāġ-ı ʿömrgāh bahārest ü (8) geh hazān[195]

pes ʿāḳil olan dünyā zindānundan ḫalāṣ olmaḳ tedārük ider ʿimāret-i (9) dünyāya meşġūl olmaz olursa daḫī göŋül virmez

[191] Bu dünya bir hapishanedir, biz de içindeki mahpuslarız. Zindanını del ve kendini kurtar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 555)
[192] Dünya gelini güzel kadındır, fakat bu his uyuşturanın kimseye nikâha gelmemesi (kimseyle evlenmemesi) iyi olur.
[193] "Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: ʿAnkebût Sûresi 29/64. âyet)
[194] "Dünya bir köprüdür. Ondan geçin ama onu tamir etmeyin." (Hadîs)
[195] Bazen bahar bazen sonbahar olan bu ömür bağının sağlıkla verdiği zenginlik, mutluluk asıl (esas) bir nasiptir.

Meşnevī

135[196]

چیست دنیا از خدا غافل بدن شدن	Çīst dünyā ez Ḫudā ġāfil büden şoden
نی قماش و نقره و فرزند میزان و زن	(10) Nī ḳumāş ū nuḳre ū ferzend u zen

nite ki Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām buyurur ki (11) ***niʿme mālün ṣāliḥun li-raculi'ṣ-ṣaliḥi***[197] geminüŋ ṣu içine girdükde geminüŋ helākine sebeb (12) ve ṣu geminüŋ altında olsa ḫalāṣına bāʿiṣdür

Meşnevī

136[198]

چون که مال و ملك را از دل براند	Çünki māl ū mülkrā (13) ez dil birānd
ز آن سلیمان خویش جز مسکین نخواند	Zan Süleyman ḫˇişrā miskīn biḫˇānd

137[199]

کوزه ی سر بسته اندر آب زفت	Kūze serbeste ender āb-ı zeft
از دل پر باد فوق آب رفت	(14) Ez dil-ī pürbād fevḳ-ī āb reft

138[200]

باد درویشی چو در باطن بود	Bād-ı dervīşī çü der bāṭın büved
بر سر آب جهان ساکن بود	Ber ser-ī āb-ī cihān sākin büved

[196] Dünya nedir? Allah'tan gâfil olmaktır. Kumaş, gümüş, evlad ü iyâl değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 555)
[197] "Salih insan için salih mal ne güzeldir." (Hadîs)
[198] Malı, mülkü kalbinden çıkardığı için, Süleyman Aleyhisselam kendisin fakir dedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 558)
[199] Ağzı kapalı bir kase, içinde havanın yardımıyla derin su üstünde yüzer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 559)
[200] Bir kalpte dervişlik havası bulunursa onun sahibi dünya suyunun üstünde durabilir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 559)

139[201]

گر چه جمله ی این جهان ملك وی است	(15) Gerçi cümle in cihān mülk-ī veyest
ملك در چشم دل او لا شی است	Mülk der çeşm-ī dil-ī ū lāşeyest

140[202]

پس دهان دل ببند و مهر کن	Pes dehān-ī (16) dil bibend ū mühr kün
پر کنش از باد مهر من لد ن	Pür küneş ez bād-mihr gir-i minledün

141[203]

جهد حق ست و دوا حق ست و درد	Cehd Ḥaḳḳest ū devā Ḥaḳḳest u derd
منکر اندر نفی جهدش جهد کرد	(17) Münkir ender nefy-i cehdeş cehd kerd

yaʿnī ol ṭāyife ki cehdi nefy itdiler anlaruŋ ḥāli **[64a]** (1) maḳāllerün tekẕīb idicidür zīrā ki kendüler irāde-i meşiyyetleründe cehd ü iḳdām iderler (2) lakin ṭarīḳ-i Ḥaḳda saʿy ü ictihāda münkir olurlar nite ki zümre-i sūfisṭāiyye-i ḥaḳāyıḳ-i eşyāyı (3) inkār iderler anı bilmezler ki ḥaḳīḳat-ı nefye ḳāyil olmaḳ ḥaḳīḳat-ı eşyāyı iṣbātdur (4) zīrā ki mütekellimler dirler ***ḥaḳāyıḳü'l-eşyā ṣābitetün iẕ fī-nefyihā iṣbātühā***[204] (5) **Muḳarrer Şuden-i Tercīh-i Cehd Ber Tevekkül**[205] (6)

142[206]

زین این نمط بسیار بر هان گفت شیر	Zin īn nemeṭ bisyār bürhān goft şīr
کز جواب آن جبریان گشتند سیر	Kez cevab ān cebriyān geştend sīr

[201] Bu cihan tamamıyla onun milki iken, milk ve servet, onun kalp gözü önünde lâşey'dir, hiçtir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 559)
[202] O halde "min-ledün" körüğünden içini doldurduktan sonra gönlünün ağzını bağla ve mühürle. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 559)
[203] Cehd haktır. Dert hak olduğu gibi deva da haktır. Cehdi inkar edenlerin nefyine bakma. Onu nefyeyleyen de cehdetmiş olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 560)
[204] "İspatı kendisinde olduğunda şeylerin/eşyaların gerçeklikleri sabittir."
[205] Gayretin Tevekküle Tercih Edilmesinin Kararlaşması
[206] Arslan bu vadide bir çok delil gösterdi ki o cebrîler, yani av hayvanatı, mülzem oldular ve kanaat getirdiler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 560)

bu taḳrīrāt (7) u teʾvilātdan soŋra naḥcīrlere ḳanāʿat gelüp şükūt itdiler fī-nefsi'l-emri herkesüŋ (8) maṭlabı bī-ṭaleb ve müşāhedesi bī-mücāhede müyesser degüldür zīrā ibtidā-i sülūkünde (9) ṭālibe tevekkülden çāre yoḳdur cehd tevekküli münāfī olmadıġı yuḳarıda ẕikrolınmışdur (10) ol sebebden cehd ü ṭalebi tevekkülden tercīḥ etdiler cehd ü tevekkül mābeyninde münāfāt (11) olmadıġı andan daḫī maʿlūmdur ki cehd ü ʿamelüŋ maṣdarı cevāriḥ u tevekkülüŋ maḥalli ḳalbdür (12) pes cevārih ile aʿmāle taʿahhud olınup ḳalb ile Allāh'a tevekkül eylemekdür ol sebebden denilmişdür ki

(13) **Beyt**[207]

143[208]

گر توکل می کنی در کار کن	Ger tevekkül mī-konī der-kār kon
کشت کن بس تکیه بر جبار کن	Kişt kon bes tekye ber Cebbār kon

ammā cehd-i meẕmūm (14) oldur ki ṣāḥib-i cehd olan kendü nefsün görüp ʿameline ʿitimād eyleye bu güne (15) ʿamel belā-yı bī-nihāye ve ʿanā-yı bilā ġāyedür ol sebebden Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām (16) istiāẕe idüp buyurmuşdur ***allahümme innī eaūẕü bike min cehdi'l-belāi ve sūi'l-ḳażāi*** (17) ***ve derki'ş-şeḳāi ve şemāmeti'l-aʿdāi***[209] ve ṣāḥib taʿarruf cehd-i belāyı kendüyi görmek deyü **[64b]** (1) tefsīr eylemişler pes kişi kendü efʿāline ʿitimād eyleyüp aʿmālini iḫlāṣ üzerine idüp (2) ʿucb u riyādan müberrā gerekdür tā ki ol aʿmāl maḳbūl-ı ḥażret-i vāḳiʿ ola ve eger ḫılāfı (3) olursa efʿāli merdūd olup etdügi cehd kendüye belā vü miḥnet olur nite ki iblis (4) ʿaleyhi'l-laʿne kendüsin görüp efʿāl ü aʿmāline iʿtimād etmekle merdūd-ı ebedī oldı (5) ve duʿā-i meẕkūrde olan derk-i şeḳā oldur ki Allāh Teʿālā bir ḳulına aʿmāl-i ṣāliḥa müyesser (6) ide lakin faẓl u ʿināyeti muʿīn olmaya şeḳāvet-i aṣlıyyesi ile girü şeḳāvete yetişdüre (7) ve neʿūẕübillāh min ẕalike'l-ʿamel ve Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām mecmaʿ-ı ḫaṣāyil-i memdūḥa (8) iken buyurdular ki ***len yenceḥī aḥadiküm ʿamelihu ḳīle ve lā***

[207] Burada Mesnevî yazması gerekmektedir. Şârih, kırmızı mürekkeple 'beyt' yazdıktan sonra devamında Mesnevî beyitlerini yazmıştır. Kırmızı mürekkeple yazılan 'beyt' kelimesi sehven yazılmıştır.

[208] Eğer tevekkül edeceksen amelde et. Ekinini ek, ondan soonra Cebbâr-ı zî-iktidar olan Allah'a tevekkül et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 541)

[209] "Allahım, sıkıntı çabasından, devam eden zorluktan, kötu kazadan ve duşmanlara alay konusu olmaktan sana sığınırım." (Hadîs)

ente ḳāle ve lā ene illā en yeteġammedeniyallahu (9) ***bi-raḥmetin minhu ve fażluhu***[210] ve naṣṣ-ı şerīf hadīṣ-i meẕkūru müekkeddür ki ***ve levlā fażlullāhi*** (10) ***ʿaleyhi ve raḥmetuhu lehemmet ṭāifetün minhum en yeżıllūke***[211] ve yine bir yerde daḫī buyurur ki ***ve levlā*** (11) ***en yuṯebbitunāke leḳad keddet terkünü ileyhim şey'en ḳalīlen***[212] pes maʿlūm oldur ki ḳuluŋ necātı (12) Ḥaḳḳ'uŋ fażlı iledür ʿabdüŋ mücerred fiʿli ile degildür irādeti ve luṭfı müteʿallıḳ olmayıcaḳ (13) anı giru kendü fiʿli ile şaḳī idüp ʿadūsı olan şeyṭānı mesrūr ider (14) pes kişi ʿameline maġrūr olmayup etdügi ʿamel necātına vesīle mülāḥaẓa eylemeye belki (15) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uŋ fażl u ʿināyetine iʿtimād eyleye fażl-ı Ḫüdā daḫī saʿy ile istiḥḳāḳ (16) kisb idenlere olur bu maḳūle cehd ü ṭaleb tevekküli münāfī degildür belki tevekküle ḳarīn (17) tefvīż ü teslīme hemnişīndür cehdüŋ tevekkül üzerine rüchāniyyeti muḳarrerdür nite ki **[65a]** (1) bizüm şeyḫlerimüz riżvānullāhi teʿālā ʿaleyhim ecmaʿīn dimişlerdür ki aṣḥāb-ı taṣavvuf (2) duʿā ile rıżā mābeyninde münāfāt vardur deyü taṣavvur idüp baʿżı duʿā maḳāmını iḫtiyār (3) idüp ve bʿażı maḳām-ı rıżā[y]ı iḫtiyār eylemişlerdür fe-emmā eṣaḥḥ-ı meslek-i dil ile duʿā (4) eyleyüp ḳalb ile rıżā üzere olmaḳdur vaḳtā ki tevekkül üzerine cehd ü ṭalebüŋ (5) rüchāniyyeti muḳarrer oldıysa ṭāife-i naḥcīrān arslān ile ʿahd eylediler ki her günüŋ (6) vaẕīfe-i muʿayyenesini bī-teḳāżā müretteb ü müheyyā ideler ve aṣlen ḳavāʿid-i ʿahd ü peymāna (7) imtilāl virmeyeler ve biri biri mābeynlerinde ḳurʿa ṣalup her kime düşerse anı (8) ḥużūr-ı şīre göndüreler bir zemān aḥvālleri bu minvāl üzere mürūr idüp (9) bir gün ḳurʿa ḫargūşa düşdükde yārānlarına didi ki eger beni şīre göndermekde müsāmaḥat (10) iderseŋüz ḥīle idüp sizi ol ḫūnḫˇār-ı bī-emān ü ẓālim-i cān-sitāndan ḳurtaram

(11) **Meşnevī**

144[213]

قوم گفتندش که چندین گاه ما	Ḳavm goftendeş ki çendin gāh mā
جان فدا کردیم در عهد و وفا	Can fedā kerdīm der ʿahd u vefā

[210] "Sizden birinizi ameli kurtaramaz." Seni de mi?" dendi. "Evet, beni de. Ancak Allah beni rahmeti ve lutfuyla ondan korur." (Hadîs)
[211] "(Ey Muhammed!) Eğer Allah'ın sana lütuf ve merhameti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya çalışırdı." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nisâ' Sûresi 4/113. âyet)
[212] "Eğer biz sana sebat vermiş olmasaydık, az kalsın onlara biraz meyledecektin." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/74. âyet)
[213] Sair hayvanlar tavşana dediler ki; biz bu kadar vakitten beri ahdimize vefa eylemiş olmak için can feda ettik. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 564)

145[214]

تابجوید نامی ما ای عنود	Tābecūyed bed (12) namiī mā ey ʿanūd
تا نرنجد شیر رو رو زود زود	Tā nerenced şīr rev rev zūd zūd

Ḫargūş eytdi mühlet virmekde (13) baŋa müżāyeḳa virmeŋüz az müddet içinde mesāʿi-i cemīle ẓuhūra getürüp sizi anuŋ (14) şürürundan ḫalāṣ eyleyem zīrā bilmez mi siz ki peyġāmber belā ʿārıż olduḳda ḫalāṣ (15) olacaḳ yollaruŋ tedārük idüp ümmetlerin ḳurtarmışlardur ṭāife-i naḥcīrān daḫī şādmān (16) olup girü didiler ki ***raḥimallāhu imraen ʿarefe ḳaderuhu ve lem yetecāvez ṭavrahu***[215]

Beyt

(17) Raḥmet-i Īzīdī ber ān kes bād

Ki ze endāze pā bīrūn ne-nihād[216]

bu ḳurʿa senden büyük **[65b]** (1) kimesnelere vāḳiʿ olduḳda defʿinde ʿāciz olup nāçār ḳażāya rıżā virdiler

(2) **Meşnevī**

146[217]

معجبی یا خود قضامان در پی است	Muʿcebī yāḫud ḳażā man der pey est
ور نه این دم لایق چون تو کی است	Verne in dem lāyıḳ-ī çün tū key est

ḫargūş (3) didi ki żaʿf-ı mizāc māniʿ-i tedbīr degüldür

[214] Hey inatçı tavşan! Sen bizi rezil etme. Haydi arslanı kızdırma, çabucak git. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 564)
[215] "Allah, ölçüsünü bilen ve sınırını aşmayan kimseye merhamet etsin."
[216] Allah'ın rahmeti, ayağını ölçüden dışarı koymayan o kişinin üzerine olsun!
[217] Sen kendini mi beğeniyorsun, yoksa kaza bizim arkamızda mı, yani ecelimiz mi geldi? Yoksa böyle bir söz, senin gibi aciz bir mahlûka nasıl yaraşır? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 566)

Meşnevī

147[218]

کار خلقست انکه علّت ملّتست	Kār-ı ḫalkest ān ki ʿillet milletest
هر چه از آن در که رسدبي علّتست	Her çi ez-ān der ki rasadbī-ʿilletest

ben żaʿīfe ilhām-ı rabbānī ḳarīn-i ḥāl ü ʿavn-ı (5) yezdānī rehīn-i āmāl olmuşdur şol bal arusı gibi ki şeref-i vaḥy-i ilhām ile müşerref (6) olup lüʿāb-ı şīrīni bezle avāze-i ***fihi şifāü linnāsi***[219] cihānda gün gibi ʿayān itmişdür (7) ***ve evḥā ile'n-naḥli***[220] anlar ḥaḳḳında vārid ***ve eni't-taḥiẕẕī mine'l-cibāli büyūten***[221] anlar ḫuṣūṣunda (8) nāzildür bu ḳadar cüṣṣe-i żaʿīfe ile şunuŋ gibi ḳuṣūr-ı meseddese bünyād iderler ki (9) mühendisān deverān-ı ālāt ü pergārıla ibdāʿında ʿācizlerdür ve ezhār-ı naẓīfeden (10) ʿasel gibi ġıdā-yı laṭīf ẓuhūra getürdiler ki anuŋ ḥaḳḳında ***fīhi şifāü li'n-nās***[222] āyeti okunmışdur (11) ve ibrişim böcegi ki bir kirim-i żaʿīfdür aŋa ol ḳadar ḳuvvet u ḳūt virmişdür ki filler (12) anuŋ kārında ʿāciz ü ḳāṣırdur şeref-i ʿizzet ki Ādem-i ḫākīye iḥsān olınmışdur maḫlūḳātdan (13) birine müyesser olmayup sākinān-i ṣavāmiʿ-i eflāk ol bābda ḥayrān u ser-gerdānlardur maʿnādan (14) ġāfil olup ṣūret-perest olanlara ***innallāhe lā yenẓuru ṣuvaraküm ve lā ilā aʿmāliküm*** (15) ***bel yenẓuru ilā ḳulūbiküm***[223]

ḥadīṯ-i şerīfi kifāyetdür

Meşnevī

148[224]

چه صورت آخر ای صورت پرست	Çe ṣūret āḫir ey ṣūret perest
جان بی معنیت از صورت نرست	(16) Cān-ı bimāʿnīt ez ṣūret nerest

[218] Halkın işi, o, sebebi millet olandır. O kapıdan her ne hisse (olsa) sebepsizdir.
[219] "Onda insanlar için şifa vardır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nahl Sûresi 16/69. âyet)
[220] "Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nahl Sûresi 16/68. âyet)
[221] "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nahl Sûresi 16/68. âyet)
[222] Onda insanlar için şifa vardır. (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nahl Sûresi 16/69. âyet)
[223] "Allah sizin şeklinize ve amellerinize bakmaz. Aksine o kalplerinize bakar." (Hadîs)
[224] Ey sûrete tapan ve halkın görünüşüne bakan; bu sûretperestliğin ne vakte kadar sürecek? Senin manasız canın sûretperestlikten kurtulamamış. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 571)

149[225]

Ger besūret ādemī insan büdī	گر به صورت آدمی انسان بدی
Aḥmed ū bū cehl (17) yeksan büdī	احمد و بو جهل یکسان بدی

150[226]

Naḳş berdīvār miṣlī Ādem est	نقش بر دیوار مثل آدم است
Binger ez Ādem çi çīz-ī ū kemest	بنگر از آدم چه چیز او کم است

151[227]

[66a] (1) Can kemest ān ṣūret-ī nāyābrā	جان کمست آن صورت نایاب را
Rev bicū ān cevher-i kemyābrā	رو بجو آن جوهر کمیاب را

152[228]

Şod ser-ī şīrān-i (2) ʿālem cümle pest	شد سر شیران عالم جمله پست
Çü seg-ī aṣḥābrā dādend dest	چو سگ اصحاب را دادند دست

153[229]

Çī ziyānesteş ez ān naḳş-ī naḳs-i nüfur	چه زیان استش از آن نقش نفس نفور
(3) Çünki cāneş ġārḳ şod der baḥr-ı nūr	چون که جانش غرق شد در بحر نور

[225] Eğer Adem evladı sûretle insan olaydı Hazret-i Ahmed Aleyhisselam Efendimizle Ebû Cehil bir olurdu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 571)
[226] Duvarda asılı levhadaki resim de adam gibidir. Bak ki sûret itibariyle onun ne eksiği vardır? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 572)
[227] O parlak sûretin canı eksiktir. Git de o nadir bulunan cevheri, yani insanlık ruhunu ara. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 572)
[228] Ashab-ı Kehf'in köpeğini, Ashab-ı Kehf hizmetlerine kabul ettikleri gibi o köpeğin önünde dünya arslarının başı eğildi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 573)
[229] Sevilmeyen nakıştan, yani sûret çirkinliğinden o zâta ne ziyan gelir ki onun ruhu nur denizine müstağrak olmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 573)

154[230]

وصف صورت نیست اندر خامه ها	Vaṣf-ı ṣūret nist ender ḫāmehā
عالم و عادل بود در نامه ها	ʿĀlim ū ʿādil (4) büved nāmehā

155[231]

عالم و عادل همه معنی است بس	ʿĀlim ū ʿādil heme maʿnī est u bes
کش نیابی در مکان پیش و پس	Keş neyābī der mekān pīş u pes

(5) ebyāt-ı meẕkūrenüŋ maʿānī-i laṭīfesi ẓāhirdür ʿilm ü ʿadl ṣūret ile mevṣūf (6) degüldür belki taṣavvuru maʿnā cihetindendür anlara mesāḥat ü mekān yoḳdur bunlar daḫī (7) hemān rūḥ gibi ġayr-ı merʾīdirler zīrā cān güneşi ẓāhirde olan gün gibi degüldür ki felege ṣıġmış (8) ola tenüŋ ḥayātı cān ile olduġı gibi ḳalbüŋ daḫı ḥayātı ʿilm ü maʿrifet iledür

Beyt

(9) Ḥayātü'l-ḳalbi ʿilmun f'eġtanimehū

Ve mevtü'l-ḳalbi cehlün f'ectenibehū

Ve ḫayru'z-zādi li't-taḳvā feziddehū

(10) Kefā vaʿẓan bike ẕā-f'etteʿaẓahū[232]

ḫülāṣa-i kelām sāyir mükevvenāt u cümle-i mevcūdāt üzerine (11) benī Ādemiŋ rüchānı vü ʿālem-i ceberrūtda şerefi ve ʿālem-i mülk-i melekūtda ʿizzeti ***ve leḳad*** (12) ***kerramnā benī ādeme ve ḥeme'l-nāhüm fī'l-berri ve'l-baḥr***[233] ḫilʿatı mücibince kemāl-i maʿrifet ve dāniş-i fıṭnatından (13) ötüridür şekl ü şemāyil hüsn-i ṣūretinden ötüri degüldür

[230] Kalemlerde sûret vasfi yoktur. Nâmelerde alim ve adil gibi vasıflar bulunur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 574)
[231] Alim ve adil vasıfları manadan ibarettir. Onları ön ve ard gibi mekanlarda bulamazsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 574)
[232] Kalbin yaşaması ilimdir; onu ele geçir. Kalbin ölümü cehaletdir; ondan uzak dur. Takva için en hayırlı artırmadır; onu artır. Bu vaaz olarak sana yeter, ondan ders çıkar.
[233] "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/70. âyet)

Meşnevī

156[234]

خاتم ملك سليمانست علم	(14) Ḫātem-ī mülk-i Süleymānestʿilm
جمله عالم صورت جانست علم	Cümleʿālem ṣūret cānestʿilm

157[235]

آدمی را زین هنر بی چاره گشت	Ādemī rā zīn hüner bīçāre geşt
خلق دریاها و خلق کوه و دشت	(15) Ḫalḳ-ı deryāhā u ḫalḳ-ī kūh u deşt

158[236]

زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش	Zū peleng ū şīr tersan hemçü mūş
زو نهنگ بحر در صفرا و جوش	Zū neheng der (16) baḥr der ṣafrā u çūş

benī Ādem daḫı egerçi ṣūretde birdür ammā maʿnā yüzinden mābeynlerinde (17) tefāvüt-i küllī vardur

Beyt

Ve lem-era emṣāle'r-ricāli tefāvüten

Lede'l-mecidi ḥattāʿadde elfin bi-vāḥidin[237]

[66b] (1) Velākīn bā-dīde-i zāhir-bīn,

Derecāt-ı ehl-i yakīn-rā ne-tevān dīd[238]

[234] Süleyman Aleyhisselam mülk ve hükümetine vasıta olan yüzük, ilimdir. Bütün alemler sûrettir, canı ve manası ise ilimdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 576)
[235] Bu hünerinden, yani ilm u marifetinden dolayı, insana; denizde, dağda ve kırdaki hayvanların hepsi de musahhar olmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 577)
[236] İnsandan kapları ve arslan, fare gibi korkar. Ondan denizdeki timsahınsofrası kabarır, yeni endişe eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 577)
[237] "İnsanların benzerlikleri arasında bir fark göremedim, üstünlük yönüyle, hatta bin kişi bir kişi sayılır.
[238]Gözle, görüneni (dışı) görürsün, ama sağlam bilgi sahibinin mertebesini görme gücün yoktur.

Meşnevī

159[239]

باش با حسهای تو مبدل شود	(2) Bāş bā ḥishā-yı tū mübdel şeved
تا ببینیشان مشکل حل شود	Tā bibīnīşān müşkil ḥal şeved

160[240]

تا سخنهای کیان رد کرده	Tā suḫanhā-yı kiyan (3) red kerde
تا کیان را سرور خود کر ده	Tā kiyanrā server-ī ḫod kerde

yaʿnī ʿucb ile enbiyā vü evliyānuŋ sözlerin redd eyleyüp (4) iḫvān-ı şeyāṭīni kendüŋe sürür eyledüŋ andan soŋra zümre-i naḫcīrān ittifāḳan didiler ki ey (5) ḫargūş-ı çālāk ve ey rind-i bī-pāk bu bābda ḥüsn-i tedāriküŋ ve tedbīr ü idrāküŋ nedür (6) evżaḥ-ı ʿibāretile beyān vü eblaġ-ı işāretile ʿayān eyle arslān ile pençe vurmaḳ ve kişi (7) kendüden uluya setīze eylemek āsān degüldür

Meşnevī

161[241]

مشورت ادراك و هشیاری دهد	Meşveret idrāk u hüşyārī dehed
عقلها مر عقل را یاری دهد	(8) ʿAklhā mer ʿaklrā dehed

fī-nefsi'l-emr-i meşveret ü idrāk ü ẕihn-i pākiŋ sermāyesidür (9) zīrā ki ṣāḥib-meşveretiŋ ʿaḳlına bir ġayrınuŋ ʿaḳlı munżam olıcaḳ netīce-i külliyyenüŋ ẓuhūruna (10) ve nice murāduŋ ḥuṣūlüne sebeb olur ***el-müsteşār mü'temenun***[242] mūcibince ʿuḳalā ile (11) meşveret mūcib-i izdiyād-ı rifʿat ve müstevcib-i derecāt-ı dünyā vü āḫiretdür

[239] Sabret ki hislerin tebeddül etsin. O vakit onları görürsün, müşkilin de hal olunur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 580)
[240] O zaman kimlerin sözünü reddetmiş, kimleri kendine mukteda kılmış olduğunu anlarsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 580)
[241] Danışmak, idrak ve iz'an verir. Akılların bir akla yardımı olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 581)
[242] "Kendisine bir şey danışılan, güvenilendir." (Hadîs)

Beyt

(12) ʿAleyke'l-meşveratü fi'l-muʿżilāti

Fe-füʿlānün ḫayrun mine'l-vāḥidi

Ve lev le't-taʿvvünü (13) lem-yesteḳim

Umūru'l-maʿīşeti lā li'l-fāridi[243]

ʿale'l-ḫuṣūṣ ***şāvirhum fi'l-emri***[244] ḫiṭābı bu daʿvāya (14) şāhid-i kāfī ve bürhān-ı vāfīdür meşveretüŋ ʿāḳıbeti fevz ü necāhı muʿlin ve ḫātimesi ḫayr u (15) ṣalāhı muḫabbirdür

Beyt

Niçün kārında maġrūr ola ādem

El elden üstün olur ḫod meṣeldür

(16) Cihānı bön ṣanup dime ġāfil ki

ʿĀlem ṭopṭolu mekr ü ḥiyeldür

ḫargūş ṣāḥib-i (17) hūş eytdi her rāz-i nihānı āşikār ve herkesi ṣāḥib-i esrār itmek ḳār-ı ulu'l-ebṣār degüldür

[67a] (1) **Meṣnevī**

162[245]

کس راتا امتحان کرده صد بار	Kes-rātā imtiḥān kerde ṣadbār
مکردان پیش خویشش صاحب اصرار	Me-gerdān pīş-i hˇīşeş ṣāḥib-eṣrār

(2) pes kişi sırrını fāş itmek olmaz meşveret iḳtiżā etdügi zemānda olmaḳ gerek niçe ḫuṣūṣ (3) vardur ki sırrı evlādur nite ki ***üstür ẕehebeke ve ẕihābeke ve müẕhebeke***[246]

---

[243] "Karmaşık işlerde sana düşen istişâre etmektir. Fu'ala bir kişiden daha hayırlıdır. Fu'ala bir kişiden daha hayırlıdır. Yardımlaşma olmazsa doğru bir istikâmet olmaz. Hayatın idâmesi bir kişi için mümkün değildir."

[244] "İş konusunda onlarla müşavere et." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Âl-i 'İmrân Sûresi 3/159. âyet)

[245] Kişiyi yüz kez sınav yapana dek onun yönünü sırlar sahibine döndürme.

[246] "Yolunu, gidişatını ve mezhebini gizli tut. (Hadîs)

ḥadīṯ-i şerifi (4) bu ḳavli müekkeddür ve iẓhār-ı sırr-ı żamīr-i ʿaḳıldur endīşeden mehcūr ve ẕihn-i ḫūb-menīşden (5) dürdur Ḥażret-i Ḫᵛāce ʿaleyhisselām daḫı serbeste olacaḳ rāzı iẓhār ve sırr-ı yārı (6) aġyārdan ızmār iderler-idi nite ki İskender-i ẕi'l-ḳarneyn üstādı Aristeṭālīs'den (7) naṣīḥat ṭaleb etdükde didi ki ***meliktü'l-bilāde bi'l-fermāni fe-emliku'l-ḳulūbe bi'l-iḥsānī***[247] (8) ve giru naṣīḥat murād etdükde didi ki ***lā tefşi sırrrake bi-vezīrike fe-inne li-külli vezīrin vezīrun***[248]

(9) **Şiʿir**

Verd ü kūyī bā yekī zü'l-vedāʿ

Külli sirrin cāvizü'l-isneyn-i şāʿ[249]

bu maʿnāya (10) muṭābıḳ ve bu aḥvāle muvāfıḳdur bu maʿnīi şāir ne ḫoş ḥikāyet ider

Şiʾir

(11) Peder ki cān-ı ʿazīzeş be-leb resīd çi goft

Yekī naṣīḥat-ı men ki gūş-dār cān-ı ʿazīz

(12) Be-dūst gerçi ʿazīz (şeb-rā) rāz-ı dil me-güşā

Ki dūst-ı nīz be-güyed be-dūstān-ı ʿazīz[250] (13)

söylenmeyen söz söylenmemege ḳābildür fe-emmā söz murġı ḳafes-i dehāndan pervāz etdükde girü (14) āşiyāna gelmek emr-i muḥāldür zīrā ol vaḳit ʿinān-ı iḫtiyār elden gider

Beyt

(15) Murġ-ı vaḥşī çü ez-kafes perīd

Bāz-āverdeneş gümān me-bürīd[251]

ve şol tīr-i kelām ki (16) şest-i beyāna gelüp atılmış olmaya ol henüz ḳabża-i iḳtidārdadur fe-emmā kemān-ı dehāndan (17) atılsa girü getürmek muḥāldür

---

[247] "Memleketlere ferman ile hakim oldum ancak kalplere ihsan ile sahip oluyorum"
[248] "Sırrını vezirine verme, çünkü her vezirin bir veziri vardır."
[249] Gül ve mahallesi kendi başlarına ayrıldılar (çünkü)bütün sırlar iki kişinin arasından yayılır.
[250] Babanın sevgili can dudağına eriştiğinde söylediği ,benim sevgili canımın kulak verdiği biricik öğüttür. Dost çok candan bile olsa gönül sırrını açma ki dostun da kendi aziz dostlarına söyler.
[251] Yaban kuşu kafesten uçunca, onun tekrar geri getirmekte şüphe kesilmez.

Beyt

El-ḳavlü ke'l-lebeni'l-maḥlūbi leyse leh,

Raddü ve keyfe **[67b]** (1) yeruddü'l-ḫālibu'l-lebenen[252]

Naẓm

Żamīr-i dil-i ḫˇīş-nümā-yı zūd

Ki her geh hāˇhī tevānī nümūd

(2) Velīkin çü peydā şeved ez-merd

Be-gūşiş ne-şāyed nihān bāz-kerd[253]

Pes ol kimesnenüŋ ki (3) sırr-ı göŋli sır yerinde ṣābit ola zemīn-i zindegānesi dāyim riyāż-ı selāmet bitürür (4) ve dıraḫt-ı ḥayātı mīve-i emn-i rāḥat getürür

Meṣnevī

163[254]

گر دو سه پرنده را بندی به هم	Ger dü se perrenderā bendī behem
بر زمین مانند محبوس از الم	(5) Ber zemīn mānênd maḥbūs ez elem

pes esrāruŋ iẓhārı ġayr-ı cāyiz olup meşveret cümle-i (6) levāzimātdan olıcaḳ anuŋ terkinüŋ cevāzı var mıdur diyenlere cevāb budur ki meşveret ki (7) esrāra müteʿalliḳ ola ser-pūşīde olup kināyetle ẕikr olınmaḳ evlādur nite ki Ḥażret-i (8) Risālet ʿaleyhisselām daḫı ol vechile ʿamel idüp esrārı taṣrīḥ etmezler idi (9) fi'l-ḥaḳīḳa anlar meşveret ile meʾmūr olduḳları ol degüldür ki anuŋ raḫne-i reʾyini ġayruŋ (10) ḥüsn-i tedbīri sedd eyleye ḫāṭır-ı feyyāżları deryāsına ġayruŋ enhār-ı efkārı ġayr-ı müfīd (11) olduġı ẓāhirdür zīrā anlaruŋ żamīr-i münīr-i ḥaḳāyıḳ-pezīrleri maṭlaʿi envār ***in hüve illa*** (12) ***vaḥyun yūḥā***[255] dur bu āyine-i mücellā-i ḥaḳīḳat-nümādur ki cümle ḥaḳāyıḳ-ı eşya anda vāżıḥ u hüveydādür (13) hemān meşveretile meʾmūr olduḳları tebyīn-i

[252] "Söz sağılmış süt gibidir, tekrar memeye girmez. Sütü sağan onu nasıl memeye iade eder."
[253] Her zaman gücünü göstermek istediğin gönlünü içindeki sırrı çabuk görürsün. Fakat, yiğitten ortaya çıktığı gibi gayretle sır düğümünü çözmek mümkün olmaz.
[254] Eğer iki, üç kuşu birbirine bağlasan, toprak üstünde mahbus ve alemli kalırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 585)
[255] "Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Necm Sûresi 53/4. âyet)

menāfiʿ-i müşāvere vü taʿyīn-i fevāyid-i (14) muḥāveredür tā ki ʿālemiyān bu ḫaṣlet-i memdūḥa ile behremend olup envār-ı çerāġ-ı (15) medd-i dürūġunla ziyābaḫş olduġı gibi ʿuḳūl-ı ḳāṣıra-yı ġayruŋ tedbīri ḫod-reʾylik ẓulemātından (16) ḳurtara fī-nesfi'l-emr ʿavāmuŋ her fikr-i bikri ki būte-i müşāverede ḫāṣıl ola fevāyid (17) keşīre-i müteżammındur **Mekr-i Kerden-i Ḫarġūş Bā Şīr u Pençe-i Ḳışşa-i Ān** [256]**[68a]** (1) vaḳtā ki ḫargūş-ı pür cūş bir sāʿat tevaḳḳuf eyledi ise ḳuşluḳ vaḳti mürūr itmekle (2) arslānuŋ tennūr-ı iştihāsı tāfta vü tabʿı bī-fürūġı efrāşte ve ġaleyān-ı cūʿı ve ḳuvvet-i (3) sebuʿısı ḥarekete gelüp ḫışm u ḥūş ile ebr gibi cūş ve bebür gibi ḫurūşa āġāz itdi (4) ṣadā-yı müheyyib ü ġıriv-i bā-nehīb güş-gāv-ı zemīn u semʿ-i şīr-i gerdūne yetişdi

Meşnevī

164[257]

گفت من گفتم که عهد آن خسان	(5) Goft men goftem ki ʿahd-ī ān ḫasān
خام باشد خام و سست و نارسان	Ḫām bāşed ḫām-u süst ū nāresān

165[258]

دمدمه ایشان مرا از خر فگند	Demdeme īşān (6) ez ḫar fikend
چند فریبد مرا این دهر چند	Çend ferībed merā in dehr çend

anlaruŋ kārı dām-ı bī-dāne veyāḫūd ṣadef-i (7) bī-dürdāne belki lafẓ-ı şīrīnleri efsānedür

Ve fürū-berende-i āb-ı iʿmār

Ve telef-konende-i rūzgāred[259]

(8) **Beyt**

Dām-ı şeytānest dünyā dāne lezzet-hā-yı nefs

[256] Tavşanın Hilesi ve Arslanın Pençesinin Hikâyesi
[257] Diyordu ki: Ben demiştim ya, o alçakların ahdi hamdır, gevşektir, vefasızdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 587)
[258] Onları bir ağızdan bağrışıp ulumaları, beni eşekten düşürdü, yani aldattı. Şu zaman, bana niceye kadar hud'a edecektir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 587)
[259] Ve, imar suyunu yutansın (kakalayansın), o zamanı boşa harcayansın.

Murg-ı dil-rā hırs-ı dānei (āvered) dām-ı murg[260]

(9) bu kelimāt-ı ṭayyibe bizüm vaṣf-ı ḥālimizdür ki bu ṣūretde elfāẕ-ı şīrīn ve ḥüsn-i maḳāl (10) ve keşret-i ḳīl u ḳāl ile ʿömrimüz żāyiʿ ideriz dünyā-yı ġaddār ve ʿömr-i nā-pāyidār ebr-i tābistān (11) pür himmet-i gülistān gibi serīʿu'z-zevāldür fe-emmā kelām-ı ehlullāh menbaʿ-ı ḥükm-i İlāhī ve maṣdar-ı (12) esrār-ı nā-mütenāhīdür anlaruŋ maḳāl-i şerīfin istimāʿ itmek müriş-i ẕevḳ u ḥāl u vesīle-i (13) Ḥażret-i kibriyā vü celāl belki vāsiṭa-i tecelliyāt-ı cemāldür vaḳtā ki ol ṭāyife-i güẕīdenüŋ (14) nefs-i cüzvīleri ḳaṭre-i deryāya rücuʿ etdügi gibi nefs-i küllī ile imtizāc ide

Meşnevī

166[261]

(15) Levḥ-i ḥāfıẓ levḥ-I maḥfūẓī şeved	لوح حافظ لوح محفوظی شود
Ḳafl-ı ū ez rūḥ maḥẓūẓī şeved	قفل او از روح محظوظی شود

167[262]

Çün muʿallim būd fiʿleş ze ibtidā	چون معلم بود فعلش ز ابتدا
(16) Baʿde ez in şod ʿaḳl şāgirdī verā	بعد از این شد عقل شاگردی و را

168[263]

ʿAḳl çün Cibrīl güyed Aḥmedā	عقل چون جبریل گوید احمدا
Ger yekī gāmī nihem sūzed merā	گر یکی گامی نهم سوزد مرا

[260] Dünya şeytanın tuzağıdır, dâne de nefsin lezzetidir. Kuşun dâne isteği, gönül kuşunu tuzağa sürükler.
[261] Hafızın levhası, Levh-i Mahfûz'dur. Onun aklı, ruhtan haz ve feyz alır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 592)
[262] Evvelce aklı, kendisine muallim olan kimsenin sonradan yine o aklı, şakirdi olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 592)
[263] Akıl ona Cebrail gibi der ki: Ey Ahmed! Eğer bir adım daha atacak olursan kurb-i İlâhî beni yakar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 592)

169[264]

تو مرا بگذار زین پس پیشی ازان	(17) Tū merā bügẕār zīn pes pīşī ez ān
حد من این بود ای سلطان جان	Ḥadd-i men in būd ey sulṭān-ı cān

Anuŋ rūḥ-ı pür fütūhu menbaʿ-ı ḥikmet **[68b]** (1) ve maẓhar-ı ḥaḳīḳat olup bir dāyireye ʿurūc ider ki sīnesi gencīne-i esrār-ı İlāhiyye olur (2) bu maḳām-ı aḫfā ḫavāṣṣa maḫṣūṣdur ibtidāi ḥālde ʿaḳl ol maḳāma vardıḳdan soŋra şākird (3) olur yaʿnī ʿaḳl-ı Cibrīli girüde ḳalup leyle-i miʿrācda Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām maḳām-ı (4) ***ḳābe ḳavseyne***[265] varduḳda Ḥażret-i Cibrīl'iŋ kendü maḳāmında ḳalduġı gibi olur lācerem (5) çün rūḥuŋ ʿinān-ı irtiḳāı bürīde olup meʿāric-i aʿlāya yetemeye ve murġ-ı cān (6) bāl u peri yanduġından ḫavf idüp āşiyāne-i ḳadīme ṭayerān u cevelān idemeye sırr-ı cebr ki (7) Ḥażret-i Cebbār'dan şanmış nesne[y]i baġlamaḳdur anı müşāhede idüp yaḳīn bile ki

(8) **Meşnevī**

170[266]

هر که پایش در ره کوشش شکست	Her ki pāyeş der reh-ī kūşeş şikest
در رسید او را براق و در نشست	Der resīd ū rā burāḳ ū der nişest

171[267]

حامل دین بود او محمول شد	(9) Ḥāmil-i dīn būd ū maḥmūl şod
قابل فرمان بود او مقبول شد	Ḳābil-ī fermān būd ū maḳbūl şod

[264] Ey sultan-ı can, ey şehriyar-i manevi! Sen beni bundan sonra bırak da ileri git. Benim hududum burasıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 593)
[265] "iki yay aralığı kadar." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Necm Sûresi 53/9. âyet)
[266] Tâ'at ve ibadet yolunda mübarek ayakları şişen Nebiyy-i Ekrem sallellahu aleyhi ve selleme Burak geldi ve o da bindi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 596)
[267] Aleyhissalat Efendimiz dinin hâmili idi. Burak'ın mahmûlü oldu. Allah'ın emini kabil idi. Cenab-ı Hakk'ın makbûlü oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 596)

172[268]

تا کنون فرمان پذیرفتی ز شاه	Tā künūn fermān-pezīrüftī (10) zi şāh
بعد از این فرمان رساند بر سپاه	Baʿde ez in fermān resāned ber sipāh

Bu ebyāt anı işʿār ider ki çün Ḥażret-i (11) Ḫˇāce ʿaleyhisselām faḳrıyla faḫr[269] eyleyüp duʿā vü zārī ile maḳām-ı ʿubūdiyyetde ṣābit- (12) ḳadem olup şikestelik gösterdi şāyeste-i ʿurūc-ı Ḥażret-i İlāhī olup ġubār-ı (13) naʿleyni sırr-ı eflāke tāc oldı ***sübḥānelleẕī esrā bi-ʿabdihi leylen***[270] menşūr-ı ʿalem (14) mülk-i melekūtda ẓuhūr buldı ol maʿnāya işāretdür ki bu ḳadar derece-i ʿāliye maḳām-ı (15) ʿubūdiyyetde şikestelik ve efkendelik ile ḥāṣıl olmuşdur zīrā ***sübḥānelleẕi esrā*** (16) ***bi-ʿabdihi***[271] didi bi-ḥabībihi ve bi-resūlihi ve nebiyyihi dimedi semt-i ʿubūdiyyet ile ferşī iken ʿarşī (17) olup maḥbūs-ı ḳafes-i ḫākī iken ṭāyir-i ḳuds-i nişimen-i eflāki oldı

Meṣnevī

173[272]

تا کنون اختر اثر کرد در و	**[69a]** (1) Tā künūn aḫter eṣer kerdī der ū
بعد از ان آمد امیر اختر او	Bād ez īn ān āmed emīr-ī aḫter ū

174[273]

گر ترا اشکال آید در نظر	Ger tūrā işkāl āyedder naẓar
پس تو شك داری در انْشَقَّ القمر	(2) Pes tū şek dārī der ān şaḳḳu'l-ḳamer

[268] Rasûl-i Ekrem, şah-ı hakîkînin yani Allah'ın fermanın evvelce kabul etti. Sonra da asker gibi olan ümmete Hakkın fermanını eriştirdi ve ahkamını tebliğ etti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 597)
[269] el-fakru fahrî ve bihî eftahiru. "Yoksulluk övüncümdür, ben onunla övünürüm." haz. Mehmet YILMAZ Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük), 1. bs. İstanbul, 2013, Kesit Yay s.153; Keşfül Hafa hadis no: 1835 2/s.102; İhyaül Ulumiddin'in Hadislerinin Tahrici hadis no:3081 4/s.1947
[270] "Kulunu (Muhammed'i) bir gece götüren Allah'ın şanı yücedir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/1. âyet)
[271] "Kulunu (Muhammed'i) götüren Allah'ın şanı yücedir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/1. âyet)
[272] Cenab-ı Peygambere yıldız o kadar tesi etti ki sonra yıldızların da emîri oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 597)
[273] Rasûl-i Ekremin emîr-i kevâkib ve hükümdar-ı eflak olması sana işkâl verecek olursa "Şakku'l-Kamer" mucizesinin vukû'unda da şüphe eder misin? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 597)

erbāb-ı tefsīr ***iḳterabeti's-sāʿatu ve'n-şaḳḳa'l-ḳameru***[274] (3) sebeb-i nüzūlünde getürmişlerdür ki bir gün Ḥażret-i Ḫˇāce ʿaleyhisselām bir yere (4) ʿazīmet eyleyüp yolda bir cuhūd ile Ebū Cehil'e uġrayup Ebū Cehil'e didi ki ***yā Muḥammed*** (5) ***erinī āyeten aʿlemū enneke resūlallāhi***[275] Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselām di[di] ki ne vechile (6) muʿcize ṭaleb idersin Ebū Cehil cevānib-i erbaʿaya nigāh eyledi ki bir nesne taʿyīn eyleye (7) ol ḥālde meẕkūre ḳarīn olan cuhūd-ı bīdīn didi ki ayı iki şaḳḳ eylesün (8) zīrā ki sihr yeryüzinde eṣer ider fe-emmā asmān-ı ʿulvīde teʾṣīr eylemez Ḥażret-i Ḫˇāce ol (9) ḥīnde mübārek barmaḳların ḳaldurup aya işāret eylediler ay iki pāre olup (10) yarusı yerinde ṭurıp yarusı ʿālemi devr eyledi ḥattā İbn-i Mesʿūd rażiyallāhu ʿanhu (11) rivāyet ider ki Ḥırā Ṭaġı'nı ben ol gün ayuŋ iki şaḳḳı arasında müşāhede eyledüm (12) girü Ebū Cehil didi ki yā Muḥammed işāret eyle ki yine ay bir olup evvel ki ḥālde ola işaret (13) eylediler yine biribirine ulaşduḳda cühūd īmān getürüp Ebū Cehl-i kej-i naẓar olmaġın yine (14) sihre ḥaml eyleyüp inkār eyledi ol sebebden Ḥażret-i ʿİzzet-i Cillet Ḳudretuhu bu ḥālden (15) ḫaber virür ki ***ve in yerav āyeten yaʿreżū ve yeḳūlū siḥrun müstemirrun***[276] bu baʿżılar dimişlerdür ki (16) inşiḳāḳ-ı ḳamer ḳıyāmet gününde vāḳī olsa gerekdür fe-emmā kelime-i māżī işāreti ḥaḳīḳat (17) vukūʿuna delālet ider āyet-i kerīmenüŋ siyāḳı münkirlerüŋ sözini ibṭāl itmişdür **[69b]** (1) lācerem Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhu beyt-i sābıḳda ol maʿnīi işāret ider ki bundan (2) evvel māh u aḫterüŋ vücūd-ı Muḥammedīye eṣeri var-idi şimdi bir mertebeye yetüşdi ki māh (3) u aḫtere kendünüŋ taṣarrufı günden āşikāre oldı eger anuŋ bu ṣūretde muʿcizesine (4) inkār iderseŋ inşiḳāḳ-ı ḳamere daḫı Ebū Cehil gibi inkār etmiş olursın

Meṣnevī

175[277]

تازه کنی ایمان نه از گفت زبان	(5) Tāze künī īmān ne ez goft-ī zebān
ای هوا را تازه کرده در نهان	Ey hevārā tāze kerde der nihān

[274] "Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Kamer Sûresi 54/1. âyet)
[275] "Ey Muhammed! Bana bir mucize göster de senin Allâh'ın Rasûlü olduğunu bileyim."
[276] "Onlar bir mucize görseler yüz çevirirler ve "Süregelen bir sihirdir" derler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Kamer Sûresi 54/2. âyet)
[277] Ey kalbinde heva ve hevesi gizlice tazeleyip duran, imanını yenile; fakat yalnız dilinde değil, kalbinle beraber tazele. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 599)

176[278]

تا هوا تازه ست ایمان تازه نیست	Tā hevā tazest īmān tāze nīst
کین هوا جز قفل آن دروازه نیست	(6) Kin hevā cüz ḳufl-i ān dervāze nīst

177[279]

کرده تاویل حرف بکر را	Kerde-i teʾvīl ḥarf-ī bikr rā
خویش را تاویل کن نه ذ کر را	Ḫˇīşrā teʾvīl kün (7) ne ẕikr rā

178[280]

بر هوا تاویل قرآن می کنی	Berhevā teʾvīl-i Ḳurʾān mīkünī
پست و کژ شد از تو معنی سنی	Pest ü kej şod ez tū maʿnī-ī senī

şol efsürde- (8) dil olanlara serzeniş ü ehl-i hevāya tevbīḫdür ki kendü nefislerin bilmedin ve rūḥa ġıdā-yı (9) rūḥānī ḥāṣıl etmedin meʿānī-i Ḳur'ānı hevā üzerine taġayyür idüp ve kelām-ı meşāyıḫı teʾvīl (10) itmekle ilḥāda düşerler dāyire-i ḥaḳīḳate ḳadem başup ḥaḳāyıḳ-ı maʿnā vü deḳāyıḳ-ı meāle (11) vāḳıf oldım ḳıyās idüp girdāb-ı ḥayretde ḳalurlar miṣāli şol teʾvīl-i megesdür ki (12) kendüyi ʿAnḳā-yı vaḳt ḳıyās idüp anlaruŋ vaṣfın istimāʿ itmekle Kūh-ı Ḳāf'dan (13) ḫaber virür veyāḫūd deryāda keşti vü keştibānuŋ ḫaberin işitmekle bevl-i ḫarda bir ṣamān (14) çöpi üzerine suvār olup dir ki

Meṣnevī

179[281]

اینك این دریا و این کشتی که من	Īnek in deryā u in keştī ki men
مرد کشتیبان و اهل و رایزن	(15) Merd-i keştībān u ehl u rāyzen

[278] Heva ve heves taze bulundukça iman taze değildir.Zira heva, vusûlüllah kapısının kilididir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 599)
[279] Bikr-i mazmun olan Kur'ân'ı te'vîl ediyorsun. Kur'ân'ı değil; kendini te'vîl et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 600)
[280] Hevaya tabi olarak Kur'ân'ı te'vîl ediyorsun. Senin te'vîlin ile âlî mana alçalıyor ve çarpılıyor. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 601)
[281] İşte denizbu, gemi bu; ben de ehliyetli ve re'y sahibi bir gemiciyim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 602)

ol meges-i ḥaḳīrüŋ medd-i naẓarına göre cereyān bevl-i ḫar-ı derya (16) vü şamān çöpi gemi görinüp ol ḳıyās ile bir zamān seyr eyler zīrā ki herkesüŋ ḳuvvet-i (17) naẓarı medāric-i seyri miḳdārına olur

Meşnevī

180[282]

صاحب تاویل باطل چون مگس	Ṣāḥib-ī teʾvīli bātıl çün meges
وهم او بول خر و تصویر خس	**[70a]** (1) Vehm-ī ū bevl-ī ḫar ū tesvīr-i ḫas

181[283]

گر مگس تاویل بگدارد به ر ای	Ger meges teʾvīl bügdāred be rāy
آن مگس را بخت گرداند هما ی	(2) An meges rā bāḫt gerdāned hümāy

182[284]

آن مگس نبود کش این عبرت بود	An meges nebved keş in ʿibret büved
روح او نه در خور صورت بود	Ruḥ-ı ū ne derḫor-ī ṣūret büved

Eger meges ol teʾvīl-i (3) keşrden ḫalāṣ olursa hümā-yı cihān vü ʿAnḳa-yı deverān olur egerçi ṣūretde ḥaḳīr ise (4) sīretde bī-naẓīr olur (5) **Der Beyān-ı Mekr-i Har-güş ve Teʾehhür Kerden Der Refte**n[285] (6) ḫargūş egerçi şīre gitmekde teʾḫīr eyledi ve münāsib olduġı üzere mekrini taḳrīr eyledi (7) feyyāż-ı muṭlaḳdan miḳdārına göre kendüye feyż olanı ʿamele getürdi ve leṭāyif-i ḥiyel ile (8) şīrüŋ şürūrı defʿinde beẕl-i maḳdūr eyledi nite ki ʿaḳluŋ vücūd-ı insanīde (9) ḫayli taşarrufı vardur eger nefsüŋ mażarratın sulṭān-ıʿaḳl iḳlīm-i vücūddan zāyil eylemeye-idi (10) mülk-i vücūd fenāya varup aʿdā-yı dīn şehr-i vücūdda olan metāʿıyaġmāya virür idi

[282] Batıl te'vîde bulunan kimse iste o sinek gibidir. Merkebin bezli onun vehminden, te'vîli de saman çöpünden ibarettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 604)
[283] Eğer sinek te'vîli terketmek re'yinde bulunursa, yahut sinek re'y-i fasidiyle yaptığı te'vîlatı terkederse onun tâli'i kendisini hüma mertebesine çıkarır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 605)
[284] Bu batıl te'vîlden vaz geçen sinek; sinek değildir, ibrettir. Sinek gibi hakir görünürse de onun ruhu, sûreti gibi değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 605)
[285] Tavşanın Hilesi ve Gitmekde Gecikmesinin Anlatımı Hakkında

(11) **Meşnevī**

183[286]

تا چه عالمهاست در سودای عقل	Tā çi ʿalemhāst der sevdā-yı ʿaḳl
تا چه ها پهناست این دریای عقل	Tā çi hā pehnāst in deryā-yı ʿāḳl

184[287]

صورت ما اندر این بحر عذاب	(12) Ṣūret-ī mā ender īn baḥr-ī ʿiẕāb
میرود چون کاسه ها بر روی آب	Mīreved çün kāsehā rū-yi āb

185[288]

تا نشد پر بر سر دریا ست طشت	Tā neşod (13) pür ber ser-ī deryā set ṭaşt
چون که پر شد طشت در وی غرق گشت	Çünki pür şod ṭāşt dervey ġārḳ geşt

186[289]

عقل پنهان است ظاهر عالمی	ʿAḳl pinhān est (14) zāhir ʿālemī
صورت ما موج یا از وی نمی	Ṣūret-ī mā mevc yā ez vey nemī

Bu deryā anı iḳtiżā ider ki her bī-gāne anda (15) āşinā olup ol bahr-i bī-pāyān içinde ġalṭān olmaya bunıŋ meāli budur ki bu ʿālem ṣūretde (16) veyāḫūd ʿaḳl deryāsında bizüm ṣūret-i ẓāhirimüz deryā yüzinde gürz-i kāse miṣālindedür (17) mādām ki ṣu üzerinde seyr ider deryādan naṣīb alamaz vaḳtā ki ṣuyla ṭolsa **[70b]** (1) deryānuŋ ḳaʿrına yetişüp cevāhir-i deryā ile müntefīʿ olmaġla ʿālem-i istiġrāḳa düşüp (2) murāda vāṣıl olur ʿālem-i ẓāhirde cüll-i himmetini ʿaḳl-ı maʿāşa ṣarf idenler deryā-yı maʿrifetden (3) nesne aḫẕ idemezler zīrā ki bu ʿālem-i ṣūret-i ʿaḳl meʿādüŋ deryāsı

[286] Aklın düşünebildiği ne alemler vardır. Şu akıl denizi ne derece geniştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 612)
[287] Kâseler suyun üstünde yüzüp koştukları gibi bizim sûretimiz de tatlı denizin dalgaları arasında dolaşır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 613)
[288] O sûret tası dolmayınca leğen gibi suyun üstündedir. Dolunca da o denizin içine gark olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 613)
[289] Akıl gizli, alem ise meydandadır. Bizim dış görünüşümüz, akıl denizinin bir dalgası, yahur bir yaşlığıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 613)

emvācından (4) bir ḳaṭre ve āfitāb-ı idrāküŋ envār-ı pertevinden bir ẕerredür nihāyet ṣūret maʿnānuŋ muḳaddemātındandur (5) belki maʿnāya vesīle olan ṣūret daḫı mānīʿ-i rāh-ı ḥaḳīḳatdür

Naẓm

(6) Naḳş-ı ṣūretden yuyup āyīneŋi

Eyle mücellā-i ḥaḳīḳat sīneŋi

Noldı fehmüŋ (7) ḳande gitdü ġayretüŋ

ʿAynı ʿaḳlı niçün örter ḥayretüŋ

Nite ki bu maʿnīi işʿār idüp (8) buyurur

Meşnevī

187[290]

هر چه صورت می وسیلت سازدش	Herçi ṣūret mī vesīlet sāze-deş
ز آن وسیلت بحر دور اندازدش	Zan vesīlet baḥr dūr endāze-deş

188[291]

نه بیند دل دهنده ی راز را	(9) Ne bīned dil dehendey rāz rā
تا نبیند تیر دور انداز را	Tā nebīned tīr dūr endāz-rā

Ol baḥr-i vaḥdetde ṣūret-i (10) ʿālemi ber-ṭaraf olmayınca āyīne-i ḳalb maḳṣūd-ı ḥaḳīkīi müşāhede idemez ve ṭūtī-i ʿaḳl şekeristān-ı (11) belāġatda terennüm eyleyemez belki dil dehende-i rāzdan vü tīr-i kemāndār dūr-ı endāzdan cāhil olur (12) fe-emmā ol nāzenīn-i ġuyūr baʿżısın kendüden dūr u mehcūr ve baʿżısın kemāl-i ḳarbına yetişdirüp (13) mesrūr ider ve egerçi her gözüŋ görmesi ve her dīlüŋ söylemesi anuŋladur ammā baʿżısına (14) kendü cemāli tecellīsi ile şöyle nūr virür ki ol nūr

[290] Dış görünüş, denize girmek için ne türlü vesileye müracaat etse deniz, onu viseleden uzaklaştırır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 614)
[291] Gönül, esrarı vereni; ok, kendini uzaklara atanı görmesi diye. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 614)

ḳuvveti ile müşāhedeye ḳādir (15) vü ḳābil olur belki ġayret-i mevhūm anuŋ naẓarında mütelāşi olmak lāzım gelür

Rubāʾī

(16) Ey ʿaks-i ruh-ı tū dāde nūr be-manẓarem

Tā der-ruh-ı tū be-nūr mī-nigerem

Goftī me-niger be-ġayr-ı mā āher kū

(17) ġayr-ı tū kesī key āyed ender manẓarem[292]

ve baʿżınuŋ gözi ʿaynı ḳurbetde ḥicāb-ı viṣāl ü niḳāb-ı

[71a] (1) cemāl olup

Beyt

Ey dūst miyān-ı mā cüdāyī tā key

Çūn men tū em īn tūyī vü māyī

(2) Bā-ġayret-i tū mecāl-i ġayrī çü ne-māned

Pes der-naẓar īn ġayr-ı nümāyī tā key[293]

vaḳtā ki bu ṣūretde (3) ʿāşıḳuŋ nāzı ile şevḳ silsilesi ḥarekete gele ol nāzenīn bī-niyāzlıḳ yüzünden ḫiṭāb (4) idüp dir

Beyt

Tā tūyī der-miyāne hālī nīst

Çihre-i vahdet ez-nikāb-ı şekī

Ger ḥicāb-ı (5) ḫodī ber-endâzî

ʿAşḳ u maāşūḳ ʿāşıḳist yekī[294]

---

[292] Ey yanağının yansısı yüzüme ışık veren, yanağında ışığa bakıyor olduğumda bizim dışımızdakine (bizden başka olan) bakma dersin, senden başka bir kişi(nin yansısı) yüzüme ne vakit gelir? (gelmez).

[293] Ey sevgili, bizim aramızdaki ayrılık ne vakte kadar, mâdem ki ben seni(ni)m, bu senlik ve bizlik, senin çabanla başka bir güç gibi kalmasın aramızda öyle ise, bu farklı görünüş ne vakte kadar?

[294] Ne vakte kadar aradaki senlik boş olmayacak birlik yüzü bir şüphe örtüsünden, eğer benlik (bencillik) örtüsünü atarsan aşk, sevgili ve âşık birlikir (bir bütündür.)

ol ḥālde ol ġiṭāb-ı müsteṭābuŋ (6) leẕẕetin ʿāşıḳ ṭoyıcaḳ ʿaşḳı ġālib olup şevḳ müstevlī olur hemān ṭaleb yolını ṭutup (7) ġ̌īş ü bī-gānei terk idüp cüst u cū itmege başlar şol balıḳlar gibi āb-ı deryānuŋ (8) vaṣfını işidüp viṣāle müteşevvıḳ olurlar girü bulamayup muḫayyer ḳalurlar bā-vücūd ki (9) ol baḥr-ı ʿamīḳa ġarīḳ olmuşlardur veyāḫūd şol atlu gibi ki kendü atını yāvi ḳıldım ṣanup (10) yine at üzerinde her ṭarafı cüst ü cū ider ve ol ḥāleti aŋlamayup

Meṣnevī

189[295]

در فغان و جستجو آن خیره سر	Derfiġān u cüstcū (11) an ḫīr-eser
هر طرف پرسان و جویان دربدر	Her ṭaraf pürsān u çūyan der-beder

190[296]

کان که دزدید اسب ما را کود کیست	Ki an ki düzdid esb-i mārā kūd kīst
این که زیر ران تست ای خواجه چیست	(12) İn ki zir-ī rān-ı tüst ey ḫ̌āce çīst

191[297]

آری این اسب است لیکن اسب کو	Āri in esb est līkin esb kū
با خود ای شهسوار اسب جو	Bā ḫod ey şehsuvār-ī esb cū

yāḫūd atı (13) ey şehsuvār-ı esb-cū cānı bulmaḳ isteyen ve ḫaḳīḳat-ı insāni ṭaleb idenler daḫı hemān (14) miṣālde böyledür

[295] O sersem kafalı; bağırır, çağırır, her tarafa, her kapıya baş burup atını sorar ve arar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 615)
[296] "Bizim atı çalan kimdir ve nerededir?" der. "Efendi; bu altındaki nedir?" denilecek olsa der ki: (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 615)
[297] Evet, attır. Ama at nerede cevabını verir. Ey ata bindiği halde atı arayan şehsüvar; kendine gel. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 615)

Meşnevī

192[298]

جان ز پیدایی و نزدیکی است گم	Cān zi peydā-yı vu nezdī kīst gum
چون شکم پر آب و لب خشکی چو خم	Çün şikem pür-āb u leb ḫuş-kī çü ḫum

(15) fi'l-ḥaḳīka cān daḫı ġāyet yaḳīn olduġundan ve kemāl-i ẓuhūrundan yoḳ gibi görinür (16) şol içi ṭolu küp gibi ki içi ṭopṭolu ve aġzı ḳurıdur ve nite ki leb-i deryā ṣuya (17) teşnedür ve Ḥażret-i Mevlevī ḳuddīse sirrihū bir nesnenüŋ gizli olduġın ġāyet-i incilāsına **[71b]** (1) ve mestūrlıġı żiyānuŋ şiddet-i işrāḳına temsīl ider ol maʿnāya ki elvānuŋ vücūdı (2) baʿżılar meẕhebinde nūr vāsıṭası iledür ve bir ṭayfa müşāhede-i elvānda elvāndan (3) ġayrı elvān yoḳdur deyu envāruŋ vücūdun inkār itdiler bā-vücūd ki nūr-ı eşyānuŋ (4) aẓharıdur belki cümle eşyānuŋ ẓuhūrı ol nūruŋ vāsıṭasıyladur bu münkirlere (5) şemsüŋ ġurubı vaḳtinde vü sirācüŋ ġaybetinde vü ẓıllüŋ vuḳūʿunda her birini idrāk itmekde (6) tefriḳa-i żaruriyye gerek ki ẓıllüŋ maḥalli ve żiyānuŋ mevkiʿi maʿlūm u ḥāṣıl ola ol vakit (7) iʿtirāf itmek lāzım olur ki nūr didükleri maʿnādur ki ol elvān ile maʿlūm olur (8) ve līkin şiddet-i ittiḥātdan mümtāz olmaz ve ġāyet ẓuhūrundan maḫfīdür ve maʿnānuŋ idrak (9) olunmadıġı cihetdendür ki elvān nūruŋ yüzini örtmişdür ol sebebden Ḥażret-i (10) Mevlevī ḳuddīse sirrihū buyurur

Meşnevī

193[299]

کی ببینی سرخ و سبز و فور را	Key bibīnī sürh u sebz ū fūr rā
تا ببینی پیش از این سه نور را	Tā bībini pīş ezin se nūr rā

[298] Can, gayet peydâ ve son derece yakın olduğundan kayıptır. Şu hal küpün karnında su varken ağzının kuru bulunmasına benzer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 616)
[299] Bu üç renkten evvelce nuru görmeyince kırmızıyı, yeşili ve kırmızımsı rengi nasıl görürsün. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 617)

194[300]

(11) Līk çün der reng gum şod hūş-i tū	لیك چون در رنگ گم شد هوش تو
Şod zi nūr an reng hā rū pūş-i tū	شد ز نور آن رنگها رو پوش تو

195[301]

Çün ki (12) şeb ān nūr mā mestūr būd	چون که شب آن نورما مستور بود
Pes cüdā rā dīd-i reng ez nūr būd	پس جدارا دید رنگ از نور بود

196[302]

Nīst dīd-ī reng (13) bī nūr-ī birūn	نیستدید رنگ بي نور برون
Hem çünin reng-ī ḫayāl-ī enderūn	همچنین رنگ خیال اندرو ن

maḳṣūd olunan elvān-ı muḫtelifedür (14) her bir rengüŋ levn-i rengini görüp imtiyāz itmege ḳabiliyyet ve istiḥḳāḳ kesb itmek (15) gerek fe-emmā ol ḥālet ne vechile kisb olunur ki renklerüŋ elvānında senüŋ ʿaḳluŋ żāyiʿ olmuşdur (16) üç renge taḫṣīṣ etdigi biri ḳızıl biri ṣāru biri fūrdur yaʿni siyāhdur gice ile (17) bu renkler mestūr olduḳda girü nūr ile görilür şol ḫayāl ẓill oyunu gibi içerüsinüŋ **[72a]** (1) żiyāsı olmayınca ṭaşradan elvān müşāhede olunmaz lācerem sāliküŋ daḫı derūnı (2) evnār ile memlū olmaḳ gerek ki elvān-ı muġayyebenüŋ pertevine istiḥḳāḳ kisb itmiş ola erbāb-ı (3) baṣāyir vü aṣḥāb-ı żamāyir Ḥażreti Ḥaḳḳ'ı müşāhede itmedin hiçbir nesne[y]i görmediler yaʿnī elvānı (4) nūr ile müşāhede idüp temeyyüz itdiler ve anlardan baʿżısınuŋ nūr-ı baṣīreti ziyāde olmaġla (5) ***mā rāeytü şeyen illā ve rāyetullāhu ḳalbihu***[303] işāretiyle ruʾyet-i ẕātdan ḫaber virdiler (6) ve bir bölük ṭāife eşyāyı anuŋ ile görürdiler ve bu bölügi anı eşyāyla gördiler (7) yaʿnī āṣārdan müeṣṣire vardılar Ḥażret-i ʿİzzet Cellet ḳudretuhū evvel ki ṭāyifenüŋ ḫaḳḳında (8) işāret eyler ki ***evelem yekfi***

[300] Lakin senin akl ü idrakin renk ile meşgul olduğundan o renkler, nuru görmene mâni' olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 617)
[301] Gece o renkler nazardan gizli bulunduğu için görür ve bilirsin ki renklerin görünmesi nurun vasıtasıyla imiş. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 617)
[302] Hariçte nur olmayınca renk görmenin imkanı olmadığı gibi, hayalin derûndaki rengi de böyledir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 618)
[303] "Onun kalbinde Allah'tan başka bir şey görmedim."

birabbike ennehu ʿalā küllī ḳadīrun[304] ***şey'in şehīdün***[305] ve ikinci ṭāyifeye (9) işāret idüp buyurur ki ***senürīhim āyātina fi'l-āfāḳi ve fī-enfusihim***[306] ṭāyife-i evveli aṣḥāb-ı (10) müşāhede ve ṭāyife-i ṯāni aṣḥāb-ı istidlāldür biri derece-i ṣıddīkīn ve biri mertebe-i (11) ʿulemā-i rāsiḫīndür ve bunlardan ġayrısı ġāfilīn ve maḥcūbīn mertebesindedür çünkü başar (12) ehl-i başīrete her nesnenüŋ ẓuhūrı nūruyla ẓāhirdür başīret-i bāṭinede daḥı cümle (13) eşyānuŋ ẓuhūrı Ḥażret-i İlāhī iledür ki nūr-ı ḥaḳīḳī oldur kemā ḳāle sübḥānehu teʿālā (14) ***allāhu nūru's-semāvāti ve'l-ʿarż***[307] pes Ḥażret-i Ḥaḳḳ celle şānühūnuŋ sırrı cemīʿ-i eşyāda mevcūddur (15) ve hiçbir nesnenüŋ ansuz ẓuhūrı yoḳdur fe-emmā bu ḳadar var ki nūr-ı ẓāhir maḳṣūrdur (16) ġurūb-ı şems ü ḳamer veyāḫūd inṭifā-i sirāc ile ol nūr ġāyib olur her birinüŋ maḥcūb (17) olmasıyla gölge vāḳīʿ olur ammā nūr-ı İlāhī'nüŋ ḳatında hiçbir mevcūduŋ vücūdı yoḳdur **[72b]** (1) nite ki ḥadīṯ-i şerīfde nāṭıḳdur ***innallāhe ḫaleḳa'l-ḫalḳa fī-ẓulmetin şümme raşşa ʿaleyhim min nūrihi***[308] (2) pes ol nūr-ı ġaybi maḳṣūr degüldür belki teġayyüri müteḫayyeldür nite ki Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise (3) sirrihū buyurur

Meṯnevī

197[309]

نیست دید رنگ بي نور برون	Nīst dīd reng bī-nūr-i birūn
همچنین رنگ خیال اندرو ن	Hemçünīn reng-ī ḫiyāl-ī enderūn

198[310]

این برون از آفتاب و از سها	(4) İn birūn ez āftāb ez sühā
و اندرون از عکس انوار علا	Ve enderūn ez ʿaḳs-i envār-ī ʿalā

[304] Bu kelime (kadîrun) âyette yoktur.
[305] "Rabbinin, her şeye şâhit olması yetmez mi?" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fussilet Sûresi 41/53. âyet)
[306] "Varlığımızın delillerini, (kâinattaki uçsuz bucaksız) ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fussilet Sûresi 41/53. âyet)
[307] "Allah, göklerin ve yerin nûrudur." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nûr Sûresi 24/35. âyet)
[308] "Allah, yarattığı tum şeyleri karanlıkta yarattı. Sonra uzerlerine nurundan serpti." (Hadîs)
[309] Dışarının ışığı olmaksızın rengi görüş yoktur. İçteki hayâlin rengi de böyledir.
[310] Bu hariçteki nur güneşten ve yıldızlardandır. dahildeki ise envar-ı ûlânın âleminin aksidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 619)

199[311]

Nūr-i nūr-ī çeşm ḫod nūr ʿaks-ī dil est	نور نور چشم خود نور دل است
(5) Nūr-i çeşm ez nūr-i dilhā ḥāsil est	نور چشم از نور دلها حاصل است

200[312]

Bāz nūr-ī nūr-i dil nūr-ī Ḫudā est	باز نور نور دل نور خداست
Ki ū zi nūr-ı ʿaḳl u (6) ḥis pāk u cüdā est	كاو ز (كوز) نور عقل و حس پاك و جداست

Çünki nūr-ı ẓāhir ġaybet ü iḫticāb ile müteṣavver olıcaḳ (7) anuŋ ẓuhūr u istitārı incilā vü iḫtifāda mütebeddildür pes anı daḫı nūr-ı ẓāhirden (8) istidlāl itmek olur līkin cemīʿ-i eşyānuŋ vaḥdāniyyet-i ḫāliḳa şahādeti (9) ve cemīʿ-i evḳātda anlaruŋ müsebbiḥ olmaları ıżdādıyla maʿlūm olmaḳ lāzım iken (10) gāh olur ki ol ḥālet daḫı mesdūd olur zīrā ki nūr-ı İlāhī'[y]i müfāraḳat itmedügi (11) sebebden ve ʿadem-i taġayyür ü iḫtifāsı cihetinden aŋlanmaḳ mümkin olmaz şol balıḳlar gibi ki (12) berri görmemek ile baḥri bilmezler zīrā ki ʿāşıḳ olan muḥabbet-i infiṣāli görmeyicek (13) leẕẕet-i ittiṣāli aŋlamaz ve renc ü ġam u derd ü elem çekmeyince ṣafā vü sürūr ü beḥcet ü ḥubūr (14) müyesser olmaz ve nūr daḫı bī-iḫtiyār ẓuhūr eylemez nite ki buyurur

Meşnevī

201[313]

(15) Şeb bibünd nūr ū nedīdī reng hā	شب ببند نورى ندیدى رنگها
Pes be żıddī nūr peydā şod tū rā	پس به ضد نور پیدا شد ترا

[311] Göz nurunun, yani hassa-i basarın nuru kalp nurudur, basirettir. Nur-ı basar, envar-ı kalbiyyeden husûle gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 619)
[312] Kalp nurunun nuru, yani basiret hassasının aslı da nur-ı İlâhîdir ki İlâhî nur, aklın ve hissin nurundan paktır ve ayrıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 619)
[313] Gece nur oladığı için renkleri görmedin. o halde nurun zıddıyla münkişif oldu ki… (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 620)

202[314]

دیدن نور است آن گه دید رنگ	Dīden-ī nūr est (16) āngeh dīd-i reng
وین به ضد نور دانی بی درنگ	V'in be żıdd-ī nūr dānī bī dereng

203[315]

رنج و غم را حق پی آن آفرید	Renc u ġāmrā Ḥaḳ pey-ī ān āferīd
تا بدین ضد خوش دلی آید بدید	(17) Tā bedin żıd ḫoş-dilī āyed bedīd

204[316]

پس تیها به ضد پیدا شود	Pes tihā be żıd peydā şeved
چون که حق را نیست ضد پنهان بود	Çünki Ḥaḳ rā nīst żıt pinhān büved

205[317]

کر نظر بر نور بود آن گه به رنگ	**[73a]**(1) Ger naẓar ber nūr büved āngeh be reng
ضد به ضد پیدا بود رومی و زنگ	Żıd be żıd peydā büved rūmī u zeng

206[318]

پس به ضد نور دانستی تو نور	(2) Pes be żıdd-ī nūr danistī tū nūr
ضد ضد را می نماید در صدور	Żıd żıd rā mī nümāyed der ṣudūr

[314] Evvela nur, sonra renk görülür, bunun da zıddı bulunan zulmetle anlarsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 620)
[315] Cenab-ı Hak, hastalığı ve gam u kederi, gönül hoşluğu meydana çıksın ve anlaşılsın diye yaratmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 620)
[316] Gizli olan şeyler, zıddıyla münkeşif olur. Cenab-ı Hakk'ın zıddı olmadığından dolayı zâtı gizli bulunur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 621)
[317] Çünkü evvela nur, ondan sonra renk görünür. Rûmî ile zengi, yani beyaz ile siyah insanlar birbirinin varlığıyla peyda olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 621)
[318] Şu halde sen nuru nurun zıddıyla bilirsin. Çünkü zıd zuhur ederek zıddını gösterir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 621)

207[319]

نور حق را نیست ضدی در وجود	Nūr-i Ḥaḳ rā nīst (3) żıddī der vücūd
تا به ضد او را توان پیدا نمود	Tā be żıd ū rā tevān peydā nümūd

208[320]

لاجرم أبصار ما لا تدر که	Lācerem ebṣārunā mā tüdriküh
و هو یدرك بین تو از موسی و که	(4) Vehve yüdrik bin tū ez Mūsī yu küh

fesubḥāne men iḫtefā mine'l-ḥalḳi bi-şiddeti ẓuhūrihī (5) ***veḫtecebe minhum bi'l-işrāḳī nūrihī***[321] yaʿnī pākdür ol Allāh ki şiddet-i ẓuhūrı sebebiyle (6) ḫalḳdan muḫtefī ve nūrınuŋ işrāḳı vasıṭasıyla anlardan muḫtecib oldı ve cāyiz ki (7) erbāb-ı ḥicāb ẕevḳ u fehm ḳuşūrından bu kelāmı iẕʿān etmeyeler ol baḥṣ taḥrīr olundı ki (8) Ḥüdāvend Teʿālā eşyā içinde nūr gibidür bunı fehm iderler ki Ḥażreti İlāhī mekāna nisbetden (9) ḫālī olmaġıla her mekānda mevcūddur bu ḫayālden ebʿad olan ʿibāret ile denülür ki (10) Ḥażret-i İlāhī cümle eşyādan münezzeh ve evveldür fe-emmā eşyāyı iẓhār idicidür ve maʿarifet (11) ṣāḥib-i başīretde **muẓahhir** maẓhardan ayru degüldür aŋa bināen her nesnede sırrı mevcūddur (12) dinilür ve maḫfī degüldür ki muẓahhir maẓhardan bālā-ter olduġı ẓāhirdür bā-vücūd ki yine andan (13) ayru daḫı degüldür fe-emmā imtiyāzı muḳarrerdür vaḳtā ki senüŋ ʿirfānuŋ derecesi maḥsūsātdan (14) geçmemiş ola elbette bu maḳūle kelimāt mütenāḳiż görinür ve anuŋ ki sīnesi bunuŋ (15) gibi maḳālāta ***e lem-neşraḥleke ṣadrek***[322] pīrāyesiyle mücellā olmaya lāzımdur ki bu tarīḳa (16) ʿulūmı ve bu nevʿi sırr-ı mektūmı ʿavāma söylemeye ki ***li külli ʿamelin***[323] ricāldür

[319] Nûr-ı İlâhînin vucüt aleminde zıddı yoktur ki o zıd nuru aşikane görülebil sin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 622)
[320] Şüphesiz ki bizim gözlerimiz onu idrak edemez. Hak sübhânehû ise idrak eder. Sen bunun sırrını Mûsâ ile Cebel-i Tûr vak'asından anla. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 622)
[321] "Şanı yüce olan Allah, zuhûrunun şiddeti sebebiyle yaratılandan gizlendi ve nurunun parıltısı sebebiyle onlardan sakındı." (Gazzâlî)
[322] "(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İnşirâh Sûresi 94/1. âyet)
[323] "Her işin bir adamı vardır."

Beyt

(17) Her kesī rāh-ber sāḫtend
Meyl-i ān ender dileş endāḫtend[324]

bāri şol ḳadar gerek ki **[73b]** (1) iḫtilāfāt ṣūretiyle ḳuṣūrdan maḥcūb olmaya nite ki bī-ṣūret olan efkār u endişede (2) ḥarf u ṣavt u ṣūret-i ẓāhir olmayınca anuŋ baḥri ve menşeʾi ḳandandur maʿlūm olmaz (3) zirā ki maʿnā ṣūret ü lafẓdan bilinür söz fikrden ḳopar zīrā baḥruŋ leṭāfeti letāfet-i (4) emvāc-ı baḥrdan istidlāl olunur yaʿnī ḳāiliŋ sözinden endīşesi ṣavāb (5) veyā ḫaṭā midür bilünür nite ki buyurur

Mesnevī

209[325]

صورت از معنی چو شیر از بیشه دان	Ṣuret ez maʿnā çü şīr ez bīşe dān
یا چو آواز سخن ز اندیشه دان	(6) Ya çü āvāz süḫan ze endīşe dān

210[326]

این سخن و آواز از اندیشه خواست	İn süḫan ve āvāz ez endīşe ḫˇast
کس ندان بحر اندیشه کجاست کچاست	kes nedān (7) baḥr-ı endīşe kücāst küçāst

211[327]

لیك چون موج سخن دیدی لطیف	Līk çün mevc-ī süḫan dīdī lāṭīf
بحر آن دانی که باشد هم شریف	Baḥr-ı ān dānīki bāşed (8) hem şerīf

[324] Her bir kişiyi yol gösteren, kılavuz, yaptılar, onun aşkını da o gönüle (kendi gönüllerine) attılar.
[325] Manaya nispetle sûreti, ormana nispetle arslan, yahut fikre nispetle ses ve göz gibi kıyas et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 623)
[326] Bu söz ve bu ses, fikrinden zuhura gelir. Lakin fikir denizinin nerede olduğunu bilmezsin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 624)
[327] Lakin o fikir denizinin dalgası bulunan sözün letafetini görünce fikir denizinin şerafetini de anlarsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 624)

212[328]

چون ز ذاتش بحر اندیشه بتاخت	Çün zi dāteş-i baḥr-ı endīşe bi tāḫt
از سخن و آواز او صورت بساخت	Ez süḫan ʿāvāz ū ṣūret bi sāḫt

213[329]

زان سخن صورت بزاد و باز مرد	(9) Zen süḫan ṣūret bi zād u bāz mürd
موج خود را باز اندر بحر برد	Mevc-i ḫod rā bāz ender baḥr bürd

yaʿnī vaḳtā ki endīşe (10) mevci dāniş ü ṭarīḳ-i ṣavāb üzerine ola andan ẓuhūr iden sözden bir ṣūret mütevellid (11) olup girü mürd olur ol mevc ***külli şeyin yerciʿu ilā aṣlihī***[330] (söz) muḳteżasıyla girü deryaya (12) ulaşur zīrā ki ẓuhūr-ı meẓāhir ve beḳā-yı aḥkām-ı keṣret vü ḳıyām-ı neşʾet-i ʿunṣuriyye esmā vü ṣıfāt (13) salṭanatı vāsıṭası iledür vaḳtā ki salṭanat-ı ẕāt-ı Ḥaḳḳ ẓuhūr eyleye ve āfitāb (14) Ḥażret-i Mutliʿ aḥadiyetden işrāḳ ide ve niḳāb-ı ẓalām-ı iḫtilāfāt cemāl-i vaḥdet-i (15) ẕātdan mürtefiʿ ola ẓulemāt-ı ḳuyūd zāyil olup ḳıyāmet-i kübrā ẓāhir olur ol vaḳit ḥaḳ bāṭıldan (16) mütemeyyiz olup ***izā***[331] ***cāeʾl-ḥaḳḳu ve zeheḳaʾl-bāṭilu***[332] ḥāleti yüz gösterür ḥabāb-ı kesret (17) vaḥdet deryāsı yüzinden bī-niyāzlıḳ hevāsı ile zevāle yetişür

Şiʾir

[74a] (1)Çü buved ḥabāb ez-hemīn āb būd

Şeved rāciʿ ū sū-yı aṣl-ı vücūd

Ḳuyūd-ı şuhūd er şeved (2) dūr ez-ū

Nümāyed hemān āb-ı mestūr ez-ū

Muḳayyed çü mutlaḳ şeved ez-kuyūd

[328] İlmin tahrikiyle fikir denizi dalgalanınca o dalgalar söz ve ses sûretine girer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 624)
[329] Sözden sûret doğup ölür. Dalga kendini tekrar denize götürür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 624)
[330] "Herşey aslına rucû' eder."
[331] Bu kelime (câe) âyette mevcut değildir.
[332] ""Hak geldi, batıl yok oldu." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/81. âyet)

Be-coz yek (3) ne-yā bed be-çeşm-i şühūd[333]

şöyle ki sen kendüŋi yoġ idesün ve bu varlıḳ ʿāleminden (4) vücūduŋı ḳaldurasun ḳıyāmetden evveldin ḳıyāmet görüp bī-ittiṣāl ü infiṣāl (5) ḥażrete ulaşmış olasun nuḳūş-ı ṣuverīi levḥ-i ḥayātdan maḥv iden kimesne cān raḫtını (6) Ḥażret-i Cānāna iletür ***ve küllī şey'in yerciʿu ilā aṣlihī***[334] sırrı ẓāhir olmış ve mecmūʿ -ı mīrāṯın (7) vāriṯ-i ḥaḳīḳīye teslīm itmiş olur ki ***ve-lillāhi mirāṯü'l-semavātü ve'l-ʿarż***[335] bu ḥāle (8) işāretdür ol ḥālde dīdesi nūr-ı īmānla mükeḥḥal ve göŋli nūr-ı ʿayānla rūşen olur maʿāniyyeten (9) müşāhede ider ki aʿyān-ı ʿālem laḥẓa be laḥẓa ve dem be dem mütebeddil ve sāʿaten fe-sāʿaten (10) mütecedded ü mütezāyildür nite ki Ḥażret-i Mevlevī ḳudddīse sirruhū buyurur

Meṯnevī

214[336]

صورت از بی صورتی آمد بیرون	Ṣūret bāz ez bī ṣūret-ī (11) āmed bīrūn
باز شد که إِنَّا إِلَيْهِ راجعو ن	Bāz şod ki innā *ileyhī raāciʿūn*

215[337]

پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتی است	Pes tū rā her laḥẓa merg u ricʿati est
مصطفی فرمود دنیا ساعتی است	(12) Muṣṭafā fermūd dünyā sāʿati est

216[338]

هر نفس نو می شود دنیا و بما	Her nefes nev mī şeved dünyā u mā
بی خبر از نو شدن اندر بقا	Bī ḫaber ez nev şoden (13) ender beḳā

[333] Mâdem ki su kabarcığı suyun ta kendisinden oldu, o varlığının aslına dönen olur. Varlık bağları eğer ondan uzak olursa ondaki gizli su o anda (hemen) görünür (kendini belli eder). Bağlılık bağlarından kurtulunca görme gözüyle bir parçası bulunmaz.

[334] "Herşey aslına rucû' eder."

[335] "Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hadîd Sûresi 57/10. ve Âl-i 'İmrân Sûresi 3/180. âyet)

[336] Sûret, sûretsizlik, yani mana laeminden zuhur etti ve yine oraya gitti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 625)

[337] O halde seniniçin her lahza ölüm ve ric'at vardır. Hazret-i Mustafa Sallellâhu Aleyhi ve Sellem "ed-dünya sâ'atün" yani, "Dünya ebediyyete nispetle az bir müddetten ibarettir." buyurmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 627)

[338] Dünya ve mâfîhâ her nefeste teceddüt eder. Fakat bizim o teceddüdden haberimiz olmaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 628)

217[339]

ʿUmr hem çün cūy nev nev mīresed	عمر همچون جوی نو نو می رسد
Müstemirrī mī nümāyed der ḥased	مستمری می نماید در حسد

218[340]

An zi tīzī müstemir (14) şekl āmed est	آن ز تیری مستمر شکل آمده ست
Çün şerer keş tīz cünbānī be dest	چون شرر کش تیز جنبانی به دست

219[341]

Şāḫ-ı āteş rā bicünbānī be sāz	شاخ آتش را بجنبانی به ساز
(15) Der naẓar āteş nümāyed pes dırāz	در نظر آتش نماید پس دراز

220[342]

İn dırazīy müddet ez tīzī-i ṣunʿ	این درازی مدت از تیزی صنع
Mī nümāyed ṣürʿat engīzī-i ṣunʿ	می نماید سرعت انگیزی صنع

221[343]

(16) Ṭālib-ī in sırı eger ʿallāme ist	طالب این سری اگر علامه ای است
Nek Ḥusāmeddīn ki sāmī nāme ist	نك حسام الدین كه سامی نامه ای است

[339] İnsanın ömrü nehre benzer ki suları yeniden yeniye gelir ve daimi gelişinden, ceset de müstemir görünür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 628)
[340] Derenin ve ömrün müstemir görünmesi, katraların ve nefeslerin süratle gelip geçmesindendir. bu görünüşe göre süretle hareket ettirdiğin bir ateşin duruyormuş gibi görünmesine benzer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 628)
[341] Yanmış bir dalı süratle kımıldatacak olursan o ateş nazara gayet uzun görünür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 629)
[342] Sallanan ateş parçasının uzun müddetli görünmesi, sallamak sanatının çabukluğundandır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 629)
[343] Bu sırrın talibi allâme de olsa yine Hüsameddin Çelebi gibi, nâme-i sâmi ve kitab-ı natık-ı İlâhî olan bir arif-i mükemmile müracaatı zaruridir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 629)

pes ẓāhir olan (17) ṣūret maḥv olup ***innā lillāhi ve innā ileyhe rāciʿūn***[344] ḥükmi ile menşeʾ-i maḳarrına rucūʿ ider **[74b]** (1) ol ḥālde sālike ***mūtū ḳable en temūtū***[345] mūcibince merg ü ricʿat lāzım olur egerçe (2) ṭūl u derāz görinür fe-emmā dünyānuŋ ṣebātı hemān bir sāʿatdür fikr-i bikr hemān bir hevāya atılmış (3) oḳ gibidür hevāda ḳarar itmeyüp girü geldügi yere ulaşur her zamānda dünyā bize tāze görinür (4) ẕevḳımüz her bār yeŋilenür ʿömr kārvānı ırmaḳ gibi tāze tāze gelüp geçmekdedür līkin ʿālem-i (5) ẓāhirde istimrār üzerine müşāhede olunur sürʿat-ı mürūrından ve tīz geçdügünden müstemirr (6) aŋlanur fe-emmā şol şerer miṣāl var gibi iken girü ve yoġ olur nite ki Ḫˇāce-i Ḥāfıẓ-ı (7) Şīrāzī şiʿirinde getürür

Meşnevī

222[346]

بر لب جوی نشین وکذر عمر ببین	Ber leb-i cūy nişīn ü güzer ʿömr be-bīn
کاین اشارت بجهان کذران ما را بس	K'īn işāret be-cihān güzerān mā-rā bes

vaḳtā ki ocaḳda aşuŋ odunını ḥareket etdürler od ʿalevlenüp (9) ziyāde ve imtidād üzerine görinür fe-emmā yine tīz söyinür pes müddet-i ʿömr daḫı Allāh'uŋ ṣunʿı ile (10) ateş gibi müstemirr görinür lākin tīz zāyil olur nite ki keṣret-i ateş odınuŋ tīz fānī (11) olmasına bāʿiṣdür bu maḳūle maḳālāt keṣret-i ḳīl u ḳāl ile olmaz belki ***ḫuẕū'-l ʿilme*** (12) ***min efvāhi'r-ricāli***[347] ḥükmi ile bir ehl-i ḥālden suāl idüp bu esrāruŋ aṣlını anlaruŋ vücūdı (13) kitābından oḳuyup ögrenmek gerek deyu Şeyḫ Ḥüsāme'd-dīn'e ḥavāle eyleyüp buyurur

(14) Ey Ḫudā cān-rā tā be-nümā-yı ān-maḳām

Ḳoned rūbī ḥiref mī-āyed kelām[348]

---

344 "Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/156. âyet)

345 "Ölmeden önce ölün." (Hadîs)

346 Fâni (geçici) dünyada bu işaret bize yeter: Irmak kenarında otur ve ömrün geçişini gör.

347 "İlmi, adamların ağzından alın."

348 Ey Allah'(ım), sen canâ o makamı göster. Harfi süpürüp sözü getiriyor olsun. (Ey Allah'(ım), sen canâ harfi süpürüp sözü getiren o makamı göster).

(15) Resīden-i Hargūş Be-Şīr u Hışm-ı Şīr Ber-vey[349] (16) ḫargūş defʿ-i töhmet içün ṭaraf-ı şīre ʿazīmet idüp vaḳtā ki arslana ḳarīb oldı (17) gördi ki dīk cūʿı ġaleyān ve ḳuvvet-i sebuʿısı heyecān itmekle ebr gibi ḫurūş ve deryā gibi cūşa **[75a]** (1) gelmiş ṣadā-yı mehīb ve ġırīv-i[350] bā-nehīb güş-gav-ı zemīni ker itmiş şīr-i dilīr ḫargūş-ı ḫaḳīri (2) gördi ki bī-ḫavf u ḫaşyet ve bī-tevaḳḳuf-ı ḫaşyet gelmek üzeredür

Meşnevī

223[351]

چون رسید او بیشتر نزدیك صف	Çün resīd (3) ū bīşter nezdik-i ṣaff
بانگ بر زد شیرهای ای ناخلف	Bānk ber zed şīr hāy ey nā ḫalef

224[352]

من که پیلانرا از هم بدریده ام	Men ki pīlānrā zi hem bid rīde em
من که گوش شیر نر مالیده ام	(4) Men ki gūş-i şīr-i ner mālīde em

225[353]

نیم خرگوشی که باشد کو چنین	Nīm ḫargūşī ki bāşed ki u çunīn
امر ما را افکند او بر زمین	Emr-ī mā rā efkened ū ber zemīn

(5) **ʿÖzr Goften-i Hargūş ve Lābe Kerden-i Mer Şīr-rā**[354] (6) ḫargūş-ı pür-cūş envāʿı meskenet ve nükte fürūşlıġıla eytdi eger bir sāʿat bu cān-ı nā-tüvāna (7) mühlet ve bu ḥaḳīr-i bī-dermāna bir zamān emān u ruḫṣat virülürse ʿöẕr-i taḳṣīrimi (8) beyān ü rāz-ı ser-bestenüŋ aşlını ʿayān eyleyem arslan eytdi süfehānuŋ ʿözr-i günāhından (9)

[349] Tavşanın Aslanın Huzurunu Gelmesi ve Arslanın Üzerine Çekmesi
[350] (68/a 4. satırda bu kelimeyi gıriv şeklinde yazmıştır. Kelime garin haliyle anlam bütünlüğüne oturmuyor.)
[351] Tavşan ilerleyip yaklaşınca, arslan; "Hey soysuz!" diye haykırdı ve dedi ki: (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 634)
[352] Ben ki öküzleri parçalamış, erkek arslanların kulağını bükmüş bir gazanferim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 634)
[353] Bir tavşan parçası kim oluyor ki bizim emrimizi bu sûretle yerlere atıyor. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 634)
[354] Tavşanın Özür Söylemesi (Dilemesi) ve Erkek Aslan'a Yalvarması

artuḳdur şāh-ı pür intibāhı aldamak dāire-i dānişdendür ve mertebe-i idrākden mehcūrdur (10)

Meṣnevī

226[355]

گفت ای شه نا کسی را کس شمار	Goft ey şeh nā kesī rā kes şumār
عذر راستم دیده ای را گوش دار	ʿÖẕr-i istem-dīde-ī rā gūş dār

227[356]

	Baḥr kū ābī be-her cū mī-dihed[357]
هر خسی را بر سر و رو می نهد	Her ḫasī rā (11) ber-ser u rū mī-nihed

228[358]

کم نخواهد گشت دریا زین کرم	Kem ne-hāˇhed-guşt deryā zi in kerem
از کرم دریا بگردد بیش و کم	Ez kerem deryā ne-gerded bīş u kem

(12) şīr eytdi ***eẓ-ẓulmü vażʿu'ş-şey'i fī ġayri mevżuʿih***[359] kelāmını meger ki işitmedüŋ ola nite ki (13) dimişlerdür

Şiʿir

Ve veżʿu'n-nedī fī-mevżiʿi's-seyfi bi'l-ʿulā

Mużirrun ke-vażʿi's-seyfi (14) fī-mevżiʿi'n-nedī[360]

[355] Tavşan dedi ki: "Şahım, bir soysuzu adam yerine koy ve bir mazlumun itirazını dinle." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 636)
[356] Her ırmağa su veren deniz bile, çerçöp makulesi şeyleri sathında gezdirir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 637)
[357] Bu beytin ilk dizesi şerh metninde yer almamaktadır, beytin bütünlüğünü korumak için dizeye yer verilmiştir.
[358] Deniz, bu keremi dolayısıyla eksilmez ve küçülmez. Zaten derya kerem yüzünden te zâyüt ve tenâkus eylemez. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 637)
[359] "Bir şeyi, kendi yerinin dışında bir yere koymak zulümdür."
[360] "Kılıcın olduğu yerin üstüne çiy koyulması, çiyin olduğu yere kılıcı koymak gibi zararlıdır."

Meşnevī

229[361]

لاجرم دارم کرم بر جای او	Lācerem dārem kerem ber-cāy-i ū
جامه هر کس برم بالای او	Cāme herkes bürem bālā-yi ū

230[362]

گفت بشنو گر نباشم جای لطف	(15) Goft bişnev ger ne-bāşed cāy-i lüṭf
سر نهادم پیش اژدرهای عنف	Ser nihādem pīş-i ejderhā-yı ʿunf

231[363]

من به وقت چاشت در راه آمدم	Men be-vaḳt-i (16) çāşt der-rāh āmedem
با رفیق خویش سوی شاه آمدم	Bā refīḳ-i ḫˇīş sūy-i şāh āmedem

muḥaṣṣal-i kelām ḫargūş eytdi (17) ʿahd-i sābıḳ üzere benim ile maṭbaḫ-ı ʿāmireye bir ḫargūş daḫı irsāl eylemişler idi anuŋla **[75b]** (1) ḥużūr-ı şāha ʿazīmet eylemiş iken ittifāḳen yolda bir şīr daḫı gelüp elimden almışdur (2) her ne ḳadar ki bu ḫargūş ġıdā-yı melik-i vüḥūşdür deyü söyledim müfīd olmadı ve ne ḳadar ki (3) tażarruʿ idüp yalvardum iltifāt eylemedi ḫışm-ı temām ile şetm ü düşnām u fuḥş-ı kelāma āġāz (4) idüp baŋa ḫiṭāb-ı pür-ʿitāb eyledi ki ey şum-ı meẕmūm rāyiḥa-i idrākden maḥrūm olan (5) bī-çāre neden bilmeyesün ki bu bīşe benüm kadīm-i şikārgāhım ve cümle ṣaydı herbār vaẓīfe-i (6) dergāhımdür deyüp envāʿ ı lāf u güẕāf ile ḳuvvet ü şevket gösterdi ve iṭāle-i lisān idüp (7) herze vü hezeyān söyledi ʿāḳıbet ḳarārı firāra tebdīl idüp ḥużūr-ı şāh-ı ʿadālet (8) şiʿāra ḥāżır oldım ***min baʿdira'yi melikin***[364] her neye müncer olursa mūcibi ile ʿamel idem (9) ve her ne ṭarīkle ḥükm-i şerīfleri cereyān olursa ol semte gidem

[361] Arslan dedi ki: "Ben keremi yerine göre yaparım. Herkesin libasını boyuna münasip olarak keserim." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 637)
[362] Tavşan dedi ki: "Dinle, eğer lütfuna şayan değilsem o lütuf ejderhasına kellemi teslim edeceğim." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 637)
[363] "Ben kuşluk vakti yola çıkmışım, arkadaşımla beraberefendimize doğru geliyorduk." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 638)
[364] Melikin görüşünden sonra."

Meşnevī

232[365]

گر وظیفه بایدت ره پاك كن	(10) Ger vaẕīfê bāyedet reh pāk kün
هین بیا و دفع آن بی باك كن	Hin bi-yā vū defˁ -i ān bi-bāk kün

(11) **Cevāb Goften-i Şīr Hargūş-rā ve Ān Şodenī Bā-Ū**[366] (12) şīr ġurrīn-i ḫurūşa gelüp ey şūḫ-ı bed-āyin ol bedbaḫt-ı pür kīn ḳanḳı kemīndedür (13) ḳulāġuz olup tīz göster ki vāḳiˁ ise ḥaḳḳından gelem ve eger kiẕbiŋ var ise saŋa nece (14) ḥaḳaret ile ˁaẕāb eyleyem hemān-dem ḫargūş alup ol ṭarafa ˁazīmet eyledi

Meşnevī

233[367]

اندر آمد چون قلاوزی به پیش	(15) Ender-āmed çun ḳılāvzī be-pīş
تا برد او را به سوی دام خویش	Tā büred ū-ra be sūy-i dām-i ḫˇīş

234[368]

سوی چاهی کر نشانش کرده بود	Sūy-i çāhī ger nişānes (16) kerde-būd
چاه مغ را دام جانش کرده بود	Çāh maġ ū dām-i cāneş kerde-būd

ḫargūş şīr-i dilīri bir çāh-ı ˁamīḳ kenarına (17) getürdi ki bī-ḫabt ü ḫaṭā çehre-i neẕẕārı ˁaynī ile gösterür güyā ki ˁaḳl-ı şerīf nefs-i emmāreyi **[76a]** (1) ḳuvvet-i tefekkür ü ḳudret-i tedebbür ile çāh-ı riyāżata iletmekle civār-ı ḥay-ı şurūrından emīn ider

[365] "Eğer sana vazife lazımsa yolu temizle, hadi gel de o korkusuz arslanı defet." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 641)
[366] Arslanın Tavşana Cevap Vermesi ve Onunla Gitmesi
[367] Tavşan arslanı tuzağına düşürmek için kılavuz gibi önüne düştü. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 642)
[368] Arslanı bir kuyu tarafına götürüyordu ki ona nişan koymuş ve arslanın canına onu tuzak yapmıştı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 642)

(2) **Meşnevī**

235[369]

دام مکر او کمند شیر بود	Dām-ı mekr-i ū ū kemend-i şīr būd
طرفه خرگوشی که شیری می ربود	Ṭurfe ẖargūşī ki şīrī mī-rubūd

bu ḥālet-i (3) pür ʿibret baʿīd degüldür ki firʿavnı leşkeri ile Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhisselām deryāya ġarḳ u peşe-i (4) bārīk-i endīşe ser-i Nemrūd'ı iki şaḳḳ eyledi bu cümle Ḥaḳḳ'uŋ ʿināyeti ve Allāh'uŋ ʿavni iledür (5) nite ki buyurur

Meşnevī

236[370]

موسیی فرعون را تا رود نیل	Mūsiī Firʿavn-rā tā-rūd-i Nīl
می کشد با لشکر و جمع ثقیل	Mī-keşed bā-leşker ū cemʿ-i saḳīl

237[371]

پشه نمرود را با نیم پر	(6) Peşşe Nemrūd-rā bā-nim per
می شکافد بی محابا درز سر	Mī-şikāfed bī-muḥābā der zi-ser

lācerem düşmenüŋ kelimāt-ı bī-fürūġı dostāne (7) olduġı taḳdīrcede iʿtimād ü iʿtiḳād eyleme ki anuŋ dānesi bī-dām degüldür fe-emmā (8) dest-i ḳudret-i ḳaderde mübtelā olanlaruŋ tedbīri ġayr-ı müfīd ü cereyān-ı ḳażānuŋ defʿinde (9) ikdām-ı emr-i baʿīddür

Meşnevī

238[372]

چون قضا آید نبینی غیر پوست	Çun ḳażā āyed ne-bīnī ġayr-i pūşt
دشمنان را باز نشناسی ز دوست	Düşmenān rā bāz ne-şināsī (10) zi-dūst

[369] Onun hikayesi, arslanın tuzağı ve kemendi olmuştu. o ne acayip bir tavşandı ki arslan avlıyordu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 643)
[370] Hazret-i Musa gibi yalnız bir adam, Fir'avn'ı, ordusu ve kalabalık bir cemaatle birlikte Nil nehrinin Şap denizine karıştığı yere çeker. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 644)
[371] Yarım kanatlı bir sivri sinek, bilâ muhâbâ Nemrûd'un kapafını yarar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 644)
[372] Kazâ-yı İlâhî zuhur edince basiretin kapanır, posttan başka bir şey göremez, dostları düşmandan ayırd edemez olursun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 647)

bu ḥalde tażarruʿ u ibtihāl ve teẕellül ü inkisārdan ġayrı çāre yoḳdur hemān (11) bunuŋ dermānı Ḥażret-i Rafīü'd-derecāta ʿarż-ı ḥācāt idüp dergāh-ı ʿizzete ilticā (12) vü istinād itmekdür nite ki Ḥażret-i Risālet penāh ṣallallāhu ʿaleyhivesellem tażarruʿ idüp (13) duʿāsında buyururlardı: ***Allāhumme erine'l-ḥaḳḳa ḥaḳḳan v'erzuḳnā ittibāʿahu ve erine'l-bāṭıle bāṭılen*** (14) ***v'erzuḳnā ictinābehu***[373]

Meşnevī

239[374]

از شراب قهر چون مستی دهی	Ez-şerāb-ı ḳahr çun mestī dihī
نیستها را صورت هستی دهی	Nisthārā ṣūret-ī hestī dihī

240[375]

چیست مستی بند چشم از دید خشم	(15) Çīst mestī bend-i çeşm ez-dīd-i ḫeşm
تا نماید سنگ گوهر پشم یشم	Tā nümāyed seng gevher peşm yeşm

241[376]

چیست مستی حسها مبدل شدن	Çīst mestī (16) ḥisshā mübdel şoden
چوب گز اندر نظر صندل شدن	Çūb-i kez ender naẓar ṣandal şoden

şerāb-ı ḳahr-ı İlāhī'den mest (17) ü medhūş olanlaruŋ gözlerinde görgi olmayup yoġı var ve varı yoḳ mülāḥaẓa iderler **[76b]** (1) ***iẕā cāe'l-ḳażā ʿumye'l-baṣaru***[377] iḳtiżāsı üzere ḳuvvet-i baṣarları ḳalmayup ḥiss-i mübeddel olmaġıla (2) gevherden ṭāş ve ṭāşdan gevheri farḳ idemez olurlar belki ṣandal aġācı ile (3) yılġun aġācı gözlerine bir görinür yaʿnī ki ḥaḳḳı bāṭıldan imtiyāz idemezler (4) **Ḳıṣṣā-i Hüdhüd ü Süleymān Der-Beyān Ān ki Çün Ḳaża Āyed Çeşm-hā-yı Rūşen Beste Şod**[378] (5) Ḥażret-i Süleymān

[373] "Allahım, hakkı hak olarak bize göster ve ona uymayı bize nasip et. Batılı da batıl olarak bize göster ve ondan kaçınmayı bize nasip et." (Hadîs)
[374] Kahır şarabından mestlik verince, yoklara varlık sûreti ihsan edersin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 649)
[375] Mestlik nedir? Gözdeki ru'yetin bağlanması, hakikati müşahade edemeyerek, taşı inci, yünü yeşim taşı gibi görmesidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 649)
[376] Mestlik nedir? hislerin değişmesi, eğri bir değnek parçasının göze sandal ağacı, öd ağacı gibi latif kokulu ve kıymetli görünmesidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 649)
[377] "Kaza geldiği zaman göz kör olur."
[378] Kaza Gelince Aydınlık Gözlerin Bağlandığı Süleyman ve Hüdhüd Kıssası'nın Anlatımı Hakkında

ʿaleyhisselām zebān-ı ṭuyūra vāḳıf ve ʿālim olmaġın cümle ḳuşlar (6) dīvān-ı ʿālī-şānlarına ḥāżır oldılar Ḥażret-i Süleymānı kendülere maḥrem ü hem-zebān bilüp (7) bī-tekellüfʿarż-ı ḥāl eylediler

Meşnevī

242[379]

هم زبانی خویشی و پیوندی است	Hem-zebānī ḫ̬ˇīşī vü peyvendī est
مرد با نامحرمان چون بندی است	(8) Merd bā-nā-maḥremān çun bendī est

243[380]

ای بسا هند و ترك هم زبان	Ey besā Hind vü Türk-i hem-zebān
ای بسا دو ترك چون بیگانگان	Ey besā dū Türk çun (9) bigānegān

244[381]

پس زبان محرم خود دیگر است	Pes zebān-ı maḥrem ḫ̬od dīger est
هم دلی از هم زبانی بهتر است	Hem-dilī ez-hem-zebānī bihter est

245[382]

غیر نطق و غیر ایما و سجل	Ġayr-i nutḳ (10) ū ġayr-i īmā vü sicill
صد هزاران ترجمان خیزد ز د ل	Ṣad hezārān tercemān ḫ̬īzed zi-dil

ḥużūr-ı Ḥażret-i Süleymān'da (11) cinslü cinsi ile her ḳuş aḥvāl ü esrārını beyān ve hüner ü dānişini ʿayān eylediler

[379] Biribirinin dilinden anlamak, bir nevi yakınlık ve ittisaldir. Nâmahrem ve lisan bilmeze karşı bir insan bend'e vurulmuş gibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 651)
[380] Çok defa bir Hindu ile bir Türk, birbirlerinin lisanını anladığı için ahbab olur. Yine çok defa iki Türk yekdiğerini anlamadığı için yabancı gibi kalır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 651)
[381] Mahremiyyet lisanı hakikaten başkadır. kalp aşinalığı, lisan aşinalığından daha iyidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 652)
[382] Nutkun, işaretin ve kitabetin gayrı olmak üzere gönülden yüz bin terceman hasıl olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 653)

(12) **Meşnevī**

246[383]

چون بباید پردهرا از خواجه‌ای	Çun bi-bāyed perdeh rā ez-hˇāceī
عرضه دارد از هنر دیباجه‌ای	ʿUrże dāred ez-hüner dībāceī

247[384]

چون که دارد از خریداریش ننگ	Çunki dāred (13) ez-ḫarīdārīş neng
خود کند بیمار و کر کور و شل و لنگ	Ḫod küned bīmār u kerr kür ü şell ü leng

yaʿnī ʿabdüŋ ḫˇācesi (14) ḳatında hüneri mesṭūr olıcaḳ ḳābiliyyet ü hünerini ḫˇācesine göstermege ḥarīṣ (15) olur bināen ʿalā ẕalik evvelā hüdhüd hünerini Ḥażret-i Süleymān'a ʿarz idüp benim cümle-i hünerlerümden (16) biri oldur ki vaḳtā ki evc-i āsmāna ʿurūc idem çeşm-i yaḳīn ile ṣuyı ḳaʿr-ı zemīnde (17) müşāhede iderem ve ol ṣuyuŋ ḳarārgāh u ʿumkını ve ne yerden aḳup nereye gitdügin **[77a]** (1) fehm eylerüm ve sefer olduḳda ṣu bulunmaz yerlerde ʿaskere müżāyaḳa vermeyüp ṣu tedārük (2) iderüm

Meşnevī

248[385]

پس سلیمان گفت مارا شو رفیق	Pes Süleymān goft mā rā şu refīḳ
در بیابانهای بی آب عمیق	Der beyābānhā-yı bī-āb-i ʿamīḳ

249[386]

تا بیابی بهر لشکر آبرا	(3) Tā bi-yābī behr-i leşker ābrā
در سفر سقا شوی اصحابرا	Der sefer seḳḳā şevī aṣḥābrā

[383] Bir köleye bir efendi lazım gelir, yani ona satılmayı isterse; hüner ve marifetinin mukaddimesini arz eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 654)
[384] Şayet bir efendinin satın almasından kçınırsa, kendisini hasta, sağır, çolak ve topal gösterir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 655)
[385] Bunun üzerine Hazret-i Süleyman dedi ki: "Ey iki arkadaş, susuz ve derin çöllerde," (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 656)
[386] Seferde askere su bulmak için ordu ve ashabına saka ol. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 2, s. 657)

(4) **Ṭaʿne- Zeden-i Zāġ Der Daʿvī-yi Hüdhüd**[387] (5) ol ḥālde zāġ ḥased yüzinden hüdhüdüŋ maḳāl-i bī-meāline ṭaʿn u daḫl idüp (6) didi ki ḳavl-i düruġ dāyimā bī-fürūġdur ḫuṣūṣā ki ḥużūr-ı pādişāh-ı ṣāḥib-intibāhda (7) ola

Meşnevī

250[388]

گر مر او را در نظر بودی مدام	Ger mer ū rā der naẓar būdī müdām
چون ندیدی زیر مشتی خاك دام	Çun ne-dīdī zīr-i müşt-ī ḫāk dām

251[389]

چون گرفتار آمدی در دام او	(8) Çun giriftār āmedī der dām ū
چون قفس اندر شدی ناکام او	Çūn ḳafes ender şodī nāḳām-ı ū

Pes Ḥażret-i Süleymān (9) ʿaleyhisselām hüdhüde ʿitāb idüp didi ki revā mıdur ki evvel emirde ṭarīk-i kiẕbe (10) sālik ü semt-i lāfa ẕāhib olup ḫam ṣahbā gibi cūş u ḫurūş idesün

Meşnevī

252[390]

چون نمایی خویش مست ای خورده تو دوغ	(11)Çun nümāyī ḫˇīş-i mesti ey ḫorde- tū dūġ
پیش من لافی زنی آن گه دروغ	Pīş-i men lāfī zenī ān-geh dürūġ

hüdhüd cevāb (12) virüp eytdi ki ey şāh-ı ḥaşmet-penāh ve ey şehenşāh-ı salṭanat-destgāh bi'ḥaḳḳ-ı Ḥażret-i (13) İlāh ki cümle esrāra āgāhdur ḳavl-i düşmeni ḳabūl ve ṣāḥib-i ġaraż sözün maḳbūl itmeyesün (14) ve ḳażā vü ḳader neçe enbiyānuŋ gözin baġladuġun unutmayasın

[387] Karga'nın Hüdhüd'ün Davası Hakkındaki Eleştirisi
[388] Eğer hüdhüdün bu nazarı daimi olsaydı bir avuç toprağın altındaki tuzağı nasıl görmez de tutulurdu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 658)
[389] Mâdem onun tuzağında tutsaklığa gelirsin, kafes içindeyken onun isteksizi (mahrumu) olursun.
[390] Ey ayran içmiş olan; nasıl sarhoşluk taslıyorsun? Huzurumda lafzenlik ediyorsun, bir de yalan söylüyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 658)

Meşnevī

253[391]

من ببینم دام را اندر هوا	Men bi-bīnem dāmrā (15) ender hevā
گر نپوشد چشم عقلم را قضا	Ger ne-pūşed çeşm-i ʿaḳlemrā ḳażā

254[392]

چون قضا آید شود دانش به خواب	Çun ḳażā āyed şeved dāniş be-ḫˇāb
مه سیه گردد بگیرد آفتاب	(16) Meh siyeh gerded bi-gīred āftāb

255[393]

از قضا این تعبیه کی نادر است	Ez- ḳażā in taʿbiye key nādirest
از قضا دان کو قضا را منکر است	Ez-ḳażā dān kū ḳażārā (17) münkirest

zīrā vaḳtā ki ḳāżī-i nāfidi'l-emri ḳażā-ı ḳıbāle-i irādeti ḳalem-i meşiyyet ile imżā **[77b]** (1) eylemiş ola ḳaʿr-i deryādan māhī[y]i semāya ve evc-i hevādan murġ-ı bī-pervāyı hāviye-i şerāya (2) indürür efrād-ı ferīdeden bir kişi ne ḳadar zīrek ü nüktedān olsa emr-i ḳażāyı ḳevvet-i (3) idrāk ile redd ü ḥükm-i ḳaderi dīvār-ı ʿaḳılla sedd idemez cereyān-ı fermān-ı ḳażāda dānā-yı (4) kāmil nādān u cāhil ile yeksān ve meydān-ı taḳdīrde gedā-yı ḥaḳīr ile sultān-ı cihān (5) hem-ʿ ināndur

Meşnevī

256[394]

بزور زر نشاید ردّ احکام قضا کردن	Be-zūr-ı zer ne-şāyed redd-i ahkām ḳażā kerden
نمي زیبد کسي را در قضا چون و چرا کردن	Nemī zībed kesī-rā der-kazā çūn u çerā kerden

[391] Eğer kaza-yı İlâhî, akıl gözümü bağlamamış olursa, ben kurulmuş tuzağı havadan görürüm. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 660)
[392] Kaza zuhur edince ilim, gaflete uğrar, yani kaza tesiriyle ay ve güneş tutulup cepheleri kararır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 660)
[393] Şu tertibin kazadan olması, nasıl nadir görünür? Kazayı münkir olanın inkarı bile kaza tesiridir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 661)
[394] Altın zoruyla hükümleri kabul etmemek yakışık almaz, kaza olur. Kazada nasıl ve niçin yaptın kişiye yakışmaz.

bu ḳadar vardur ki zāġ-ı rū-siyāh hem-dem-i kelāġdur aḥvāl-i (7) ḳażā vü ḳaderden bī-behre ve kemāl-i ḳudret-i İlāhiyye'den bī-ḫaberdür ḳażā-i İlāhī benüm gözimi (8) bend eylemese evc-i hevāda dām-ı belāyı müşāhede iderdüm illā ki ḳażā-i Rabbānī ve ḥükm-i (9) sulṭānī vaḳtā ki nāzil ola ne gözümde ḳuvvet-i naẓar ve ne ẕātumda mülāḥaẓa-i nefʿ u żarr (10) mutaṣavverdir ol vaḳt āfitāb-ı ʿālem-tāb gözime siyāh u mah-ı rūşen dīdeme tebāh görinür (11) zāġ-ı bī-baṣar münkir-i ḳażā vü ḳaderdür bā-vücūd ki ḳıṣṣa-i Ādem ü ḫaṣṣa-i beşerden bī-ḫaberdür (12) **Ḳıṣṣa-i Ādem ʿAleyhisselām ve Besten-i Ḳażā Naẓar-ı Ū-rā ez-Mürāʿāt-ı Şarīh Nehy ü Terk-i Teheyyül**[395] (13) Ḥażret-i Ebu'l beşer Ādem ʿaleyhiṣṣalātü ve'ṣ-ṣelām ***ve ʿallame ādeme esmāe küllehā***[396] muḳteżāsı (14) üzere vüfūr-ı ʿilm ile mele-i āʿlāda ser-efrāz olup devlet-i mescūdiyyet melāike-i muḳarrabīn (15) ile civār-ı Ḥażret-i Rabbu'l-ʿĀlemī'nde cümle eşyānuŋ esmāsını ve ḫavāṣṣını ḳuvvet-i nübüvvet ile (16) bilüp ***ve lā-teḳrabā haẕihi'ş-şecerate fetekūnā mine'ẓ-ẓālimīne***[397] tehdīdin istimāʿ itmiş ve bilmiş iken (17) ve ʿālem-i şahādetde nuḳūş-ı elvāḥ-ı ġaybiyye-i ḥikāyet idüp devr-i āḫire dek ne olsa gerek **[78a]** (1) mülāḥaẓa iderken āḫir ***iẕā cāe'l-ḳażā ʿumye'l-baṣaru ve iẕ enezele'l-ḳaderu baṭale'l-ḥaẕeru***[398] ḫükmi ile giriftār-ı (2) dām-ı belā vü mürtekib-i derd ü ʿanā olmışdur erbāb-ı tefāsirden baʿżısı dimişlerdür ki Ḥażret-i (3) Ādem esmānuŋ müsemmiyātını taʿlīm-i İlāhī ile bilmüşdür esmā-i eşyāyı zümre-i melāikeye (4) bildürmediler ammā Ḥażret-i Ādem'e her nesnenüŋ ibtidāsını ve evvelde vü āḫirde olan (5) esmāsını bildürdiler fe-emmā her eşyānuŋ mahiyyeti ve ʿindallāh vāḳiʿ olan sırrı Allāh'a (6) maḫṣūṣdur biz muṭṭaliʿ olduġumuz ism-i ẓāhirde olan ismidür ezelde olan ismine (7) ancaḳ Ḥażret-i Ḫüdā muṭṭalidür bizüm anda ʿilmimüz yoḳdur nite ki Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirrihū (8) buyurur

[395] Âdem 'Aleyhi's-selâm'ın Kıssası ve Kazânın Onun Bakışını Bağlaması, Açık Göz Ucuyla Bakmayı Yasaklaması ve Lanetin Terki

[396] "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/31. âyet)

[397] "Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Araf Sûresi 7/19. ve Bakara Sûresi 2/35. âyet)

[398] "Kaza geldiği zaman göz kör olur; kader indiği zaman tedbir faydasız olur."

Meşnevī

257[399]

Nezd-i Mūsā nām-i cūbeş şod bud ʿasā	نزد موسی نام چوبش بد بود عصا
Nezd-i ḫāliḳ būd nāmeş ejdehā	نزد خالق بود نامش اژدها

258[400]

(9) Büd ʿÖmerrā nām-i evvel büt-perest	بد عمر را نام اینجا بت پرست
Līk müʾmin būd nāmeş der-elest	لیك مومن بود نامش در الست

259[401]

Ḥāsıl ān āmed (10) haḳīḳat nām-i mā	حاصل آن آمد حقیقت نام ما
Pīş-i ḥażret ki ān büved encām-i mā	پیش حضرت کان بود انجام ما

260[402]

İn heme dānist çun āmed ḳażā	این همه دانست و چون آمد قضا
(11) Dāniş-ī yek nehy şod ber-veyḫaṭā	دانش یك نهی شد بر وی خطا

yaʿnī Ḥażret-i Ādem ʿaleyhisselām ḳażā-i İlāhī ile bile- (12) medigi nehy taḥrīmden ötüri midür veyāḫud taḫvīf u tevhīm içün midür āḫir tehvīli (13) taḥrīmden tercīḥ idüp hayretile şecere-i menhiyyei irtikāb itdi ve vaḳtā ki ġıdā-yı ḥayret (14) münkeşif oldıysa şecere-i muḫālefet girü bār-i nedāmet buyurdı

[399] Mûsâ'nın indinde değneğinin adı asa idi. İndi İlâhîde ise onun namı ejderha bulunuyordu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 664)
[400] Ömer'in önceki namı putperest idi. Lakin "elest" alemindeki ismi mü'min idi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 665)
[401] Hülasa: Bizim Hazret-i Hak'taki ismimiz, akıbet-i ahvalimizden ibarettir. Yani hâtimede mü'min isek adımız mü'min, maazallah kafir isek kafirdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 665)
[402] Hazret-i Adem bu kadar ilmiyle beraber kaza gelince bir nehyin hakikatini bilmek hususunda hata etti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 667)

Meşnevī

261[403]

ربنا إنا ظلمنا گفت و آه	*Rabbenā innā ẓalemnā* (15) goft vāh
یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه	Yaʿni ẓulmet āmed ū güm geşt rāh

Ḥażret-i Ādem ol vaḳit edeb-i riʿāyet idüp (16) günāhı kendü nefsine isnād eyledi ḳażāya ḥavāle eylemedi belki eʿūẕu bike minke[404] diyüp (17) vaṣf-ı ḥāli bu beytin meāli oldı

Beyt

Ān tū be-tū ger ne-gürīzem çi konem

Pīş ki revem ḳıṣṣa-i **[78b]** (1) be-dest ki dehem[405]

bu aḳvālden soŋra yine hüdhüd dilinden buyurur

Meşnevī

262[406]

من اگر دامی نه بینم گاه حکم	(2) Men eger dāmī ne-bīnem gāh-i ḥükm
من نه تنها جاهلم در راه حکم	Men ne tenhā cāhilem der rāh-i ḥükm

263[407]

این سخن پایان ندارد گشت دیر	İn suḫan pāyān ne-dāred (3) geşt dīr
گوش کن تو قصه ی خرگوش و شیر	Güş kün tū ḳıṣṣa-ī ḫargūş u şīr

[403] "Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ" yani "Ey Rabbimiz, biz nefsimize zulm eyledik, vah bize." dedi. Zalemnâ tabiriyle de zulmet geldi ve yolumuz kayboldu, demek istedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 669)

[404] "Senden sana sığınırım."

[405] Zaman, eğer sürekli kaçmazsam ne yapayım, ele kıssa vereyim diye önce giderim.

[406] Eğer hükm-i kaza-yı İlâhînin zuhuru anında ben tuzağı görmüyorsam kaza-yı İlâhî yolunda aciz ve cahil kalan yalnız ben değilim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 670)

[407] Bu sözün, yani kader ve kaza bahsinin sonu gelmez. Söz de uzadı vakit gecikti. Artık tavşan ve arslan kıssasını dinle. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 672)

Pāy-rā Vāpes Keşīden-i Ḫarġūş ez-Şīr (4) **Çūn Nezdīk-i Çāh Şod**[408] (5) ol şīr-i şirrīr āb-gīre yaḳīn geldükde ḫargūş-ı faḳīr ḫūn u ḫaşyet ṣūreti ile ayagın (6) sürüyüp girü ḳaldı şīr ġażab ve ḥiddetile nigāh idüp girü ḳalduġunıŋ sebebin (7) suāl eyledi

Meşnevī

264[409]

گفت کو پایم پایم که دست و پای رفت	Goft k'ū pāyem yāyem ki dest pāy reft
جان من لرزید و دل از جای رفت	Cān-ı men lerzīd u dil (8) ez-cāy reft

265[410]

رنگ رویم را نمی بینی چو زر	Reng-i rūyemrā ne-mī-bīnī çu zer
ز اندرون خود می دهد رنگم خبر	Z'enderūn-ī ḫod dihed rengem ḫaber

(9) yaʿnī bunı iẓhār ider ki ***küllü inā in yeteşerraḥu bimā fīhi***[411] ḳavli üzere derūnunda ḫavfı (10) olanıŋ āṣār-ı reng-i rūyından maʿlūm ***men ḫaşaʿa ḳalbuhu ḫaşşeʿat cevārihuhu***[412] mefhūmına göre (11) keyfiyyet-i bāṭını ẓāhirindan mefhūm olur nite ki sīmā muʿarref-i aḥvāl-i derūn olduġın (12) Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirrihu beyān ider

Meşnevī

266[413]

حق چو سیما را معرف خوانده است	Ḥaḳ çu simārā mʿarref ḫˇānde est
چشم عارف سوی سیما مانده است	(13) Çeşm-i ʿārif sūy-i sīmā mānde est

[408] Kuyunun Yakınına Gelince Tavşanın Arslan'ın Arkasından Ayağını Geri Çekmesi
[409] Tavşan cevap verdi ki; Ayağım nerede? Korkudan el, ayak kalmadı. Ruhum titredi, kalbim yerinden fırladı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 673)
[410] Yüzümüzün rengini görüyor musun? Altın gibi sapsarı oldu. Yüzümün rengi içimin halinden haber veriyor. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 674)
[411] "Her kap içinde olanı sızdırır."
[412] "Kalbi itaat edenin bütün organları da itaat eder."
[413] Cenâb-ı Hak, sîmâ hakkında "mu'arrif" dediği için arifin sözü sîmâda kalmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 674)

yuʿrafu'l mücrimîne[414] ***bisîmâhum***[415] ve ***ʿale'l-aʿrâfi ricâlün*** (14) ***yaʿrifûne küllen bisîmâhum***[416] āyetleri bu ḳavli müekkeddür reng-i rūy-ı ẓāhiri ṭarīḳ-i maḳāli muġannīdür (15) ẓāhir-i ḥālde olan eṣvāt ẕātı muʿlindür nite ki āvāz-ı ceres ceresüŋ vücūdına (16) ve ṣahīl-i feres feresüŋ varlıġına delālet ider zīrā ki ṣavt-ı ḥarf-ı zebān muḫbir-i aḥvāl-i (17) cāndur ***el-mer'u maḫbuvvün fî-ṭayyi lisânihî lâ fî-ṭayelsânihî***[417] ḥadīṣi bu baḥṣ-i muṣaddiḳdür

Meşnevī

267[418]

آدمی مخفی است در زیر زبان	**[79a]**(1) Ādemī meḫfīst der zīr-i zebān
این زبان پرده است بر درگاه جا ن	İn zebān perdest ber dergāh-i cān

268[419]

چون که بادی پرده را در هم کشید	Çun ki bādī perderā (2) der-hem keşīd
سر صحن خانه بر ما شد بدید	Sirr-i ṣahn-ı ḫāne ber-mā şod bedīd

269[420]

کاندر آن خانه گهر یا گندم است	K'ender ān ḫāne güher yā gendümest
گنج زر یا جمله مار و کژدم است	(3) Genc-i zer yā cümle mār u kejdümest

[414] Bu kelime (mücrimîne) âyette mücrimûne şeklindedir.
[415] Suçlular simalarından tanınır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Rahmân Sûresi 55/41. âyet)
[416] "A'râf üzerinde de birtakım adamlar vardır. Cennet ve cehennemliklerin hepsini simalarından tanımaktadırlar." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Araf Sûresi 7/46. âyet)
[417] "Ahmak kişi üzerindeki elbisesiyle değil; lisanın kalitesindedir." (Hadîs)
[418] İnsan dilinin altında gizlidir. Bu dil, ruh kapısının perdesidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 6, s. 285)
[419] Bir rüzgar perdeyi kaldırınca evin içerisi bize görünür, yani bilmediğimiz, tanımadığımız bir kimse, hal icabı bir söz söyleyince ruhunu setretmiş olan perde açılır, onun ruhu ve kalbi bize aşikar olur. Yani nasıl bir adam olduğunu anlarız. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 6, s. 285)
[420] Onun ruhu evinde cevahir mi var, buğday mı var, o evin altın hazinesi mi yoksa yılan akrep yuvası mı meydana çıkar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 6, s. 285)

270[421]

بادر او گنج است و ماری بر کران	Bā der u gencest u mārī ber kerān
ز انکه نبود گنج زر بی پاسبان	Z'anki nebved genc-i zer bī- (4) pāsbān

lācerem bi-ḥasebi iḫtilāf ṭabāḳat-ı ẕerrāt-ı kāyinātdan her ẕerre ve ʿāmme-i mevcūdātdan (5) her mevcūd kemāl-i vaḥdāniyyet-i ẕāta delālet ider ***fe fī külli şeyin lehu āyetün tedellü ʿalā innehu vāḫid***[422] (6) nite ki buyurur

Meşnevī

271[423]

بانگ هر چیزی رساند زو خبر	Bāng her çīzī resāned z'ū haber
تا بدانی بانگ خر از بانگ در	Tā bi-dānī bānk-i ḫar ez-bānk-i der

(7) zīrā ki eşer müeşşire delīldür pes ruḫsāre-i zerd ü eşk-i germ ve āh-ı serd-i muḥabbet ü iştiyaḳa (8) delālet ider ve bu ʿālem-i şehādetde mükevvenātda hiçbir mevcūd yoḳdur ki inḳılāb (9) u taġayyürātdan ḫālī ola cümleden biri ḥayvānāt u cemādāt u nebātāt ki mevālīd-i (10) şelāşedür dāyimā inḳılāb üzerinedür

Meşnevī

272[424]

این خود اجزا اند کلیات از او	İn ḫod eczāend külliyāt ez-ū
زرد کرده انگ رنگ و فاسد کرده بو	(11) Zerd kerde enk reng u fāsid kerde bū

[421] Yahut orada bir hazine, yanıbaşında da bir yılan mı var? Anlarız. Çünkü altın hazinesi bekçisiz olmaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 6, s. 285)
[422] "Her şeyde onun birliğine tanıklık eden bir ayet vardır."
[423] Her şeyin sesi, o şeyden haber rverir. Sses vasıtasıyla, merkep anırmasını kapı gıcırdamasından ayırd edersin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 675)
[424] Fi'l-hakîka bunlar cüz'iyyattır. Yalnız bunların değil, külliyatın da ölümünden rengi sararmış, kokusu bozulmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 677)

273[425]

تا جهان گه صابر است و گه شکور	Tā cihan geh ṣābirest u geh şekūr
بوستان گه حله پوشد گاه عور	Būstān geh (12) ḥulle pūşed gāh ʿūr

274[426]

آفتابی کو بر آید نارگون	Āftābī ku ber-āyed nār-gūn
ساعتی دیگر شود سر نگو ن	Sāʿatī dīger şeved ser-nigūn

275[427]

اخترانی تافته بر چار طاق	(13) Aḫterānī tāfte ber-çār-ṭāḳ
لحظه لحظه مبتلای احتراق	Lāḥẓa lāḥẓa mübtelā-yī iḥtirāḳ

276[428]

ماه کو افزود از اختر جمال	Māh k'ū efzūd ez aḫter cemāl
شد ز رنج دق او همچون خیال	(14) Şud zi-rencīduḳḳ u hem-çun ḫayāl

277[429]

این زمین با سکون وبا ادب	İn zemīn-i ba-sükūn u bā-edeb
اندر آرد زلزله اش در لرزو تب	Ender-āred zelzeleş der-lerzi teb

(15) bu taġayyür peẕīr olan meẕkūrāt cüzʾiyyātdandır anuŋ ḳahr-ı pür mehābetinden külliyāt daḫı taġayyürāt (16) üzerinedür ʿālem-i şehādetde hiçbir nesne yoḳdur ki

[425] Ölümün tesiri cihana şamildir. o da bazan nimete nail olduğu için şakir, bazan da belaya ve mihnete uğradığı için sâbırdır. Bostan, bazan çemen ve yapraktan elbise giyer, bazan da ağaçlarının yaprakları dökülür, çıplak kalır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 677)
[426] Ateş renginde doğan güneş, bir müddet geçince zevale uğrar ve tepetaklak olarak gurūb eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 678)
[427] Felek çardağında, yani fezada parlayan yıldızlar da ânen fe-ânen ihtiraka müptela olurlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 678)
[428] Ay ki güzellik ve parlaklık itibariyle yıldızlardan fazla iken, o da "dık" illetinden hayal gibi olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 678)
[429] Bu sakin ve edîp olan arzı da zelzele, sıtmaya uğramış gibi titretir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 679)

inḳılāb üzerine olmaya ve ʿanāṣır-ı erbaʿa ki (17) ümmehātdür tebdilāt u taġayyurātı ẓāhirdür ki anuŋ atası yedi ḳat gökdür anuŋ daḫı [79b] (1) iḫtilāf-ı evżāʿ u teşkilāt-ı eṭvāri maʿlūmdur

Meşnevī

278[430]

چرخ سر گردان که اندر جست و جوست	Çarḫ-i ser-gerdān ki ender- (2) cüst-ü cūst
حال او چون حال فرزندان اوست	Ḥāl-i u çun ḥāl-i ferzendān-i ūst

279[431]

گه حضیض و گه میانه گاه اوج	Geh ḥażīż u miyāne gāh evc
اندر او از سعد و نحسی فوج فوج	(3) Ender-ū ez-saʿd ü naḥsī fevc fevc

çerḫ-i gerdān cüst u cūda çālāk iken bu ṣūretde (4) dīger-gūn olur külliyyātuŋ bu ḳadar inḳılābātı olduġı taḳdirce neden ki cüzʾiyyātında (5) derd ü elem ü miḥnet ü ġam olmaya ʿale'l-ḫuṣūs ki cüzʾiyyāt eżdāddan cemʿ olmuş ola anlaruŋ (6) iḫtilāf-ı aḥvāl ü iḫtilāl ü taġayyür-ı ḥālinden dār-ı dünyānuŋ zevālini istidlāl itmek olur (7) **naẓm** çü ḳılmazsın bu oda cāvidāne - ne ġāfilsin yırāġ it ol revāne (8) işāretdür ki bu deyr-i āʿẓam - bir ateşḫānedür vallāhu āʿlem

(9) **Meşnevī**

280[432]

این عجب نبود که میش از گرگ چست	İn ʿaceb ne-büvedki mīş ez-gürg çest
این عجب که میش دل در گرگ بست	Īn ʿaceb ki mīş dil der-gürg best

(10) ḳoyun ḳurddan ḳaçmaḳ baʿīd degüldür taʿaccub budur ki ḳoyun ḳurda göŋül vire ehl-i dünyāya (11) tevbīḫdür

---

[430] Devrederek talep ve taharrîde bulunan feleğin hali de oğullarının hali gibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 680)
[431] Feleklerdeki yıldızlar da bazan "hadid" bazan "vasat" bazan "fevc" noktalarında bulunanlar ve bu noktalarda takım takım saadet ve nühûset vardır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 681)
[432] Dişi koyunun kurttan ürküp sıçraması taaccübe değmez; asıl şaşılacak şey, dişi koyunun kurda gönül bağlamasıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 682)

Meşnevī

281[433]

زندگانی آشتی و ضدهاست	Zindegānī āşitī-ī żıddhāst
مرگ آن کاندر میانشان جنگ خاست	Merk ān k'ender-miyānşān ceng ḫāst

282[434]

چون جهان رنجور و زندانی بود	(12) Çun cihān rencūr u zindānī büved
چه عجب رنجور اگر فانی بود	Çi ʿaceb rencūr eger fānī büved

bütün bī-beḳānuŋ ḥayātı (13) ve şebātı ʿanāşır-ı erbaʿanuŋ şalāḥı üzeredür vaḳtā ki eżdādıŋ iḫtilāfı ola lā-büd (14) ẕāt-ı insān fānī vü helāḳ olur çünkü dünyā zindān u māfīhā zindānyāndurlar dünyā (15) ḫasteleri ol zindānda mürde olsalar baʿīd degüldür

Meşnevī

283[435]

خواند بر شیر او از این رو پندها	Ḫˇānd ber-şīr u ez-īn rū pendhā
گفت من پس مانده ام زین بندها	(16) Goft men pes māndeem z'in bendhā

ḫargūş şīre bu maḳūle pend ü naṣīḥat itmekle girü (17) ḳaldıġına ʿöẕr eyledi yaʿnī dünyānuŋ beḳāsı yoḳdur hemān çah-ı riyāżete düşmek gerek deyü **[80a]** (1) telḳīn etdükde şīr eytdi tebeddülāt-ı ʿālem maʿlūm u taġayyürāt-ı benī Ādem mefhūm oldı (2) ammā bu marażuŋ sebebi ve bu ʿārıżanuŋ mūcibi nedür ḫargūş eytdi ol taḳrīr itdigüm (3) arslan bu ḳuyu içindedür anuŋ ḳorḳısundan benim dest-i ḳudretim kūtah ve aŋa taḳarrub (4) eylesem aḥvālüm tebāhdür eger melik beni dūşına alup kenār-ı çāha iletürse ḳābiliyyet (5) ve ol bed-ḫūyı göstermege imkān vardur hem-ān-dem şīr ānı ḳoltuġı (6) altına alup kenār-ı çāha varup baḳduḳda kendü ʿaksini müşāhede idüp (7) gördi ki bir arslan ol ḫargūşı ḳoltuġına alup ṭurur fi'l-ḥakīka her ḥālüŋ (8) ol çāh-ı

[433] Hayat, zıtların i'tilâf ve imtizâcıdır.aralarında cenk olması ise ölümdür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 683)
[434] Madem ki dünya, kaza ve taklibatından hastadır, bir hastanın fani olması da şaşılacak şey değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 683)
[435] Tavşan arslana böyle nasihatler verdi ve bu kaytlar dolayısıyla geri kaldı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 684)

muẓlim şeklinde bir ṣūreti vardur bu arslānuŋ etdügi ẓulm idi ki (9) niçe maẓlūmlara helāk itmek içün ḳuyu ḳazmış oldı ***men ḥafara bi'ran li eḫīhi yūşeku*** (10) ***en yūḳa'a fīhi***[436] mūcibince ol ḳuyuya sernigūn olup düşdi

Meşnevī

284[437]

ای که تو از ظلم چاهی می کنی	(11) Ey ki tū ez cāh ẓulmī çāhī mī-künī
از برای خویش دامی می نهی	Ez-berā-yī ḫ̆īş dāmī mī nehī

285[438]

گرد خود چون کرم پیله بر متن	Gird-i ḫod çun kirm-i pīle ber-me-ten
بهر خود چه می کنی اندازه کن	(12) Behr-i ḫod çeh mī-kendī endāze ken

286[439]

مر ضعیفان را تو بی خصمی مدان	Mer ża'īfānrā tū bī-ḫaṣmi me-dān
از نبی ذا جاء نصر الله خوا ن	Ez-bunī zācā'e naṣrullāh bi-ḫ̆ān

(13) ya'nī ibrişim ḳurdı gibi cevānib-i erba'aŋı bağlama soŋra çıḳacaḳ yerüŋi fikr eyle ve żu'afā-yı (14) bīkesdür deyü mülāḥaẓa eyleme Ḥażret-i Ḥaḳḳ anlara mu'īndür 'ināyet-i Ḥaḳḳ ile gāh olur ki (15) żua'fā aḳviyādan ḳuvvetlü olur

Meşnevī

287[440]

گر تو پیلی خصم تو از تو رمید	Ger tū pīlī ḫaṣm-i tū ez-tū remīd
تك جزا طیرا ابابیلت رسید	Tek cezā ṭayren (16) ebābīlet resīd

[436] Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa tam da ona kendi düşer.
[437] Ey mansîbı ve makamı dolayısıyla halka zulmeden, kendin için kuyu kazmış oluyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 689)
[438] İpek böceği gibi etrafına dolanma, yani elini ayağını kendin bağlama. yaptığın mezalimle kendine kuyu kazıyorsun. bari boyuna göre ve tahammülün miktarı kaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 690)
[439] Her zayıf olanı kimsesiz sanma. Kur'ân'da "izâ câe nasrullâh" süresini oku. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 690)
[440] Eğer sen fil gibi isen ve hasmın senden ürküp kaçıyorsa da mağrur olma ki "tayran ebābīl" cezası sana da yetişir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 691)

Ḳuvvetde fil gibi daḫı olursaŋ żuʿafāya ḥaḳāret ile naẓar eyleme (17) iḥtimāldür ***ve ersele ʿaleyhim ṭayran ebābīl termīhim bi-ḥicāretin min siccīl***[441] ḥükmi ile saŋā ḳażā-i **[80b]** (1) İlāhī'den bela yetişe

Meşnevī

288[442]

مها زور مندي مكن بآ كهان	Mi-hā zūr-mendī mekon bi-āgehān
كر بر يك نمط مي نماند جهان	Ger ber yek nemet mī- nemāned cihān

289[443]

خطابين كه بر دست ظالم برفت	Ḫaṭā bīn ki ber dest-i ẓālim bereft
جهان ماند و اوبا مظالم برفت	Cihān mānd u ūbā meẓālim bereft

Pes lāzımdur ki (3) herkes ʿalā meḳādirihim ʿadli pīşe ve ẓulmı endīşe idüp ḫalel-i ẓulmden iḥtirāz eyleye

(4) **Meşnevī**

290[444]

هر ضعيفى در زمين خواهد امان	Her żaʿīfī der-zemīn ḫˇāhed emān
غلغل افتد در سپاه آسما ن	Ġulġul ufted der-sipāh-i āsmān

291[445]

گر بدندانش گزى پر خون كنى	(5) Ger be-dendāneş gezī pür-ḫun künī
درد دندانت بگيرد چون كنى	Derd-i dendānet bi-gīred çun künī

[441] "Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fil Sûresi 105/3, 4. âyet)
[442] Güçlük yapma, eğer dünya bir yol üstünde kalmazsa.
[443] Zâlimin eline giden hatayı gör, cihan kaldı ve o zulümleriyle gitti.
[444] Eğer yerde biz aciz aman diyecek ve istimdat edecek olursa göklerdeki melerkler arasına gulgule düşer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 694)
[445] Eğer o acizi ısırır ve kana bularsan seni de diş ağrısı tutar, o vakit ne yaparsın? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 694)

292[446]

شیر خود را دید در چه وز غلو	Şīr ḫodrā dīd (6) derçeh v'ez-ġulū
خویش را نشناخت آن دم از عدو	Ḫ ̌īşrā ne-şnāḫt ān dem ez-ʿadū

293[447]

عکس خود را او عدوی خویش دید	ʿAks-i ḫodrā ez-ʿadū-yī ḫ ̌īş dīd
لا جرم بر خویش شمشیری کشید	(7) Lācerem ber-ḫ ̌īş şemşīrī keşīd

vaḳtā ki arslān ḳuyuya düşdi kendüden ġayrı (8) kimesne görmedi etdügi ẓulm kendüye ḳaldı kemāl-i ʿucbundan kendüyi düşmenden (9) farḳ idemeyüp helāk oldı bu ḥāl bizüm vaṣf-ı ḥālimizdür ki ġayrıdan (10) görinen ḳabāyıḥ yine bizüm ṣıfāt-ı reẕīle ve efʿāl-i ḳabīḥamuzdandur nite ki buyurur

Meşnevī

294[448]

ای بسا ظلمی که بینی از درکسان	(11) Ey besā ẓulmī ki bīnī der-kesān
خوی تو باشد در ایشان ای فلا ن	Ḫūy-i tū bāşed der-īşān ey fülān

295[449]

اندر ایشان تافته هستی تو	Ender-īşān (12) tāftê hestī tū
از نفاق و ظلم و بد مستی تو	Ez-nifāḳ u ẓulm ü bed-mestī tū

fi'l-ḥaḳīḳa çeşm-i ḥaḳīḳat ile (13) naẓar olınacaḳ ḫalāyıḳdan müşāhede olunan ẓulm u meşşaḳḳat u cevr ü miḥnet kendü reẕā- (14) letimüzdendür ki anlara münʿakis olmışdur

[446] Arslan kuyuda aksini görmüş, yırtıcılıktaki mübalağasından hendisini düşmandan fark edememişti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 695)
[447] Kendi aksini kendi düşmanı gördü de kendisine kılıç çekti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 695)
[448] Ey fülan! başkasında gördüğün zulümler, senin onlara akseden huyundan ibarettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 695)
[449] Senin nifak gibi, zulüm gibi, bed mestlik gibi varlığın ve benliğin onlara akseylemiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 695)

Meşnevī

296[450]

جمله بر خود می کنی ای ساده مرد	Cümle ber-ḫod mī-künī ey sāde -merd
همچو آن شیری که بر خود حمله کرد	(15) Hemçu ān şīrī ki ber-ḫod ḥamle kerd

297[451]

چون به قعر خوی خود اندر رسی	Çun be-ḳaʿrī ḫūy-i ḫod ender-resi
پس بدانی کز تو بود آن نا کسی	Pes bi-dānī (16) k'ez tū būd an nākesī

298[452]

شیر را در قعر پیدا شد که بود	Şīrra der-kaʿr peydā şod ki būd
نقشی او کش آن دگر کس می نمود	Nefs-i u -k'eş ān diger kes mī-nümūd

(17) lā-büd ʿaybı kendüde müşāhede iden kimesne nefsini düşmen bilüp dāyima nefsine **[81a]** (1) tevbīḫ ider niteki şīr ḳaʿr-ı çāha düşdükde görinen ṣūret yine kendü ṣūreti (2) oldıġun bildi

Meşnevī

299[453]

ای بریده عکس خال بد بر روی عم	Ey berīde ʿaḳs ḫāl-i bed ber-rū-i ʿamm
عکس حال است از عم مر م	ʿAks-i hāl-i est ān (3) ez-ʿamm me-rem

ber mūcib-i ḥadīṯ el ***mu'minu mir'ātü'l-mü'mini***[454] meẕkūr olan maẓmūn yerinde olur (4) vaḳtā ki bir mü'min ġayrınuŋ āyinesine naẓar eyleye anuŋ cefāsından rencīde-ḫāṭır

[450] Ey gafil adam! O arslanın kendine saldırması gibi, sen de başkalarına hamle etmekle kendine saldırmış oluyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 696)
[451] Kendi huyuynun nihayetine erince, o nâkesliğin senden olduğunu anlarsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 697)
[452] Arslana, kuyuda başka biri gibi görünen aksin, başkası değil, kendisi olduğu kuyu dibinde zahir oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 697)
[453] Ey amcasının yüzünde çirkin bir ben gören, o gördüğün sendeki benin yahut halin aksidir. Amcandan ürkme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 697)
[454] "Mümin müminin aynasıdır." (Hadîs)

u şikeste- (5) dil olmaz belki ol kimesnenün efʿālinde kendü āʿmāli cemālini müşāhede ider ***el-mü'minü yenẓuru*** (6) ***bi-nurillāh***[455] hükmü ile dīdesi mükeḥḥal olan haḳīḳat-ı eşyāyı kemā-hiye görmege başlar (7) ve eger naẓar ateş-i ġażabdan nāşi olacaḳ olursa ***nārullāhi'l-mükadetü elleti teṭṭaliʿu ʿale'l-ef'ideti***[456] (8) mücibi ile her giz ġayrılaruŋ ʿayinesinde ḳabāyiḥ-i āʿmāl ü feżāyıḥ-ı efʿālden ġayrı nesne (9) müşāhede ve müṭālaʿa eyleyemez kendü ḥālinden ġāfil olur.

Meşnevī

300[457]

مشکافي تودر عيب ديکران	Müşikāfī tū der ʿayb-ı dīgerān
چون بعيب خود رسي کوري در آن	Çūn be-ʿayb-ı ḫod-r[ā] mī-kūrī der ān

301[458]

پيش چشمت داشتی شيشه ی کبود	Pīş-i çeşmet dāştī şīşe kebūd
ز آن سبب عالم کبودت می نمود	(11) Z'an sebeb ʿalem kebūdet mī-nümūd

302[459]

گر نه کوری اين کبودی دان ز خويش	Ger ne kūrī in kebūdī dān zi-ḫˇīş
خويش را بد گو، مگو کس را تو بيش	Ḫˇīşrā bed gū (12) me-gū kesrā tū bīş

niteki Ḥażreti ʿAli kerremellāhu vecheh buyurdılar ***men nezara fi- aybi*** (13) ***nefsihi eşġale an ġaybi ġayrihi***[460] lā-cerem kişi kendü ḥālin görüp ġayrılar ʿaybından gözin

[455] "Mümin Allah'ın nuruyla bakar." (Hadîs)
[456] "O, Allah'ın, yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hümeze Sûresi 104/6, 7. âyet)
[457] Kendini kusur ve lekenle görmediğin zamandaki gibi başkalarının kusur ve lekesinde kılı kırk yararsın.
[458] Gözünün önüne mavi bir şişe tutuyorsun, ondan dolayı alem sana masmavi görünüyor. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 698)
[459] Eğer kör değilsen bu maviliği kendinden bil. başkasına değil; kendine kötü de. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 698)
[460] "Kim kendi ayıbına bakarsa kendinden başkasının ayıbından uzak kalır."

örtmek (14) gerek belki ***raḥimellāhu imrā'en ehdā ʿuyūbenā ileynā***[461] feḥvāsı ile ʿaybını kendüye gösterme (15) dünyāda minnet-peẕīr olmaḳ gerek **Meşnevī**

303[462]

اندك اندك آب بر آتش بزن	Endek endek āb ber ateş bezen
تا شود نار تو نور ای بو الحز ن	Tā şeved nār-ī tū (16) nūr ey bu'l-ḥazen

tedrīcile Ḥażreti Feyyāżdan fāyiż olan ʿilm u maʿrifet nūrını (17) şehvet ü ġażap ateşine vurmaġla nārullāh nūrullāha mübeddel olub nār-ı cehennem ḥāl dili ile **[81b]** (1) ***cur yā mü'minu fe inne nūrake ḳad aṭfa'e nārī***[463] deyü söyleyüp ʾināyet-i Ḥaḳ ile münṭafī olur (2) nārı nūr itmege ḳādir olmazsuŋ bāri Cenāb-ı Ḥażret-i ʿİzzete tażarruʿ u zāri ile bu maḳūle (3) münācāt eyleyüp di ki

Meşnevī

304[464]

هم توزن یا رب ازان آب طهور	Hem tū zen yā Rab ez-ān āb-ī ṭahūr
تا شود این نار عالم جمله نور	Tā şeved (4) in nār-i ʿālem cümle nūr

305[465]

آب دریا جمله در فرمان تست	Āb-i deryā cümle der-fermān-i tūst
آب و آتش ای خداوند آن تست	Āb u āteş ey ḫudāvendān-i tūst

[461] "Kusurlarımızı bize gösteren kişiye Allah merhamet eylesin."
[462] Ey hüzün ve keder ssahibi! yavaş yavaş ve azar azar nuru nâra vur ki senin nârın, yani Nâr-ı İlâhî ile bakışın Nûr-ı İlâhî ile bakışa tahavvül etsin de herkeste ayıp ve noksan yerine hüner ve kemal görebilesin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 699)
[463] "Ey mümin koş, muhakkak ki senin nurun benim ateşimi söndürdü."
[464] Ya Rabbî! bu mâ-i tahûrdan, yani tevfîkat-ı sübhâniyyen ve âbı- hayatından yine sen serp de bu alemin gaflet, cehalet, dalalet ateşi nura tahavvül etsin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 700)
[465] Bütün denizlerin suyu senin fermanına tabidir: su da ateş de İlâhî, senin mahlûkundur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 700)

306[466]

گر تو خواهی آتش آب خوش شود	Ger tū ḫˇāhī āyeş (5) āb-i ḫoş şeved
ور نخواهی آب هم آتش شود	V'er ne-ḫˇāhī āb hem āteş şeved

307[467]

این طلب در ما هم از ایجاد تست	İn ṭaleb der-mā hem ez-īcād-i tūst
رستن از بی داد یا رب داد مراد تست	Resten ez-bīdād (6) yā-Rāb dādi murād tūst

308[468]

بی طلب تو این طلب را داده ای	Bī-ṭaleb tū in ṭaleb rā dādeī
گنج احسان بر همه بگشاده ای	Genci iḥsān ber-heme bu-keşādeī

(7) **Müjd-i Bürden-i Ḫargūş Sū-yı Naḫcīrān Ki Şīr Der-Çāh Üftād**[469] (8) vaḳtā ki ḫargūş arslanuŋ iptilāsın müşāhede eyledi ḥamd-i firāvān u ṣenā-i bī-pāyān (9) iderek naḫcīrān tarafına revān oldı

Meşnevī

309[470]

شاخ و برگ از حبس جنس خاك آزاد شد	Şāh u berg ez-ḥabs-i cins ḫāk āzad şod
سر بر آورد و حریف باد شد	(10) Ser ber-āverd u ḥarīf-i bād şod

[466] İlâhî eğer sen istersen; ateş bir su şeklinde, dalalet de ayb-ı hidayet haline inkılap eder. İstemezsen; su, ateş hey'etine girer ve hidayet zannedilen dallalet oluverir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 700)
[467] Ya Rabbi! Bizdeki bu talep ve dua da yine senin icadın eseridir. zulümden kurtulmak da yine senin tevfîk-i adaletinledir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 701)
[468] Bu talebi bize, bizim talebimiz olmaksızın vermişsin. Bütün mahlûkatına ihsan hazinelerini açan yine sensin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 701)
[469] Tavşanın Av Hayvanları Tarafina Arslanın Kuyuya Düştüğü Muştusunu Götürmesi
[470] Sürgün, dal ve yapraklar, toprak hapsinden kurtuldukları için başlarını kaldırıp rüzgarın musâhibi olarak oynaşırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 704)

310[471]

برگها چون شاخ را بشکافتند بشکافته اند	Berghā çun şāhrā bi-şkāftend bi-şikāfte end
تا به بالای درخت اشتافتند اشتافتهاند	Tā be-bālā-yi dıraḫt (11) iştāftend iştāftehāned

güyā ki şāḫ u berg maḥbes-i ḫākde maḥbūs iken her biri āzād olup (12) ḳarīn-i bād-ı hidāyet ile şüküfte oldılar nite ki sūsen ü serv-i āzād bī-zebān (13) ü āzāde iken hevā-yı dil-güşā-yi gülistān içün Ḫāliḳa ḥamd-i firāvān u būstān-ı raʿnā-i (14) ḫurrem-nihād içün Allāh'a şükr-i bī-pāyān iderler ḫargūş dāḫı ẕevḳ u neşāṭ ve feraḥ-inbisāṭ (15) ile temhīd-i şükri taḳdīm eyledi

Meşnevī

311[472]

بی زبان گویند و سبزه زار	Bī-zebān güyend ser u sebz-zār
شکر آب و شکر فصل نو بهار	(16) Şükr-i āb u şükr-i faṣl-ı nev bahār

312[473]

حله ها پوشیده و دامن کشان	Ḥullihā pūşīde u dāmen keşān
مست و رقاص و خوش عنبر فشا ن	Mest u raḳḳāṣ (17) ū ḫuş ʿanber-feşān

fī-nefsi'l emr dıraḫt-ı bāġuŋ her berg-i şāḫı saʿādet ü baḫt-ı devlet **[82a]** (1) ve numūne-i ḥālet-i pür-ʿibret içün ḥāl dili ile şükrgüẕārlıḳda muḳḳaṣṣır degüllerdür

Meşnevī

313[474]

با زبان شطاه شکر خدا	(2)Bâ-zebân-ı şat'a-i şükr-i Hüdâ
می سراید هر بر و برگی جدا	Mî-serâyed her ber u bergî cüdâ

[471] Yapraklar dalları yarıp içinden çıkınca ağacın tepesine kadar tırmanırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 704)
[472] Dili olmayan servi, dilsiz bir şekilde şükreder çünkü onun şükrü bahar mevsimine ulaştığı içindir.
[473] Elbisenin,eteğin,örtüsü çekilinci sanki raks edermişcesine mest olmuş hoş bir koku saçar.
[474] Şata' yani filiz lisanıyla her ağacın yaprağı ve yemişi ayrı ayrı Allah'ın şükrünü terennüm eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 705)

که بپرورد اصل ما را ذو العطا	Ki bi-perved asl-ı mârâ zu'l-atâ
تا درخت استغلظ آمد و استو ی	(3)Tâ dıraht istiğlâz âmed u estevâ

ol yapraklar bitdügi vaḳit Ḥażret-i Ḫūdā'ya ḥamd idüp (4) güyā dirler ki biḥamdillāh bārān-ı raḥmet ile bizüm gögümüzi besleyüp envaʿi ʿaṭālar eyleyüp ḳulūb-ı luṭfı (5) ile perverde eyleyüp āṯār-ı ṯemerāt u ḥubūbātı ẓuhūra getür[d]i ve nihāyet istiḥkām ile ṯābit- (6) ḳadem idüp serfirāz-ı bāġ-ı cihān ve ser-āmed-i besātīn-i deverān eyledi nite ki Ḥażret-i (7) Raḥman Sūre-i Feṯḥ'de millet-i İslāmı ekine teşbīh eyleyüp ***ẕālike meṯeluhum fittevrāti*** (8) ***ve meṯeluhum fi'l incīli keẕẕerʿin aḫrace şāṭ'a hū fe āẕera hū festaġlaẓa festevā ʿalā sūḳihi***[476] (9) deyü buyurur ve anı tenbīh ider ki şükürgüẕārlıḳ hemān dile maḫṣūṣ degüldür belki müverrid-i şükr-i (10) eʿammdur lācerem erbāb-ı ḥaḳīḳat ü asḥāb-ı ʿilm ü mʿarifet bilürler ki ezhār-ı bahār ve şükūfeʾi (11) lāle-zāruŋ tebessümü bād-ı ṣabānuŋ ṣafāsına şükrgüẕārlıḳ ve ṭarāvet-i eṭrāf-ı çemen ü (12) neḍāret-i lāle vü semen ʿitidāl-i hevānuŋ ḥużūrına ṯenā-perdāzlıḳdur ***ve lillāhi dürrün men ḳāle***[477] (13)

Şʿiir

Muḥtāc nīstem be-zebān der-edā-ı şükr

Peydāst şükr-i men ki sürūrī der be-rest[478]

(14) Der şükr bād nīst zebān-ı şükūfe-rā

Şükreş tebeṯṯüm-i leb çūn teng şükrest[479]

Bī-nuṭḳ-ı lāle (15) şükr ṣabā mī-ḳoned edā

---

[475] Şöyle diyerek ki: atâ ve kerem sahibi olan Allah; bizim kökümüzü besledi, ağaç da kuvvet bulup kalınlaştı ve doğruldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 705)

[476] "İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fetih Sûresi 48/29. âyet)

[477] "Allah için, (şunu) diyen bir incidir."

[478] Şükrün edâsında dile ihtiyacım yoktur, gönlümde sevinç olduğu zaman benim şükrüm hâzır olur (kendiliğinden ortaya çıkar).

[479] Çiçeğin dili yoktur, şükürde olur (şükreden çiçeğin dili yoktur), onun şükrü dudağın tebessümü gibi küçük şükürdür.

Şükreş bahâr-ı nāzikī vü levn-i aḥmerest[480]

Der güleş ez-lebem ṣabā behre (16) ber-girift

Şükreş revāyiḫ-i nefes-i rūḫ-ı perverest[481]

ervāḥ-ı insān daḫı yine bunlar gibi (17) ḳafes-i āb u gilde maḥbūslardır anlar daḫı cān u dil gül-zārından cüdā düşmüşlerdür vaḳtā ki **[82b]** (1) bu ḳafes-i tengden ḫalāṣ olalar Ḥażret-i Ḥaḳḳa şükrgüẕārlıḳ ideler

Meṣnevī

315[482]

در هوای عشق حق رقصان شوند	Der heva-yı ʿışḳ çun raḳṣan şevend
همچو قرص بدر بی نقصان شوند	Hem-çu ḳurs-i bedr bī-noḳṣān şevend

ol ṭāyife-i (3) memdūḥa āḫirete intiḳāl zamānında hevā-yı ʿaşḳ-ı İlāhī ile raḳṣ etdürürler ***men aḥebbe'l liḳā-i Allāhe*** (4) ***ahaballāhu likāehū***[483] ḥükmi ile cānib-i Ḥażret-i ʿİzzet'e yetişmekde ʿacele idüp saʿādet-i vuṣlat (5) ile behre-mend olurlar sekerāt-ı mevtde anlara ʿārıż olan şiddet-i mevt ıżṭırābı degüldür (6) belki nihāyet-i sürūr ve ġāyet-i ḫubūrlarından raḳṣ iderler zīrā cennetde olan maḳāmātların (7) seyrān ḳılurlar bu ḳıṣṣadan maḳṣūd erbāb-ı düvel ü aṣḥāb-ı baḫṣ u cedelüñ aḥvālidür ki her kişi (8) kendüyi şīr-pīşe-i iḳbāl ve muʿaddid-i faẕl ve kemāl-i mülāḥaẓa ider ḫaberi yokdur ki ol kimesne (9) ḫargūş nefs-i pür ḥiyelüñ tesvīlātı ile benlik ḳapusına düşer ve çün ü çirā vü baḫṣ u cedele (10) mübtelā olup yabānda ḳalur lācerem Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhu buyurur

[480] Lâlenin sözsüz şükrü(nü) sabah yeli edâ ediyor (yerine getiriyor), onun şükrü nâzik bir bahar ve kırmızı renktir (renk münasebetiyledir).
[481] O güle dudağımdan sabah yeli pay alır, onun şükrü ruh besleyen nefesin güzel kokularıdır.
[482] Aşk havasının raks ü tarebe başlarlar ve bedir halinde bulunan ayın kursu gibi noksansız ve tastamam olurlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 709)
[483] "Kim Allah ile karşılaşmayı severse (yani isterse) Allah da onunla karşılaşmayı ister." (Hadîs)

Meşnevī

316[484]

ای تو شیری در تك این چاه فرد	(11) Ey çu şīrī der teh-ī in çāh ferd
نفس چون خرگوش خونت ریخت و خورد	Nefs çun ḫargūş ḫūnet riḫt u ḫord

317[485]

نفس خرگوشت به صحرا در چرا	Nefs-i ḫargūşet (12) be-ṣaḥrā der-çerā
تو به قعر این چه چون و چرا	Tū be-ḳāʿr-ī in çeh-ī çūn-u çirā

ʿālim-i bī-ʿamel ü ġāfil-i pür-daġal ve aṣḥāb-ı baḥṣ-ı (13) cedele nüktedir ki perde-i pindārıla çāh-ı ġurūrda ḳalup nefs-i ḫargūşī anları helāk (14) itmişdür zirā ki bu tāyife ***lime ve lā yecūzu*** bendinde giriftār ***ve in kāne kezā fe yekünü keẕā***[486] (15) çāhında dil-figārlardur bu zümrenüŋ muḳtedāsı zamānında İmām Faḫr-ı Rāzī olmaġın bu maḥalde (16) iki beyit ile anun ḥālini işāret ider

Meşnevi

318[487]

شیر را خرگوش در زندان نشاند	Şīrrā ḫargūş der-zindān nişānd
ننگ تنك شیری کاو که ز خرگوشی بماند	Neng-i (17) teng şīrī k'ū ki zi-ḫargūşī bi-mānd

319[488]

در چنان ننگی تنگی و آن گه این عجب	Der çunān nengī tengī vü an-geh in ʿaceb
فخر دین خواهد که گویندش لقب	Faḫr-i dīn ḫˇāhed ki gūyendeş leḳab

[484] Ey bu kuyu içinde arslan gibi tek kalmış insanı; nefsin tavşan gibi senin kanını döktü ve içti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 711)
[485] Sendeki nefs tavşanı kırda serbestçe otluyor. Sen ise kîl ü kâl kuyusuna düşmüş, nasıl ve niçin? diye mâlâyaniyat ile uğraşıyorsun. Öyle yapacağına oradan kurtulup çıkmaya çabalama. salma gezen nefsini irade ve idrak altına almaya çalış. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 711)
[486] "Eğer böyle olduysa böyle olur"
[487] Tavşan arslanı zindana tıktı. bir tavşana mağlup olan arslan, arslanların yüz karasıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 709)
[488] O arslanların yüz karası olan pısırık mahlük, bu ar ve hicap içinde iken kendisine "Fahrüddin" gibi bir lakap verilmesini ister. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 710)

320[489]

اندر این ره را خرد بین بدی	[83A] (1) Ender īn reh-ra ḫord bīn-bedī
فخر رازی راز دان دین بدی	Faḫr-i Rāzi rāz-dan-ı dīn-i bedī

Ḥażret-i Ḳuṭbü'l- Aḳṭāb (2) Ebu'l Cennāb Şeyḫ Necmüddīn-i Kübrā'nuŋ İmām Faḫr-ı Rāzī ile olan mukāvele vü mücādele vü mübāḥeṣe (3) ve mükālemesi icmālen budur ki İmām Faḫr-ı Rāzī şeyḫ-i meẕkūruŋ şehrine geldükde ʿāmme-i ḫalḳ (4) imāmı istiḳbal eylediler Ḥażret-i Şeyḫ ṣavmaʿasında ṭaşra çıḳmayup iltifāt eylemedi (5) baʿd-ez-ān meclisde mülāḳat müyesser olduḳda şeyḫe ʿadem-i iltifāt ve istiġnalārından (6) istinṭāḳ etdükde şeyḫ buyurdı ki bu ḳadar iḥtirām u iltifāta senüŋ faẕilet ü istiḥḳāḳuŋ (7) nedir ki ʿāmme-i ḫalḳa istiḳbal lāzım ola imām eytdi ben vücūd-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı biŋ bir delāyil-i (8) vāżiḥa ile beyān eylemişimdür şeyḫ buyurdı ki ḳanḳı delildür ki şekk ü gümān muʿārāża vü nizāʿdan (9) ḫālī ola ben Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı ḳuvvet-i ʿayne'l-yaḳīn ile müşāhede iderüm eger şekk ü evhamdan (10) ḳurtılmak isterseŋ ḫidmetimizde ol ki saʿādet-i muʿāyene müyesser ola fe-emmā ġālibā Mevlānā'nuŋ (11) murādı Faḫr-ı Rāzi'nüŋ ẕemmi degüldür ehl-i kibr ü ḥasedüŋ aḥvālini beyāndur (12) **Cemīʿ Şoden-i Nahcīrān Kerd-i Ḫarġūş u Şenā Goften-i Ū-rā**[490] (13) ṭāyife-i vüḥūş envā-i şādlıḳ ile cūş u ḫurūşa gelüp ḫargūşuŋ yüzin öpdiler (14) şimden soŋra saḥrānuŋ şemʿ-i şebistānı ve ehl-i ṣaḥrānuŋ dīde-i cānı sensün bu bābda (15) reʿyi dānişüŋ Eflāṭūn'a ḥikmet ü fikr-i işābet-pezirīŋ Arisṭo'ya ʿaynı ʿibretdür

(16) **Meşnevī**

321[491]

هر چه هستی جان ما قربان تست	Her-çi hestī cān-i mā ḳurbān-i tust
دست بردی دست و بازویت درست	Dest- burdī dest u bazūyet durust

[489] Bu yolda kötülük gören akıl, Fahr-ı R'azî (Fahreddîn Râzî) kötülük dininin sırrını bilendir.
[490] Tavşan'ın Av Hayvanları İle Birlik Olması ve (Hayvanların) Onu Övmesi
[491] Her ne olursan ol. Ruhumuz sana kurban olsun. Düşmana galebe çaldın, elini kolun sağ olsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 714)

322[492]

راند حق این آب را در جوی تو	(17) Rānd ḥaḳ in ābrā der-cūy-i tū
آفرین بر دست و بر بازوی تو	Āferīn ber-dest u ber-bāzū-yi tū

fe-emmā şöyle ki ol **[83b]** (1) ḫūnḫˇārı ne vechile giriftār-ı çāh-ı belā vü ne ṭarīḳle ālüfte-i derd ü ʿanā eyledüŋ ḫargūş (2) eytdi ey yārān-ı meserret-encām ve ey dostān-ı behcet-fercām bu maḳūle düşmen-i kīndāra (3) ẓafer ʿavn-ı Perverd-gār ve teʾyīd-i Kird-gār ile müyesser olur ne ān ki benüm gibi bir mūr-ı bī-miḳdāruŋ (4) ḳuvvet u zūrı ile ola

Meşnevī

323[493]

از بر حق میسر شد تفضیلها	Ez-berī ḥaḳ mīser şud tefḍilhā
باز هم از حق رسد تبدیلها	Bāz hem ez-ḥāḳ resed (5) tebdilhā

yaʿni ***fe ulāike tübeddilullāhu[494] seyyiātihim ḥāsenātin[495]*** muḳteżāsı ile bi-taḳviyet-i (6) İlāhī ḳuvvet ve ḥüsn-i başīret müyesser olup düşmen-i bed-kāmdan intiḳām alınmışdur (7) fe-emmā teʾyīd-i İlāhī daḫı böyle degüldür ki şaḫṣ-ı vāḥide muʿayyen ve yaḫūd herkese müyesser ola (8) teʾyīd ü tevfīḳ daḫı ul'ül el-bāb ü aṣḥāb-ıʿitiḳād ü erbāb-ı intibāhadur ki bu dār-ı dünyāda (9) anlar her umūruŋ ibtidā vü intihāsın fikr idüp pāklik üzere gelüp murādları yine pāklik (10) ile gitmekdür

Meşnevī

324

چو پاك آمدي بر حذر باش وباك	Çü pāk āmedī ber ḥaẕer bāş ü bāk
كه عيبست ناباك رفتن بخاك	Kiʿaybest nābāk reften beḫak

[492] Cenab-ı Hak bu suyu senin senin derene akıttı. Yani bu fikri sana ilham etti. Elin ve koluna aferin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 714)
[493] Tafdillerin, tebdillerin hepsi Allah tarafından gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 716)
[494] Bu kelime (tübeddilullāhu) âyette *yübeddilullāhu* şeklindedir.
[495] "Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Furkân Sûresi 25/70. âyet)

(11) fe-emmā ġaflet üzerine olmaŋ ki bu kār-ḫāne-i cihān cāy-ı sürūr ve bu devrān-ı bī-emān (12) maḥalli ḥubūr degüldür bu dünyā-yı dūnuŋ işi miḥnete maḥṣūr ve bu rūz-i gāruŋ ekṣeriyā (13) ḥāli ẕillete maḳrūndur bu gün saŋa yār ise yārın birine daḫı ġamḫ˘ar u hevā-dārdur

(14) **Beyt**

Bir ḳarār üzere degüldür gerdiş-i gerdūna baḳ

Bir dem içre biŋ iş eyler çarḫ-ı diger- gūna bak

(15) Heft-i ser-bir ecder-i merdüm-küş olmuşdur zemīn

Aç gözin çarḫ-ı felekde kāse-i pürḫūna bak

(16) iş bu bāġ-ı zamānda ḳanḳı ʿizzet nihāli ser-efrāz oldı ki tündbād-ı cihān anı süyindirmedi (17) ehlullāhuŋ devleti müʾeyyed ve mülkü müʾebbeddür ʿıyş u ʿişret ü ẕevḳ-ı ṣafālarına ifnā yoḳdur **[84a]** (1) siz daḫı bir iki günlük devlete maġrūr olmayuŋ şürb-i şerāb-ı fānī vüʿıyş u nūş-ı (2) nefsānī-i ferāmūş idiŋüz tā ki dār-ı beḳāda niʿmet-i ebedī ile müʾeyyed ü muḫallled olasuz (3) ***ed-dünya ve'l-āḫiretü żarrattāni ve hümā żaddāni lā-yectemiāʿni***[496] vaḳtā ki göŋül dünyā ḳulluġından (4) azād olmaya dīdesi didār-ı saʿādetile ber-ḫūrdār olmaz ve bu ḳıṣṣa-i pür-ḥiṣṣenüŋ (5) ẓāhiri şol kimesnenüŋ ḥālidür ki düşmen-i āfāḳī helāk eyledi fe-emmā pehlevānlıḳ düşmen-i (6) enfūsī öldürmekdedür niteki Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirrihu işāret ider tefsir (7) ***recaʿnā min cihādil aṣġarī ilā cihādil ekber***[497] bu kelimāt-ı ṭayyibe gūyā ki ḫargūş-ı ʿaḳldan (8) sāyir ḥayvānata pend ü naṣīḥatdür ki ***ʿidāʿadüvveke nefseke'lletī beyne cenbike***[498] (9) ḥadīsi üzere nefs düşmeni dost ṣūretinde bir düşmendür ki envʿā-i ḥīle vü mekr (10) cibillettinde merkūz ve eṣnāf-ı şerr u şürūr ḫilḳatinde mestūrdur ānı ḳuvvet-i riyāżet (11) ü şiddet-i mücāhedet ile maḳhūr eylemek ehemm-i mühimmāt ve etemm-i lāzımātdandur aŋa nisbetle (12) ġazā-yı küffār-ı aṣġar u mücāhede-i nefsi ġazā-yı ekberdür zirā ki kāfīr elinde ölen şehīd-i (13) pāk ve nefs elinde helāk olan

[496] "Dünya ve ahiret zararlıdır; bu ikisinde bir araya gelmeyen zıtlar vardır." (Hadîs)
[497] "Küçük cihattan büyük cihada döndük."
[498] "Nefsin sana iki yanın arasındaki düşmanını hazırladı."

nā-pākdur żarar-ı kāfir cāna ve żarar-ı nefs īmānadur ol (14) ecilden zebān-ı ḫargūş ile beyān ider

Meşnevī

325[499]

ای شهان کشتیم ما خصم برون	Ey şehān kuştīm mā ḫeşm-i birūn
ماند زو خصمی زو بتر در اندرو ن	(15) Mand zū ḫeşmī zū beter der enderūn

pes nefsi terbiyet eyleyüp ıṣlāḥ eylemek ve anı emmārelik (16) ṣıfatından muṭmaʾinnelik mertebesine yetişdürmek umūr-ı muaʿẓẓamadandur belki sermāye-i (17) saʿādet-i ebedī ve pirāye-i devlet-i sermedīdür zīrā ki terbiye-i nefsden şināḫt-ı nefs **[84B]** (1) ve şināḫt-ı nefsden Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı bilmek lāzım gelür ki ***men ʿarefe nefsehu feḳadde ʿarefe*** (2) ***rabbehu***[500] vaḳtā ki nefs-i emmārelik ṣıfatından ḫalāṣ olmaya muṭmaʾinnelik ṣıfātı (3) ile ḥayāt-ı cāvidānī bulmaz ve nefsi öldürmek ki tezkiye-i nefsden ibāretdür ol (4) mertebe sebeb-i fevz-i necāt vü vāṣıṭa-i rifʿat-ı derecātdur ḥālet ʿaḳl yolu ile müyesser (5) degüldür ṭayife-i felāsife vü berāhime ve sāyir cehele bu ṭarīka sülūk itmege ḳadem-i ʿaḳl (6) ile müyesser olur mülāḥaẓa itdiler ve ʿale'l ʿamyā riyāżāt u mücāhedāt iştiġāli (7) ile mehālik-i āfatda mesālik-i şübehāta düşüp ʿinān-ı istiḳāmetlerin elden çıkar (8) dılar eṣaḥḥ budur ki tezkiye-i nefs muʿālece-i ebdān gibidür marīża lāzımdur ki kendü reʾyi (9) ile edviye istiʾmāl eylemeye meger ki bir tabīb-i ṣāḥib-tecribe ḥāżır olup anuŋ aḥvāline (10) çeşm-ü şefḳat ile nāẓır ola ve ṭabiʿatına göre muʿālece idüp tedrīcile ol (11) marażdan kurtara şöyle ki şerayiṭ-i meẕkūr mefḳūd ola marīż-i nā-tuvān ḫarmen-i (12) ʿömrün bād-ı hevāya virür ve tezkiye-i nefs daḫı erbāb-ı velāyetden birinüŋ ṭaṣarrufı ile (13) dür ki cemīʿ-i aḥvālinde peyġambere ittibaʿ itmiş ola ve ʿömrüni tecribe vü tezkiye vü taṣfiye (14) ile geçürmiş ola fil-mesel-i etıbbā muʿālece-i nefsde enbiyā gibidür evliyā enbiyānuŋ (15) şākirdleridür ***hüvelleẕi baʿaṯe fi'l ümmiyyīne rasūlen [minhum] yetlū ʿaleyhim āyātihi[m] ve yüzekkīhim*** (16) ***ve yuʿallīmuhumü'l-kitābe ve'l-ḥikmete***[501] feḥvāsı ile enbiyā nüfūs-ı marażāi maʿācīn-i şerāyiʿ (yh) ile (17) dārū-ḫāne-i ḥaḳīḳatde

[499] Ey şahlar, biz dışarıdadi düşmanı öldürdük; içeride ondan beter bir düşman kaldı. (A. Avni Konuk, 2005,c. 1, s. 416)

[500] "Kendini bilen Rabb'ini de bilir."

[501] "O, ümmîlere, içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Cum'a Sûresi 62/2. âyet)

ʿilāc iderler lācerem ḫidmet-i ebrārda mücāhede-i bisyār gerekdür ki **[85a]** (1) nefs-i müzekkī vü müzeyyī ola zīrā ki ʿaḳl-ı derrāk ḳuvveti ile nefs helāk olmaz nite ki buyurur

(2) **Meṯnevī**

326[502]

کشتن او کار عقل و هوش نیست	Kūştenī ū kār-i ʿaḳl ū hūş nīst
شیر باطن سخره ی خرگوش نیست	Şīr-i bāṭın suḫre-ī ḫargūş nīst

(3) Ḥażret-i Ḥaḳḳ nefsi cehennem ṣūretinde ḫalḳ eylemişdür anuŋ derekātına nefsiŋ ṣıfāt-ı (4) meẕmūmesi muḳābildür meṣelā kibr ü ḥırṣ u şehvet ü ḥased ü ġażab u baḫl u ḥıḳd (5) ve bunlaruŋ her biri derekāt-ı cehenneme ki berāberdür ṣıfāt-ı meẕmūmei tezkiye eylemeyince (6) derekāt-ı cehennemden ḫalāṣa imkān yokdur ol kimesne ki derekāt-ı süfliyyeden ʿubūr (7) eyleye derecāt-ı cennāt-i ʿulviyeye vāṣıl olur ***kemā ḳālellāhu teāʿlā ḳad efleḥa men zekkā hā***[503] (8) ve ol ki bu ṣıfāt-ı meẕkūrei tezkiye eylemeye ḫāʾib u ḫāsir derekāt-ı cehennemde ḳalur (9) nite ki buyurur ***ve ḳad ḫābe men dessāhā***[504]

Meṯnevī

327[505]

دوزخ است این نفس و دوزخ اژدهاست	Dūzeḫ est īn nefs u dūzeḫ ejdehāst
کو به دریاها نگردد کم و کاست	(10) Ku be-deryāhā ne-gerded kemm ü kāst

328[506]

هفت دریا ها در آشامد هنوز	Heft deryā hā der-āşāmed henūz
کم نگردد سوزش آن خلق سوز	Kem ne-gerded (11) şūziş-ī ān ḫalḳ-sūz

[502] Bu nefsi öldürmek akl ve idrakin işi değildir. İçerideki nefs arslanı tanşanın, yani aklın mağlubu ve maskarası olamaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 720)
[503] "Nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Şems Sûresi 91/9. âyet)
[504] "Onu kötülüklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Şems Sûresi 91/10. âyet)
[505] Bu nefs, cehennemdir. Cehennem ise ejderhadır ki denizler bile ateşini söndüremez. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 721)
[506] Yedi denizin suyunu içer de o mahlükatı yakan cehennem ve onun bir şubesi olan nefsin ateşi ve hırsı sönmez. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 722)

nefsüŋ cehenneme vech-i müşābeheti budur ki yedi deryānuŋ (12) şuyunu cehenneme ḳoysalar munṭafī olmaz nefse daḫı her ne ḳadar murādı virilürse (13) ḳanāʿat gelmez **Meşnevī**

329[507]

سنگها و کافران سنگ دل	Senghā vū kāfirān-ī seng-dil
اندر آیند اندر او زار و خجل	Ender-āyend ender-ū zār u ḫacil

330[508]

هم نگردد ساکن از چندین غذا	(14) Hem ne-gerded sākin ez-çendīn ġıdā
تا ز حق آید مر او را این ندا	Tā zi-ḥaḳ āyed mer ū rā in nidā

331[509]

سیر گشتی سیر گوید نی هنوز	Sīr geştī sīr-gūyed (15) nī henūz
اینت آتش اینت تابش اینت سوز	Īnt āteş īnt tābiş īnt sūz

ber muḳteżā-yı ***ve ḳūdühe'n-nāsü ve'l-ḥicārah***[510] (16) caḥīme dāḫil olduḳlarında bu ḳadar ġıdādan sākin olmayup ***hel imtele'ti***[511] ḫıṭābı (17) olduḳda ***hel min mezīd***[512] deyu daḫı ṭaleb idup şiddet-i ḥarāret ü iltihābı evvelkinden **[85b]** (1) ziyāde olur ḥadīṯ-i şerīfde buyurur ki ***lā tezālü cehennemü teḳūlu hel min mezīdin ḥattā yeżaʿu rabbu'*** (2) ***l-ʿizzeti ḳademehu feyeḳūlu ḳad ḳad ve yünzevī baʿżuhā ilā baʿżin***[513] bu ḥadīs-i şerīf müteşābihātdandur (3) Ḥażret-i Ḫaḳ mekāndan münezzehdür ve baʿżılar teʾvīl

[507] Taşlar ve taş yürekli kafirler, o cehennemin içine zâr ve mahcup olarak girerler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 722)
[508] Cehennem bu kadar gıda almışken Hak'tan şu nida gelmeyince sakin olmaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 722)
[509] Cenab-ı Hak ona "Doydun mu?" diye sorar. o da daha doymadım. İşte sana ateş, iştesana hararet, işte sana yakış der. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 722)
[510] "Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Tahrîm Sûresi 66/6. âyet)
[511] "Doldun mu?" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Kâf Sûresi 50/30. âyet)
[512] "daha var mı?" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Kâf Sûresi 50/30. âyet)
[513] Cehennem sürekli şöyle diyecektir: "Daha var mı?" Nihayet İzzet sahibi Allah ayağını (onun üzerine) koyar. Der ki: "Yeter." Bunun üzerine parçaları birbirine dürülür." (Hadîs)

idüp ḳademden murād cehenneme soŋra (4) dāḫil olanlardur didiler veyāḫūd bir maḫlūḳ ola ki adı ḳadem ola veyāḫūd ḳadem (5) sekīne-i raḥmet-i Raḥmān'dan ʿibāret ola veyā ṣıfat-ı ḳaḫr ola andan soŋra sākin (6) olur dimişler lācerem nefs ateşini söndürmek ki cehennemüŋ yedi derekātınuŋ (7) nümūdārıdur ġāyet müşkildür ol yedi ṣıfat-ı meẕkūrenüŋ izālesi ṣāḥib-i taṣarruf-ı (8) velī ḳuvveti ile müyesserdür kişi kendü bilgüsi ile tezkiy-i nefs eylemek ḳabīl-i muḥālātdandur (9)

Meşnevī

332[514]

چون که جزو دوزخ است این نفس ما	Çun-ki cüzʾ-ī dūzeḫ est īn nefs-i mā
طبع کل دارد همیشه جزوها	Tabʿ-i küll dāred hemīşe cüzʾhā

333[515]

این قدم حق را بود کاو کو را کشد	(10) İn ḳadem ḥaḳrā büved ku rā küşed
غیر حق خود کی که کمان او کشد	Ġayr-i ḥaḳ ḫod key ki kemān-ī keşed

334[516]

در کمان ننهند الا تیر راست	Der-kemān ne-nhend illā (11) tīr-i rāst
این کمان را بازگون کژ تیر هاست	İn kemānrā bāzgūn kej tīrhāst

335[517]

راست شو چون تیر واره از کمان	Rāst şev çun tīr va-reh ez kemān
کز کمان تیر راست بجهد بی گمان	(12) K'ez keman tīr cüz-rāst ne-chet bīgümān

[514] Bizim nefsimiz doymamak hususunda cehennemin cüz'üdür. Cüz'ler iseküllün tabiatını hâizdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 725)
[515] Kadem-i Cebbâr hakkındır ki, cehennemi ve nefsi söndürür. Allah'tan başka cehennemin yayını kim çekebilir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 725)
[516] Yaya ancak doğru ok koyarlar. Fakat bu yayın ma'kus ve eğri okları vardır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 726)
[517] Sen de ok gibi doğru ol da yaydan kurtul. Çünkü doğru oktan başkası yaydan sıçrayamaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 726)

bu ṣūretde ʿiānet-i Ḥaḳḳ u hidāyet-i ḳādir-i muṭlaḳ (13) olmayınca nefsini kimesne öldüremez nefs gümānından ḫalāṣ olmaġın sermāyesi (14) oḳ gibi toġrılıḳdur bu ṣıfat ṣıfāt-ı ḥamīdenüŋ güzīdesi ṭoġrıluḳ derecāt-ı (15) ʿaliyye ve maḳāmāt-ı seniyyeye yetişmege sebebdür

Beyt

Miyān-ı cān-ı alef zān rāst pūst

(16) Ki ender ṣūret-i ū-râ rāstī hest[518]

velīkin bu ṣıfatuŋ taḫṣīli emr-i ʿaẓīm ve bu ḫaṣletüŋ (17) iktisābı kār-ı elīmdür sūre-[y]i Hūd'da ***festeḳim kemā umirte***[519] işāreti bu ḥāli müştemildür **[86a]** (1) nite ki haˇce-i ʿālem ***şeyyebetni sūretu hūdīn***[520] deyu buyurdılar

Beyt

Merā zi-bāde-i hūdest gīrev (2) bī-ḫod kon
Ki ser-girānī-i ḫāˇce Sūre-i Hūdest[521]

düşmen-i bīrūnī ki düşmen-i āfāḳīdür (3) anuŋla cenk cihād-ı aṣġardur tertīb-i ʿaskerini bī-ḥesāb ve tezyīn-i ṣufūf-ı vālāt (4) ve esbāb olmadın müyesser degüldür ve düşmen-i enderūnī ki nefs-i dünden ʿibāretdür (5) anuŋla mücāhede cihād-ı ekberdür umūr-ı ṣalāt ki muʿażżamāt-ı cihād-ı ekberdendür ***isteḳımū v'estevā*** (6) ***raḥimekümullāh***[522] mūcībince lā bud istiḳāmet ü istivā emr-i mesnūndur şol maʿniya ki (7) namāz düşmen-i nefs ile ḥarb u ḳıtāl itmekdür nite ki cihād-ı aṣġarda serleşker olmayınca (8) eʿādīye ẓafer müyesser degüldür cihād-ı ekberde daḫı nebī veyāḫūd velīye ittibāʿ itmeyince (9) nefs-i emmāreye ġalebe muḳarrer degüldür ol sebebden buyurur

[518] Görünüşünde doğruluk var olduğu için elifin canının ortasındaki post doğrudur.
[519] "Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hûd Sûresi 11/112. âyet)
[520] "Beni Hûd Sûresi ihtiyarlattı." (Hadîs)
[521] Hocanın kendini beğenmişliği Hûd Sûresi'nden olduğundan, Hûd'un şarabından tutmak beni kendinden geçirir.
[522] "Doğru ve düzgün olun ki Allah size merhamet etsin."

Meşnevī

336[523]

قد رجعنا من جهاد الاصغريم	Ḳad recaʿ nā min-(10) cihādi'l- aṣġarim
با نبی اندر جهادا کبریم	Bā-Nebī ender-cihād-ī ekberem

337[524]

قوت از حق خواهم و توفیق و لاف	Ḳuvvet ez-ḥaḳ-ḫˇāhem u tevfīḳ u lāf
تا به سوزن بر کنم این کوه قا ف	(11) Tā be-sūzen berkenem in kūh-i ḳaf

338[525]

سهل شیری دان که صفها بشکند	Sehl şīrī dān-ki ṣafhā bi-şkened
شیر آن است آن که خود را بشکند	Şīr ānest ān-ki ḫodrā bi-şkened

(12) **Āmeden-i Resūl-i Ḳayṣer-i Rūm Bā-Emīru'l-Mü'minīnʿ Ömer Raẓiyallāhuʿ anh ve Dīden-i Ū Kerāmet-ıʿ Ömer-rā**[526] (13) ḳıṣṣa-i pür ḥişşe oldur ki emiru'l-mü'minīn Ḥażret-i ʿÖmer raẓiyellāhu ʿanhunuŋ ḫilāfeti zamānında (14) ḳayṣer-i Rūm ilçi göndermiş idi vaḳtā ki resūl-i ḳayṣer Medīne-i Münevver'e yetişdi

Meşnevī

339[527]

گفت کو قصر خلیفه ای حشم	(15) Goft k'ū ḳaṣr-i ḫalīfe ey ḥaşem
تا من اسب و رخت را آن جا کشم	Ta men esb ū raḫtrā ancā keşem

[523] "Race'nâ mine'l-cihâdi'l-asgari ile'l-cihâdi'l-ekber" kavli Nebevîsi mucibince küçük cihaddan büyük mücahedeye avdet eyledik. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 727)
[524] Bu Kaf dağını iğne ile kaldırabilmek içinkuvveti de muvaffakiyeti de hatta sözü de Allah'tan isterim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 727)
[525] Safları kıran ve bozan arslan ehemmiyetli bir şey değildir. Asıl arslan, kendini zapt eden ve nefsine hükmünü geçirendir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 727)
[526] Rum Elçisinin Emîrü'l-Mü'minîn Ömer (r.a.)'a Gelmesi Ve Onun Kerametlerini Görmesi
[527] Sefir dedi ki: Ey ma'iyyet efrâdı! Halifenin sarayı neerede ki atımı ve eşyamı oraya çekeyim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 728)

ehl-i Medīne didiler ki (16) anuŋ ẓāhirde ḳaṣr u sarāy yokdur belki ol dil ü cān ḫānesini maʿmūr eylemişdür (17) Ḥażret-i Risālet ʿaleyhi'ş'selām faḳrıyla faḫr[528] eyleyüp ḳaṣr-ı müşeyyed ve bünyān-ı mümehhed ile **[86b]** (1) iftiḫār etmedükleri gibi bunlar daḫī iḫtiyār eylemediler anlar ***ṭahhir beytī li'ṭ-ṭāʿifīne***[529] (2) ʿalā mā fehime ehlü'l yakīn ḥükmi ile cān u dil ḫānesinüŋ ṭahāretine ol ḳadar (3) meşġüllerdür ki āb ve külḫānesin maʿmūr itmek hevāları ḳalmamışdur ol tāyife ki (4) aṣār-ı tecelliyāt-ı İlāhī ile göŋül kaʿbesin ṭavāf u maʿmūr eylemişdür ḫāne-i ḳalbi taṭhīr (5) itmedin ol dāyireye ḳadem ḳomamışlardur zīrā ki göŋül ḫānesinde ol ḳadar vüsʿat (6) vardır ki ʿarş belki hezār ʿarş-ı ʿārifüŋ göŋli anda nābedīddür

Beyt

(7) Der ḫāne-i ġam būden ez-himmet-i dūn bāşed

Ender-dil-i dūn-himmet esrār-ı tū çūn bāşed[530]

(8) Ber her çi hemī lerzi mī-dān ki hemān erzī

Zān rūy dil-i ʿāşıḳ ez-ʿarş-ı fürūn bāşed[531]

(9) ʿale'l-ḫuṣūṣ ḳalbüŋ vüsʿatına bürhān-ı ḳāṭıʿ ve delīl-i ṣāṭıʿ ḥadīs-i ḳudsī kifāyet (10) ider ki ***yeḳūlullāhu ʿazze ve celle lā yesʿanī arżī ve semā'ī ve lākin yesʿanī ḳalbi ʿabdī'l-mü'minine*** (11) ***itteḳā'n-nakyü'l-veddāʿ***[532] ol ki göŋül ḫānesin taʿallüḳāt-ı māsivādan pāk ide künc-i dili (12) genc-i İlāhī'ye hem-dem ü maḥrem ola vüsʿat da ʿarş-ı ʿażīmden ʿalādur rifʿat ḳasir-i kayşer (13) Ḥażret-i ʿÖmer'üŋ ḳaderi ḳatında ṣūret-i muḫtaṣar ve kār-ı muḥaḳḳardur ve ʿaẓamet ü vüsʿat (14) ḳaṣr-ı ʿÖmer-i hezār-ı bārāndan berter ü vücūhātıla efzūn-terdür ammā her göz anı idrāk (15) itmege lāyıḳ degüldür

---

[528] Yılmaz, a.g.e., s.153

[529] "Evimi, tavaf edenler için temizle!" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hacc Sûresi 22/26. âyet)

[530] Evinde gam olan gayretten, çalışmadan aşağı (yetersiz) olur, isteksizin, gayretsizin gönlündeki gizemlerin gibi olur.

[531] Tamamen her ne üstüne titrersin bil ki aynısına layıksın, o yüzden âşığın gönlü göğün en üstünden yüce olur.

[532] "Allâh 'Azze ve Celle şöyle buyurdu: Ben arzıma ve göğüme sığmadım. Ancak saf ve samimi mü'min kulumun kalbine sığdım." (Hadîs)

Meşnevī

340[533]

ای برادر چون ببینی قصر او	Ey berāde çun bi-bīnī ḳasr-i ū
چون که در چشم دلت رسته ست مو	Çun-ki der-çeşm-i dilet (16) rüstest mū

341[534]

چشم دل از مو وی علت عقلت پاك آر دار	Çeşm-i dil ez-mū vey ʿillet ʿaḳlet pāk ār dār
و آن گهان دیدار دیذار قصرش چشم دار	V'ān-geh didār-i dīẕār-ı ḳaṣreş çeşm dār

(17) pes Ḥażret-i Mevlānā göŋül gözinüŋ devāsın ve maraż-ı ḳalbiŋ ʿilācın beyān idüp **[87a]**(1) buyurur

Meşnevī

342[535]

هر که را هست از هوسها جان پاك	Her-ki-rā hest ez-heveshā cān-i pāk
زود بیند حضرت و ایوان پاك	Zūd bīned ḥażret u eyvān-i pāk

343[536]

چون محمد پاك شد زین نار و دود	(2) Çun Muḥammed pāk şod z'in nār u dūd
هر کجا کچا رو کرد وجه الله بود	Her kücā küçā rū-kerd vechullāhi būd

344[537]

چون رفیقی وسوسه ی بد خواه را	Çun refīḳī vesvese-(3) bed-ḫˇāhrā
کی بدانی ثم وجه الله را	Key bi-dānī şemme vechullāhrā

[533] Birader! Ömer'in manevi ve ruhani kasrını nasıl görebilirsin ki basiret gözünde kıl bitmiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 730)
[534] Gönül gözünü kıldan ve illetten temizle, ondan sonra Ömer'in ruh sarayını gör. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 730)
[535] Her kimin ruhu heveslerden pak ise o kimse mana alemini ve kasr-ı m'uallâyı çabucak görür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 730)
[536] Hazret-i Muhammed Aleyhis'-salâtü ve's-selâm efendimiz bu ateş ve dumandan, yani gazap ateşiyle şehvet dumanından pak olduğu için her nereye baksa orada vechullâh'ın tecellisini görürdü. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 731)
[537] Ey gözü, gönlü açılmamış kimse; sen bedhah olan şeytanın vesvesesine ve nefsin heva vü hevesine refîk oldukça "semme vechullâh"ın ne olduğunu ne bilirsin? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 732)

ve eyvān-ı Ḥażret-i Subḥānī[y]i (4) dīde-i cān pāk-i derrākden ġayrı bir kimesne idrāk idemez dīde-i ālūde-i ḫāk ḳande (5) müşāhede-i eyvān-ı Ḥażret-i pāk ḳande egerçe ***fe-eynemâ***[538] ***tüvellū fesemme vechullāh***[539] hükmi ile herkes (6) Ḥażret-i Allāh'a müteveccihdür ammā herkes anuŋ leżżet-i dīdārından ḫaberdār ve behredār (7) degüldür

Şi'īr

Ni yār-ı her kesī-rā dīdār mī-nümāyed

Ni her ḥaḳīr -şeh-rā ruḫsār mī-nümāyed[540]

(8) fe-emmā Ḥażret-i Faḫr-i ʿĀlem āteş-i şehvet ü ġażab u kedūret-i hevā vü hevesden ḫalāṣ olmaġıla (9) her ḳande teveccüh eyledi ise Ḥażret-i Ḥaḳḳ'ı anda müşāhede eyledi

Meşnevī

345[541]

هر که را باشد ز سینه فتح باب	(10) Her-ki-rā bāşed zi-sīne feṯḥ-i bāb
او ز هر ذره ببیند آفتاب	Ū zi-her zerre bi-bīned āftāb

346[542]

حق پدید بدید است از میان دیگران	Ḥaḳ bedīd est (11) ez-miyān-ī dīgerān
همچو ماه اندر میان اخترا ن	Hem-çu māh ender miyān-i ahterān

muḥaḳḳaḳ budur ki kişi ḫārzār-ı māsivadan (12) ḳurtulmayınca saʿādet-i müşāhede-i gülzar müyesser olmaz anuŋ dīdār-ı bā-kemālüŋ görmege (13) …… cemāli nūrı ile münevver olmuş bir göz gerek ***lā yehmilū ʿaṭāyāhum illā maṭāyāhum***[543] ehl-i (14)

---

[538] Bu kelime (fe-eynemâ) *"innemâ"* şeklinde yazılmıştır.
[539] "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/115. âyet)
[540] Müstensih bu beyti Ferîdüddîn Attâr'ın Dîvânı'nın Gazeliyyât bölümünden almıştır fakat bilinçli ya da sehven beyti yanlış yazmıştır, aynı zamanda vezninde de bozukluk vardır. Beytin Attâr'ın Dîvânı'ndaki doğru şekli ve çevirisi şöyledir: **Ni yār her kesī-rā ruḫsār mī-nümāyed, Ni her ḥaḳīr-dil-rā dīdār mī-nümāyed**. Çev.: Her alçağın (bayağının) gönlü yüzü göremeyeceği (için) her bir kişinin gördüğü yanak sevgilinin değildir.
[541] Her kimin göğsünde bir kapı açılır, yani kendisine maneviyyat münkeşif olursa o her zerreden güneşi görür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 732)
[542] Yıldızlar arasında ay tefrik edildiği gibi, Hak da sairleri arasından bellidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 733)
[543] "Onların hediyelerini ancak binek hayvanları taşıyabilir."

ẓāhire kevākib-i nücūm içinde māh u āfitāb ne vechile rūşen u mʿalūm ise ***ul'ü-***(15) ***l ebṣāre***[544] daḫī meẓāhirde Ḥażret-i Ḥaḳ ol vechile ẓāhir u rūşendür ***fe fī külli şey'in lehū*** (16) ***āyetün tedüllu ʿalā ennehü vāhidün***[545] fe-emmā perde-i ḥicābda maḥcūb olanlar bu cihānı görmezler (17) ḳande ola ki cihāniyānı göreler nite ki buyurur

Meşnevī

347[546]

دو سر انگشت بر دو چشم نه	Dū ser-ī engūşt ber-dū çeşm nih
هیچ بینی در جهان انصاف ده	**[87b]**(1) Hīç bīnī der-cihān inṣāf dih

348[547]

ور نبینی این جهان معدوم نیست	Ver ne-bīnī īn cihān maʿdūm nīst
عیب جز ز انگشت نفس شوم نیست	ʿAyb (2) cüz engüşt-i nefs-i şūm nīst

349[548]

تو ز چشم انگشت را بردار هین	Tū zi-çeşm engüştrā berdār hīn
و آن گهانی هر چه می خواهی ببین	V'ān gehānī her-çi (3) mī-ḫˇāhī bi-bīn

350[549]

آدمی دید است و باقی پوست است	Ādemī dīdest u bāḳī pūstest
دید آن است آن که دید دوست است	Dīde ānest ān-ki dīd-ī dūstest

[544] "Basiret sahibi olanlar." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Haşir Sûresi 59/2, Nûr Sûresi 24/44 ve Âl-i 'İmrân Sûresi 3/13. âyet)
[545] "Her şeyde onun birliğine tanıklık eden bir ayet vardır."
[546] İki parmağının ucunu iki gözüne koy. Cihandan bir şey görebilir misin? İnsaf et de söyle. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 733)
[547] Göremiyorsan bu alem yok değildir. görmemek aybı, yahut göstermemek kabahati ancak uğursuz nefsin parmağına aittir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 733)

[548] Sen evvela gözünden parmağını kaldır, ondan sonra dilediğini gör. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 734)
[549] İnsan gözden ibarettir, mütebâki âza post ve kışr menzilesindendir. göz ise dostu görmüş olandır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 735)

351[550]

چون که دید دوست نبود کور به	(4) Çun-ki dīd-ī dūst nebüd kūr bih
کر سلیمانست از وی مور به	Ger Süleymānest ez-vey mūr bih

bir ʿilm ki ṣıfatla (5) müştehir ola anı ism-i cins menzilesinde istiʿmāl iderler yaʿni ḫātem dirler cevād murād (6) edinürler ve seḥbān dirler feṣaḥat maḳṣūd iderler Süleymān daḫī salṭanatla mevṣūf (7) olduġından Süleymān deyup sulṭānlıḳ murād edinürler ve egerçi burada ṣūret-i (8) şarṭiyye teʾvilsüz daḫı müsteḳīmdür ammā ol ṣūret-i riʿāyet edebe aḳrabdur çün (9) resūl-ı Rūm ol ḳavmden aḥvāl-i Ḥażret-i ʿÖmer'i maʿlūm eyledi ise iştiyāḳī teraḳḳī (10) idüp görmege ʿazīmet ve raġbet eyledi

Meşnevī

352[551]

هر طرف اندر پی آن مرد کار	Her ṭaraf ender-pey-ī ān merd-i kār
می شدی پرسان او دیوانه وار	(11) Mī-şodī persān-i ū dīvāne-vār

353[552]

جست او را تازجان بنده بود	Cūst ū rā tāz-cān bende büved
لا جرم جوینده چوینده یابنده بود	Lā-cerem cūyende çūyende (12) yā bende büved

meger bir Aʿrābī ḫaber virdi ki ol ẕāt-ı muṭṭahhar yaʿni Ḥażret-i ʿ Ömer bir ḫurmā (13) aġacı gölgesinde men'- iʿtezele an'il ḫalḳi neceʾ faḥvāsıyla ḫalḳdan ʿuzlet idüp (14) ḳaylūle ile istirāḥat eylemişdür (15) **Yāften-i Resūl-i Rūm ʿÖmer-rā Rażiyallāhu ʿanh Ḫuftī Bezīr-i Dıraḫt**[553] (16) vaḳtā ki resūl-i ḳayṣer ḫalīfe-i Rasūlullāh'ı gördi derūn-ı dilden tʿaşşuḳ idüp lākin (17) cāẕibe-i ḳudret-i mehābeti ġalebe idüp ġāyet

[550] Bir göz dostu görmekten uzaksa kör olsun, eğer Süleymân…
[551] Her tarafta o iş adamının, yani hazret-i Ömer'in taharrîsinde bulunuyor ve deli gibi her tarafta o halifeyi soruyordu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 736)
[552] Hazret-i Ömer'e kul, köle olmak için onu arıyordu. Şüphesiz ki arayan bulur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 737)
[553] Rum Kayserinin Elçisinin Ömer (r.a.)'yı Ağaç Altında Yatmış Ve Uyumuş Bulması

dehşetinden yaḳīn varamadı ve anı **[88a]** (1) beġāyet muhīb görüp endāmına lerze düşdi

Meṣnevī

354[554]

مهر و هیبت هست ضد همدگر	Mihr u heybet hest żıdd-ī yek-diger
این دو ضد را دید جمع اندر جگر	(2) İn du żıdrā cemʿ dīd ender-ciger

ol ḥālde rasūl-ı ḳayṣere bu ḫāṭıra geldi ki nice pādişāhlar (3) ḥidmetine varırum ki her biri envāʿi ḳudret ü ḥaşmet ṣāḥibleri iken bī-meḥāfet (4) ü āfet ü bī-ḫaşyet ü mezellet ser-ʿubūdiyyeti yere ḳoyup ḫidmet iderdüm ʿacabā ne ḥikmetdür ki (5) bunuŋ mehābetiʿaḳlımı rübūde eyleyüp beni müteḥayyir eyledi

Meṣnevī

355[555]

رفته ام در بیشه ی شیر و پلنگ	Refteem der-bīşe-ī şīr u peleng
روی من زا یشان نگردانید رنگ	(6) Rūy-i men z'īşān ne-gerdānīd reng

356[556]

بس پس شده ستم در مصاف و کارزار	Bes pes şodestem der meṣāf u kār zār
همچو شیر آن دم که باشد کار زار	Hemçu şīr ān (7) dem ki bāşed kārzār

357[557]

پس که خوردم بس پس ذدم زخم گران	Pes ki ḫordem ẕedem zaḫm-ī girān
دل قوی تر بوده ام از دیگرا ن	Dil ḳavī-ter būdeem ez-dīgerān

[554] Muhabbet ve mehâbet birbirinin zıddı olduğu halde elçi, bu iki zıddı birlrşmiş bir halde kendinde hissetti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 739)
[555] Arslan ve kaplan yatağına gittiğim sıralarda onlardan betim, benzim uçmamıştı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 740)
[556] Birçok muharebe saflarında bulunmuş, işin iniltiden ibaret kaldığı, yani yaralı feryadı çoğaldığı demlerde, arslanlar gibi düşmanla pençeleşmiştim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 740)
[557] O muharebelerde bir çok derin yaralar almmış, öyle iken diğerlerinden cesaretli kalmıştım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 740)

(8) bu emr-i ʿacībdir ki bī-silaḥ u bī-esbāb bir ḥarīf yaturken baŋa bu ḳadar dehşet (dal he nin üzrinde) ü ḥayret (9) müstevlī ola

Meşnevī

358[558]

هیبت حق است این از خلق نیست	Heybet-ī ḥaḳḳest in ez-ḫalḳ nīst
هیبت این مرد صاحب دلق نیست	Heybet-ī īn merd-i ṣāḥib-(10) delḳ nīst

bu heyʾāt heyʾāt-ı ṣūri degüldür belki bir emr-i maʿnevīdür gūyiyā ki kelām-ı (11) Ḥażret-i Muṣtafavī bu ḥāli müʾekkeddür ki ***men ḫāfallāhe ḫāfehū külli şey'in ve men ḫāfe ġayrāllāhi*** (12) ***ḫavvefehullāhu ʿan külli şey'in***[559] ġālibā benüm istiblāl-i ḫaşyetüm ol sebebdendür deyü rasūl-ı (13) ḳayṣer bu ḥayretde idi ki Ḥażret-i emīr'ül müʾminīn razıyallāhu ʿanh uyḳudan uyandı (14) rasūl-ı ḳayṣer selām virüp anlar daḫī kemāl-i lüṭuflarından redd-i selām eyleyüp gül bād-ı ṣabādan (15) şükufte olduġı gibi tebessüm eylediler ve ḥuzūr-ı şerīflerine daʿvet idüp yer gösterdiler

(16) **Meşnevī**

359[560]

هر که ترسد مر و را ایمن کنند	Her-ki tersīd mer ū rā īmen konend
مرد دل ترسنده را ساکن کنند	Merd-dil tersende rā sākin konend

360[561]

لا تخافوا هست نزل خایفان	Lā-teḫāfū hest (17) nüzl-ī ḫāifān
هست در خور از برای خایف آ ن	Hest der-ḫor ez-berā'yī ḫāifān

[558] Bu mehabet hakkındır. Halkın ve şu aba giyen kimsenin değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 741)
[559] "Kim Allah'tan korkarsa her şey ondan korkar. Kim Allah'tan başkasından korkarsa Allah onu herşeyden korkturur."
[560] Her kin Allah'tan korkar ve takva yolunu intihab ederse, onda n cin de insan da ve her gören mahlûk da korkar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 741)
[561] Korkakların "nüzl"ü "lâ-tehâfû" yani, "korkmayın"dır. Hâvî eden kimseye o, pek münasiptir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 743)

lā teḫāfu'l-lafẓī ṭeʿāmun mā ḥażare ve ġıdāi **[88b]**(1) muḫtaṣardan ʿibāretdür mihmān öŋüne ḥāżır iderler nite ḳorḳu zamānında melāʾikeler müʾminlere (2) ***lā[562] teḫāfu ve lā taḥzenu ve ebşirū bi'l cennetilleti küntüm tūʿadūn[563]*** ile ḫiṭāb iderler (3) bināʾen ālā ẕalik Ḥażret-i ʿÖmer daḫī mihmānuŋ ḳorḳusın defʿ idüp ḫˇān-ı iḥsānile toyladı (4) gūyā ki lā teḫāfu ḫiṭābı mecāzen aŋa żiyāfet olmuş olur

Meşnevī

361[564]

آن دل از جا رفته را دل شاد کرد	Ān dil ez-cā refterā (5) dil-şād kerd
خاطر ویرانش را آباد کرد	Ḫāṭır-ı vīrāneşrā ābād kerd

362[565]

بعد از آن گفتش سخنهای دقیق	Baʿd ez-ān gofteş süḫanhā-yī raḳīḳ
وز صفات پاك حق نعم الرفیق	V'ez ṣıfāt-ı (6) pāk-i ḥaḳ niʿme'r-refīḳ

erbâb-ı makâl ve asḥāb-ı ḥālüŋ Ḥażret-i Ḥaḳ ile olan ḥālātlarından (7) ve maḥbūb-ı ḥaḳīkī ṭarafından anlara ẕāhir olan nümāyiş ü āzmāyişden ʿalā ṭarīḳ'il-icmāl (8) beyān eyledi

Meşnevī

363[566]

اوز منازلهای جانش یاد داد	Ū zi-menāzilhā-yı cāneş yād dād
وز سفرهای روانش یاد داد دم	V'ez-seferhā-yı revāneş yād dād dem

[562] Bu kelime (lâ) *'ellâ'* şeklinde olmalıdır.
[563] "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) va'dedilmekte olan cennetle sevinin!" (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fussilet Sûresi 41/30. âyet)
[564] Hazret-i Ömer o, yüreği oynamış elçiyi tesrîr ve hâtır-ı viranını tamir etti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 745)
[565] Sonra ona ince ve derin sözler söyledi. Ni'me'r-refîk olan Allah'ın sıfat-ı pâkinden bahisler açtı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 745)
[566] Hazret-i Ömer, ruhun menzillerinden ve ruhani seferlerinden elçiye malumat verdi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 747)

(9) şin żamīri Ḥazret-i ʿÖmer'e rāciʿ olmaḳ ensebdür rasūl-ı ḳayṣere rāciʿ olursa (10) daḫı olur ki eṣnā-i kelāmda menāzilüṇ yādına ol sebeb olmuş ola ve illā mażmūn-ı (11) evvel aḳrebdür

Meṣnevī

364[567]

وز زمانی کز زمانی خالی بده ست	Ve ez-zemānī k'ez-zemāni ḫālī büdest
وز مقام قدسی که اجلالی بده ست	Ve ez-maḳām-ı ḳudsi ki (12) iclālī büdest

365[568]

وز هوایی کاندر او سیمرغ روح	Ve ez-hevāyı k'ender-u sīmurġ-ı rūḥ
پیش از ین دید ست پرواز و فتوح	Pīş ez-īn dīdest pervāz-ī fütūḥ

366[569]

هر یکی پروازش از آفاق پیش	(13) Her yekī pervāzeş ez-āfāḳ pīş
وز امید و نهمت مشتاق پیش	V'ez ümīd u nehmet-i müştāḳ pīş

rasūl-ı ḳayṣerüṇ (14) nihādında kābiliyyet olmaġıla kelimāt-ı ḥaḳīḳate ṭālib ve esrār-ı ṭarīḳate rāġıb olup (15) menāzil-i cān ve medāric-i revāndan ve rūḥ iḳlīm-i bedenden gelmez evvel ki ol zamanda (16) cedāvil-i baġ u bahār ve tedāvir-i leyl ü nehār yoġ idi ol maḳām-ı ezelüṇ taʿẓīm (17) u iclālinden ve sīmurg-ı cānuṇ āşiyān-ı lā-mekāminde pervāz u cevelānından ḫaber virdi

[567] Zamandan hâlî olan bir zamandan ve iclal ve azamete mensup kutsî bir makamdan bahsetti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 747)
[568] Keza ruh simurgunun bundan evvel, yani şu aleme gelmeden mukaddem pervaz eylemiş olduğu havadan bahsetti. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 748)
[569] Ruhun pervazlarında biri, şu ufuklardan daha geniş, müştak bir kimsenin hırs u tama'ı sahasından daha vâsi'dir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 748)

[89a](1) **Meşnevī**

367[570]

چون عمر اغیار راو را یار یافت	Çun ʿÖmer aġyār-ra ū ra yār yāft
جان او را طالب اسرار یافت	Cān-ı ū rā ṭālib-ī esrār yāft

çün Ḥażret-i (2) ʿÖmer raẕiyallāhu anh ol rasūl-ı pür-uṣūli gördi ki ḳābil-i irşād ü ṭāleb esrārdur (3) himmet ü kimyāyı ḫāṣṣiyyetīn andan dirīġ eylemedi **Su ʾāl Kerden-i Resūl-i Ḳayṣer-i Rūm ez Emīru'l-Mü'minīn**[571] (4) rasūl-i ḳayṣer evvelā suāl eyledi ki mürġ-ı cān şehbāz-ı ʿālem-i eflākde (de yukarda yazılı)iken bu ḳafes-i ḫākiye neden (5) nüzūl etdi ve ol cevher-i pāk-i ʿulvī aʿlā-yı ʿilliyyīnde iken bu zindān-ı ḫāk-i süflīye niçün (6) raġbet eyledi cevābında buyurdılar ki ol pādişāh-ı bī-zevāl ü şehinşāh-ı lā yezāl-i ḳudret-i (7) kāmile ve ḥikmet-i şāmilesile güş-ı mürg-i cāna bir vechile efsūn oḳudı ki bi'żżarūrī (8) ḳafes-i teni iḫtiyār eyledi yaʿni **var tene** müteʿallıḳ ol ki bī-himmet-i ʿilletim bedraka-i rāhın veʿināyet-i (9) bī-ġāyetim püşt ü penāhıŋdur seferde saŋa refīḳ-ı şefīḳ ve ḥażarda muʿīn u ẓahīr benim ve eger naẓaruŋ (10) ʿāli olursa ***innemā***[572] ***tüvellū şümme***[573] ***vechullāh***[574] ḥükmi ile beni her yerde bulup maḥrem -i esrār ve herbār (11) benümle hevādār ol

Beyt

Tūyī ḥicāb-ı ḫod er ni zi-dūst ḫālī nīst

Be-her cihet ki (12) nehy-i rūy ez-ne-şeyb ü firār[575]

(12) egerçe ***e'ş-şeferū ḳıṭʿatün mine'ş-şeḳarī***[576] dir ammā sefer-i āyine-i cemāl nümā-yı (13) her hünerdir

---

[570] Hazret-i Ömer, ağyar sûretindeki elçiyi yar gördü ve onun ruhunu esrar talibi buldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 749)

[571] Rum Kayserinin Elçisinin Emîrü'l-Mü'minîn Hazret-İ Ömer(r.a.)'a Soru Sorması

[572] Bu kelime (innemâ) '*fe-eynemâ*' şeklinde olmalıdır.

[573] Be kelime (semme) '*fe-semme'* şeklinde olmalıdır.

[574] "Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/115. âyet)

[575] Eğer arkadaştan boş değilsen aşağıdan ve yukarıdan yüzün yasak olduğu her yöne kendi örtün sensin.

[576] "Sefer/yolculuk sekardan bir parçadır." Sekar: cehennem

Beyt

Ey dil er çend der-sefer-i ḫaṭarest

Kes ḫaṭarī sefer kucā yābed[577]

(14) Bāz ger āşiyān bīrūn perred

Ber şikārī ẓafer kucā yābed[578]

Ve an ki der baḥr ġavṭa mī-neḫored

Silk-i (15) dürr ü güher kucā yābed[579]

şemşīr-i ābdār ġılāfından çıḳmadın maʿrek-yi merdānda yüz ağartmaz (16) ve ḳalem beyāż varaḳda bāş üzre yormayınca naḳş-i zība-yı vücūda getürmez

Beyt

Her kes ki sefer kerd pesendīde şeved

Vez ʿayn-ı kemāl nūr-ı her dīde şeved

Pākīze-ter ez-āb **[89b]** ne bāşed hergiz her cā ki koned

Maḳām konedīde çāşnī-i şerāb infiṣālī tatmīn[580]

çāşni-i şerāb-ı infiṣāli ṭatmayan (2) leẕẕet-i zülāl-i viṣāli bilmez yüri var sefer eyle ki ***inne rabbeke lebi'l-mirṣād***[581] mūcibince her ser-i (3) rāhda ʿināyetüm saŋa ḳarīn-i ḥāl ***ve mā min dābbetin illā hüve āḫiẕün bināṣiyetihā***[582] muḳtezāsınca (4) himmetüm rehīn-i āmāl ola zīrā ki rişte-yi nāṣıyyetüŋ benüm elümde olmaġıla bu cānibe olan (5) ʿalāḳaŋ bürīde degüldür pes cān-ı bī-çāre ol sebebden mecālis-i ins ü maḥāżır -ı ḳaddesi (6) terk eyleyüp bu tengnā-yı ḳalbde diyār-ı ġurbete düşdi

---

577 Ey gönül, tehlike seferinden ne zamana kadar rivayet edersin, kişi tehlikeli bir seferi nasıl bulur?
578 Doğan eğer yuvadan dışarı uçarsa bir avın üzerinde (avcılıkta) nasıl zafer bulur.
579 Ve, denize dalmayan o (kişi) inci ve mücevher dizisini nasıl bulur.
580 Geziye çıkan herkes beğenir ve tamlık (eksiksizlik) kaynağından her gözün ışığı olur. Kazınıp makam yapılan her yer sudan asla daha temiz olmaz.
581 "Şüphesiz Rabbin, gözetlemededir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Fecr Sûresi 89/14. âyet)
582 "Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hûd Sûresi 11/56. âyet)

Mıṣrāʿ

Ḫoş mübārek seferī

(7) Çün tū-bā-hem seferī [583]

ammā kimdür ki ol ʿişveye ḫarīdār ve ol efsūna hevādār (8) olmaya

Meṣnevī

368[584]

بر عدمها کان ندارد چشم و گوش	Ber-ʿademhā kān ne-dāred çeşm u gūş
چون فسون خواند همی آید به جوش	Çun füsūn ḫˇāned hemī-āyed be-cūş

369[585]

از فسون او عدمها زود زود	(9) Ez-fusūn-i ū ʿademhā zūd zūd
خوش معلق میپرند سوی وجود	Ḫoş muʿallaḳ mīperend sūy-ī vücūd

370[586]

باز بر موجود افسونی چو خواند	Bāz ber-mevcūd (10) efsūnī çu ḫˇānd
زو دو اسبه اسپه در عدم موجود راند	Zūd u esbe espe der-ʿadem mevcūd rānd

bu şol efsūndur ki (11) gülüŋ ḳulaġına degmek ile ḫandān ve seng-i ḫāra işitmekle ʿaḳīk u mercān (12) olmışdur kürre-i ḫākden eyvān-ı eflāke ve ḥażīż-i ferşden evc-i ʿarşa varınca (13) ẕerrāt-ı cihāndan baʿiṣ-i ḥarekāt ü sükūn olan hemān ol efsūndur ve eger bu esrārı (14) bilmek murād idinürseŋ ṣıdḳ u ṣafā yüzinden ḳadem-i ḳudreti ***ve huve maʿküm eyne mā*** (15) ***küntüm***[587] kārḫānesine ḳomaḳ gerek tā ki esrār-ı İlāhī'ye maʿlūm ola

[583] Hoş kutlu bir sefer seninle birlikte bir sefer gibi(dir).
[584] Gözü kulağı olmayan yoklara, Allah efsun okuyunca, yani "ol" emrini verince onlar çû u hurûşa gelirler, var olurlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 750)
[585] Cenâb-ı Hakkın emrinden ademler çabuk çabuk varlık cihetine taalluk peyda ederler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 751)
[586] Keza Allah, mevcut olan şeye "yok ol" emrini verince mevcut yokluğa at sürer, yani mahvolur gider. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 751)
[587] "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hadîd Sûresi 57/4. âyet)

Meşnevī

371[588]

کین معیت با حق است و جبر نیست	(16) Kīn maʿiyyet bā-ḥaḳ est u cebr nīst
این تجلی بامهست و ابر نیست	İn tecellī-i bā mehest u ebr nīst

372[589]

ور بود این جبر جبر عامه نیست	Ve er büved (17) in cebr cebr-ī ʿame nīst
جبر آن اماره ی خود کامه نیست	Cebr-i ān emmāre-i ḫod-kāme nīst

ol ki Allāh ile āşinālıḳ **[90a]** (1) idüp ehl-i tevḥīd olmuş ola kendüyi fānī bilüp taṣarrufı Ḥażret-i Ḥaḳḳa ḥavāle (2) ider feemmā bu ṣūretde cebr olmaz belki māhuŋ māhiyyetini yaʿni Ḥaḳḳ'uŋ vaḥdāniyyetini (3) aŋlamış ve bilmiş olur cebr-i mezmūm oldur ki kişi kendüye vücūd virüp taṣarrufı kendüye (4) ḥavāle ider ve girü kendinüŋ iḫtiyar u iḳtidārına münkir ola kişinüŋ iḫtiyār u ḳudreti (5) bir niʿmetdir ki Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan fāyiż olur fe-emmā cebr-i memdūḥ şol ehl'ullāhuŋ (6) cebrīdür ki vücūd-ı imkāni[y]i vücūd-ı vācibiyye nisbet-i müstehlek bilürler yaʿni kendülere (7) aṣlen vücūd virmeyüp kendüleri menzile-i ʿademde ḳıyās iderler ol kimesne ki kendü vücūdını (8) müşāhede itmeye neden kendüyi muṣaddar-ı aḥvāli mülāḥaẓa ider ve fiʿlimde fāʿil-i muḫtārım (9) diyen kimesne daḫi henüz mübtedadur nesne ḥāṣıl idemez ḥālen vücūda gelmeyenlere ve müstakbelde (10) olacaḳlara nisbetle kendüyi fāʿil mülāḥaẓa ider bunı aŋa nisbet etmek olmaz ki (11) ṭayerān-ı zamānda maḥbūs oluna ol kimesne ḥabs-ı cihān ve ḳayd-ı zamāndan ḳurtulmış ise (12) ʿilm ü maʿrifet iḥāṭāsıyla māżi vü müstaḳbeli ḥāl eylemiş olur ol vakit (13) her ne ki vāḳiʿ olursa fāʿil-i muṭlaḳdan bilür

[588] Bu ma'iyyet-i İlâhiyyedir, cebr değildir. Bu kamerin tecellisidir, bulutun görünüşü değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 756)
[589] Bi'l-farz bu, cebir olsa da avamın ve hodkâm olan emmârenin cebri değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 757)

Meşnevī

373[590]

جبر را ایشان شناسند ای پسر	Cebrrā īşān şināsend ey püser
که خدا بگشادشان در دل بصر	(14) Ki Ḫudā bū-kşādşān der-dil baṣar

374[591]

غیب و آینده بر (پر) ایشان گشت فاش	Ġayb u āyende ber-īşān geşt fāş
ذ کر ماضی پیش ایشان گشت لاش	Zikr-i māżī (15) piş īşān geşt lāş

375[592]

اختیار و جبر ایشان دیگر است	İḫtiyār u cebr-i īşān dīger est
قطره ها اندر صدفها گوهر است	Ḳaṭrehā ender ṣadefhā (16) gevher est

yaġmur bulutda iken ḳaṭarāt-ı ābdur sāyir ṣulardan farḳ olınmaz fe-emmā (17) ṣadef içine düşdükde gevher-i girān-ı behā olur

Meşnevī

376[593]

هست بیرون قطره ی خرد و بزرگ	Hest bīrūn ḳaṭre-ī**[90B]** (1) ḫurd u büzürg
در صدف درهای خرد است و سترگ	Der ṣadef dürhā-yı ḫurdest u sütürk

[590] Oğul; cebrin hakikatini onlar bilirler ki Allah onların ….. basar-ı basiret açmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 757)
[591] Gâip olan da gelecek olan da onlara münkeşif olmuş, yad-i mazi onların nazarında lâ-şey kalmıştır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 757)
[592] O zevatın ihtiyarı da, cebri de başkadır. Nitekim damlalar sedefte inci olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 758)
[593] Hariçte büyük ve küçük damlalar vardır. o damlalar sedef içinde küçük ve büyük inci olurlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 758)

377[594]

طبع ناف آهو است آن قوم را	Tabʿ-i nāf-ī āhu est ān ḳavmrā
از برون خون و درونشان مشکها	(2) Ez-birūn ḫūn u derūnşān muşghā

ol ṭāyife-i maḳbūlenüŋ ṭabiʿatleri nāfe-i (3) āhu gibidür ʿurūḳdan ḳān ḥareket eyleyüp nāfeye vardıḳda nāfinüŋ ṭabʿ pāki ol ḫūn-ı (4) nā-pāki misk-i ezfer ider ve mīs-i bī-ʿamel kendü ṭabiʿati üzere olıcaḳ muḥteḳardur fe-emmā iksīre (5) ulaşduḳda ʿaynı zerdür

Meşnevī

378[595]

اختیار و جبر در تو بد خیال	İḫtiyār u cebr der-tū būd ḫayāl
چون در ایشان رفت شد نور جلا ل	Çun der-īşān reft şod (6) nūr-ı celāl

fī nefsi'l emr cebr u iḫtiyār ehl-i ẓāhire ḫayāl ile emr-i vehmīdür fe-emma ehl'ullāha (7) anuŋ ḫilāfıdur nite ki Ḥażret-i Mevlevī teşbīh ider

Meşnevī

379[596]

نان چو در سفره ست نان باشد جماد	Nan çu der-süfrest (8) nān bāşed cemād
در تن مردم شود او روح شاد	Der-ten-ī merdüm şeved ū rūḥ-i şād

380[597]

در دل سفره نگردد مستحیل	Der-dil-ī süfre ne-gerded mustaḥīl
مستحیلش جان کند از سلسبیل	Müstaḥīleş (9) cān küned ez-selsebīl

[594] O kavmde, yani ehlüllah hazeratında "nâfe-i misk/misk göbeği" tabiatı vardır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 759)
[595] İhtiyar ve cebir akibedeleri sende hayalden ibarettir; fakat onlarda, yani ehlüllâhta nur-i celale inkılap eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 760)
[596] Ekmek sofrada bulundukça cansızdır. Lakin insan cismine girince mesrur ve bir ruh halini alır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 760)
[597] Ekmek sofra ortasında ruha tahavvül etmez. onu lü'âb ve hazm ile tahvil eyleyen ruhtur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 760)

nāna kuvvet viren çünki cāndur ḳıyās eyle ki ḳuvvet-i cān ne mertebedür (10) cān cānāna vāṣıl olıcaḳ nice oldıġı maʿlūmdur

Meṣnevī

381[598]

قوت جان است این ای راست خوان	Ḳevvet-i cānest in ey (11) rāst-ḫˇān
تا چه باشد قوت آن جان جا ن	Tā çi bāşed ḳuvvet-ī ān cān-i cān

382[599]

گوشت پاره ی آدمی با عقل ازروزو جان	Goşt-pāre Ādemī ez-zūri ez-rūz u cān
می شکافد کوه را با بحر و کان	(12) Mī-şikāfed kūhrā bā-baḥr u kān

bir insānuŋ ʿuẓvī ḳuvveti ile bir ṭaġ pāre pāre olıcaḳ (13) cānān ḳuvveti ile engüşt-i Muḥammedī ayı şaḳḳ eylese baʿid degüldür keşf-i esrār itmekde (14) bundan anlara güftāre mecāl yoḳdur

Meṣnevī

383[600]

گر گشاید دل سر انبان راز	Ger küşāyed dil ser-ī enbān-ı rāz
جان به سوی عرش سازد ترك تاز	Cān be-sūy-ī (15) ʿārş sāzed türktāz

lācerem her ʿabduŋ kisbi Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uŋ kisb etmesi iledür ammā (16) edeb-i riʿāyet idenler ḫiṭābı kendü nefslerine nisbet iderler zīrā ki efʿāl ü ḫayr u şer (17) iḫtiyārdan ṭaşra degüldür maʿni-i iḫtiyār oldur ki faʿil fiʿlini kendüden göre vaḳtā ki **[91a]** (1) bu edeb riʿayet oluna Ḥażret-i Feyyāż-ı ʿālem ḫayr u ṣavāb ḳapusın feṭḥ ider (2) **İżāfet Kerden-i Ādem ʿAleyhi's-Selām An Zilletrā Bi-Ḫˇīşten Ki** ***Rabbenā***

[598] Ey doğru okuyup anlayan; bu hal, yani ekmeği ruha tahvil eylemek ruhun kuvvetidir. O halde rûhu'r-rûh olan insan-ı kamilin yahut hudâ-yı muktedirin kuvvet ve kudreti nasıl olmak lazım gelir? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 760)

[599] İnsanın bir tek kolu, candan ve ruhtan gelen kuvvetle dağı, denizi ve madeni yarıp delmekte. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 761)

[600] Eğer gönül, esrar dağarcığının ağzını açacak olursa ruh arşa doğru koşar ve yükselir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 761)

Zalemnā **Ve İżāfet** (3) **Kerden-i İblīs Ḫodrā Ki** ***Bi-Mā Aġveytenī***[601] (4) fi ʾl-i ʿabd ẓāhirde olmagıla görilüp maʿlūm olur fe-emma fiʿl'ullāh ẓāhiren görinür (5) degildür cümleden efʿāl-i Ḥaḳḳ'a isnād olınursa ʿabd-i ʿamel nāsezāda maḥalli ʿitāb olmak lazım (6) gelür ve hem mutiʿa cennet ve ʿāṣīye ʿāẕāb lāzım iken olmayup kelāmu'llāhı tekẕīb (7) ve cemī-i enbiyāyı inkār itmek görinür bu ḫūd olmaz neʿuẕübillāh min ẕalik niçeler vardur ki (8) ḳudret-i ḫālḳī maġlūb ḳudret-i ḫalḳı mülāḥaẓa idüp fermān-ı nefs-i şeyṭānı tercīḥ (9) iderler ***teʿālullāhu ʿan ẕalike ʿuluvven kebirā***[602] fe-emmā ẓāhir budur ki iʿmal-i ḫayr u şer bizüm (10) kesbimizden ẓāhir olur nite ki buyurur Meṯnevī

384[603]

خلق حق افعال ما را موجد است	Ḫalḳ ḥaḳ efʿāl-i mārā mūcid est
فعل ما آثار خلق ایزد است	(11) Fiʿl-i mā āṯār-i ḫalḳ-ī īzid est

bu taḳdīrce bizüm aṯār-ı fiʿlimiz ve kesbimiz anuŋ icādındandur (12) böyle degildür ki ḳavil kesbe vehm-i ḫalḳa ḳādir ola Ḥażret-i Ḥaḳ ḳuluŋ kesbine göre (13) ḫalḳ ider ʿabd kesbinden elbette mesʾūl olur kesb itmege kimesne ḳādir degildür (14) nite ki bir lafẓın maʿnāsına müteʿariż olan lafżından ġāfil ve lafẓ-ı ḥarfe iṭṭılāʿ (15) ḳaṣd iden **maʿnide cāhil olur**

Meṯnevī

385[604]

چون محیطی حرف و معنی نیست جان	Çun muḥīṭ-ī ḥarf u maʿnī nīst cān
چون بود جان خالق این هر دوآن	(16) Çun buved cān ḫāliḳ-ī īn herduvān

fe-emma Ḥażret-i Ḥaḳ her cānibi maʿmūr itmekde (17) ḳadir-i muṭlaḳdur belki cümle-i eşya-yı muḥīṭ-ı lā yeşġale şeʾnun ʿan şeʾnin üzre **[91b]** (1) fiʿli ufla āḫari māniʿ olmaz pes lāzımdur ki ḳabāyıḥ ʿāmal feżāyiḥ-i esʿālüŋ ṣudūr (2) u ẓuhurı Ḥażreti Ḥaḳḳ'a

---

[601] Adem (a.s.)'ın *"Rabbenâ Zalemnâ"* Günâhını NefsineYüklemesi, Şeytanın ise *"Bi-Mâ Ağveytenî"* Diyerek Günâhını Allah'a Yüklemesi

[602] "Allah, her türlü eksiklikten uzaktır, yücedir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/43. âyet)

[603] Bizim fi'limizi vucuda getiren Allahtır. Bizim fi'limiz Hakk'ın halkı reseridir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 763)

[604] Madem ki ruh; hem harfi hem manayı ihata edemiyor, bu ikisinin birden nasıl hâlikı olabilir? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 765)

nisbet olunmaya nite ki şeyṭān günāhı kendüye nisbet eyleyüp (3) ***Bimā aġveyeteni***[605] didi ve Ḥażret-i Ādem ʿaleyhisselām kesb ü iḫtiyār ṣūretlerin mülāḥaẓa (4) İdüp cürmi kendüye isnād itmekle ***rabbenā ẓulmenā enfüsenā***[606] dimekle siz ve irtāc-ı ışṭıfā (5) ve layık-ı taḫt-ı ışṭıfā oldı bā-vücūd ki Ḥażret-i Ādem Ḥaḳḳ'ıŋ icād-ı taṣṣarrufını bilürdi (6) fe-emmā edeb-i riʿāyet itmekle ol ḥālet kendüye sebeb maġfiret oldı baʿżı aḫbār (7) ve āṯarda vāriddür ki Ḥaẕreti Ādem ʿaleyhisselām günāhına iʿtirāf etdügünden soŋra (8) Ḥaẕreti Ḥaḳ celle ẕekerehū Ādem'e ḫiṭāb idüp ey güzide-i ḫażret ve ey mazhar-ı kemā ḳudret (9) günah ve maʿṣiyetin Ḫālıḳı ẕillet-i pākim iken makamı-ı ʿitiẕārda niçün umūrı benüm ḳażā vü irādetime (10) ḥavāle eyleyüb ʿöẕür eylemedüŋ Ḥażreti Ādem hezār-ı ʿacz u inkisār ile cevāb virdige cenāb-ı (11) ḳudret ve kemal-i ʿaẓametüŋden ḫavf itmekle edeb-i riʿāyet eyledüm pes ḫiṭāb-ı ʿizzet yetişdigim (12) Ben dāḫı seni anuŋ içün ḫıfẓ-ı emānetimde kenef-i ḫimāyetimde ḳalub ʿafv eyledüm

Meṯnevī

386[607]

هر که آرد حرمت او حرمت بیند	(13) Her-ki āred ḥurmet ū ḥurmet bined
هر که آرد قند لوزینه خورد	Her-ki āred ḳand levzīne ḫured

ennāsü mecziyyūn (14) bi-ʿamālihim mucibi ile herkese cezası ʿiṭā olınur ***ve'ṭ-ṭayibāti li't-ṭayyibīne***[608] (15) hükmi ile pākilige pāklik yʿani eyülük idene eyülük lazım olur sābıḳda taḥrīr olınmış idi (16) efʿāl-i iḫtiyāridür biṭṭarīḳ'il kesb ʿabdike medḫali vardur aŋa bināen Ḥażreti Mevlevī ḳuddise (17) sirrihū ol maʿnaī taḥḳīḳ idüp bu vecḫile miṯāl irād ider

[605] "Beni azdırmana karşılık olarak." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hicr Sûresi 15/39 ve A'râf Sûresi 7/16. âyet)
[606] ""Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: A'râf Sûresi 7/23. âyet)
[607] Hürmet getiren hürmet bulur, şeker getiren de badem helvası yer. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 767)
[608] "Temiz kadınlar temiz erkeklere." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Nûr Sûresi 24/26. âyet)

Meşnevī

387[609]

يك مثال ای دل پی فرقی بیار	[92a] (1) Yek miṡāl ey dil pey-ī farḳī bi-yār
تا بدانی جبر را از اختیار	Tā bi-dānī cebrrā ez-iḫtiyār

388[610]

دست کان لرزان بود از ارتعاش	Dest k'ān lerzān (2) büved ez-irtiʿāş
و آن که دستی را تو لرزانی ز جاش	V'an-ki destirā tū lerzānī zi-cāş

389[611]

هر دو جنبش آفریده ی حق شناس	Her-du cunbiş āferīde ḥaḳ şinās
ليك نتوان كرد اين با آن قياس	(3) Līk ne-tvān kerd īn bā ān ḳıyās

balġamdan mürteʿiş olanuŋ eli bī-iḫtiyār lerze ider (4) ve biri daḫı kendü iḫtiyārı ile ditredür bu muḳarrerdür ki biri ıżṭırārī ve birisi iḫtiyārīdür (5) iḫtiyārī ıżṭırāra ḳıyās olunmadığı ẓāhirdür iḫtiyār ile eli ditretmekde nedāmet ve (6) pişmānlıḳ vardır fe-emmā irtiʿāş ki emr-i ıżṭırārīdür ol fiʿlinde maʿẕūrdur faʿiline (7) nedāmet gelmez zirā ki fiʿl-i iḫtiyārīde ṣāḥibinüŋ ḳudreti var ve ıżṭırārī anuŋ ḫilāfıdır (8) bu mübāḥeṣe mütekemmiller ḳavli üzre ḳavānīn-i ʿaḳl-ı mübtenīdir erbāb-ı ḳalb ve aṣḥāb-ı ʿaşḳuŋ (9) kār-ı ʿaḳla çendān-ı iltifātları yoḳdur nite ki buyurur

Meşnevī

390[612]

بحث عقلی گر در و مرجان بود	Baḥṣ-i ʿaḳlī ger dür u mercān büved
آن دگر باشد که بحث جان بود	(10) Ān diger bāşed ki baḥṣ-ī cān büved

609 Ey gönül; aradaki farkı anlamak için bir misal getir de cebr ile ihtiyarı bilesin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 769)
610 Bir el, malül ve mürte'iş olduğundan titrer, yine bir el ki onu sen oynatıyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 769)
611 Her iki oynamayı ve titremeyin Allah'ın mahlûku bil. Fakat bunu ona kıyas etmek imkanı yoktur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 769)
612 Akla mensup olan, yani aklın anlayabileceği deredece bulunan bahs, inci ve mercan gibi de kıymetli olsa cana müteallik olan bahs yine başkadır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 771)

391[613]

بحث جان اندر مقامی دیگر است	Baḥṣ-i cān ender-maḳāmī dīger est
باده ی جان را قوامی دیگر است	Bāde-ī cānrā ḳivāmī dīger est

(11) ḥaḳīḳat-i ḫāl baḥṣ-i ʿaḳl dürr-i meknūn daḫī olacaḳ olursa cān baḥṣi mertebesine (12) yetişmez cān badesinüŋ özge keyfiyyeti vardur baḥṣ-i ʿaḳlı da ʿÖmer ve Ebu'l-Ḥakem ile hemrāz (13) ve muḳteżayāt-ı ʿukūlda enbāz idi yaʿnī İslāmından evvel Ebu Cehil ile şerīk idin (14) fe- emmā

Meşnevī

392[614]

چون عمر از عقل آمد سوی جان	Çun ʿÖmer ez-ʿaḳl āmed sūy-i cān
بو الحکم و جهل شد ازبحث آ ن	Bu'l-Ḥakem Cehl şod der baḥṣ-i ān

393[615]

سوی حس او سوی عقل او کامل است	(15)Sūy-i ḥiss ū sūy-i ʿaḳl u kāmilest
گر چه خود نسبت به جان او جاهل است	Gerçi ḫod nisbet be-cān ū cāhilest

394[616]

بحث عقل و حس اثر دان یا سبب	(16) Baḥṣ-i ʿaḳl u ḥiss eṣer dān yā sebeb
بحث جانی یا عجب یا بو العجب	Baḥṣ-i cān-ı yā ʿaceb yā bu'l-ʿaceb

Ebu Cehil ẓāhir (17) Ḥālde ve ḥiss ü idrākde kāmil idi fe-emmā cāna nisbetle cāhil idi baḥṣ-i ʿaḳl **[92b]**(1) Āṣardan müʾeṣṣiri istidlāl itmekdür veyāḫūd müsebbibden sebeb

613 Can bahsi, yani ruha müteallik bahis başka bir makamdadır. o makam ise aklın fevkındadır. can şarabın kıvamı ve çeşnisi başkadır. onu akl ve his dimağı idrak edemez. (Tâh irü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 771)

614 Ömer, akıldan ruh tarafına intikal edince "Ebu'l-Hikem" o bahiste "Ebû Cehl" oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 771)

615 His ve akıl tarafında, yani o gibi bahislerde Ebû Cehil kamil idi. Lakin cana nisbet edilince rûhî bahislere gelince cahil kaldı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 772)

616 Akl ve hissin ereceği bahsi ya eser yahur sebep bil. can bahisleri ise fevka'l-'âde teaccübe şayandır ki onu akıl ve his halledemez. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 772)

intiḳāl veyāḫūd (2) Melzūmdan vücūd lāzıma yol iletmekdür ol ḥāl münḳalibdür fe-emmā baḥṣ-i cān maḥalli (3) taʿaccubdur

Meşnevī

395[617]

ضوء جان آمد نماند ای مستضی	Ḍavʾ-i cān āmed ne-mānd ey müstaḍī
لازم و ملزوم و نافی مقتضی	Lāzım u melzūm u nāfī muḳtaḍī

396[618]

ز آن که بینایی که نورش بازغ است	(4) Z'ān-ki bī-nāti ki nūreş bāziġ est
از دلیل چون عصا بس فارغ است	Ez-delīl çün ʿasā bes fāriġ est

żūʾi (5) cān müyesser olduḳda lāzım ve melzūm mużmaḥil olur cān gözi açuḳ olıcaḳ (6) bir nūrāniyet ve bir ḥālet ṭulūʿ ider ki ḥālet-i ʿaṣādan fāriġ olur zīrā āʿṣāya (7) Gözsüz olanlar muḥtācdur tefsīr ***ve hüve meʿaküm eynemā küntüm***[619] çün ḥażret-i (8) hüviyyetüŋ cemīʿ-i meẓāhirde maʿiyeti vardur māhiyyet-i muṭlaḳanuŋ māhiyyet-i mücerrede de (9) vücūdı gibi lā-cerem hüviyyetüŋ eşyāda ***sezyân*** vāḥidüŋ ʿadādıŋ ***sezyân*** gibidür nite ki (10) hiçbir ʿaded yoḳdur ki anuŋ vāḥidi olmaya ve eger ḥaḳīḳat ile naẓar olunursa (11) cümle ʿidāduŋ ẓuhūr ve ve merātibi vāḥidiledür ʿidāduŋ iŋtilāfātı mükerrer-i iżāfātdan (12) nāşidür ol ŋod emr-i ʿitibāridendür meẕkūr olan ʿidād gibi hiçbir mevcūd yoḳdur ki (13) sırr -ı hüviyyetden biri ola veyāḫūd ansuz libās-ı şuhūdı geymege ḳādir ola ammā anuŋ (14) dīdārını her göz müşāhede idemez

Beyt

Heme ʿālem perest ez-īn dildār

Leyse fi'(15)d-dāri ġayrihi diyār

Nīst pūşīde āfitāb-ı raŋş

Dīde-i cūy derŋor-ı dīdār

---

[617] Ey ziya telep eden, yani hakikati öğrenmek isteyen! Ruhun ziyası zuhur etti. Artık lazimiyyet, melzumiyyet ve nâfî muktezi gibi şeyler kalmadı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 773)

[618] Çünkü gözünün nuru parlayan kimse, kılavuzdan ve değnekçiden müstağnîdir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 773)

[619] "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hadîd Sûresi 57/4. âyet)

(16) Ez-ḫodī-i ḫodet kenāre-gīr

Tā be-bīnī nigār ḫod be-kinār

Çūn tū ez-ḫˇīşten fenā keştī

(17) Geşt-i ʿālem ber ez-tecellī-i yār[620]

vaḳtā ki ol ḥaḳīḳat gözini ḥāṣıl idesüz varlıḳ iḫtilāfātı **[93a]** (1) mürtefiʿ olur her neye teveccüh iderseŋ anuŋ sırrı ẓāhirde görinür ol vaḳit ***ve hüve*** (2) ***meʿaküm eynemā küntüm***[621] haberi ẓuhūr ider ***ve naḥnu ʿaḳrabe ileyküm minküm***[622] esrārına iṭṭilāġ (3) lāzım olur ve şol esrāruŋ ḥaḳīḳati müşāhede olınur ki bir üstād kārḫānesinde (4) ẓilli ḫayāl peydā idüp bu ḳadar ṣüver-i muḥtelife ve eşkāl-i mütenevviʿaʾi ve ḥarekāt u sükenāt (5) ve aḥkām-ı taṣarrufātını gösterir fe-emmā o -den üstād perde ardında gizlü olur pertev (6) cānı olān ḥareket kimden oldıġun bilür nite ki Ḥażreti Mevlevī buyurur

Meşnevī

397[623]

کر به خواب آییم مستان ویم	(7) Ger be-ḫˇāb āyīm mestān-ī vem
ور به بیداری به دستان ویم	V'er be-bīdarī be-destān-ī vem

398[624]

کر بکویم ابر پر زرق و یم	Ger be-gūyem ebr-i pür-rizḳi vem
ور بخندیم آن زمان برق ویم	(8) Ve er bi-ḫandīm ān zemān berḳ-i vem

[620] Bu sevgiliye bütün âlem tapan(dır) …Parlamanın Güneşi (parlayan Güneş) örtülü değildir. Yüzün güneşinde bir göz ara. Put gibi güzel (sevgiliyi) kucağında görünceye dek sen kendi başına buyrukluğundan uzaklaş. Sen nasıl kendinden geçtiysen, âlemin oluşu (da) sevgilinin görünmesinden dolayıdır (görünmek istemesi sebebiyledir).

[621] "Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Hadîd Sûresi 57/4. âyet)

[622] "Biz ise ona sizden daha yakınız." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Vâkı'a Sûresi 56/85. âyet)

[623] Uyursak onun mestleriyiz, uyanık bulunursak yine onun yed-i tasarrufundayız. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 776)

[624] Ağlarsak onun rızık bulutu, gülersek yine onun parlayan şimşeği oluruz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 776)

399[625]

ور به خشم و جنگ عکس قهر اوست	Ve er be-ḫişm u ceng ʿaḳs-i ḳahr-i hūst
ور به صلح و عدل عکس مهر اوست	Ve er be-ṣulḥ (9) u ʿadl-i ʿaḳs-i mihr-i ūst

400[626]

ما که ایم اندر جهان پیچ پیچ	Mā kiyīm ender-cihān-ı pīç pīç
چون الف او خود ندارد هیچ	Çun elif ū ḫod nedāred hīç

(10) muḥaṣṣıl kelām netice-i cehl ü ʿilm ḥālrt-i ḫāb ve bīdār-ı mūcib ḫande ve girye (11) cümlesi Ḥażreti Ḥaḳḳ'uŋ taṣarrufı ile ruḥınuŋ ve cidāl ü ṣulh u muhabbet (12) u ʿadāvet ü nekbet ü saʿdeti anuŋ emrinden ve ʿilminden ḫāric degildür (13) **Su'āl Kerden-i Resūl-i Ḳayṣer-i Ez ʿ Ömer Rażiyallāhu ʿanh Ez Sebeb-i İbtilā-yı Ervāḥhā Bā in Āb u Gili**[627] (14) resūl-i ḳayser-i rūm ḥaḳāyıḳ-ı sırr-ı mektūmdan bu ḳadar kelimāt-ı ṭayyibe isrimāʿ etdükde ceẕbe-i (15) ʿaşḳ-ı ilāhī şöyle ġalebe eyledige

Meṣnevī

401[628]

محو شد پیشش سوأل و هم جواب	Māḥv şud pīşeş süʾāl ūu hem cevāb
گشت فارغ از خطا و از صواب	(16)Geşt fāriġ ez-ḫaṭā u ez-ṣavāb

baʿżı esrāra vāḳıf olmaġıla füruʿdan geçüp (17) Aşıldan ḫaberdār oldı egerçe bu ṣūretde daḫī suāle maḥāl ḳalmamış idi fe-emmā **[93b]** (1) Neye derūndan bir ḥāletle cūş idüp nite ki rindān-ı bāde-nūş bu ḥāletüŋ (2) Esrārını keşf içün dirler ***elā feskını hamran ve kul inneha hamrın***[629] yaʿni ey sāḳī-i āfitāb (3) Rūy-ı vaḳtā ki şarāb-ı meşk buy-ı iʿṭā idesün bu şarābdur deyü ḫaber vir zirā ki her (4) ʿużvuŋ andan ġıdāsı vardur

[625] Gazaba gelip harbe kalkışmamamız, kahr-ı İlâhînin aksi eseridir. Sulha ve özre meyletmemiz de yine onun rahmet ve muhabbetinin aksidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 776)
[626] Bu karışık dünyada biz kim oluyoruz? cenab-ı Hak elif gibi her şeyden münezzehtir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 776)
[627] Rum Kayserinin Elçisinin Hazret-i Ömer (r.a.)'dan Ruhların Şu, Çamur ve Sudan Oluşan Cisimlere Düşkünlünün Sebebini Sorması
[628] Onun nezdinde sual de cevap da mahvoldu. hatadan ve sevaptan ferâgat gösterdi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 778)
[629] "Doğrusu, beni şarap ile sula ve o bir şaraptır de."

göz görmesinden ve meşām-ı revāyiḥ-i ṭayyibesinden ve ḳulaḳ (5) istimāʿından ve meẕāḳ çāşnisinden ẕevḳ u leẕẕet ḥāṣıl ider pes lāzımdur ki ḳulaḳ (6) Daḫı anuŋ nāmını istimāʿ itmekle sūd-mend ola pes ol ecilden tekrār suāl idüp

(7) **Meşnevī**

402[630]

گفت یا عمر چه حکمت بود و سر	Goft yā ʿÖmer çi ḥikmet būd u sir
جنس آن صافی در این جای کدر	Cins ān ṣāfī der-īn cāy-i kedir

403[631]

آب صافی در گلی پنهان شده	(8) Āb-i ṣāfī der-gilī pinhān şode
جان صافی بسته ی ابدان شده	Cān-i ṣāfī beste-ī ebdān şode

yaʿni bu vaḥşet (9) ābād-ı eşbāḥa ervāḥ-ı laṭīfüŋ ibtilāsından fāʾidendir

Meşnevī

404[632]

گفت تو بحثی شگرفی می کنی	(10) Goft tū baḥş-ī şigerfī mī-künī
معنیی را بند حرفی می کنی	Maʿni-ī rā bend-i ḥarfī mī-künī

ḫafī olmaya ki rūh-ı latīf (11) Çeşm-i keşīf ḳaydında maḥbūs olduġı envāʿi fevāidi müştemildür nite ki maʿna-i ḥarf (12) Ve lafıẓda muḳayyed eylemek fāʾideden ḫāli degildür rūḥ daḫī ḳafes-i tende anı çün (13) Maḥbūsdur ki bu ḳadar evlād ve ensāb-ıʿālem ecsāmda ẓuhūr etse gerek idi

[630] Elçi dedi ki: Ya Ömer! hikmet ve sır ne idi ki o safi olan ruh bu bulanık yerde yani cesette mahbus kaldı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 778)
[631] Saf bir su, bir çamur içine gizlenmiş, saf bir ruh da bedenlere bağlanıp kalmış. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 779)
[632] Hazret-i Ömer buyurdu ki: Sen derin bir bahse girişmek, mesela bir manayı bir k elime ile zapt ve kaydetmek istiyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 779)

(14) **Meşnevī**

405[633]

صد هزاران فایده ست و هر یکی	Ṣad hezārān fāidest u her-yekī
صد هزاران پیش آن یك اندکی	Ṣad hezārān pīş-i ān yek endekī

406[634]

آن دم نطقت که جزو جزوهاست	(15) İn dem-ī nuṭḳat ki cüzʾ-ī cüz'hāst
فایده شد کل کل خالی چراست	Fāyide şod küll-i kül ḫālī çirāst

407[635]

تو که جزوی کار تو با فایده ست	Tū ki cüzʾī (16) kār-i tū bā-fāidest
پس چرا در طعن کل آری تو دست	Pes çirā der-taʿn-ı gil ārī tū dest

ḳayd lafẓıyla muḳayyed olan (17) maʿnada bu ḳadar fāyide olıcaḳ ne iḥtimāldür ki ervāḥı eşbāḥa ilḳādan bir külli fāʾide **[94a]** (1) muḥtemel olmayaʿ ale'l-ḥuşūş ki nuṭḳ-ı Ādemī cüzüŋ cüzīdür küllüŋ küllī ki ervāḥuŋ (2) eşbāḥa ictimāʿidür lāzımdür ki anuŋ fāidesi daḫī küll ola nite ki ehl-i Mekke'den (3) Bir ṭāife gelüp Ḥażret-i Risālet ʿaleyhisselāma Aṣḥāb-ı Kehf'den ve İskender-i Zü'l-Ḳarneyn'den (4) ve rūḥuŋ ḥaḳīḳatinden suāl eylediler rūḥ ḥaḳḳında ḫiṭāb-ı ʿizzet ye[ti]şdi ki (5) ***yes'elūneke ʿani'r-rūḥī ḳuli'r-rūḥu min emri rabbī***[636] müfessirler ḳavli özde ḥaḳīḳat (6) Rūḥuŋ beyānında ibhām vardur anuŋ ʿilmi ʿilm-i İlāhi'ye mevḳūfdur lā-cerem Ḥażret-i (7) Mevlevī ḳuddise sirrihū daḫı ḳalbe rūḥuŋ taʿalluki ḥikmetini beyān itmekte Ḥażret-i Risāleten (8) ittibāʿan ibhām üzere ẕikr eyleyüp fāidesin iṣbāt itmekle iktifā eylemişdür ol (9) Sebebden denilmişdür

633 Mananın kelama ve ruhun cesede tealluk etmesinde yüz bin faide vardır ki, yüz bin adedi, o yüz bin faidenin her biri karşısında azıcık kalır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 781)

634 Sana şu sözleri telaffuz ettiren nefesin cüz'lerin cüz'üdür. öyle iken külli faideyi muciptir. o halde küll-i külün yani ruhun bedene teallukunun faydadan hâlî olması nasıl mümkündür. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 782)

635 Sen bir cüz' bulunduğun halde senin için faydadan hâlî değildir. O helde küllün bulunan çamurun ta'nına neden dil uzatıyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 782)

636 "Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/85. âyet)

Çun nebī nīstī ummet bāş	چون نبی نیستی امت باش
Çun āh sulṭān-n'ī reʿiyyet bāş	چون آه سلطان نه ای رعیت باش

(10) ḫuṣūsan meẕkūr olan āyet-i kerīmeden soŋra taʿ ḳīben ḫiṭāb-ı ʿizzet olmışdur ki (11) ***Ve mā ūtītüm mine'l-ʿilmi illā ḳalīlen***[637] lā-cerem bize daḫı lāzım oldu ki rūḥuŋ ḳalbe (12) taʿalluḳunuŋ fevāyidinde kelāmı iḫtiṣār ideyüz icmālen aḥvāl budur ki rūḥ-i pāküŋ (13) bu tīre-i ḫāke taʿallüḳınuŋ faydası budur ki vaḳtā ki toḫum-ı rūḥāniyyeti ***nefaḫtü fīhi***(14) ***min rūḥī***[638] ile zemīn-i cisme ekdiler āb-ı ʿinayet ü āfitāb-ı şeriʿat ile aŋa perveriş (15) virdiler tā ki ṣemerāt-ı ḳurb u maʿrifet ḥāṣıl ola andan ol ḳadar fevāyid (y-h) ẓuhūr (16) eyledi ki efrād-ı āferīdeden bir ferdüŋ ʿaḳlı yetişmez illā bu miḳdār ki buyurmışdur (17) ***aʿdedtü li-ʿibādiye's-sāliḥīne mā lā-ʿaynun raet ve lā-üẕünun semiʿat ve lā-ḫaṭara ʿalā***[94b] (1) ***ḳalbi beşerin***[639] lā-ceremdür ki perveriş ile ṣemerāt-ı maʿrifet inkār olunmaya nite ki (2) zemīn-i dünyāda āb ü hevā vü āfitāb-ı terbiyesi ile envāʿ-i ṣemerāt ü ḥubūbātda ḥāṣıl (3) olur ve ḥaḳīḳat-i dünyāya daḫı ol istiʿdādı virmişlerdür ki ***ed-dünyā mezraʿatü'l-***(4) ***āḫirati***[640] mūcibince ʿāmāl-i ṣāliḥa ʿilm u ʿamel ile anda perv[er]de olmuş ise ol (5) sebeble ṣemerāt-ı envāʿ-i naʿīm-i cennāt ve müşāhede-i dīdār-ı Ḥażret-i Refīʿü'd-derecāt (6) müyesser olur pes zemīn-i ḳalb-i Ādemī ki mecmūʿan cemiʿ-i ʿavālimdür eger toḫum-ı rūḥāniyyeti (7) perveriş ve ıṣlāḥ olursa ṣemere-i maʿrifet ḥāṣıl olur ***[ve]***[641] ***mā ḫalaḳtü'l-cinne***(8) ***ve'l-inse illā li-yaʿbudūni***[642] ey li-yaʿrifūni kelāmı bu maʿnī-i muḳarrer ve bu daʿvī-i müṣebbitdür (9) bu kelāmātın taḥḳīḳi budur ki rūḥ-i pāk ʿālem-i ervāḥda iken civār-ı ḳurb-ı İlāhī'de (10) ol ʿāleme münāsib maʿrifeti ve ẕevḳi ve irāyedi mükāleme ve mükāşefe ve müşahede (11) saʿādetiyle behredār idi fe-emmā ol maḳāmātuŋ ikmāli ve ol istiʿdādun (12) itmāmı ʿālem-i ecsāma taʿallüḳ idüp perveriş bulmaġıla olsa gerek idi (13) ve ol

637 "Size pek az ilim verilmiştir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: İsrâ' Sûresi 17/85. âyet)
638 "içine ruhumdan üflediğim zaman." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Sâd Sûresi 38/72 ve Hicr Sûresi 15/29. âyet)
639 "Ben salih kullarım için; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin hatırına gelmediği (nimetler) hazırladım." (Hadîs)
640 "Dünya âhiretin tarlasıdır." (Hadîs)
641 Bu kelime/harf (ve) metinde yoktur.
642 "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Zâriyât Sûresi 51/56. âyet)

insüŋ kemāl-i leẕẕātını şedāyidi ġurbet ve muḳāsat firḳatinden soŋra eğilse (14) gerek idi vālāt-ı müdrikāt ki vāṣıṭa-i idrāk-i cüz'iyyātdur bu ʿālemde (15) ḥāṣıl olacaḳ-idi ol ecilden rūḥī ḳālb ʿālemine gönderdiler tā ki

Mısrāʿ

(16) Ez-ʿilm be-ʿayn āmed ü ez-gūş be-āgūş[643]

benī Ādem sāyir mevcūdātdan bu maʿrifet ile mümtazdır (17) çün maʿlūm oldu ki hiçbir toḫumuŋ perverişi şerayiṭ-i esbāb müyesser degildür **[95a]** (1) toḫumuŋ ġāyet eşrefī ki toḫum-ı rūḥāniyetdür anuŋ ṣemeresi kemāl-i maʿrifetdür ***küntü kenzen*** (2) ***maḫfiyyen fe-ecibtü en uʿrafe***[644] ḥükmi ile cümle āferinīşden maḳṣūd ẕikr olunan ṣemeredür dünyā(3) vü āḫiret ü duzaḫ u cennet ü derecāt u derekāt ü āsmān u zemīn ü sāir kevākib ve enbiya (4) vü rüsül u hādiyān-ı sübül cümlesi bu toḫumuŋ perverişinden derkār olmuşlardur ve bī-taʿahhüd (5) hiçbir toḫum yemiş vermedügi gibi bir ṣāḥib-i velāyetüŋ taṣarrufı olmadın toḫum-ı rūḥāniyyetden (6) ṣemere ḫāṣıl olmaz niteki sirke-i bī-şeker dāfiʿ-i ṣafer o ḳuvvet-i ciger degildür bināen ʿalā ẕālik (7) Ḥażret-i Mevlevī buyurur

Meṣnevī

409[645]

سرکه را گر راه باید در جگر	Sirkerā ger rāh bāyed der-ciger
گو برو سرکنگبین شودرجکر	Gū bi-şū serkengebīn ū ez-şeker

(8) yalŋız sirke ile olıcaḳ cigere küllī żarar ider anuŋ żararın şeker ile ḫalṭ itmekle defʿ olınur (9) zīrā ki ol sirkengibin aḫlāṭı pāk ider andan ʿillet mütevellid olmaz niteki bir cahil (10) ʿālim ṣoḥbetine varmaġıla ehliyyet kesb ider cümle-i maʿānīnüŋ ṭaṣrīḥī ebyātdan (11) müstefād olmamaġın basṭ-iʿözr itmekle buyurur

[643] İlmden göze geldi ve kulaktan kucağa. (İlimden göze ve kulaktan kucağa geldi.)
[644] "Ben gizli bir hazineydim. Bilinmeyi sevdirdim (istedim). (Hadîs)
[645] Sirkenin ciğere kadar yol bulması lazımsa, yani tabiatta şikayet ekşiliğine meyl ziyade ise, bari o sirkeye söyle de ükür şekeriyle karışsın ve sirkengebin şurubu olsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 784)

Meşnevī

410[646]

معنی اندر شعر جز با خبط نیست	Maʿnī ender-şiʿr cuz bā ḫabt nīst
چون ملاسنگست و اندر ضبط نیست	(12) Çun melāsnigest ender żabṭ nīst

yaʿni şiʿiriyle olan kelimātuŋ ḫabṭ-ü ḫaṭāsı (13) çoḳ olur şol ṣapandan çıḳan ṭaş gibi ḳābil-i żabṭ degildür ʿitiẕārdan ġayrı çāre (14) yoḳdur lākin işābet-i maḳṣūda mürşid-i kāmil ve merd-i fāżıl-ı ehl-i taṣavvūf kimesne gerekdür (15) anuŋçün bu ḥadīṯ-i şerīfi bu maḥalde īrād eylediler derbeyān (16) ***men erāde en yeclise maʿallāhi fe'l-yeclis maʿa ehli't-taṣavvūfi***[647] cülūsdan murād maḳām-ı ḳurb-i kabuldür (17) resūl-i ḳayṣer vaḳtā ki şeref-i ṣoḫbetden şerāb-ı ḥaḳāyiḳī nūş eyledi lāzıme-i risāleti ferāmūş eyledi

[95b] (1) **Meşnevī**

411[648]

واله اندر قدرت الله شد	Vālih ender-ḳudret-ī Allāh şod
آن رسول اینجا رسید و شاه شد	Ān resūl āncā resīd ū şāh şod

(2) güyā ki sīl deryāya irişmekle baḥr-i zāḫir ve ḳaṭre-i ṣadefe ulaşmaġıla lālī ve cevahir (3) oldı mūm ve hīzem-i ṣoḥbet nāzıyla maḥż-ı envār ve seng-i sürmeʾ-i dīde-i aḥrārda sermāye-i (4) müşāhede-i dīdār oldı

Meşnevī

412[649]

چون تعلق یافت نان باجا نور	Çun teʿalluḳ yāft nān bā cā nūr
نان مرده زنده گشت و با خبر	Nān-i mürde zinde (5) geşt u bā-ḫaber

[646] Şiirde mana hatadan hâlî değildir. İsabeti atanın elinde olmayan sapantaşı gibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 784)
[647] "Kim Allah ile oturmak isterse tasavvuf ehli ile otursun."
[648] Allah'ın kudretinde valih ve hayran kaldı. o elçi buraya gelince şahlığa yükseldi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 786)
[649] Ekmek, Adem aleyhisselama tealluk peyda edince, yani onun tarafından yenilince cansızken canlı ve haberdar oldu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 786)

413[650]

ای خنك آن مرد کو خود رسته شد	Ey ḫunük ān-kes merd ez-ḫod rest şod
در وجود زنده ای پیوسته شد	Der vucūd-ı zindeī peyveste şod

414[651]

وای آن زنده که با مرده نشست	(6) Vāy ān zinde ki bā-mürde niş-est
مرده گشت و زندگی از وی بجست	Mürde geşt u zindegī ez-vey bi-cest

pes maʿlūm (7) oldı ki saʿādeti ebedī ve devlet-i sermedī kişi kendüden geçüp envāʿ-ı kemālātıyla (8) mevṣūf bir ulu kimesne ile iḫtilāṭ eylemekdür eger ḫālen ʿahd-i enbiyā münḳażī oldı ise (9) ve dest-i temennī anlaruŋ dāmen-i iḳbāl ve efżālinden bürīde ise ḥablü'l-metīn olan (10) kelām-ı evliyā ki kelām-ı İlāhī'den ʿibāretdür anı sened edinmek gerek ki ol mübeyyin-i aḥvāl-i (11) enbiyā ve muḳarrer-i esrār-ı aṣfiyādur ve eger saʿadet-i şeref-i mülāḳāt-ı şāh-ı Şecāʿa'd-dīn-i Kirmānī (12) ve Sulṭān Beyāzıd-i Bisṭāmī müyesser olmadı ise zamāne evliyāsından maḥrūm olmaḳ olmaz (13) şöyle ki bunlardan biri ile müṣāḥebet mümkün olmaz ise ervāḥ-ı enbiyā vü evliyā (14) ü eṣfiyāya müteveccih olup rūḥaniyyetinden istimdād itmek gerek tā ki cān pür iştiyāḳuŋ (15) anlaruŋ feyż-i envārından rūşen ve bustān-ı revānuŋ ol ervāḥuŋ ezhār-ı fazlından (16) gülşen ola vaḳtā ki teveccüh āyinesini naẓaruna muḳābil idesün ol ervāḥı mukaddese (17) āyine erdından rūḥuŋ ṭūṭīsine ten ḳafesinden ḫalāṣ olmaḳ ṭarīḳini telḳīn **[96a]** (1) ider ve cān-ı bimāra şifā ḳanūnunca ve iştihā ṭılsımınuŋ feṭḥi bendini ve anuŋ (2) esbāb u ʿalāmātını taʿlīm eyleyüp der

Meşnevī

415[652]

ما به دین رستیم زین ننگین قفس	Mā be-dīn restīm z'īn nengin ḳafes
جز که این ره نیست چاره ی این قفس	(3) Cüz-ki in reh nīst çārêeīn ḳafes

[650] Kendinden kurtulup da bir zindenin vücuduna ittisal peyda eden kimse için ne mutlu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 787)
[651] Ölü ile oturan dirinin de vay haline ki, kendisinden dirilik zâil olur ve ölülerin hali galebe çalar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 788)

[652] Biz, bu kadar kafesten ancak bu vasıta ile kurtulduk. O kafesten halas olmak için bu yoldan, yani tevhit tarikatından başka çare yok. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 791)

416[653]

خویش را رنجور سازای زار زار	Ḫˇişrā rencūr sāzī zār zār
تا ترا بیرون کنند از اشتهار	(4) Tā tū rā bīrūn künend ez-iştihār

417[654]

که اشتهار خلق بند محکم است	K’iştihār-ī ḫalḳ bend-ī muḥkemest
در ره این بند آهن کی کم است	Der reh īn bend-i āhen (5) key kem est

anuŋçün ***eş’-şühretü āfetün***[655] denilmişdür **Ḳıṣṣa-yı Bāzergān Ki Tūtī-i Meḥbūse u** (6) **Ū Rā Peyġām Dād Be-Ṭūṭiyān-i Hindūstān Resāned-i Hengām-i Reften Be-Ticāret**[656] (7) Ḫˇācegān-ı rüzgārdan bir tācirüŋ bir ṭūṭī-i şekker zebānı ve murġ-ı ḫūş elḥānı vardı ki (8) zebān-ı feṣāḥāt nümāsı ile uʿcūbe-i deverān ve lisān-ı leṭāfet efzāsı ile serāmed-i (9) cihān olmuş idi Ḫˇāce anuŋ ʿaẕb-ı kelāmı ile ʿaẕāb-ı rüzgārdan müberrā (10) ve laḥn-ı deverāndan muʿarrā idi bir gün Ḫˇāce sefer-i Hindūstan’a niyyet ve fevāyid-i ticārete (11) ʿazīmet eyledi ve müteʿalliḳātınuŋ her birine istimālet eyledi ki meḳāṣid ü meṭālib (12) ve āmāl u meāribin her kişi ʿırż u sifāriş eyleyeler ki herkesüŋ maṭlūb-ı merġūbı (13) Hindūstan’dan geldükde ʿala vechi’l-merām müheyyā ve tedārik oluna anlardan her birisi (14) bir yādgār ṭaleb eylediler semʿ-i ḳabūl ile maḥalli irtiżāda vāḳiʿ oldı andan Ḫˇāce-i ṣāḥib-i (15) kerem ve pākize-şiyem

Meşnevī

418[657]

گفت طوطی را چه خواهی ارمغان	Goft ṭūṭīrā çi ḫˇāhī ermeġan
کارمت از خطه هندوستان	K’āremet ez-ḫiṭṭa-i (16) Hindūstan

[653] Kendini hasta ve zayıf gösteresin ki seni şöhret kafesinden dışarı çıkaralar. (Tâhirü’l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 791)
[654] Zira halk arasında şöhret almak öok kuvvetli bir bendir ki o bağ sülûk yolunda demir bir köstekten aşağı değildir. (Tâhirü’l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 791)
[655] “Şöhret afettir.”
[656] Bir Tâcir İle Onun Kafeste Hapis Olan Papağanının ve Papağanın Hindistan Papağanlarına Haber Göndermesinin Hikâyesi
[657] Tûtîye de: “Sen ne hediye istiyorsun? Söyle de Hindistan’dan getireyim.” dedi. (Tâhirü’l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 793)

ṭūṭī hezār ʿacz u inkisār ile didi vaḳtā ki bu būstān Hindūstan'da (17) bizüm dostlarımuzdan ṭūṭiyān bülend-pervāzı müşāhede idesün benüm selām-ı pür-iştiyāḳumı **[96b]** (1) anlara yetişdiresün benim aḥvāl-i perīşānumdan anları ḫaberdār idesün ve ʿarż-ı (2) iştiyāḳdan soŋra benüm lisānumdan ol ṭūṭīlere diyesün

Meşnevī

419[658]

هیچ می شاید که من در اشتیاق	(3) Hīç mī-şāyed ki men der-iştiyāḳ
جان دهم اینجا بمیرم در فراق	Cān dihem incā bi-mīrem der-firāḳ

420[659]

این روا باشد که من در بند سخت	İn revā bāşed ki (4) men der-bend-i saḫt
گه شما بر سبزه گاهی بر درخت	Ki şumā ber-sebzegāhī ber-dıraḫt

421[660]

این چنین باشد روا ای دوستان	İnçunin bāşed revā (5) ey dustān
من در این حبس و شما در بوستان	Men der-in ḥabs u şumā der-būstān

ey etrāf-ı murġ-ı zārda cilve (6) idenler bāri gāh gāh bu murġ-ı zārı yād idüŋ ve ey naḳş-i cemāl-i nigārı müşāhede edenler (7) benim muḥabbetüm naḳşını cān ṣafḫasına taḥrīr idiŋüz vaḳtā ki ṣahbā-yı tecelliyāt-ı cemalden (8) aḳdāḥı mālā māl idüp nūş idesüz neden ki bu giriftār-ı bāde-i infiṣāl ü teşne-i (9) zülāl-i viṣāli ferāmuş idesiŋüz ḫaberdār oluŋ ki ḥālen silsile-i şevḳ-i ḥarekete (10) gelmişdür

[658] Yine dedi ki: "Burada sizin firakınızla ve size olan iştiyakım ile can verip ölüşüm layık mıdır? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 794)
[659] Bu reva mıdır ki ben, demir kafes içinde mahbus olayım, siz bu yeşiş ormanlarda ve ağaç dallarında serbestçe gezesiniz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 795)
[660] Ben burada hapisteyim, siz orada gülistanlardasınız. Dostların vefası böyle mi olur? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 795)

Meşnevī

422[661]

ای عجب آن عهد و آن سوگند کو	Ey ʿaceb ān ʿahd u ān sevgend kū
وعده های آن لب چون قند کو	Vaʿdehā-yi ān leb-ī çun ḳand kū

423[662]

گر فراق بنده از بنده بندگی است	(11) Ger firāḳ-ı bende ez bende-bendegīst
چون تو با بد بد کنی بس فرق چیست	Çun tū bā-bed bed künī bes farḳ çīst

424[663]

ای جفای تو ز دولت خوبتر	Ey cefā-yı (12) tū zi-devlet ḫūb-ter
و انتقام تو ز جان محبوبتر	Ve intiḳām-ı tū zi-cān maḥbūb-ter

burada Ḥażret-i Mevlevī (13) sırr-ı dilberi ġayrılar ḥadīşinde ẕikr eyleyüp ḳıṣṣa-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a intiḳal itmekle (14) münācāt itmişdür ve zebān-ı ṭūṭī ile kendü derd-ü ʿaşḳını beyān eylemişdür (15) yaʿni ṭaraf-ı maʿşūḳa ḫiṭāb buyurur ki senüñ cevr ü cefāñ envāʿ-ıʿaṭādur (16) ʿaṭādan feryād eylemek ʿaynı ḫaṭādur ol nārı ki sen yaḳarsun maḥż-ı nūrdur (17) ve ol mātemi ki sen gösterürsünʿaynı surūrdur derd-mendʿāşıḳuñ **[97a]** (1) zār ve nālesi cefādan gelür belkiʿadem-i rıżā-i yārdandur

Meşnevī

425

نالم و ترسم که او باور آند	(2) Nâlem u tersem ki û bâver küned
وز آرم آن جور را کمتر آند	Vez kerem în cevrrâ kemter küned

[661] Acaba o ahd ü yemin nereye gitti? O şeker gibi dudağın tatlı vaatleri ne oldu? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 797)
[662] Eğer kulun ayrılığı kendisinin sû-i ubudiyyetinden ileri gelmişsesen de ona aynı sûretle mukabele edince aradaki fark nedir? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 797)
[663] Ey cefası devletten daha güzel ve intikamı candan fazla sevgili olan Allah. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 798)

ve bu maʿnā-i fehm (3) iderüm ve bu evrād-ı dilümde ezber eylerüm ki rıżā ṭarīḳa-i erbāb-ı ṣafā ve vaẓife-i (4) aṣḥāb-ı vefādur rıżā-i āyine nümā-yı iḫlāṣ ve ṣayḳal-i mirāt-ı ḳulūb-ı ḫavāṣdur (5) rıżā şive-i derdmendān pür-niyāz ve şemiyye-i müstmendān sūz-ı güdāzdur belki (6) sermāye-i bāzār-ı iḳbāl ve pīrāye-i ʿurūs-ı kemāldür meḥekʿayar-ı muḥabbet ve naḳd-i (7) bāzār-ı meveddetdür sulṭānu'l-meşāyıḫ Bāyezīd-i Bisṭāmī ḳuddise sirruhū buyurmışdur ki (8) benim Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a rıżām ol mertebe istiʿlā ve irtiḳā bulmışdur ki eger beni ebedī (9) cehennemde ḳorsa andan ẕiyāde ḫaẕẕ iderüm andan ki āʿlā-yı ʿilliyyinde (10) ölüm lācerām nākāmlik yolunda ḳalup ḳażasına rıżā virüp dirüm

Şiʿir

(11) Egerçi derd-i tū kerd ez-nihād-ı men engīht

Hezār şükr ki çūn zerre hevā-yı tū āmed[664]

(12) Vefā āmīd ne-dārem cefāt-ı bāḳī bād

Hemīn bes est ki men der-cevr-i cefā-yı tū em[665]

(13) Bekeş merā ve me-yendīş ü kām-ı hˇīş ber ār

Ki ʿömr-hāst ki men ṭālib-i rıżā-yı tū em[666]

(14) **ʿArabī**

urīdū viṣālūhū ve yürīdū hicrī

ve etrikü mā urīdū limā yürīdū[667]

(15) Şeyḫ Ẕü'n-nūn-ı Mıṣrī raḥmetullāhi ʿaleyh buyurur ki ***er-riżāu sürūr'ul-ḳalbi*** (16) ***bi-merri'l-ḳażā***[668] bu şāẕlıḳ andan peydā olur ki belā vü miḥneti dostuŋ eser-i rıżāsından (17) bilüp ḳażāsına rıżā virile ol ḥālet adamı keşān be keşān süriyüp **[97b]** (1) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a ulaşdırur

---

664 Her ne kadar senin derdin benim huyumda tahrik yapsa da bin şükür ki toz gibi senin isteğinim.
665 Dostluğa sadık kalmaya söz veremem, eziyet ve zulüm sürekli olur. Benim, senin eziyetinde, zulmünde olmam yeterlidir.
666 Ömürlerdir senin razılığının isteklisi olduğum için isteğini üste getir (öne al), beni öldür ve düşünme.
667 Ben onun kavuşmasını istiyorum o benim uzaklaşmamı istiyor, istediğim her şeyi terk ettim o istiyor diye.
668 "Kazanın gelmesiyle rıza, kalbin neşesidir."

Şiʿir

Beyāmūz ez-peyember kīmyāyī

Ki her çet Ḥaḳ (2) dihed mī-dih rıżāyī[669]

Rasūl-i ġam-rā ger āyed ber-i tū

Kenāreş gīr heç-çü āşināyī[670]

(3) Hemān laḥża der-cennet güşāyed

Ki tū rāżī şevī der-ibtilāyī[671]

(4) Cefāyī kez ber-i maʿ şūḳ āyed

Nisāreş kon be-şādī merhabāyū[672]

Çü derd-i ū ḳūlāvūzı (5) viṣālest

Bih ez-derdeş ni bīnem devāyī[673]

Ḥażret-i Rūveym raḥmetullāhi ʿaleyh (6) dir ki ***e'r-rıżāu istiḳbālü'l-aḥkāmi bi'l-ferḥı***[674]yaʿ ni rıżā oldur ki aḥkām-ı (7) şādmānlıḳ ile istiḳbāl ideler ʿavām-ı belādan ḳaçarlar ḫavāṣ-ı derūn-ı cāndan (8) belā isterler

Meşnevī

426[675]

كشت شيدا بلا جويم	Geşt-i şeydā-dil-i belā-cūyem
از كه پر سم ترا كجا جويم	Ez ki persem tū rā kucā cūyem

[669] Allah her şeyi verip rızâlık vermediği için haber getirenden (Peygamberden) kimyacılığı öğren.
[670] Gam elçisi eğer senin üstüne gelirse bir tanıdık gibi onu kucağında tut.
[671] Tutkunlukta hoşnut olduğun cennet kapısı aynı anda açılır.
[672] Sevilenin üzerinden gelen bir eziyeti "Genişlenin, rahat oturun" (merhabâ) hitabı gibi algılayıp sevinçle dağıt.
[673] Mâdem o kılavuzun derdi kavuşmaktır, o dertten bir deva görmemem iyidir.
[674] "Rıza, buyrukları neşe ie karşılamakatır."
[675] Örtüdeyim, seni nasıl arayayım, dolaşıp bela arayan deli gönülüm.

427[676]

خلق بیکانه اند از غم عشق	(9) Ḫalḳ-ı bīgāne endāz-ı ġam-ı ʿaşḳ
بروم یار آشنا جویم	Be-revem yār-ı āşinā-cūyem

428[677]

تا ابد کم مباد رنج دلم	Tā ebed kem mebād renc-i dilem
کر من از دیکري شفا جویم	(10) Ger men ez-dīgerī şifā-cūyem

429[678]

چون بلا نقد عشق را محکست	Çün belā naḳd-i ʿaşḳ-rā mehekkest
به بلا را به از عطا جویم	Bih belā-rā bih-ez ʿatā-cūyem

ve Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhū bu maʿnāyı işāret idüp buyurur (12)

Meşnevī

430[679]

عاشقم بر قهر و بر لطفش به جد	ʿĀşiḳam ber-lūtf u ber-ḳahreş be-cid
بو العجب من عاشق هر دو ضد	Bu'l-ʿaceb men ʿāşiḳ-ı ber-du żıd

431[680]

و الله ار زین خار در بستان شوم	(13)Vallāh er z'in ẖār der büstān şevem
همچو بلبل زین سبب نالان شوم	Hem-çu bülbül z'in sebeb nālān şevem

[676] Yabancı halk aşk gamını atar, ben gider, tanıdık sevgiliyi ararım.
[677] Eğer ben, bir başkasından şifa bulursam sonsuza dek gönlümün incinmesi, zahmeti olmasın.
[678] Medem bela aşkın parası (olan) ayar taşıdır, belanın iyisi bağış aramamdan iyidir.
[679] Lütfuna da kahrına da kemal-i cid ile aşıkım. Asıl şaşılacak şey, benim şu iki hale de aşık oluşumdur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 799)
[680] Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki bu dikenden kurtulup da gül bahçesine gitsem o sebepten bülbül gibi inlerim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 799)

kendüsi (14) lutf-i ḳahra ʿāşıḳ iken bu ikisi biri birine żıd olduġun taʿaccub ider fi'l-ḥaḳīka (15) mertebe-i rıżāda olanuŋ ḳatında muṣībet ve niʿmet yeksāndur

Meşnevī

432[681]

این عجب بلبل که بگشاید دهان	(16) İn ʿaceb bülbül ki bi-kşāyed dehān
تا خورد او خار را با گلستان	Tā ḫored ū ḫārrā bā-gülistān

433[682]

این چه بلبل این نهنگ آتشی است	İn çi bülbül (17) īn neheng-ī āteşist
جمله ناخوشها ز عشق او خوشی است	Cümle nā-ḫoşhā zi-ʿışḳ-ı ū ḫoşist

bu ẓāhir bülbüli **[98a]** (1) gülistānda ḫār görmekle efġān ider fe-emmā bülbül-i nāṭıḳ ki ʿāşıḳ-ı ṣādıḳdur gülüŋ (2) dikeni daḫı gül görinür ol bülbül-i nāṭıḳ degil belki āteşīndür ki ḫār cefāsı (3) ***külli şey'in mine'l-melīḥi melīḥun***[683] üzere aŋa ḫūb u merġūb görinür bir ʿāşıḳ-ı bī-çāreden sual (4) etdiler ki ey belā-yı yār-ı **muhannes** dildārıyla āşūfte ḥāl olan derdmend-i yār-ı dilāraŋuŋ (5) ebrū-yı siyāhını artuk sürsün ve yāḫūd bedeni beyāżlıġını hemān ol ʿāşıḳ (6) dil-ḫasta bu beyti tekrār eyledi

Beyt

Çün ān serv-i gül-çihre mī-āyedem

(7) Derūnīst çīzī ki ḫoş ne-āyedem[684]

belā vü ʿaṭā egerçe ʿāşıḳā müsāvīdir fe-emmā (8) luṭf üzerine ḳahrı ve ʿaṭā üzerine belāyı taḳdīm itmekden aŋlanur ki maḥbūbuŋ (9) luṭf u ʿaṭāsı ʿumūm-ı ḫalāyıḳa iḫtilāf-ı ṭabakāt u tefāvüt derecātlarına göre ola (10) fe-emmā muḥabbet ṭālib ü ʿāşıḳ-ı ṣādıḳa ḫuṣūṣiyyet üzerine ola zīrā ki anlar maḥbūbuŋ (11) ḳahr u belāsına ihtimāmları ziyādedür cefāyı taḳdīm itmek anlara sezāvardur ki (12) maʿşūḳ yolında fānī olmış

[681] Bu acip bir bülbüldür ki gül bahçesinde diken yemek için ağız açar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 799)
[682] Bu nasıl bülbüldür, belki ateşin bir timsalidir ki, bütün nahoşluklar onun aşkı dolayısıyla hoşluktan ibarettir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 800)
[683] Tuzdan olan her şey tuz(lu)dur.
[684] O gül yüzlü selvi gibi geliyorum, hoş gelmediğim bir şey gönüldür.

olalar ol ecilden Mecnūn-ı Leylā'nuŋ isāetini ihsanı (13) üzerine taḳdīm idüp cevrinden şādmān oldı

Beyt

Ger dīlet be-şikest (14) dilber-i mestī efzūn kon kemāl

Ger şikest-i cām-ı Mecnūn ḳaṣd-ı Leylā dīgerest[685]

(15) ve erbāb-ı işārātdan baʿżısı dirler ki b'ismillāḥi'r-rāḥmani'r-raḥīm de olan nüktelerden (16) birisi lafẓatullāhuŋ ism-i raḥman üzerine taḳdīmidür zīrā lafẓatullāh āṣār-ı ṣıfāt-ı (17) celālden olmaġıla cevher-i ḥurūfı dehşet-i ḥayrete delālet ider raḥman muḳteżāen **[98b]** (1) cemālden ziyādece sevüp derdini dermān mülāḥaẓa ider ʿaşḳ-ı İlāhi ne ḥūb (2) ḥāletdür ki nāmerd olmaġı daḫī murāddan ʿadd iderler ve maʿşūḳ ṭarafından her ne veçhile (3) cefā vāḳiʿ olursa andan ṣafālar kesb iderler pes Ḥażret-i Mevlevī bu maʿnāi işāret (4) idüb buyurur

Meṣnevī

434[686]

ʿĀşıḳ-ı küllest ḫod küllest ū	عاشق کل است و خود کل است او
ʿĀşıḳ-ı ḫˇiş est u ʿışḳ-ı ḫˇiş cū	عاشق خویش است و عشق خویش جو

(5) ittiḥād-i küllī eyleyān ʿāşıḳ vücūdını fānī eyleyüp lā yüḥibullāhe ġayrullāh ḥükmi ile ṣıfāt-ı (6) beşeriyyetden ḫālī olup dostdan ġayrı kendüde eṣer ḳomaz nite ki bu mertebede (7) dinilmişdür

Beyt

Ūst ʿāşık ūst maʿşūḳ ūst ʿaşḳ

Kīstī tū çün (8) heme yār āmedest[687]

[685] Eğer, senin gönlünü gönül götüren kırarsa sarhoşluk fazla tamlık yapar ki Mecnûn'un kadehinin kırılmasından Leylâ'nın amacı başka olduğu için.
[686] , küllün aşıkıdır. Hakikatte "kül" odur. Binaen aleyh o, kendinin aşıkıdır ve kendinin aşkı talibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 800)
[687] Âşık O'dur, mâşûk O'dur, aşk O'dur. Madem ki bütün sevgililer geldi, sen kimsin.

(8) Bu maḳām maḳām-ı vaḥdetdür bunda muġāyeret olmaz bu maʿnā (9) ḥaḳāyıḳ'ül-ḥaḳāyıḳdandur ehline maʿlūmdur **Ṣıfāt-ı Ecniḥa-i Ṭuyūr-ı ʿUḳūl-i İlāhī**[688] (10) Ḥüccetü'l-İslām imām-ı eimmeti'l-enām Ebū Hāmid Muḥammed el-Ġazzalī ḳuddise sirrihū Mişkatü' (11) l-envār kitābında ervāḥ-ı nūrāniyye-i beşeriyye ki aṇaʿ uḳūl deyü tesmiye iderler beş mertebe (12) ile iṣbāt etmişdür rūḥ-ı ḥassāsı rūḥ-ı ḫayāli rūḥ-ı ʿaḳlı rūḥ-ı fikri (13) rūḥ-ı ḳudsīdür rūḥ-ı ḥassāsı didügi ḫavāss-ı ḫamse-i ẓāireye müteʿallikdür (14) rūḥ-i ḥayvānīnüṇ aṣlıdır ḥayvāniyyet bunlarla ḳayimdür bu ḥālet ṣabīʿi rażīaʿ (15) daḫı ḥāṣıldıur ikinci rūḥ-ı ḫayāli ki müverredāt-ı ḥevāsı ḥıfẓ idüp (16) mertebede andan yuḳarı olan rūḥ-ı ʿaḳla ʿarż ider bu daḫı ṣabīʿi rażīaʿ ki (17) bidāyet ḥālinde bir nesnenüṇ aḫẕına ḥarīṣ olur naẓardan ġayet olsa fi'l-ḥāl **[99a]** (1) enverdür ve üçünci rūḥ-ı ʿaḳlī ki ḥiss ve ḫayālden ḫāric olan meʿānī-i (2) idrāk ider bu ḥālet beḥāyim ve ṣıbyānda olmaz bu bir cevherdür ki maʿārif-i żarūriyye-i (3) küliyyedendür ve dördünci rūḥ-ı fikrī ki envāʿ-ı teʾlīfātı ile ʿulūm-ı ʿaḳliyye-i (4) maḥżiyyei kendü maʿlūmātı ḳuvvetiyle aḫẕ idüp istiftāḥ-ı ebvāb-ı maʿārif-i şerife (5) ve istifāde-i netīcei merraten baʿde uḫrā ilā ġayri'n-nihāyeye ḳādir olur ve beşinci rūḥ-ı (6) ḳudsī nebevī ki enbiyāya ve baʿżı evliyāya maḫṣūṣdur andan levāyıḥ-ı ġayb ve aḥkām-ı (7) esrār-ı İlāhiye ve maʿārif-i melekūt-i semāvāt ve melekūt-ı arż-ı mütecelli olur bu maʿārif (8) şol vechiledür ki rūḥ-ı ʿaḳlī ve rūḥ-ı fikrī anuṇ idrākinde ḳāṣır ve ʿācizdür (9) ***ve keẕalike evḥaynā ileyke rūḥan min emrinā***[689] āyeti bu rūḥuṇ beşinci nevʿine işāretdür (10) ve ṭuyūr-ı ʿuḳul-ı İlāhī didügi daḫı andan ʿibāretdür ʿaşḳ u şevḳ u derd ü niyaz (11) ol ṭuyūruṇ ecniḥasıdur ki anuṇla hevā-yı hüviyyetde ṭayarān iderler ve kāf-ı (12) ḳurbda āşiyān idüp ednā mertebesi seyr-i ravżāt-ı cennātdur nite ki ḫaber-i (13) ṣaḥīḥde vāriddür ki kāmilān-ı ümmetüṇ ervāḥı gice olduḳda nūrdan ḳanādīl (14) içinde ʿarşda müteʿallıḳ dururlar ve gündüzde yeşil renkde ḳuşlaruẕ cevfine girüp (15) cennetde cevelān u bālā-yı āsmānda ṭayarān iderler ve bu ṭuyūr bedenden müfāraḳat (16) itmedin mübtelā-yı ḳafes-i ḳalb görinür amma vaḳtā ki bu ecniḥa-i meẕkūre-i ḥāṣıl (17) itmiş ola her sāʿat bu ṣaḥn-ı ferşden evc-i ʿarşa ve ḥażīż-i ḫākden ẕirve-i eflāke **[99b]** (1) ʿurūc iderler ẓāhiren anları görenler ol ḫākden ġāfillerdür ki ***ve teral cibāle*** (2) ***taḥsebūhā cāmideten ve hiye temurru merra's-seḥābi***[690] ve gerçe ***mūtū ḳable en***

[688] Allah'ın Akıllı Kuşlarındaki Kanatların Özellikleri

[689] "İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Şûrâ Sûresi 42/52. âyet)

[690] "Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Neml Sûresi 27/88. âyet)

temūtū[691] ḥadīṣi mucibince (3) ḳafesden ḫalāṣ olan ṭūṭī gibi ölümüŋ ṣūretinde görülmişlerdür fe-emmā raḫt-ı (4) vücūdlardan aʿlāya iletüp merātib-iʿaliyye ṣāḥibleri olmuşlardur ẓāhirde o ṭuyūr (5) ḳafes-i tende maḥbūs gibidür līkin anlaruŋ vusʿat-ı bāṭını ol mertebededür ki felek-i (6) devvār ve çerḫ-ı ʿālem-i medār ve Süleymān-ı ṣāḥib-i ḥaşmet ve meʿālī ḳudret cümleʿasākire (7) ile ol murġuŋ göŋli kūşesinde maḥv olur

Meşnevī

435[692]

هر دمش صد نامه صد پیك از خدا	Her demeş ṣad nāme ṣad peyk-i (8) ez Ḫudā
یا ربی زو شصت لبیك از خدا	Yā Rabī zed şeṣt lebbeyki ez Ḫudā

436[693]

هر دمی او را یکی معراج خاص	Her demī ū rā yekī miʿrāc-i ḫāss
بر سر تاجش نهد صد تاج خاص	(9) Ber-ser-ī tāceş nihed ṣad tāc-i ḫāss

437[694]

صورتش بر خاك و جان بر لامکان	Ṣūreteş ber-ḫāk u cān der-lā-mekān
لامکانی فوق و هم سالکان	(10) Lā-mekānī fevḳ-i vehm-ī sālikān

438[695]

لامکانی نی که در فهم آیدت	Lā-mekāni nī ki der-fehm āyedet
هر دمی در وی خیالی زایدت	Her demī der-vey (11) ḫayālī zāyedet

691 "Ölmeden önce ölün." (Hadîs)

692 Her an Allah'tan ona yüz mektup, yüz haberci gelir. Bir kere "Ya Rabb" demek ondan, altmış defa "lebbeyk" cevabı da Allah'tandır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 803)

693 Her an onun için hususi bir miraç vardır. Başıbdaki velayet tacının tepesine Allah yüzlerce taç vaz'eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 804)

694 Onun sûreti, yani cismaniyyeti toprakta, ruhaniyyeti ise lâ-mekan'dadır. Fakat herkesin tahayyül edebileceği gibi değil; sâliklerin fehminin de fevkinde bir lâ-mekan'dadır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 804)

695 O lâ-mekan; senin fehmine girecek, her an sende bir hayal tevlit edecek bir şey değildir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 805)

439[696]

بل مکان و لامکان در حکم او	Bel mekān u lā-mekān der ḥükm-i ū
همچو در حکم بهشتی چارجو	Hem-çu der ḫükm-i bihiştī çār cū

(12) ġavāmiż-i esrārdan bundan ziyādeye cürʾet eyleyüp Ḥażret-i Mevlānā ḳuddise sirrihū (13) buyurur

Meṣnevī

440[697]

شرح این کوته کن و رخ زین بتاب	Şerh-i in kūteh ken u ruḫ z'in bi-tāb
دم مزن و الله اعلم بالصواب	Dem me-zen v'Allāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb

441[698]

باز می گردیم ما ای دوستان	(14) Bāz mī-gerdīm mā ey dūstān
سوی مرغ و تاجر و هندوستان	Sūy-i murġ ū tācir-ī Hindūstān

442[699]

مرد بازرگان پذیرفت این پیام	Merd-i bāzergān peẕīreft (15) in peyām
کو رساند سوی جنس از وی سلام	Ku resāned sūy-i cins ez-vey selām

Dīden-i Ḫˇāce Ṭūṭīyān-ı (16) **Hindūstān-rā Der Deşt** Ü **Peyġām Resānīdend Ez Ān Ṭūṭī**[700] (17) Ḫˇāce-i tācir vaḳtā ki aḳṣa-yı Hindūstan'a vāṣıl oldı feżā-yı būstānda bir ḳac **[100a]** (1) ṭūṭī görüp ṭūṭī-i maḥbūsuŋ peyġām-ı risālet ü selām ü peyāmın şikāyet ü ḥikāyetin (2) anlara iʿlām eyledi

696 Belki mekan da lâ-mekan da o lâ-mekan olan Allah'ın hükmündedir. Cennetteki dört nehir cennetin hükmünde olduğu gibi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 805)
697 Bunun şerhini kısa kes ve bu bahsi değiştir ki doğrusunu bilen Allah'tır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 805)
698 Ey dostlar! Tûtî kuşu ile Hind tacirlerinin hikayesine dönüyoruz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 805)
699 Tacir, tûtînin selamını götürmek ve sözlerini hemcinslerine bildirmek temennisini kabul eyledi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 806)
700 Tâcirin Kırda Hindistân Papağanlarını Görmesi ve Kendi Papağanından Onlara Haber Getirmesi

Meşnevī

443[701]

طوطیی ز آن طوطیان لرزید و بس	Ṭūṭiī z'ān ṭūṭiyān lerzīd u bes
اوفتاد و مرد بگسستش نفس	Ūftād u mürd bi-gsisteş nefes

444[702]

شد پشیمان خواجه از گفت خبر	(3) Şod peşīmān ḫˇāce ez-goft-i ḫaber
گفت رفتم در هلاك جانور	Goft reftem der-helāk-i cān-ver

445[703]

این مگر خویش است با آن طوطیك	İn meger ḫˇīşest (4) bā-ān ṭuṭiyek
این مگرنکر دو جسم بود روح یك	İn meger neger dū cism būd rūḥ-i yek

446[704]

این چرا کردم چرا دادم پیام	İn çirā kerdem çirā dādem peyām
سوختم بی چاره را زین گفت خام	(5) Sūḫtem bī-cārerā z'in goft-i ḫām

Ḫˇāce sözinden pişmān ve nādim oldı fe-emmā (6) ne çāre ki tīr-i kelām kemān-ı dehāndan çıḳdıḳdan soŋra girü dönmege imkān yoḳdur (7) nite ki dimişlerdür

Beyt

(8) ve hem ẓurafā-yı ʿacem dirler ki :

Sühan-ı nā-gofteī tevān goft

[701] O tûtîlerden biri bir çok titredikten sonra düşüp öldü ve nefesi kesildi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 807)
[702] Tacir söylediğine pişman oldu. Bir zîrûhun ölmesine sebep oldum dedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 807)
[703] İhtimal, bu tûtî bizi tûtîcağızın akrabasındandır. Galiba iki cismin ruhu bir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 807)
[704] "Bunu ne diye yaptım, niçin haber verdim de bu manasız söylenişimle bir bîçareyi yaktım." dedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 807)

Ammā çūn goftī ne-tevān nühüft[705]

(9) **Beyt**

Naẓar kon çü sūfār-dārī be-dest

Ni ān geh ki pertāb kerdī zi-şemest[706]

(10) güftārı bī-endīşe-i āteş gibidür mīşezārda ve saḫn-ı bī-hencār-ı şerār gibidür penbezārda

(11) **Meşnevī**

447[707]

ظالم آن قومی که چشمان دوختند	Ẓālim ān ḳavmī ki çeşmān dūḫtend
آن سخنها عالمی را سوختند	An süḫanhā ʿālemī-rā sūḫtend

448[708]

عالمی را یك سخن ویران کند	(12) ʿĀlemī-rā yek suḫan vīrān küned
روبهان مرده را شیران کند	Rūbehān-ı mürderā şīrān küned

cümle cānlar ibtidāda (13) ʿİsā-dem belki her zaḫmuŋ cerāḥatına merhemdür ammā ḥicāb-ı cismānī vāsıṭası ile (14) müştehiyyāt-ı nefsāniye ālūde olup şehdi zehre **āmīḫte Meşnevī**

449[709]

گر حجاب از جانها برخاستی	(15) Ger ḥicāb ez-cānhā ber-ḫāstī
گفت هر جانی مسیح آساستی	Goft her cānī mesīḥ āsāstī

[705] Güçlü söz söylenmemiş bir söz(dür) ama, mademki söylersin güçsüzü gizle.
[706] Madem bir çömlek sahibinin eline bakarsın o ürküntüden fırlatıp attığın an değildir.
[707] Gözünü kapayıp ağzını açan ve sözleriyle alemi fitne ateşine yakan şahıslar zalimdirler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 809)
[708] Bir söz bir alemi harap ettiği gibi ölü, yani korkak tilkilere de arslan şecaat ve kuvvet verir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 809)
[709] Eğer canlardaki gaflet-i beşeriyye perdesi kalkmış ve safvet-i asliyye avdet etmiş olsaydı, her can için Mesih gibidir denilebilirdi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 810)

450[710]

گر سخن خواهی که گویی چون شکر	Ger suḫen ḫˇāhī ki gūy-i (16) çūn şeker
صبر کن از حرص و این حلوا مخور	Ṣabr kon ez ḥırs u in ḥelvā meḫver

Tefsīr-i Ḳavl-i Ferīdü'd-Dīn ʿAṭṭār Ḳaddesellāhu Rūheh[711]

(17) **Beyt**

Tū ṣāḥib-nefsī ey ġāfil miyān-ı ḫāk-i ḫūn mey-ḫor

Ki ṣāḥib-dil eger zehrī **[100B]** (1) ḫord ān engebīn bāşed[712]

marīż żaʿifü'l-mizāc henüz muḥtāc-ı ʿilācdur her ṭaʿāmı (2) tenāvül itmek aŋa münāsib degildür maḥmūm olana ḥulviyyātdan iḥtirāz lāzımdur (3) fe-emmā ṭabiʿat-ı ṣaḥīḥa ḥelvā ziyān eylemez ṣafā vü ḫillet-i İbrahīm taḥsīl itmedin (4) Nemrūd'uŋ āteşine düşmek olmaz āteş gülzār olmaġa ḫalīl olmaḳ gerek

(5) **Meşnevī**

451[713]

در تو نمرودی است آتش در مرو	Der-tū nemrūd est der-āteş me-rev
رفت خواهی اول ابراهیم شو	Reft ḫˇāhī evvel İbrāhīm şev

(6) egerçi deryā-yı ḥaḳāyıḳ ṭopṭolı lüʾlüʾ-i gevherdür amā ġavvāṣ olmadın heves idüp (7) deryāya ṭalmaḳ maḥalli ḫaṭırdur

Rubāʿī

Ġavvāṣī kon kerret güher mī-bāyed

(8) Ġavvāṣī -rā çend hüner mī-bāyed[714]

Ser-rişte be-dest-i yār u cān ber-keff-i dest

---

[710] Eğer sözü şeker gibi söylemek istersen, hırstan sabret ve bu helvayı yeme. (A. Avni Konuk, 2005,c. 1, s. 481)
[711] Ferîdüddîn Attâr Kaddesellâhu Rûhahû'nun Sözünün Açıklaması
[712] Gönül sahibi eğer bir zehir içerse o bal olur; ey habersiz, sen toprak ortasında (içinde) kan şarabı içen bir nefis sahibisin.
[713] Sende nemrutluk tabiatı vardır, onun için ateşe girme, girmek istersen evvela İbrahim ol. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 813)
[714] İnci lâzım oluyor, defalarca dalgıçlık yap! ,Dalgıçlığın kaç beceriyi gerektiriyor?

(9) Dem nā-zeden ü ḳadem zi-ser mī-bāyed[715]

Mıṣrāʿ

Tefāvüt-i reh k'ez-kucāst tā-be-kucā[716]

(10) bir fʿil-i kāmilden ṣādır olsa ḫūb u merġūb ve eger ol fʿil-i nāḳışdan vāḳiʿ (11) olursa medḫūl-ü maʿyūbdur zīrā ki dest-i kāmil dest-i ḳudret-i (12) raḥmān ve dest-i nāḳış dest-i şeyṭāndur nite ki buyurur

Meṣnevī

452[717]

کاملی گر خاك گیرد زر شود	(13) Kāmilī ger ḫāk gīred zer şeved
ناقص ار زر برد خاکستر شود	Nāḳış er zer burd ḫākister şeved

453[718]

هر چه گیرد علتی علت شود	Her-çi gired (14) ʿilletī ʿillet şeved
کفر گیرد کاملی ملت شود	Küfr gīred kāmilī millet şeved

454[719]

جهل آید پیش او دانش شود	Cehl āyed pīş-i ū dāniş şeved
جهل شد علمی که در ناقص رود	(15) Cehl şod ʿilmī ki der-nāḳış reved

(16) **Taʾẓīm-i Sāḥirān Mer Mūsā ʿaleyh ki çi-Fermā-yı Evvel Tu ʿasā endāzī Yā Mā**[720] (17) sāḥirān-ı Firʿavūn evān-i mücādile ve zamān-ı muʿārıżada Ḥażret-i Mūsā ʿaleyhi's-selāma **[101a]** (1) taʿẓīm-i iḳrām u tevcīl ü iḥtirām eylediler yaʿnī ***immā en***

[715] İpucu sevgilinin elinde ve gönül, elin içinde (avucunda), Soluk vurmaz ve ayak baştan gerekli oluyor.
[716] Yolun farklılığı nereden nereye kadardır?
[717] Bir kâmil, toprağı tutacak olursa altın olur. Nâkıs bir kimse altın götürse kül haline gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 815)
[718] İlletli kimse neyi tutsa ona da bulaşır, o da illet olur. Fakat bir kamil, küfrü bile tutsa millet ve mezhep halini alır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 817)
[719] Cehl, kâmilin huzuruna gelirse ilim olur. Fakat ilim bir nakısın nezdine giderse cehle inkılap eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 816)
[720] Sihirbazların Hazret-i Mûsâ'ya: Ne Buyurursun İlk olarak Sen Mi Asânı Atarsın; Yoksa Biz Mi Atalım? diye Saygı Göstermeleri

tülḳiye ve immā en nekūne[721] ***evvele*** (2) ***men elḳā***[722] didiler Ḥażret-i Musā daḫı ***elḳū mā entüm mülḳūne***[723] didikden soŋra

Meşnevī

455[724]

(3) İn ḳader taʿẓīm-i dīnşānrā ḫazīd	این قدر تعظیم دینشان را خزید
K'ez murī ān dest u pāhāşān burīd	کز مری آن دست و پاهاشان برید

(4) vaḳtā ki bu ḳadar taʿẓīm etdiler īmān-ı saʿādetin buldılar

Meşnevī

456[725]

Sāḥirān çun (5) ḥaḳ ū şināḫtend	ساحران چون حق او شناختند
Dest u pā der cürm ān derbāhtend	دست و پا در جرم آن درباختند

ʿinād u muḥālefeti terk (6) idüp ***lā ḫayr ilā rabbünā münḳalibūn***[726] didiler ve girü ve mübāḥaşe-i Ferīdūn ʿAṭṭāra (7) ʿavdet idüp buyurur

Meşnevī

457[727]

Loḳma vü nüktest(8) kāmilrā ḥalāl	لقمه و نکته ست کامل را حلال
Tū ne kāmil me-ḫor mī-bāş lāl	تو نه کامل مخور می باش لال

[721] Bu kelime (nekûne) "*tekûne"* şeklinde yazılmış.
[722] "Ya önce atmayı tercih edersin, ya da ilk atan biz oluruz" dediler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Tâhâ Sûresi 20/65. âyet)
[723] "Hadi ortaya atacağınız şeyi atın" dedi. (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Şuarâ' Sûresi 26-43 ve Yûnus Sûresi 10/80. âyet)
[724] Bu kadarcık ta'zim göstermeleri onlara din bahsetti. Fakat mu'ânede ve imtihana kalkışmaları ellerini ayaklarını kestirdi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 820)
[725] Büyücüler O Hakk'ı tanıdıklarında (bildiklerinde) el ve ayağı o suçtan döndürürler.
[726] "Zararı yok, mutlaka Rabbimize döneceğiz." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Şuara Sûresi 26//50 ve Araf Sûresi 7/125. âyet)
[727] Lokma da nkte de kamile helaldir. Sen kamil değilsin. Yeme ve dilsiz gibi ol, söyleme. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 821)

nüktehā-yı laṭīf ve esrār-ı şerīf loḳması kāmil olanlara (9) ḥelāl u naḳış olanlara ʿaynı vebāldür nāḳışuŋ on dili var ise yine (10) lāldür kāmil olmayanlar ol loḳma-i ḥaḳīḳatden tenāvül eylemeyüp cūʿ u sükūt-ı (11) iḫtiyār itmekle ṭarīk-ı riyāżete sülūk itmek gerek

Beyt

Ṣamt-ı vücūʿ vü seher vü ʿuzlet ü ẕikr bedevām

Nā-temāmān-ı cihān-rā be-koned kār-ı temām[728]

Meṣnevī

458[729]

چون تو گوشی او زبان نی جنس تو	(13) Çūn tū gūşī ū zebān nī cins-i tū
گوشها را حق بفرمود أَنْصِتُوا	Gūşhārā ḥaḳ bi-fermūd *anṣitū*

kāmil olan (14) dil ü nāḳış olan ḳulaḳdur ḳulaḳ dilüŋ cinsi degildür nāḳış olan[dan] (15) ṣāmit olmaḳ evlādur Sulṭānü'l-ʿ Ārifīn Beyāzīd-i Bisṭāmī'ye didiler ki (16) ***bi-me yeṣılü'l-ʿabdü ilāllahi teʿālā fe ḳāle bi'l-ḫarsi ve'ṣ-ṣummi ve'l-ʿumyi***[730]

Meṣnevī

459[731]

كودك اول چون بزايد شير نوش	(17) Kūdek evvel çun bi-zāyed şīr-nūş
مدتی خامش بود او جمله گوش	Müddetī ḫamūş būd ū cümle gūş

[728] Suskunluk, açlık, uykusuzluk,yalnızlık ve anmayı (zikri) sürdür. Dünyanın eksiklik (tamamlanmamışlık) işini tamam yap (tamamla).
[729] Sen kulaksın, yani dinleyeceksin, o dildir yani söyleyecektir. Cenâb-ı Hak, dinleyecek kulaklar için susun buyurmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 822)
[730] Bir kul Allah'a ne ile ulaşır? "İstek, (Allah'ın istemediği şeylere karşı) sağırlık ve körlükle." dedi.
[731] Çocuk evvela süt emer ve bu halde bir müddet sükut eder, adeta kulak kesilir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 822)

460[732]

مدتی می بایدش لب دوختن	Müddetī mī-bāyedeş [101b] (1) leb dūḫten
از سخن تا او سخن آموختن	Ez-suḫan tā ū suḫan āmuḫten

pes bir zamān ṣāmit olup (2) andan ziyān olmaḳ gerek tā ki tedrīcile ehlüllāha hemzebān olmaḳ müyesser ola

Meṣnevī

461[733]

ز آن که اول سمع باید نطق را	(3) Z'an-ki evvel semʿ bāyed nuṭḳrā
سوی منطق از ره سمع اندر آ	Sūy-i manṭıḳ ez-reh-ī semʿ ender-ā

462[734]

ادخلوا الأبیات من أبوابها	V'edḫulu'l-ebyāte (4) min-ebvābihā
و اطلب الأغراض من أسبابها	V'aṭlubu'l-aġrāża min-esbābihā

mūcibince semʿ nuṭḳuŋ ḳapusıdur (5) nite ki eṭfāl-i bīzebān kelāmı istimāʿ etdükden soŋra dillenür semʿ olmazdan (6) evvel zebān olmanuŋ aṣlı yoḳdur

Meṣnevī

463[735]

نطق کان موقوف راه سمع نیست	Nuṭḳ k'ān mevḳūf-i rāh-ı semʿ nīst
جز که نطق خالق بی طمع نیست	(7) Cüz-ki nuṭḳ-ī ḫaliḳ-i bī-ṭam'nist

[732] Ona bir müddet susmak ve söylenilen sözlerden lakırdı öğrenmek lazımdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 823)
[733] Çünkü kelam için evvela dinleme lazımdır. Binaen aleyh söz canibine kulak yolundan gel ve gir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 825)
[734] Evlere kapılarından girin. Garaz ve maksatları da sebeplerinden arayın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 825)
[735] Kulak yoluna bağlı olmayan bir nutuk varsa o da tama'sız ve garazsız olan Allah kelamıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 826)

464[736]

مبدع است او تابع استاد نی	Mübdiʿ est ū tābiʿ-ī üstād nī
مسند جمله و را اسناد نی	Mesned-ī (8) cümle ve-rā isnād nī

şol nuṭuḳ ki işitmege muḥtāc olmaya ol nuṭḳ-ı İlāhī'dür (9) anuŋ işitmege iḥtiyācı yoḳdur ol taʿallümden müberrā ve taʿarrufdan muʿarrādur üstada (10) tābiʿ degildür cümle-i eşyāyı kendü ḳudreti ile ibdāʿ eylemişdür ammā evvel ki insāndan (11) kāmile ṭālib olanlardur anlar üstāda ve terbiyeye muḥtāclardur işitmeseler (12) nuṭḳa ve ḥāle ḳādir olmazlar şol aşıldan ṣağır olanlar gibi ki kelāmı işitmemekle (13) dilsüz olup nuṭḳa ḳādir olmazlar

Meşnevī

465[737]

باقیان هم در حرف هم در مقال	Bāḳıyān hem der-ḥiref hem der-maḳāl
تابع استاد و محتاج مثال	(14) Tābiʿ-i üstād u muḥtac-ī miṣāl

maʿlūm oldı ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan ġayrısı harfe (15) ve üstāda muḥtāclardur

Meşnevī

466[738]

زین سخن گر نیستی بیگانه ای	Z'īn suḫan ger nīstī bigāneī
دلق و اشکی گیر در ویرانه ای	Delḳ u eşkī (16) gīr der-vīrāneī

anuŋçün dimişlerdür ki ten-i mülevveṯ nemāza ve cān-ı mülevves (17) niyāza lāyıḳ degildür teni pāk itmege meşk ve cānı arıtmaġa eşk gerekdür **[102a]** (1) yaʿnī ten ṣuyla ve cān gözyaşı ile taṭhīr olınur ravża-i cenneti Ādem'e (2) mesken idüp envāʿ-ı elṭāf ve eṣnāf-ı aʿṭāf ile nevāḫt itmek (3) ve buġday aġacından tenāvül itme deyü menʿ

[736] Cenab-ı Hak bir mübdi'dir ki yarattıklarını modele bakarak halketmemiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 827)
[737] Bâkîleri yani Allah'tan ma'âdası ise hem sanatlarda hem de sözde bir üstada tabi' örneğe muhtaçtır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 827)
[738] Eğer bu sözün yabancısı değilsen sırtına bir aba çek, bir viraneye orada göz yaşları dök. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 828)

olınmaḳ ve girü ol günāhı irtikāb (4) etdürmek ve iblīs pür telebbüsü üzerine ḥavāle eylemekden ġaraż Ḥażret-i Ādem'e derd ü elem (5) ve eşk ü ġam çekdürmek içindür **Meşnevī**

467[739]

بهر گریه آمد آدم بردر زمین	Behr-i girye Ādem āmed der-zemīn
تا بود گریان و نالان و حزین	(6) Tā büved giryān u nālān ū ḥazīn

468[740]

آدم از فردوس و از بالای هفت	Ādem ez-firdevs u ez-bālā-yī heft
پای ماچان از برای عذر رفت	Pāymāçān (7) ez-berā-yıʿ özr reft

pāy-ı māçān ayaḳ bağıdur

469[741]

ز آتش دل و آب دیده نقل ساز	Z'āteş-i dil v'āb-ı dīde nuḳl sāz
بوستان از ابر خورشید است باز	(8) Būstān ez-ber ḫorşīd est bāz

göz yaşınuŋ ẕevḳını erbāb-ı niyāz ve aṣḥāb-ı (9) sūz u güdāz aŋlarlar zīrā ki derdmendlerüŋ göŋli gülistānı göz yaşı ile (10) neżāret-pezīr ve ʿāşıḳlaruŋ ḳalbi būstānı nesīm-i āh-ı sīne ile ṭaravet- (11) gīrdür ʿāşıḳ āb u nān özge ve ṭālib-i ṣafā-yı dil ü cān özgedür tā ki enbār-ı (12) miʿde ṭaʿāmdan ḥāli olmaya durc-ı sīne gevher-iclālden ṭolı olmaya

[739] Âdem aleyhisselam, ağlamak, inlemek ve mahzun olmak için zemine gelmiştir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 829)
[740] Hazret-i Adem cennetten ve yedinci kat göğün fekinden, özür dilemek için "pây-ı mâ çan"a indi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 829)

[741] Gönül ateşinden ve göz yaşından gıda yap. Çünkü bostan; bulut ve güneş feyziyle açılığ nema bulur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 830)

Meşnevī

470[742]

طفل جان از شیر شیطان باز کن	(13) Ṭıfl-i cān ez-şīr-i şeyṭān bāz kün
بعد از آنش با ملك انباز کن	Baʿd ez-āneş bā-melek enbāz kün

her dıraḫtuŋ (14) şemeri olduġı gibi her loḳmanuŋ eşeri vardur

Meşnevī

471[743]

لقمه کان کو نور افزود و کمال	Luḳme kū nūr efzūd u kemāl
آن بود آورده کسب حلا ل	(15) Ān büved āverde kesb-ī ḥalāl

472[744]

علم و حکمت زاید از لقمه حلال	ʿİlm ü ḥikmet zāyed ez-luḳme ḥalāl
عشق و رقت آید از لقمه حلا ل	ʿIşk u riḳḳat (16) āyed ez-loḳme ḥalāl

473[745]

چون ز لقمه تو حسد بینی و دام	Çun zī-luḳme tū ḥased bīnī vü dām
جهل و غفلت زاید آن را دان حرام	Cehl u ġaflet zāyed (17) ān-rā dān ḥarām

474[746]

زاید از لقمه حلال اندر دهان	Zāyed ez-luḳme-ḥalāl ender-dehān
میل خدمت عزم رفتن سوی آن جها ن	Meyl-i ḫidmet ʿazm-i reften sūy ān cihān

[742] Can çocuğunu şeytan sütünden kes, ondan sonra da onu meleklere ortak et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 831)
[743] İnsanın nurunu ve kemalini artıran lokma, helal kazanç ile elde edilmiş olandır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 832)
[744] Helal lokmadan ilim ve hikmet doğar, aşk ve rikkat hasıl olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 833)
[745] Bir lokmadan sen, haset, tuzak, cehalet ve gaflet husûle geldiğini görürsen onun haram olduğunu anla. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 833)
[746] Ağızdaki helal lokmadan insanda, büyüklere hizmet meyli ve öbür aleme gitmek arzusu zuhur eder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 834)

[102b] (1) maḥaṣṣal-ı kelām ġıdāsına göre eṣer ü netīcesi ẓāhir olur (2) **Bāz Goften-i Bāzergān Ān Çi Dīd Ez Ṭūṭīyān-ı Hindūstān**[747] (3) vaḳtā ki ḫˇāce-i tācir meḳāsāt u şedāyid sefer-i Hindūstān'dan rucūʿ eyleyüp (4) vaṭanına ʿavdet eyledi cümle müteʿalliḳātına mevʿūd olan armaġānı verildükde (5) ṭūṭī daḫı etdügi peymānı dermeyān idüp bu maḥbūs-ı bīçārei daḫı hediyye-i aḫbār-ı (6) yārān ile şāz eyle deyü söyledi ḫāˇce-i misāfir envāʿıʿ acz ü inkisār ile didi ki (7) ey yā ġamḫˇār ol ḳıṣṣai bir ġuṣṣai benden istifsār eylemege ben anlara senüŋ aḫbāruŋ (8) iletdügüme henüz peşīmānum ve ol ḥālet-i pür iftirāḳuŋ müşāhedesinden ziyade (9) perīşānum

Meṣnevī

475[748]

گفت ای خواجه پشیمانی ز چیست	Goft ey ḫˇāce peşīmānī zi-çīşt
چیست آن کاین خشم و غم را مقتضی است	Çīşt ān-kˇīn ḫışm (10) u ġam-rā muḳtażīşt

ḫāˇce eytdi ki vaḳtā ki senüŋ şikāyetḫā-yı derd-i emiz (11) ve ḥikāyethā-yı şevḳ-ı engīzüŋi anlara yetüşdirdüm

Meṣnevī

476[749]

آن یکی طوطی ز دردت بوی برد	Ān yekī ṭūṭī zi-derdet būy büd
زهره اش بدرید و لرزید و بمرد	(12) Zehre eş bi-drīd u lerzīd u bi-mürd

men ol teblīġ-i risāletden envāʿı nedamet (13) ve eṣnāf-ı ḳasāvet ḥāṣıl eyledüm

Mıṣrāʿ

Līk çūn goftem peşīmānī çi sūd[750]

[747] Tâcirin Hindistân Papağanlarından Gördüğünü Kendi Papağına Anlatması
[748] Tûtî dedi ki: efendi, neden pişman oldun? Hiddeti, gamı iktiza eden nedir? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 836)
[749] Onlardan bir tûtî, senin derdini anladı, ödü patladı, titredi ve öldü. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 837)

[750] Pişmanlık gibi söyledim, ama, ne faydası var.

(14) **Meşnevī**

477[751]

نکته ای کان جست ناگه از زبان	Nükteī k'ān cest ez-zebān
همچو تیری دان که جست آن او از کمان	Hemçu tirī dān ki cest ān ū ez-kemān

478[752]

وانگردد از ره آن تیر ای پسر	(15) Vā ne-gerded ez-reh ān tīr ey püser
بند باید کرد سیلی را ز سر	Bend bāyed kerd seylī-rā zi-ser

479[753]

چون گذشت از سر جهانی را گرفت	Çun güzeşt (16) ez-ser cihānī-rā girift
گر جهان ویران کند نبود شگفت	Ger cihān vīrān küned ne-bved şikift

cemīʿ-i efʿālüŋ (17) ġaybʿāleminde eşeri vardur ol efʿāl ḫalḳuŋ icādı ile degildür belki ol **[103a]** (1) mütevellidāt efʿāl-i maḫlūḳ-ı Ḫüdā'dur girü döndürmege hiç bir eḥadüŋ ḳudreti (2) ve teġayyür ü tebdīline bir ferdüŋ ḳuvveti yoḳdur meger ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ veyāḫūd ṣıfāt-ı (3) İlāhī birle mevṣūf bir velī-i muṭlaḳ ola zīrā ki

Meşnevī

480[754]

گفته ناگفته کند از فتح باب	Gofte nā-gofte küned (4) ez-feth-i bāb
تا از آن نه سیخ سوزد نه کباب	Ki ez-ān ne sīḫ sūzed nê kebāb

[751] Ansızın ağızdan fırlayan bir sözü yaydan atılmış bir ok farz et. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 837)
[752] Oğul! atılan ok yolundan geri çevrilmez. Bir seli başından bağlamak, yani çıktığı yerden önünü çevirmek lazımdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 838)
[753] O sel, baştan bağlanılmaz ve önü çevrilmez de bir çok yeri istila ve tahrip ederse taaccüp olunmaz. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 838)
[754] Keza o veli, kendisine olan fütühat-ı İlâhiyye dolayısıyla söylenilmiş bir sözüsöylenilmemiş gibi yapar. Hem de o sûretle ki ondan ne şiş ne de kebap yanar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 844)

481[755]

از همه دلها که آن نکته شنید	Ez-heme dilhaki ān nükte şenid
آن سخن را کرد محو و ناپدید	(5) Ān süḫan-rā kerd maḥv ū nā-bedīd

482[756]

اولیا را هست قدرت از اله	Evliyā-rā hest ḳudret ez ilāh
تیر جسته باز آرندش ز راه	Tīr-i ceste bāz ārendeş zi-rah

(6) ol ḳudret ki ẓāhiren anlaruŋ elinde cārīdür ʿaynı ḳudret Ḥażret-i Bārī'dür (7) zīrā ki anlar maḳām-ı fenāda vaḥdet sancāġın ḳaldurmışlardur ve cümle umūrların (8) Ḥażret-i İlāhī'ye tefvīż eyleyüp dimişlerdür

Beyt

Ve tevekkeltü ile'l-maḥbūbi emrī küllihī

(9) Fe in şāe aḥyānī ve in şāe etlefā[757]

lā-cerem anlaruŋ ḥāl dili bu terāne[y]i terennüm (10) itmekden ḫāli degildür ki

Beyt

Nisbet-i fiʿl ü iḳtidār-ı be-mā

Hem ez-ān rūy küşt gūyā şod[758]

(11) ol mertebede olanlaruŋ cümle fiʿli irādet-i Ḫüdā'ya muvafık (12) ve ḥikmet-i İlāhiyye'ye beṭābıḳ düşer ve ḳulūbde olan nükteye muṭtaliʿ olup (13) anuŋ ḫāṭırasun lāzım olduḳda menʿ ü defʿ iderler evliyānuŋ ḳulūbı taṣṣarruf (14) etdüklerinden iştibāh yoḳdur

[755] O nükteyi işşitmiş olan bütün gönüllerden mahv ü nâbedîd ader. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 844)
[756] Evliyanın Allah tarafından kudreti vardır, fırlamış oku yolundan geri çevirir. (A. Avni Konuk, 2005,c. 1, s. 498)
[757] Bütün işlerimde sevgiliye (Allah'a) tevvekkül ettim; O, dilerse beni yaşatır, dilerse yok eder.
[758] İşin oranı ve bizim güçlü olmamızla o yüzden de ölü söyleyen olur.

483[759]

گرت بر هان باید و حجت مها	Gerd burhān bāyed u ḥüccet mihā
باز خوان مِنْ آيَةٍ أَوْ ننسها	Bāz ḫ̆ān (15) *min-āyetin ev* nünsihā

bu daʿvānuŋ mişdāḳ kelāmı Baḳara sūresinde ***mā nensaḫ min āyetin*** (16) ***ev nünsihā ne'ti bi-ḫayrin minha ev miṣlihā***[760] āyetidür ki unutdurmaġı kendü ẕāt-ı şerifine (17) nisbet etmişdür ve bir daḫı ***ḳad efleḥa'l-mü'minūn***[761] sūresinde ki ***innehu kāne ferīkun*** [103b] (1) ***min ʿibādi yeḳūlūne rabbenā āmennā f'eġfirlenā v'erḥamnā ve ente ḫayru'r-rāḥimīn***[762] (2) ***f'etteḫaẕtumūhum siḫrıyyen ḥattā ensevküm ẕikri ve küntüm minhum tażḥakūn***[763] ***inni cezeytuhumū*** (3) ***'l-yevme bimā ṣaberu innehum humu'l-fāizūn***[764] ve āyet-i kerīmede ferāmūş etdürmegi (4) kendü evliyāsına nisbet etdürüp ol daḫı cümle-i ṣaḥābe-i rasūle ola ʿāmmeten (5) veyāḫūd Aṣḥāb-ı Ṣuffā'ya ola ḫāṣṣāten ʿale'l-iḫtilāfi'r-rivāyeteyn Ḥāżret-i Ḥaḳḳ (6) Celle ẕikre mürtekibān-ı deryā-yı menāhī ve münġażżān-ı biḥār-ı melāhīye ḫiṭāben (7) buyurur ki taḫḳīḳ benüm ḳullarumdan bir bölük ṭāyife vardur ki maḳām-ı münācātda (8) rafiʿ-i derecāt ümid ne tażarruʿ ve zārī idüp dirler ki İlāhī biz saŋa īmān (9) getürdük bendenevāzlıḳ yüzinden esirgeyüp merḥamet eyle ki erḥamu'r-rāḥimīn (10) sensün anlar bu vechile münācāt etdüklerinde siz anları tesḫīr idüp (11) anları istihzā eylediŋüz anlardan benüm ẕikrimi sizüŋ göŋliŋüzden ḳaldurup (12) maḥv eylediler siz kemāl-i cehāletinizden anlara ḫande eylediŋüz anlar ṭarīḳ-i müṣābereti (13) pīşe etdükleri içün ben daḫı bugün ki gün anları cezālandurup fevz ü (14) necāt bulmışlardan eyledüm bināen ʿalā ẕalik Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirruhū buyurur

---

[759] Ey büyük adam! Bu hususta sana hüccet ve bürhan lazımsa "mâ-nensah min âyetin en nünsihâ" âyetini oku. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 844)

[760] "Biz herhangi bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturur (ya da ertelersek), yerine daha hayırlısını veya mislini getiririz." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Bakara Sûresi 2/106. âyet)

[761] "Müminler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Mü'minûn Sûresi 23/1. âyet)

[762] "Kullarımdan, "Ey Rabbimiz! Biz inandık, bizi bağışla, bize merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" diyen bir grup var idi." DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Mü'minûn Sûresi 23/109. âyet)

[763] "Siz ise onlarla alay ediyordunuz. O kadar ki onlar size beni anmayı unutturdu. Onlara hep gülüyordunuz." DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Mü'minûn Sûresi 23/110. âyet)

[764] "Sabretmiş olmaları sebebiyle, bugün ben onları mükâfatlandırdım. Şüphesiz onlar başarıya erenlerin ta kendileridir." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Mü'minûn Sûresi 23/111. âyet)

(15) **Meşnevī**

484[765]

چون به تذکیر و به نسیان قادر اند	Çun be-teẕkīr u be-nisyān ḳadirend
بر همه دلهای خلقان قاهر اند	Ber-heme dilhā-yı ḫalḳan ḳāhirend

(16) pes maʿlūm oldı evliyāyı ṭaʿn u ṣaḥriyye itmek kemāl-i cehāletdendür

Meşnevī

485[766]

قلتم سخریه اهل السمو	(17) Ḳaltem süḫriyye ehle'ş-sümū
از نبی خوانید تا أنسوکمو	Ez nebī ḫˇānīd tā ensev kumū

485[767]

صاحب ده پادشاه جسمهاست	Ṣāḥib-ī dih pādşāh-ī cism-hāst
صاحب دل شاه دلهای شماست	**[104a]**(1)Ṣāḥib-ī dil şāh-ı dilhā-yı şümāst

fi-nefsi'l-emr-i dünyā pādişāhlarınuŋ (2) anlar yanında ne ḳudretleri vardur erbāb-ı ḥaḳīḳat pādişāhān-ı ḳulūbdur (3) ḥaḳīḳatde Ādem merdüm çeşmi olmaya teẕekkür ü eger nisyān anlar taṣarrufı (4) ile olıcaḳ ṭālibüŋ feryādresī olan yine anlardur fe-emmā anlaruŋ daḫı taṣarrufı (5) Ḥażret-i Ḥaḳḳ'uŋ ḳuvvet ü ḳudreti iledür

Meşnevī

486[768]

آن همه اندیشه پیشانها	Ān-heme endīşe-i pīşān-hā
می شناسند از هدایت جانها	(6) Mī-şināsed ez-hidāyet cān-hā

[765] Enbiya ve evliya hazarâtı madem ki hatırlatmaya da unutturmaya da muktedirdirler. o halde mahlûkatın kalplerinde bi-iznillah mutasarrıftırlar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 847)
[766] Siz ehl-i sümûyu maskara zannettiniz. Kur'ân'dan "ensevküm"e kadar okuyunuz. (A. Avni Konuk, 2005,c. 1, s. 501)
[767] Köy sahibi cisimlerin sahibidir. fakat gönül sahibi sizin kalplerinizin amiridir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 848)
[768] O tecelli ve vasıta tesiriyle, cesetler uyumadan evvel kendilerinde bulunan efkar ve malumatı uyandıktan sonra ruhlar yine tanır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 851)

487[769]

پیشه فرهنگ تو آید به تو	Pīşe ferheng-i tū āyed be-tū
تا در اسباب بگشاید به تو	Tā der-i esbāb (7) bi-keşāyed be-tū

ve ol ṭāyfa-i memduḥanuŋ ervāḥı evvel geçen ʿazīzleri hidāyet-i (8) Ḥaḳḳ ile maʿlūm edinup andan istifāde iderler ennāsü mücziyune bi-aʿmālihim (9) mūcibince ṣubḥ-i nüşūrda herkesüŋ ʿameli kendüden yaŋa gelüp her ne ise kendüye (10) görinür nite ki dār-ı dünyāda her kişiye ṣıfatı ṣabāḥ olduḳda maʿlūm olur (11) kişinüŋ kesbinden ẓāhir olanı ġayriye virmezler herkes fiʿli ile cezālanur

(12) **Meşnevī**

488[770]

پیشه زرگر به آهنگر نشد	Pīşe-i zer-ger be-āhen-gerne-şod
خوی این خوش خوبه آن منکر نشد	Ḫūy-i īn ḫoş-ḫū be-dān münker ne-şod

489[771]

پیشه ها و خلقها همچون جهیز	(13) Pīşe-hā vü ḫulḳ-hā hemçun cehīz
سوی خصم آیند روز رستخیز	Sūy-i ḫaşm āyend rūz-i rüsteḫīz

490[772]

پیش ها و خلقها از بعد خواب	(14) Pīşhā vü ḫulḳ-hā ez-bāʿd-i ḫˇāb
واپس آید هم ب خصم خود شتاب	Vā-pes āmed hem be-ḫaşm-ī ḫod şitāb

[769] Ey muhatap! Uyanınca sana rızık kapısı açmak için, sanatın ve malumatın yine sana gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 851)
[770] Kuyumcunun sanatı demirciye gitmez. iyi huylu bir kimsenin tabiatı kötü huyluya avdet etmez. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 851)
[771] Sanatlar ve tabiatlar çeyiz eşyası gibi katar katar olarak kıyamet gününde sahibinin nezdine gelir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 852)
[772] Sanatlar ve tabiatlar, sabah uyandıktan sonra koşa koşa onun yanına gelirler. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 852)

491[773]

پیش ها و اندیش ها در وقت صبح	(15) Pīşhā v'endīşe-hā der-vaḳt-i ṣubḥ
هم بدنجا شد که بود آن حسن و قبح	Hem bedncā şod ki būd ān ḥüsn ü ḳubḥ

492[774]

چون کبوترهای پیك از شهرها	(16) Çun kebūter-hā-yı peyk ez-şehr-hā
سوی شهر خویش آرد بهرها	Sūy-i şehr-i ḫˇīş āred behr-hā

(17) fī-nesfi'l-emri vaḳtā ki zerger ve eger āhenger uyḳuya varurlar ʿālem-i ġafletde **[104b]** (1) beraber olurlar uyḳuda uyanduḳlarında herkes şanʿatına ʿavdet ider (2) ʿaksi vāḳiʿ olmaz ḥaşr olduḳda daḫı aḥvāl bu minvāl üzerinedür nite ki ebyāt-ı (3) meẕkūrenüŋ mefhūmundan maʿlūmdur (4) **Şenīden-i Ān Ṭūṭī Ḥareket-i Ān Ṭūṭīyān U Mürden-i Ān Ṭūṭī Der Ḳafes** [775]

493[776]

چون شنید آن مرغ کان طوطی چه کرد	(5) Çun şenīd ān murġ k'ān ṭūṭī çi kerd
هم بلرزید اوفتاد و گشت سرد	Hem bi-lerzīd ūftād u geşt serd

(6) vaḳtā ki ḫāˇce ṭūṭīsini bu ḥālde müşāhede eyledi külāhını yere urup (7) cāmesini çāk eyledi vāh-ı derdnāk eyleyüp dirdi

Meşnevī

494[777]

ای دریغا مرغ خوش آواز من	(8) Ey dirīġā murġ-i ḫoş-āvāz-i men
ای دریغا هم دم و هم راز من	Ey dirīġā hem-dem ū hem-rāzi men

[773] Sanatlar, fikirler ve malumatlar sabah olunca evvelce bulundukları yerlere giderler. O sanatler, fikirler ve bulundukları yerler ister hasen ister kabîh olsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 853)
[774] Bu fikirler ve sanatların sahiplerine avdet etmesi posta güvercinlerinin başka memleketlerden kendi şehirlerine ve yuvalarına gelmesi ve mektup getirmesi gibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 853)
[775] Hindistân Papağanlarının Hareketini duyunca Tâcirin Kafesindeki Papağının Ölmesi
[776] Tacirin tûtîsi Hint'teki tûtînin ne yaptığını işitince titredi, düştü ve soğudu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 853)
[777] Vah benim güzl kuşcağızım, vah benim hemdemim ve sırdaşım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 854)

495[778]

ای دریغا مرغ خوش الحان من	Ey dirīġā (9) murġ-i ḫoş-elḥān-ı men
راح روح و روضه ریحان من	Rāḥ-ı rūḥ u ravża reyḥān-ı men

ḫāˇcenüŋ derd-i (10) iştiyāḳ ve nevḥe-i iftirāḳından maḳṣūd-ı müteveccihān Ḥażret-i İlāhiye'ye tenbīh ve teʾkīd (11) dür ki ḫāˇce-i tācir mufāraḳat-ı ṭūṭīde nevḥa vü zari etdügi gibi sālik daḫı (12) mufārakat-ı kurb-i civār-ı Bārī'de ḥarāret üzere olup her vaḳit nevḥa vü eninden (13) ḫālī olmaya zīrā ki herkes ṭūṭī-yi şikr-i güftār-ı eflākī iken ḳafes-i ḳalb-i ḫākīde (14) maḥbūs olmışdur ol ṭūṭī-i cilvesāz vaḳtā ki ḥażīż-i fereşden (15) pervāz eyleye gūşe-i künküre-i ʿarş ve şaḫ-ı sirdetü'l-müntehāi pür-naḳışdan (16) ġayrı yerde ḳarar eylemez ve gāh olur ki ehlullāh naẓarından ḫālī olmayup (17) güftār-ı şükrin ile esrār-ı Rabbü'l-ʿālemīnden ḫaber virüp ve gāhi nāz yüzinden **[105a]** (1) muḥtecib olup sāliküŋ derd ü niyāz u söz ü güdāzın artursa būstān-ı cihan (2) kürre-i seḥāb ve cereyān-ı mā ve sereyān-ı hevādan neżāret kesb etdügi gibi (3) muḥabbet-i gülzārı mürīd-i ṣādıḳuŋ gözi yaşından ve sīnesi ahından (4) ṭarāvet kesb idüp ol zamānda sālik-i ʿāşıḳ derd ü niyāzla bu beyti (5) terennüm ider

Beyt

Ṭūṭī vü ṭūṭī-beççei koned be-ṣad nāz-ı ḫūrī

Ez-şekeristān -ı (6) ezel āmedei bāz be-perrī[779]

Ey ṭaberistān-ı ebed vey şekeristān-ı eḥed

Hem ṭarab-ender- (7) ṭarabī hem şeker-ender-şekerī[780]

cān-ı ṭūṭīsi dilnevāzlıġıyla şükr-i ḫaylıġa (8) başlaya ṭālib-i bīçāre daḫı hemān bu beyti oḳur

Murġ-ı dilem bāz perīden girift

[778] Vah benim latif nağmeli kuşcağızım, ruhumun neşve şarabı, hayatımın çiçek bahçesi olan tûtîcağızım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 855)

[779] Papağan ve bir papağan yavrusu yüz nazla yer, doğan ezel şekerliğinden (şeker tarlasından) uçarak gelir.

[780] Ey, sonsuzluk Taberistan'ı ve ey birlik şekeristanı, hem sevinç içinde bir sevinç hem şeker içinde bir şeker.

(9) Ṭūṭī -i cān ḳand mezīden girift[781]

ve muḳarrerdür ki naẓẓār-ı kiyān-ı ʿālem-i balā ve gez ü beyan (10) mele-i āʿlā göŋül bülbüli ve cān ṭūṭīsinüŋ ḳafes-i āb ve gülde ibtilāsından (11) maḫzūn olup ḥayf ki şükristān-ı ezelī ve būstān-ı lem-yezelīden cüdā düşüp (12) dām-ı bedende muḳayyed ve mübtelā olmışlardur dirler

Beyt

Āh-ı kān-ı ṭūṭī-i cān bī- (13) şekeristān çi koned

Āh-ı kān-ı bülbül-i dil bī-gül-i bostān çi koned[782]

fe-emmā ʿināyet-i (14) ʿāliyye-i aḥadiyye ve hidāyet-i müteʿāliye-i ṣamediyye ol mübtelāları ḫāristān-ı bedende (15) ḳomayup şūristān-ı tenden gülistān-ı şükristāna ceẕb ider ol ḥāletde (16) sālik bu ḥāleti müşāhede idüp gāhi ol ṭarafuŋ müvānesetine nevḥa vü zāri (17) ve gāh anlaruŋ maḥremiyyetine edā-i şükr-i güzārı temhīd ider lā-cerem Ḥażret-i Mevlevī **[105b]** (1) daḫı tāciruŋ ṭūṭī-i ẓāhire olan nevḥasınuŋ żımnında kendü ḥāletin iẓhār (2) idüp buyurur

Meṣnevī

496[783]

خوشتر آن باشد آه سر دلبران	Ḫūşter-en bāşed āh serr-ı dilberān
گفته آید در حدیث دیگران	Gofte āyed der ḥadīṣ-i (3) dīgerān

bu muḳaddemātı temhīd etdükden soŋra baʿżı ebyāt ile tevcīh ve teşbīh (4) eyleyüp bu ṣūretde naẓm ider

[781] Gönül kuşumudoğan uçar yakalar, can papağanı şekeri emer yakalar.
[782] Can papağanı madeninin âhı şekerlik (şeker bahçesi) yoksa ne yapsın? Gönül bülbülünün madeninin âhı bostanın gülü yoksa ne yapsın?
[783] O daha hoş olur ki,dilberlerin sırrı, başkalarının sözü içinde söylenmiş gelsin. (A. Avni Konuk, 2005,c. 1, s. 132)

Meşnevī

497[784]

گر سلیمان را چنین مر غی بدی	Ger Süleymān-rā çun-īn murġī büdī
کی خود او مشغول آن مر غان شد ی	(5) Key ḫod ū meşġūl-i ān murġān şodī

ol maʿnāya işāretdür ki meşāyıḫdan baʿżısı (6) aŋa ẕāhib oldılar ki enbiyānuŋ nübüvvetinden velāyeti ṭarafı efżāldür zīrā velayet (7) iştiġāl-i Ḥaḳḳ ile ittiṣāl-i ḥażrete sened-i nübüvvet daʿvet-i ḫalḳ ile iştiġāl-i (8) ḫalāyıḳa sebebdür lācerem iştiġāl-i ḫalḳdan iştiġāl-i Ḥaḳḳ efżāldür derdiler (9) ve bir vecih āḫir daḫı beyān eylediler ki lafẓ-ı velāyet ḳurb u kerāmetden mebnīdür (10) lābüd ḫavāṣṣ-ı pādişāh muḳarrebān-ı dergāhdur ve nübüvvet enbiyādan mebnīdür ki (11) ḫaber virmekdür anuŋçün peyġamber dirler güyā ki aḫbār-ı pādişāhī-i cānib-i reʿāyaya (12) iletmekde ilçilerdür lakin anlarda velāyet ü nübüvvet cemʿ olmaġıla cāmiʿ-i fażīletindür (13) hiç velī nebī derecesine yetişmez Ḥażret-i Süleymān'da daḫı velāyet mevcūd idi (14) fe-emmā nübüvveti ṭarafı ile himmetini żabṭ-ı memālike ṣarf idüp ḫalāyıḳ ile iḫtilāṭı (15) ziyāde idi anuŋ rūḥı ṭūṭīsi velāyeti nurundan ol ḳadar pervāz idemeyup (16) şükristān-ı aḥadiyyet ekṣeriyyā el virmez idi eger anuŋ ẓāhir ervāḥı hevā-yı hüviyetde (17) devām üzere ṭāyir olaydı teblīġ-i risālet ile aḥkām-ın salṭanāt cemʿ olmaz **[106a]** (1) idi Ḥażret-i Süleymān'da ol ṭūṭī-i bülend pervāz mevcūd olsa mürġān-ı vahşiye (2) meşġūl olmaya idi dimişler bu ḳul ḳul-ı ṣūfīyyūndur fe-emmā benī Ādem'üŋ bāṭınında (3) bu meḳūle bir murġ-ı şerīf ve ṭūṭī-i laṭīf-i mütevaṭṭındur bāb-ı velāyet mesdūd (4) degildür līkin ol ḥālet bī-muḳaddemāt-ı ṭaleb ve bī-meḳāṣāt-ı taʿab-ı müyesser olsa idi (5) kimesne anuŋ ḳadrini bilmeye idi nite ki buyurur

Meşnevī

498[785]

ای دریغا مر غ کارزان یافتم	Ey dirīġā murġ k'erzān yāftem
زود روی از روی او بر تافتم	(6) Zūd rūy ez-rūy ū bertāftem

[784] Eğer Süleyman Aleyhi's-selâmın böyle bir kuşu olsaydı başka kuşlarla nasıl meşgul olurdu. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 855)
[785] Vah benim ucuz aldığım, lakin çabucak müşahedesinsen mahrum kaldığım kuşcağızım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 855)

Ol murġ ceẕbe-i İlahīyye'ye işāretdür denilmiş ***ceẕbetün*** (7) ***min ceẕebāti'r-raḥmān tüvāzi ʿameli'ş-şaḳaleyn***[786] esrāruŋ iḫticābına sebeb olan (8) deḳāyıḳ-ı rumūzāta aġyāruŋ iṭṭılāʿ ıdur sırruŋ ifşāsına bāʿiṣ olan lisān-ı (9) insāndur dimişler **Meşnevī**

499[787]

چون همه آفت ز كفتن مي رسد	Çün heme āfet zi-goften mī-resed
بي زباني بر زبان خواهم كزيد	Bī-zebānī ber-zebān (10) ḫˇâhem gozīd

500[788]

بر دكان قفل كر خواهم كذشت	Ber-i dükkān ḳufl ger ḫˇâhem güzeşt
قفل از بهر دهان خواهم كذيد	Ḳuflī ez-behr-i dehān ḫˇâhem gozīd

(11) ʿarifler buyurmışlardur ki pes Ḥażret-i Mevlevī sirrī (12) min ṣamt-ı necāʾi beyān idüp buyurur

Meşnevī

501[789]

ای زبان تو بس زیانی بر وری مرمرا	Ey zebān tū bes ziyānī mer merā
چون تویی گویا چه گویم من ترا	(13) Çun tūyī gūyā çe goyem men tū rā

502[790]

ای زبان هم آتش و هم خرمنی	Ey zebān hem āteş ū hem ẖarmenī
چند این آتش در این خرمن زنی	Çend īn (14) āteş der-īn ẖarmen zenī

[786] "Rahman'ın cezbelerinden bir cezbe sekaleynin ameline denk olur." Sekaleyn: insan ve cin
[787] Konuşmadan madem hep bela (zarar) erişir, dilsizliği dile yeğlerim (tercih ederim).
[788] Dükkanın üstüne bir asma kilit geçirmek isterim, ağzın kısmeti için bir kilidi yeğlerim (tercih ederim).
[789] Ey dil! sen bana çok zarar vermektesin. Söyleyen sen olduktan sonra ben sana ne söyleyeyim? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 857)
[790] Ey dil! Sen hem ateş hem harmansın. Bu ateşi bu harmana ne vakte kadar atıp duracaksın? (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 857)

503[791]

ای زبان هم گنج بی پایان تویی	Ey zebān hem genc-i bī-pāyān tūyī
ای زبان هم رنج بی پایان تویی	Ey zebān hem renc-i (15) bī- pāyān tūyī

504[792]

نك تو پرانیده ای مرغ مرا	Nek tū i-perrānīdeī murġ-ı merā
در چراگاه ستم کم کن چرا	Der-çerā-gāh sitem kem kün çerā

505[793]

ای دریغا نور ظلمت سوز من	Et dirīġā (16) nūr-ı ẓulmet-sūz-i men
ای دریغا صبح روز افروز من	Ey dirīġā ṣubḥ-ı rūz-efrūz men

işaretdür fevt-i evḳāt-ı (17) şerīfe ve ṭāʿat-ı münīfeye aḥvāl-i ḥaḳīḳatüŋ baʿżı muḳaddemātında beyān olunmışdur ki **[106b]** (1) cümle-i mevcūdātı ʿālem-i şühūda gönderdükleri vaḳit terbiye içün niçe ʿavālim-i (2) muḫtelifeden ʿubūr etdürüp istiḥḳāḳ u ḳabiliyyet kesb etdükden soŋra (3) ṭaleb eli ile cān dāmenine yapışup ve cān-ı ġarīb ki zülāl ü viṣāle teşnedür (4) Ḥażret-i Kibriyā cānibine iletür baʿżısınuŋ ʿurūcı mücāhede ile baʿżısınuŋ (5) ceẕebāt-ı İlāhī ile olur şer yolından irtiḳā idenlere ṭarīḳ-i şeṭṭār deyü tesmiye (6) iderler ve vasilāndan baʿżısını muvāḳıfda alıḳorlar baʿżısını ṣıfat-ı (7) Rabbānī ḫilʿati ile muḫallaʿ idüp nāḳış olanları tekmīl itmek içün girü ʿālem-i (8) şehādete gönderürler bu sefer sefer-i sāliş dirler vaḳtā ki ṭāliblere ḳulāġuz olan (9) bī-ittiṣāl ve infiṣāl girü ol ḥażrete vāṣıl olurlar sāliküŋ irşāddan (10) soŋra olan seyrine sefer-i rābiʿ dirler lācerem Ḥażret-i Mevlāna ol seyr-i rābiʿa (11) işāret idüp buyurur

[791] Ey dil! Sen hem tükenmez bir hazine hem de deva kabul etmez bir marazsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 857)
[792] İşte benim kuşumu da uçurdun. Artık zulüm merasında az otla. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 859)
[793] Vah benim sabah gibi zulmet izale eden ve sabaha nur gibi aydınlık veren kuşcağızım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 860)

Meşnevī

506[794]

ای دریغا مرغ خوش پرواز من	Ey dirīġā murġ-ı oḫş-pervāz-i men
ز انتها پریده تا آغاز من	(12) Z'intihā perrīde tā-āġāz-i men

ṭūṭīden murād rūḥ-ı insānī olduġın (13) işāret idüp buyurur

Meşnevī

507[795]

طوطیی کاید ز وحی آواز او	Ṭūṭiī k'āyed zi-vaḥy āvāz-i ū
	Pīş z'āğāz-i vücud āğāz-i ū[796]

508[797]

اندرون تست آن طوطی نهان	Enderūn-ī tūst (14) ān ṭūṭī nihān
عکس او را دیده تو بر این و آ ن	ʿAks-i ū-rā dīde tū ber-īn u ān

pes nāṭıḳa-i rūḥ-ı insānīi (15) ṭāyire teşbīh eylemek istiʿāre ṭarīkiyle olduġı ʿulemā vü ḥükemā vü müteṣavvife (16) ḳatında şāyiʿdür bināen ʿalā ẕālik ḫā˘ce ʿİmād buyurur

Şiʿir

Ṭāyir-i tū be-hevāyī ḳadd-i (17) tū sidre-nişīn

Ṭūṭī-i rūḥ be-yād-ı leb tū şekker ḫāy[798]

pes lāzımdur ki ṭāyir himmetüŋi **[107a]** (1) bāṭınıŋda pinhān olan ṭūṭīnüŋ müşāhedesine ṣarf idüp anuŋ ʿaksine (2) ferīfte olmayasun ve sāye-i murġı şikār itmek

[794] Vah benim uçuşu güzel kuşum, intihadan mebdeime kadar hayeran eyleyen tûtîcağızım. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 860)
[795] Bir tûtî ki onun sesi vahyden gelirdi. Onun varlığı mükevvenatın mevcudiyyetinden evveldi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 866)
[796] Bu beytin ikinci dizesi şerh metninde yer almamaktadır, beytin bütünlüğünü korumak adına eklenmiştir.
[797] O tûtî, senin derununda gizlidir. Sen ise onun zatını değil; şunda bunda aksini görürsün. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 866)
[798] Senin kuşun bir havalıkta, boyun sidrede oturan (melek), ruhun papağanı dudağın düşüncesinde, sen şeker çiğnersin (yersin).

ṭalebi ile murġ-ı ḥaḳīḳati ṣayd itmekden (3) girü ḳalmayasun ve ḥasret ateşi ile cānıŋı yaḳmayasun ve eger sūz-i ḥālden ḫaberdār (4) degil isen bir ʿaşḳ ateşine sūḫte olan ile hemrāh ol lābüd andan sirāyet ider (5) nite ki buyurur

Meşnevī

509[799]

ای که جان را بهر تن افروختی	Ey ki cān rā -behr-i ten efrūḫtī
سوختی تن را و جان افروختی	Sūḫtī ten-rā vü cān efrūhtī

510[800]

سوختم من سوخته خواهد کسی	(6) Sūḫtem men sūḫte ḫˇāhed kesī
تا ز من آتش زند اندر خسی	Tā-zi-men āteş zened ender-ḫasī

511[801]

سوخته چون قابل آتش بود	Sūḫte çun (7) ḳābil-ī ateş büved
سوخته بستان که آتش کش بود	Sūḫte bi-stān ki āteş-keş büved

512[802]

ای دریغا ای دریغا ای دریغ	Ey dirīġā ey dirīġā ey dirīġ
کانچنان ماهی نهان شد در زیر میغ	(8) K'an-çün-ān māhī nihān şod der zīr-i mīġ

çün ṭarīḳat sülükünüŋ bināsını ʿaşḳ u muhabbet (9) üzerine vurdılar lābüd her mürīd gāh nāz u niyāz ile ve gāh vaṣl-ı çāresāz ve gâhi (10) hicr-i cān-ı güdāz ile her

[799] Ey cesedin süruru için ruhu yakan kimse! Canı yakıyorsun, onu yakmakla bedeni parlatıyorsun. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 867)
[800] Ben yandım, kav isteyen vaar mı ki benden alsın da çerçöp makûlesi şeylere ateş versin. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 868)
[801] Kav ateşi kabul ettiği için, sen de kav gibi ol; çünkü o ateş cezbeder. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 869)
[802] Vah yazık, çok yazık, pek yazık ki öyle bir ay, bulut altında gizlendi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 870)

muḥibbüŋ muḳarrer ḥāli maḥbūbına nisbetle cān-ı müştāḳuŋ (11) ḥāletini müẕekkir ve ʿuşşāḳuŋ şevvāḳını müteheyyicdür

Meşnevī

513[803]

چون زنم دم کاتش دل تیز شد	Çun zenem dem k'āteş-i (12) dil tīz şüd
شیر هجر آشفته و خون ریز شد	Şīr-i hecr āşüfte vü ḫūn-rīz şod

514[804]

آن که او هوشیار خود تند است و مست	Ān-ki ū hüşyār ḫod tündest ü mest
چون بود اوچون او قدح گیرد به دست	(13) Çun büved ū çun ū ḳadeh gīred be-dest

515[805]

شیر مستی کز صفت بیرون بود	Şīr-i mestī k'ez-ṣıfāt bīrūn büved
از بسیط مرغزار افزون شود	(14) Ez-basīṭ-i merġ-zār efzūn şeved

erbāb-ı şevḳ ve aṣḥāb-ı ẕevḳa vaḳtā ki ebvāb-ı (15) meʿālī küşāde olmuş ola manẓūm u menşūrda seciʿ ve ḳāfiye riʿāyet itmek (16) mümkin olmayup teşevvüf-i ḥāl māniʿ-i leẕẕet-i maḳāl olur ol sebebden Ḥażret-i (17) Mevlevī ḳuddise sirrihū buyurur

Meşnevī

516[806]

قافیه اندیشم و دل دار من	Ḳāfiye-endīşem u dil-dār-ı men
گویدم مندیش جز دیدار من	Goyedem m-endīş **[107b]**(1) cüz dīdār-ı men

[803] Bahse nasıl devam edeyim ki gönüldeki ateş saçağı sardı. Ayrılık arslanı kükredi ve kan dökmeye başladı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 870)
[804] Ayıkken sert ve titiz olan bir adam, eline kadeh alıp sarhoş olunca nasıl olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 871)
[805] Bir sahoş arslan ki sıfattan hariçtir. Bir çayırın besaretiyle vüs'atinden onun hiddet ve şiddeti artar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 872)
[806] Ben kafiye düşünüyorum, fakat sevgilim: "Benim dîdârımdan başka bir şey düşünme diyor." (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 872)

517[807]

خوش نشین ای قافیه اندیش من	Ḫoş-nişīn ey ḳāfiye-endīşe-i men
قافیه ی دولت تویی در پیش من	Ḳāfiye devlet tūyī der-pīş-i men

518[808]

حرف چه بود تا تو اندیشی از آن	(2) Ḥarf çi-bved tā tū endīşī ez-ān
حرف چه بود خار دیوار رزا ن	Ḥarf çi-bved ḫār-i dīvar-ı rezān

519[809]

حرف و صوت صورت و گفت را بر هم زنم	Ḥarf u ṣavt ṣūret (3) u goft-rā ber-hem-zenem
تا که بی این هر سه با تو دم زنم	Ta-ki bī-īn her se bā-tū dem-zenem

ḥarf u ṣūret anı (4) beyān itmege ālet ve güft ü zebān sırrı ʿayān eylemege vāsıṭadur

Beyt

(5) Enne'l kelāme lefi'l-fuādi ve innemā

Ḥablü'l-lisāni ʿale'l-fuādi delīlen[810]

vāsıṭa-i tercümana (6) iḥtiyāc ve esrār-ı nihāna iḳāmet-i delīl ol vaḳit olur ki ervāḥuŋ teʿārufı (7) ve ḳulūbüŋ teşāhüdi olmaya muḥabbet-i vidādüŋ rüsūḫunda ve kemāl-i ittiḥāduŋ (8) ẓuhūrundan soŋra vesāyiṭ-i tercümāna iḥtiyāc yoḳdur

Meşnevī

520[811]

ای خدا جان را تو بنما ی آن مقام	(9) Ey Ḫudā cān-rā tū bunmā-yı ān maḳam
کاندر او بی حرف می روید کلام	Ki ender ū bī-ḥarf mī rūyed kelām

[807] Ey benim kafiye düşünen şairim, hoşnişin ve müsterih ol. Benim indimde devlet kafiyesi sensin ki o da vuslattır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 873)
[808] Harf nedir ki sen onu düşünesin ve onunla mukayyed olasın? Harf nedir? Üzüm bağlarının dikenden duvarı gibidir. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 874)
[809] Harfi de sesi de sözü de ortadan kaldırır, seninle bu üçü olmaksızın konuşurum. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c. 3, s. 874)
[810] Muhakkak söz kalptedir ancak bunun kanıtı olarak dilin bağı kalbin üzerinedir.
[811] İlâhî, kelâmın harf ve savt olmadan sadr olduğu makamı ruha göster.

(10) eger maḥcūb olanlaruŋ bu ḥālde iştibāhları vāḳiʿ olursa bu maʿnā[y]ı fikr eylesünler ki (11) ẓāhirde iki kimesne muḥabbet eyleyüp biri birinin aḥvāl ü evżāʿlarına muṭṭaliʿ olsalar (12) ve umūr-ı maʿīşet mābeynlerinde teʿazzüz bulmış olsa ḥużūr-ı mihmānda ednā işāret (13) ile bītekellüm envāʿ-ı eṭʿime iḥżār ider nā-maḥrem olan besāyiṭ-i ḥurūfla (14) anuŋ fehm itdügini idrāk idemez ve muḳarrer bilmek gerek ki nüfūs-ı insanide (15) cemiʿ meʿānīnüŋ ḥuṣūli telḳīn-i rūḥ-i ḳudsī vāsıṭasiledür ḥarf u ṣavt (16) ve tercümān-ı zebān ortalıḳda yoḳdur ġavāmiż-i esrār meʿānīde ol nesne[y]i ki Ḥażret-i (17) Ḥaḳḳ ervāḥ-ı insānīye ilḳā ider anuŋ şerḥi ʿibārete ṣıġmaz ve ol ilḳāda **[108a]** (1) vesāyiṭ ve tercümān şarṭ degildür

Meşnevī

521[812]

این چه می گویم به قدر فهم تست	İn-çe mī güyem be-ḳadr-i fehm-i tūst
مردم اندر حسرت فهم درست	(2) Murdem ender ḥasret-i fehm-i dürūst

bu ḫāne-i āb u gülde ḥabs olmazdan evvel (3) ʿālem-i cān u dilde meʿānī ve ḥaḳāyıḳ ve esrār u deḳāyıḳa fehm ü vuḳūf mevcūd idi (4) o ḥālde zebān u ḥurūf u ṣavt u ṣadā ortada yoġ idi pes ḥālen (5) maḥbūb-ı ḥaḳīḳīdür ki vaḳtā ki sen ḳāl dilini baġlayasun ḥāl dilini saŋa keşf (6) idüp ḥarf u ṣavtı yine ortadan refʿ iderem

Meşnevī

522[813]

آن دمی کز آدمش کردم نهان	(7) Ān demī k'ez-Ādemeş kerdem nihān
با تو گویم ای تو اسرارانرار جها ن	Ba-tū güyem ey tū esrār-i enrār cihān

523[814]

آن دمی را که نگفتم با خلیل	Ān demīrā ki (8) ne-goftem bā-ḫalīl
و آن غمی را که نداند جبرئیل	V'ān ġamī-rā ki ne-dāned Cebreīl

[812] Şu söylediğim senin anlayacağın kadardır sadece ben doğru anlayan kimselerin özlemiyle ölmekteyim.
[813] Ey esrar-ı cihan! Gizlediğim sırrı sana söyleyeceğim. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.875)
[814] Halîle söylemediğim sırrı ve Cebrail'in bilmediği gamı. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.875)

524[815]

آن دمی کز وی مسیحا دم نزد	Ān demī k'ez-vey mesīḥā dem ne-zed
حق ز غیرت نیز بی ما هم نزد	(9) Ḥaḳ zi-ġayret nīz bī-mā hem ne-zed

bunuŋ muḥāṭabında ḫayli iştibāh eylediler ki bu ṣūretde (10) aḥād-ı ümmetden beri Ḥażret-i Ādem ü Ḫalīl ü ʿĪsa ve Cebrāil'den efżāl ola fe-emmā (11) bu vechile cevāb virmişlerdür ki Ḥażret-i Ḥaḳḳ eşyādan her birine bir veçhile (12) feyż eylemişdür ki birinde etdügini birinde etmemişdür ol taḳdīrce lazım (13) olmaz ki biri birinden efżāl olaʿāmme-i kāinat ve cümle-i ẕerrāt esmā vü ṣıfātdan (14) bir ṣıfata maẓhar düşmişdür her birinüŋ maẓhariyyeti bir özge vechiledür nite ki (15) bir mevżuʿda daḫı buyurur

Meşnevī

525[816]

خلق را چون آب دان صاف و زلال	Ḫalḳ-rā çun āb-dān ṣāf u zülāl
اندر آن اوتابان صفات ذو الجلا ل	(16) Ender ān ū tābān ṣıfāt-ı zül'l-celāl

lā-cerem her sırda bir sırrı ve her sinede (17) bir fikrī mevcūddur ol sır ki ẕerrede vardur āfitābda yoḳdur ve ol sır ki **[108b]** (1) ateşde vardur ābda yoḳdur her mevcūduŋ cemāl-i İlāhī'den ḥāline göre müşahedesi (2) ve her eşyānuŋ mertebesine gör[e] maʿārif-i subḥānīden behre ve müṭālaʿsı vardur (3) nite ki Ebū Ṭālib-i Mekkī buyurur *lā yetecellā fī ṣūretin merrateyni ve lā yetecellā fī ṣūretini'l-* (4) *iṣneyni*[817] yaʿnī her giz bir ṣūretde iki kerre yüz göstermez ve iki āyinede bir ṣūretile (5) peydā olmaz her birine bir özge nevʿiyle görinür

Beyt

Der her āyine rūy-ı dīger-gūn

(6) Mī-nümāyed cemāl-i ū her-dem[818]

[815] İnsanın bahsetmediği sırrı, gayret-i İlâhiyye bizsiz de izhar etmedi. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.875)
[816] Halkı saf ve tatlı su gibi bil. Ondan Zü'l-Celâl'in sıfatları vardır. (A. Avni Konuk, 2005,c. 12, s. 397)
[817] O bir sûrette iki defa tecelli etmez; ve (yine) o bir sûrette iki defa tecelli etmez.
[818] Her aynada değişik yüz, Onun yüzü her an görülüyor.

Pes ol ḥāl ki gedā-i ẕelīliŋdür şehr-i yār-ı celīle naṣīb olmaz (7) ol ḫuṣūṣuŋ meḳālīd-i keşfini Ḫalīl ü Cibril eline virmezler gāh olur ki Ādem'den (8) pinhān olan sırr-ı ḫātemden pinhān olmaz ol yol ki mübtelā-yı derd ü muḥannetdedür (9) dem-i rūḥ efzā-yı mesīḥāda yoḳdur ve ol ḥālet ki sevād-ı leyle-i ẓulmānīde (10) vardur rūşenā-i ṣubḥ-ı ṣādıḳ ve nūrāniyyet-i mihr-i münīrde yoḳdur

Şiʿir

(11) Ey ber-ser-i bāzāret ṣad ḫırḳa bezünnārī

Vez rūy-ı tū der-ʿālem her rūy be-dīvārī

(12) Her ẕerre zi-ḫūrşīdet gūyā kū nāy "Ene'l-Ḥaḳḳ"

Her güşe çü Manṣūrī āvīḫte ez-dārī[819]

(13) bir dervişden ṣordılar ki kemāl-i maḥbūbiyyet nedir didi ki nihāyet-i maḥbūbiyyet oldur ki (14) bu meclisde pek ʿāşıḳ olsa her birine bir nevʿiyle iltifāt ve bir vechile muʿāmelesi (15) ola ki biri birinden ḫaberdār olmayalar ve her birinüŋ iʿtiḳādı şöyle ola ol dostuŋ (16) naẓarı hemān kendüye maḫṣūṣdur ki kendü ile olan muʿāmelesi ġayrılar ile yoḳdur (17) lā-cerem maḥbūb-ı ḥaḳīḳīnüŋ daḫı cümle-i ẕerrāta tecellā-i ḫāṣṣı vardur herkes ḳābiliyyetine **[109a]** (1) göre bir nevʿiyle iḫtişāş u ittiḥād eylemişdür birini cemālī nūrı ile nevāḫat (2) ider ve birini celālī ḳahrı ile helāk eyler

Şiʿir

Yekī maẓhar-ı luṭf-ı Ġaffārīş

(3) Yekī mehbiṭ-i emr-i Ḳahhārīş

Yekī ruḫ zi-fażleş ber efrūḫte

Yekī ez-ḳahreş ciger-i sūḫte[820]

(4) Herkes-i "*külli ḥizbin bi-mā ledeyhim feriḥūn*"[821]

---

[819] Ey senin pazarbaşının üstündeki yüz hırka bir Hristiyanlık kuşağına ve senin yüzünden alemde her yüz bir duvara, senin güneşinden her toz parçası o neyin "Ene'l-Hakk"ını söyler, her köşe bir Mansûr gibi bir darda asılı.

[820] Biri, O Bağışlayıcının iyiliğinin göründüğü yer, Biri, O Kahredicinin (Batırıcının) ineceği yer, Biri, O'nun erdem ve iyiliğinden parlayan (aydınlanan) yanak, Biri, O'nun ezme ve batırmasından (kahrından) yanık ciğer.

[821] "Dinlerini bölmüş olanlardan her fırka kendilerinde olanla böbürlenmektedir." (Rûm, 30/32)

ḥükmi ile kendü seyr ü sülūkundan mesrur (5) ve maḥbūrdur her kişi ḥāline şāzmān ve şükr-i güzārlıḳda rüṭebü'l-lisān olup (6) dir

Meşnevī

526[822]

پاره کرده ی وسوسه باشی دلا	Pāre kerdeyi vesvese bāşī dilā
گر طرب را باز دانی از بلا	Ger ṭarab-rā bāz dānī ez-belā

527[823]

گر مرادت را مذاق شکر است	Ger murādet-rā (7) mezāk-i şekkerest
بی مرادی نه مراد دل بر اس ت	Bī-murādī nī murād-ı dil-berest

ṭālibde olan rıżā maṭlūbda olan (8) rıżānuŋ eşeridür ***kemā ḳālellāhu teʿālā rażiyillāhu ʿanhum ve rażūʿanh***[824] zīrā ki (9) bizüm muḥabbetimüz ***yuḥibbihum ve yuhibbūnehū***[825] ya göre anuŋ muḥabbetiniüŋ netīcesidür

Meşnevī

528[826]

می شود صیاد، مرغان را شکار	(10) Mī-şeved ṣayyād murġān-rā şikār
تا کند ناگاه ایشان را شکار	Tā küned nāgāh īşān-rā şikār

529[827]

بی دلان را دلبران جسته به جان	Bī-dilānrā dil-berān (11) ḫaste ceste be-cān
جمله معشوقان شکار عاشقا ن	Cümle maʿşūḳān şikār-ı ʿāşıḳān

[822] Ey gönül, eğer sevinci tekrar belâdan bilirsen kuruntuyu parçalayan ol (paramparça yap.).
[823] Eğer senin muradın şekerin zevki ve tadı ise muratla gönül götüren (güzel)in muradı (bir) değildir.
[824] "Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Beyyine Sûresi 98/8, Mücâdele Sûresi 58/22, Tevbe Sûresi 9/100. ve Mâide Sûresi 5/119. âyet)
[825] "Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler." (DİB Kur'ân-ı Kerîm Meâli, 2011: Mâide Sûresi 5/54. âyet)
[826] Kuşları ansızın avlamak için avcı olanlara şikar olur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.879)
[827] Dilberler, aşıkların candan talibi, maşuklar aşıkların şikarıdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.879)

530[828]

هر که عاشق دیدی ش معشوق دان	Her-ki ʿāşıḳ dīdīş maʿşūḳ d'ān
نیست هست هم این و هم آن	(12) Nisbet hest hem in u hem ān

531[829]

تشنگان گر آب جویند از جهان	Teşnegān ger āb cūyend ez-cihān
آب هم جوید به عالم تشنگان	(14) Āb hem mī-cūyed be-ʿālem teşnegān

532[830]

چون که عاشق اوست تو خاموش باش	Çun-ki ʿāşıḳ ūst tū ḫāmūş bāş
او چو گوشت می کشد تو گوش باش	Ū çu gūşet (13) mī-keşed tū gūş bāş

çünki ***küntü kenzen maḫfiyyen fe eḥbebe en aʿrefe***[831] ḥükmi ile evvel (15) muḥabbet maṭlūb cānibinden ẓuhūr etdi ise ṣıfāt u esmā vü efʿāl ü āṯāra (16) müteʿallıḳ olan muḥabbet-i ḫubb-i ezeli vāsıṭasile nāşi olmışdur ḥālen her muḥibb (17) deryā-yı muḥabbet-i ūlāya ġarḳ olup dostluḳ iẓhār eylemişdür

Meṯnevī

533[832]

غرق عشقی ام که غرق است اندر این	**[109b]**(1) Ġarḳ-ı ʿışḳī-em ki ġarkest ender-īn
عشقهای اولین و آخرین	ʿIşḳhā-yı evvelīn ū āḫirīn

[828] Her kimi aşık görürsen onu maşuk bil. Çünkü o bi'n-nisbe hem aşıktır hem maşuktur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.879)
[829] Susamışlar dnyada su ararlarsa su da alemde susamışları arar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.880)
[830] Madem ki aşık odur, sen sus. Madem ki o, senin kulağını çekiyor, sen kulaktan ibaret ol. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.880)
[831] "Ben gizli bir hazineydim. Bilimeyi sevdirdim (istedim)." (Hadîs)
[832] Ben bir aşka müstağrakım ki evvelkilerrin de sonrakilerin de aşkı, onda müstağraktır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.888)

534[833]

مجملش گفتم نکردم ز آن بیان	(2) Mücmeleş goftem ne-kerdem zi ān beyān
ور نه هم افهام سوزد هم زبان	Ver-ne hem efhām sūzed hem zebān

535[834]

بند کن چون سیل سیلانی کند	Bend kün (3) seyl seylānī küned
ور نه رسوایی و ویرانی کند	Ver-ne rüsvāyı vü vīrānī büved

zīrā ki sırr-ı ʿaşḳı fāş eylemek (4) olmaz ʿāşıḳ ile maʿşūḳ arasında gizlüce aḥvāl olup kimesne muṭṭaliʿ olmamak (5) maṭbūʿ ve maḳbūldur egerçi müteşaddī-i güftār ve müteʿarriż-i keşf esrār-dururlar (6) fe-emmā zevāhir-i efʿāl ve cevāhir-i esmāyı ehlinden ġayrıya keşf etmezler her ehl ü nā-ehl (7) aŋa muṭṭaliʿ olmaḳ münāsib degildür ammā gāh olur ki dilberüŋ vaṣfını ġayrılar (8) ḥikāyesinde derc ve gāhi maġz-ı ḥaḳīḳati insān ṣūretinde olanlara cerḥ iderler (9) şāhid-i meʿānī-i zībā ki ebkār-ı efkār u reşk-i düşīngān dārü'l-ḳarārdur bī-kisvet-i (10) niḳāb nā-maḥremler naẓarına getürmezler ve nūş-ı dārūʾi yaʿnī iḥtiyācı olanlara (11) virürler nefāyis-i meʿānī ki ʿarāis-i ġevānīdür libās-ı ʿibārāt ve ḥulel-i istiʿārāt (12) ile ziynet idüp bir ġayrı ṣūretde gösterürler kināyāt-ı ḳarāyin-i ḫafiyye ile (13) muḳayyed olsa ***inne li'l-ḳurāni ẓahren ve baṭnen ve li-baṭnihi baṭnen ilā seb'ati ebṭanin***[835] (14) sırrı münkeşif olup herkes maḥrem-i esrār olmaḳ lāzım gelir-idi güyā ki Hindūstān'dan (15) bir fil getürüp bir ḳaraŋlıḳ ev içine ḳoydılar ve ṭāliblere bir bir varup görmege ki (16) ruḫṣat virdiler her biri filüŋ ʿużvundan birine yapışup bir nesneye (17) teşbīh etdiler ayaġına el uran direk ola deyü mülāḥaẓa eyledi ḳulaġına **[110a]** (1) yapışan sofraya ve ḫorṭumuna el uran boruya beŋzetdi ṭaşra çıḳup (2) ne gördüŋ diyenlere her biri fehm etdügi vechile ḫaber virdi līkin hiç biri (3) ḥaḳīḳatinden ḫaberdār olmadı fe-emmā anı idrāk itmek ol evüŋ revzenelerin (4) açmaġa mevāḳıfdur ḥaḳāyıḳuŋ ḥaḳīḳati cemiʿ-i meẓāhirde ẓāhirdür līkin (5) ẓalāl-i ṣuver ol ḥāleti sātürdür nite ki denilmişdür

[833] Ben bu esrarı mücmel ve muhtasar söyleim, vâzıhan beyan etmedim. Çünkü tafsil edilecek olsa hem beyan edenin dili hem de dinleyelerin fehmi yanar. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.889)
[834] Seli bağla ve önüne çevir ki akmasın. Cereyan edecek olursa rüsvalık ve haraplık olacak. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.880)
[835] Kur'ân için bir zâhir ve bir bâtın vardır. Onun her bir bâtını için yedi bâtın vardır.

Beyt

Cemālüke fī külli'il-ḥaḳāiḳi sāirun

(6) Ve leyse lehū illā celālüke sātirun[836]

müşāhede-i āṣār-ı tecelliyāt ve muṭāleʿa-i ṭalāyiʿ -i envār-ı (7) ẕāt-ı ẓülāl taʿayyünātuŋ müżmaḥil olması iledür

Meṣnevī

536[837]

ای برون از وهم و قال و قیل من	Ey birūn ez vehm u (8) ḳāl ū ḳīl-i men
خاك پر فرق من و تمثیل من	Ḫāk per farḳ-ı men u temṣīl-i men

537[838]

من تمام این نیازم گفت از آن	Men temām īn niyāzem goft ez-ān
من می آید ز صاحب مرکزا ن	(9) Men mī-āyed zi-ṣāḥib-merkezān

pes esrārı gözlemek bu bābda olan tafṣīlātı (10) icmāl eylemek vācib fe-emmā bu ḳadar vardur ki ṣūret-i efsāneye ve mefhūm-ı (11) ʿibārete kāniʿ olmayup ġayru libāsda olan nitekilerüŋ ḥaḳīḳatini iẓʿān edinmek (12) lāzımdur teşbīhden müşebbehun bihi ʿārifler maʿlūm edinürler

Meṣnevī

538[839]

من چو لب گویم لب دریا بود	(13) Men çu leb gūyem leb-i deryā büved
من چو لا گویم مراد الا بود	Men çu lā-gūyem murād illā büved

[836] Senin cemâlin bütün hakikatlerde akıp gider, o hakikatlerde ancak senin cemâlin örtülüdür.
[837] Ey benim vehmimden ve kıyl ü kâlimden hariç, toprak benim farkım ve temsilim üzere olsun. (A. Avni Konuk, 2005,c. 10, s. 374)
[838] Ben bunun tamamını, yani insan-ı kamilin tamam halini ve derece-i kemalini izah edemem. Çünkü o izah hakkında sahib-i merkez ve sahib-i şeriat olan enbiya hazaratından men' varid olmuştur. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.849)
[839] Ben leb diyecek olsam o leb, leb-i derya yani deniz kenarıdır. Ben lâ diyecek olursam da muradım illâdır. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.889)

539[840]

من ز شیرینی نشستم رو ترش	Men zi-şīrīnī (14) nişestem rū-türüş
من ز بسیاری گفتارم خمش	Men zi-bisyārī-i goftārem ḫamüş

540[841]

تا که شیرینی ما از دو جهان	Tā-ki şīrīnī-i mā ez-dū-cihān
در حجاب رو ترش باشد نها ن	(15) Der-ḥicāb-i rūtürüş bāşed nihān

541[842]

تا که در هر گوش ناید این سخن	Tā-ki der-her-gūş n'āyed īn her süḫan
یك همی گویم سر صد لد ن	(16) Yek hemī-güyem sırr-ı ṣad ledün

yaʿnī aġyārdan iḫtirāz ile bu vechile tebdīl-i (17) ṣūret ve taġayyür vaż‘ olunmışdur

Beyt

Dil ü cānem be-tū meşġūl u naẓar der-çerv ü rāst

[110b] (1) Tā ne-dānend raḳībān ki tū cānān-ı mīnī[843]

yaʿnī cānān ile maḳālim olduġundan kelimāt-ı (2) esrārın aġyārdan menʿ eyledüm tā ki nā-ehil olanlar bu ḥāle vāḳıf olmayup gevher (3) girān māyei żāyiʿ etmeyeler feemmā zinhār ve hezār zinhār ki perdei müşahede (4) itmekle şāhid-i zībādan müstaġni olmayasın vaḳtā ki müşāhede-i perdeye yetişesin (5) ṣūretde ḳalup müşāhede-i maʿnādan zāhil olmayasın ve eger ṣūret (6) u maʿnā ikisi daḫı müyesser olursa maḥbūbı ġayrıya ṣatmaḳdan ötüri almayasun (7) tāki ol nāzenīn saŋa göŋül virüp ḫarīdārıŋ ola anuŋ saʿādet-i vaṣlı (8) ile berḫūdār olasın yaʿnī sırrı fāş itmeyesin zīrā ki bir ḫāˇce ki bir cemile (9) cāriyeyi ṣatmaḳdan ötüri ala olʿarūs-ı nāzenīn tācir-

[840] Ben çok tatlı olduğumdan ekşi yüzlü oturuyorum, ben söylenilecek sözün çokluğundan sâkit duruyorum. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.890)
[841] Bizim tatlılığımız, ekşi yülülük perdesi altında alemlerdem de pinhan kalsın. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.890)
[842] Her söz her kulağa aksetmesin diye ilm-i ledünnî esrarının ancak yüzde birini söylüyorum. (Tâhirü'l-Mevlevî, t.y., c.3, s.890)
[843] Gönül ve canım seninle meşgul, bakış sağ ve solda; senin, benim sevgilim olduğunu rakipler ne zamana dek bilmesinler.

i ʿınnīne meyl eylemez (10) ol şāhid-i zībā anuŋ elinde cenk içün teġalġa ve zırh giymiş ḳarı gibi olur (11) bu maʿnāi idrāk eylemek ṣāḥib-i başīret olanlara maḫṣūṣdur bu miṯāli naẓm idüp (12) dimişlerdür

Beyt

Der ḫod u der-zerre çūn nihān şod ʿacūzei

Güyed ki ṣaf-der-ṣaff (13) bī-kār-ı emcedīm[844]

Ez-kerr ü ferr-i heme dānend kū zenest

Mā çūn ġalaṭ kīnem ki der-nūr-ı Aḥmedīm[845]

(14) kişi kendü maḥbūbını ṣātmaḳ ʿayb-ı küllīdür bāri ṣatınca aŋa ṣatmaḳ gerek ki rucūliyyet (15) ve ehliyyeti olmuş ola ve ol ṭayfadan ola ki ricālün lā tülhihim ticāretün ve lā beyun ʿan ẕikrillāhi (16) ve Ḥażret-i Mevlevī ḳuddise sirrihū buyurur ki bu babda sözüŋ encām-ı aġāzı yoḳdur (17) tevżıh-i ʿibāret aḳṣā-yı murād degildir kemā leylehū fehm olınmaḳ daʿvīsin itmek olmaz

[844] Kendinde ve toz parçasında gizli kocakarı gibisin. Sıra sıra en ulunun işsiziyim dersin.
[845] O kadın, geri çekilip tekrar saldırarak herkese güç yetirendir. Biz, Ahmed'in nurundan olana nasıl yanlış intikam duygusu besleriz.

SONUÇ

Mesnevî'nin tasavvûfi bir eser olması, en önemlisi tüm dünya tarafından bilinen, sevilen ve mutasavvıf bir şâir olan Mevlânâ tarafından yazılması dikkatleri celbetmiştir. Eserin içinde bulunan beyitlerin ise bir hikâye örgüsüne bağlı olması ve her birinin bir öğüt denizi olması da eserin önemini artırmaktadır.

Eserdeki hikâyelerde geçen olaylar dün, bugün ve yarın aslında tüm insanlar için farkında olunması gereken konular içermektedir. Hâcî Pîrî'ye ait olan eserin bizim çevirisini yaptığımız kısmının başlarında Ashâb-ı Uhdûd hikâyesi yer almaktadır. Hz. Muhammed'in risâletine çok yakın bir dönemde olduğu tahmin edilen ve Mekkelilerce de bilinen bu hikâyeye Kur'an-ı Kerîm'in Burûç Sûresi'nde de atıf vardır. Orada Yahûdi bir padişâh, inananları içinde ateş yaktırdığı uzun ve derin hendeklere attırmaktadır. Yahûdi kral bunu, o insanlara sırf başka bir dîne inandıkları için yapmaktadır. Esasen bu meş'ûm durum tarih boyunca pek değişmeden günümüze kadar ulaşmıştır. Geçmiş yıllarda mesela İspanya Kurtuba'da, Kudüs'te vb. yerlerde ve çağımızda 90'lı yıllarda Bosna'da, bugünlerde de Doğu Türkistan'da benzer durumlar hâlâ yaşanmaktadır. Bu gösteriyor ki çağın her döneminde farklı dinlere inananlar, sırf inançları sebebiyle gücü elinde bulunduranlar tarafından sürekli zulme mâruz kalmışlardır.

Başka bir hikâye de "Aslan ve Tavşan" hikâyesidir. Ormandaki hayvanları avlayan ve onların korku içinde yaşamasına sebep olan aslan, tavşanın hilesi ile bir su kuyusunun dibini boylamıştır. Bu hikâyede ne kadar güçlü ve kuvvetli olsa da kendinden daha küçük ve aciz denebilecek bir hayvan olan tavşanın akıllılığı sayesinde aslanın tavşana yenik düştüğünü görürüz. Bu sebepledir ki akıl her şeyin üstündedir.

Eserde yer alan hikâyelerden biri de Hindistan'dan getirilen bir filin karanlık bir odaya koyulması ve odaya giren herkese filin değişik uzuvları tutturularak, tuttukları şeyin ne olduğunun sorulması ve fili hiç görmemiş insanların dokundukları her uzuv hakkında başka bir şey söylemeleri hikayesinden bahseder. Bu o kadar mükemmel bir temsildir ki her çağda geçerliliğini korumuştur. Öyle ki yaşanan bir olay; olayı yaşayanlar ve olayı müşâhede edenler, hep kendileri açısından değerlendirmede bulunurlar. Bunun yanında mesela günümüzde radyo, tv., gazete,

internet ve sosyal medya araçlarında insanların fil hikâyesindeki karanlık odaları; inançları, ideolojileri ve hayat felsefeleridir. Dolayısıyla bir söz veya bir olay nesnellikten daha ziyâde kişisel tarafgîrlik duygularının esiri hâlindedir. Bir kesimin veya grubun ak dediğine karşı taraf çok rahatlıkla kara diyebilmektedir.

Hâcî Pîrî, *Mesnevî*'de geçen bu tür hikâyelerin açıklamalarını yapmasının yanı sıra kelâmî ve felsefî konulara da değinmiştir. Mesela renklerin hepsinin karanlıkta bir olduğunu fakat gerçekte her bir nesnenin renginin birbirinden farklı olduğunu bildiğimiz halde kendi tabiriyle güneşin ziyâsı renklerin farklı olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda kainatta olan hiçbir şeyin ansızın zuhûra gelmediğini, sünnet-i İlâhî ile belirli bir oluşum dahilinde müşâhede alemine çıktığını, bu sünnet-i Rabbânî'nin değişmediğini beyân eder: Mevsimlerin oluşumu, gece-gündüz vb.

Mesnevî'den alınan, belli bir olay örgüsü ile oluşturulmuş ve öğüt veren beyitlerin yanı sıra eserinde Farsça şiirlere de yer veren Hâcî Pîrî, bu şiirlerde de nasihat etmeyi sürdürür. "Sırrını can dostuna bile söyleme", "Sır iki kişi arasından yayılır." şeklinde manalar verebileceğimiz şiirler, bugün bile büyüklerimiz tarafından bize nasihat edilmektedir. Bununla beraber Hâcî Pîrî, eserinde Ferîdüddîn Attâr, Sâdi Şirâzi vb. şâirlerin eserlerinden de şiirler alıntılamış, Hz. Ali ve İmam Şâfi gibi kişilerin de hikmetli sözlerine yer vermiştir.

Mesnevî-i Maʿnevî'nin içinde yer alan bu nasihat dolu hikâyelerin tüm insanların kulağına küpe olmasını temenni ederim. Edebî ve ilmi varlığımız için pek kıymetli olan bu eserin kıymetinin daha da anlaşılması için hazırlanmış olan tüm eserlerin bizim yaptığımız çalışmalar gibi ilim dünyasına kazandırılması umuduyla.

KAYNAKÇA

Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlü'd-Dîn es-Suyûtî (2003). *el-Fethu'l-Kebîr fî Zammi'z-Ziyâdeti ilâ Câmi'i's-Sağîr*. Beyrût: Dâru'l-Fikr

Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlü'd-Dîn es-Suyûtî (t.y.). *ed-Düreru'l-Müntesireti fî Ehâdîsi'l-Müştehire*. Riyad: 'İmâdetü Şuûni'l-Mektûbât

Abdürrezzâk (2003). *Fıkhu'l-Ed'iyyeti ve'l-Ezkâr*. Kuveyt: Dâru İbni 'Affân

Akün, Ö. Faruk (1996)."GÖLPINARLI, Abdülbaki" *İslâm Ansiklopedisi (DİA),* C. 14. İstanbul: TDV Yay.

Algar, Hamid (2006). "Necmeddîn-i Kübrâ", *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 32. İstanbul: TDV Yay.

Alî b. Ca'd el-Bağdâdî (1990). *Mesnedü İbni'l-Ca'd*. Beyrût. Müessesetü Nâdir

Alî b. Muhammed el-Humeyrî (1997). *Beyânü'l-Vehm ve'l-Îhâm fî Kitâbi'l-Ahkâm*. Riyâd. Dâru Tıbbiyye

Aruçi, Muhammed (2009)."Sûdî Bosnevî", *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 37. İstanbul: TDV Yay.

Âşık Çelebi; *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin),* Haz.: Filiz Kılıç (2010), 1. bs. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

Ayan, Hüseyin (1993). " Cevrî İbrahim Çelebi", *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 7. İsanbul: TDV Yay.

Azamat, Nihat (2003). "Lâ'Lîzâde Abdülbâki" , *İslâm Ansiklopedisi (DiA)* C. 27. Ankara: TDV Yay.

Azamat, Nihat (2009)."Sarı Abdullah Efendi", *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 36. İstanbul: TDV Yay.

Baktır, Mustafa (2009)."Suffe" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 37. İstanbul TDV Yay.

Batuk, Cengiz (2006) "Nemrud" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 32. İstanbul: TDV Yay.

Bolay, Süleyman Hayri (1988).“Âdem” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 1. İstanbul:TDV Yay.

Bursalı Mehmed Tahir. (1972). *Osmanlı Müellifleri - II. Cilt* . İstanbul: Meral Yayınevi.

Canım, Rıdvan (2000); *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ; (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başk., Ankara :TTK Bsm.evi,.

Cerrahoğlu, İsmail (1988).“Abdullah b. Mesûd” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 1. İstanbul: TDV Yay.

Çağrıcı, Mustafa,(1996). “Gazzâlî” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 13. İstanbul: TDV Yay.

Çıpan, Mustafa (2010). “ŞÂHİDÎ, İbrâhim”, *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 38. İstanbul:TDV Yay.

Çiçekler, Mustafa (2008). “Sa'dî-i Şîrâzî” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 35. İstanbul: TDV Yay.

Çift, Salih (2008). “Ruveym b. Ahmed” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 35. İstabul: TDV Yay.

Demirel, Şener (2005). Şeyh Rızaeddin Remzi Er-Rifaî'nin Tasavvuf Dergisi'ndeki Mesnevi Şerhi. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, y. 6, s. 14, ss. 591-629.

Demirel, Şener (2007). Mevlânâ'nın Mesnevîsi ve Şerhleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* , 5 (10), s. 469-504.

Ebî Abdillâh el-Haddâd (1987). *Tahrîcü Ehâdîsi İhyâi 'Ulûmi'd-Dîn*. Riyad: Dâru'l-'Âsimeti li'n-Neşr

Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (2001). *Mesnedü'l-İmâm Ahmed bin Hanbel*. Müsnedü'ş-Şamiyyîn Hadis No. 19200. Riyâd: Müessesetü'r-Risâle

Ebû Abdurrahmân Abdullâh bin Mübârek (1407). *Müsnedü'l-İmâm Abdullâh bin Mübârek*. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif

Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Horasânî en-Nesâî (1986). *el-Müctebâ mine's-Süneni*. Kitabü'l-Cenâiz 1837. Haleb. Mektebetü'l-Matbû'âtü'l-İslâmiyye

Ebû Bekir Abdullâh b. ez-Zübeyr el-Kurayşî (1996). *Müsnedü'l-Humeydî*. . Dımeşk: Dâru's-Sekâ

Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Bezzâz (2009). *Musnedu'ı-Bezzâz*. Hadis No. 2195. Medine. Mektebetu'l-'Ulûm ve'l-Hukm

Ebû Bekir Muhammed b. Ca'fer el-Harâitî (2000). *İ'tilâlu'l-Kulûb li'l-Harâitî*. Mekketü'l-Mükerreme, Riyad, Nezzâr Mustafa el-Bâz

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (2009). *Sünenü Ebî Dâvûd*. Ebvâbu'n-Nevm 5128. Beyrût. Mektebetü'l-'Asriyye

Ebu Hâtim Muhammed İbn Hibbân (1988). *el-İhsânü fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibbân*. Beyrût. Müessesetü'r-Risâle

Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân ed-Dârimî (2000). *Sünenü'd-Dârimî*. Mukaddime Hadîs No. 529. el-Memleketü'l'Arabiyyetü's-Su'ûdiyye: Dâru'l-Muğnî

Ebû Muhammed Abdullâh b. Muhammed el-İsbehânî (1987). *Kitâbu'l-Emsâli fi'l-Hadîsi'n-Nebevî*. Bombay. ed-Dâru's-Selefiyye

Ebû Muhammed Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (t.y.). *İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn*. Beyrût. Dâru'l-Ma'rife

Ebû Zer el-Kalmûnî (1424 h.). *fe-Firrû ilellâh*. Kahire: Mektebetü's-Safâ

Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. 'Umer ed-Dımeşkî (1998). *Câmi'u'l-Mesanîdi ve's-Süneni*. Beyrût. Dâru Hadr

Ebu'l-Hasan 'Alî b. Muhammed el-Bağdâdî el-Mâverdî (1986). *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn*. Beyrût: Dâru'l-Mektebetu'l-Hayat

Ebu'l-Kâsim el-Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî (1999). *Tefsîru'r-Râğibü'l-İsfehânî*. Câmi'atü Tantâ: Külliyyetü'l-Âdâb

Ebu'l-Leys Nas b. Muhammed es-Semerkandî (2000). *Tenbîhu'l-Gâfilîn bi-Ehâdisi'l-Enbiyâ ve'l-Mürselîn*. Hadîs No. 639. Dımekş. Beyrût. Daru İbni Kesîr.

Ersöz, İsmet (1991). "Ashâb-ı Kehf" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 3. İstanbul: TDV Yay.

Fayda, Mustafa (2005). "Muhammed" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 30. İstabul: TDV Yay.

Fayda, Mustafa (2007)." Ömer" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 34. İstabul: TDV Yay.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1989). "Ali" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 2. İstanbul:TDV Yay.

Göre, Zehra (2005). Adnî Receb Dede ve Eserleri. *Ekev Akademi Dergisi*. y. 9, s. 25, ss. 247- 264

Güleç, İsmail (2006) Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler. *İlmî Araştırmalar*, 22, s. 135-154.

Gündoğdu, Cengiz (2009)."SÎVÂSÎ, Abdülmecid" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 37. İstanbul: TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (1996). "Firavun" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 13. İstanbul:TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (1998)."Hud" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C.18. İstanbul:TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (2000). "İbrahim" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 21. İstanbul: TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (2000). "Îsâ" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 22. İstabul: TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (2004). "Meryem" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 29. Ankara: TDV Yay.

Harman, Ö. Faruk (2010). "Süleyman" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 38. İstabul: TDV Yay.

Harmancı, Ö. Faruk (2006).“Musa” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C: 31. İstabul: TDV Yay.

İbn Ebî Şeybe (1409 h.) *el-Kitâbü'l-Musannef fi'l-Ehâdîsi ve'l-Âsâr*; Hadîs No. 9802. Riyâd: Mektebetü'r-Riyâd

İbn Mâce Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî.(t.y.) *Sünenü İbn Mâce*. İftitahu'l-Kitâb Hadîs No. 207 Dâru'l-İhyâi'l-Kitâbi'l-Arabî

İsen, Mustafa (1994); *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı,* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay.

İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (1351 h.). *Keşfü'l-Hafâ*. Kâhire. Mektebetü'l-Kutsî

İsmâ'îl b. Muhammed el-'Aclûnî (2000). *Keşfü'l-Hafâ*. Mektebetü'l-'*Asriyye*

İsmâ'îl Hakkî b. Mustafa el-İstanbûlî (t.y.). *Rûhu'l-Beyân*. Beyrût. Dâru'l-Fikr

Kahraman, Alim,(2010).“Tâhirül Mevlevî”, *İslâm Ansiklopedisi (DİA*) C. 39. İstanbul:TDV Yay.

Kalkışım, M. Muhsin (2010).“ŞEYH GALİB”, *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 39. İstanbul: TDV Yay.

Kandemir, M. Yaşar (2005). “Muâz b. Cebel” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 30. İstanbul: TDV Yay.

Kapar, Mehmet Ali (1994). “Ebû Cehil” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 10. İstanbul: TDV Yay.

Kaya, Mahmut (1991). “Aristo” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 3. İstanbul: TDV Yay.

Kınalızâde Hasan Çelebi; Tezkiretü' ş -Ş'arâ Haz.:Aysun Sungurhan (2017), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi - 546, e kitap.

Konuk, A. Avni, *Mesnevî-i Şerif Şerhi* (Haz. Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı) (2005), İstanbul: Kitabevi

Ma'mer b. Ebî Amr el-Basrî (1403 h.). *el-Câmi'*. Bâkistân: Meclisü'l- 'İlmiyyi ve Beyrût: Tevzî'u'l-Mektebi'l-İslâmiyyi

Muhammed b. ‘Alî Hakîm et-Tirmizî (1993). *Edebü’n-Nefs*. Mısır. Dâru’l Mısriyyetü’l-Lübnâniyye

Muhammed b. ‘Alî, Ebû Tâlib el-Mekkî (2005). *Kuvvetu’l-Kulûb fî Mu’âmeleti’l-Mahbûb ve Vasfi Tarîki’l-Mürîdi İlâ Mekâmi’t-Tevhîd*. Beyrût. Daru’l-Kütübü’l-‘İlmiyye

Namlı, Ali, Yurtsever, M. (2001). “İsmâil Hakkı Bursevî” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 23. İstanbul: TDV Yay.

Okumuş, Ömer (1993). “Abdurrahmân Câmî” *İslam ansiklopedisi (DiA)* C. 7. İstanbul:TDV Yay.

Olguner, Fahrettin (1994). “Eflâtun” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 10. İstanbul: TDV Yay.

Öngören, Reşat (2002).“KONUK,Ahmed Avni” *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 26. Ankara: TDV Yay.

Özdemir, Mehmet (2016a). *Dervîş Muhammed Şifâyî - Mesnevî Şerhi (Eş-şerhu’l-Kitâbi’l-Mesneviyyi’l-Ma’neviyyi’l-Muhtasar)*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Özdemir, Mehmet (2016b). *Mesnevî’nin Türkçe Şerhleri. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (11/20 Fall), s.461-502.

Özdemir, Mehmet (2017). Bağdatlı Abdülaziz Âsım’ın Türkçe Divan’ının Sonunda Bulunan Mensevî’nin On Sekiz Beyit Şerhi. *“İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi” “Journal of the Human and Social Sciences Researches”,*c. 6, sayı: 1, ss. 368-382.

Özdemir, Muhammet (2012). Bir İntihâb-ı Mesnevî Örneği: La’lîzâde Abdülbâkî ve Gıdâ-yı Rûh Adlı Eseri. *Sûfî Araştırmaları* , 3 (5), ss. 73-106.

Öztürk, Mustafa (2013) *“Zülkarneyn*”, İslâm Ansiklopedisi (DİA) C. 44. İstanbul: TDV Yay.

Öztürk, Şeyda (2010).“Şem’î” *İslâm ansiklopedisi (DİA)* C. 38. İstanbul: TDV Yay.

Riyâzî Muhammed Efendi; *Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara)*, Haz.: Dr. Namık Açıkgöz (2017), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi- 534, e kitap.

Saklan, Bilal (1994). "Ebû Tâlib-i Mekkî" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 10. İstanbul: TDV Yay.

Sarı, Mehmet (2008)."SABÛHÎ" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 35. İstanbul: TDV Yay.

Sevgi, H. Ahmet, (1998), "Hüsâmeddin Çelebi". *İslâm Ansiklopedisi (DİA)C. 18.* İstanbul: TDV Yay.

Şahinoğlu, M. Nazif (1991). "*ATTÂR, Ferîdüddîn",* İslâm Ansiklopedisi(DİA) C. 4. İstanbul: TDV Yay

Şemseddin Sami (1306). *Kamusu'l-'Alâm (C. 2).* İstanbul: Mihran Matbaası.

Tâhirü'l-Mevlevî (t.y.). *Şerh-i Mesnevî Tâhirü'l-Mevlevî*. İstanbul: Şamil Yay.

Tahralı, Mustafa (2002). *"Kenan Rifâî",* İslâm Ansiklopedisi (DİA) C. 25. Ankara: TDV Yay.

Temizel, Ali (2009). *Mevlânâ Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler* (1. bs). Konya: S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Tosun, Necdet (2013)."Zünnûn el- Mısrî". *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 44. İstanbul: TDV Yay.

Uludağ, Süleyman (1992)."Bâyezîd-i Bistâmî". *İslâm Ansiklopedisi (DİA) C. 5.* İstanbul: TDV Yay.

Uzun, Mustafa (1994)."Dede Ömer Rûşenî" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 9. İstanbul: TDV Yay.

Yavuz, Yusuf Şevki (1995). "Fahreddîn er-Râzi" *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C.12. İstanbul: TDV Yay.

Yazıcı, Tahsin (2000) "İmâd-İ Fakīh", *İslâm Ansiklopedisi (DİA)* C. 22. İstanbul, TDV Yay.

Yetik, Erhan (1991).“Ankaravî, İsmâil Rusûhî” *İslâm ansiklopedisi (DİA)* C. 3. İstanbul: TDV Yay.

Yılmaz ,Mehmet (haz.). (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)* 1. bs. İstanbul: Kesit Yay.

Zehrimārzāde Seyyid Mehmed Rızā; Tezkire-i Rızâ, Haz.: Dr. Gencay Zavotçu (2017), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Kültür Eserleri Dizisi-556, e kitap.

ÖZ GEÇMİŞ

1990 tarihinde İzmit'te doğmuştur. İlköğretim ve lise eğitimini doğduğu şehirde tamamlamıştır. Lisans eğitimi için Uşak'a gitmiş, Uşak Üniversitesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitimini tamamlamasının ardından tekrar İzmit'e dönmüştür. Çeşitli kurumlarda öğretmenlik yapmıştır. Şu an Kocaeli Üniversitesi'nde Yüksek Lisans eğitimi almanın yanında İlâhiyat (önlisans) okumakta ve aynı zamanda Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'ne bağlı Arşiv Uzmanı olarak çalışmaktadır.

TIPKI BASIM

تعظیم نعت حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم مذکور بود در انجیل

حضرت ملک جلیل سود در انجیل د، خواجهٔ کائنات و سرور موجودات علیه افضل
الصلوات و اکمل التحیات تک بعض صفات جزیله سن بیان ایلش ایدی طایفه
نصرانیان دیدن بعض چ انجیل او قوندوقده حضرت رسالتک اسم شریفی تعظیم ایدوب
اجلال و اکرام و اعزاز و احترام دن اوتوری انجیلی تقبل ایدر لر ایدی و نام شریفی شفیع
ایدینوب دعا یه المقدور لر ایدی اول زمان دن که وزیر جهود فتنه سی ایله نصارا
مابینده اختلاف و انشقاق واقع اولدی اول طایفه عون الهی ایله انلره قارشو یلر
تعظیم نام محمدی و برکت بحث احمدی ایله اولمحنت و بلا و شدایدعادن خلاص اولیدیلر
مثنوی نسل ایشان نین هم بسیار شد، نور احمد ناصر آمد یار شد، نام احمد
اینچنین یاری کند، تاکه نورش چون نکه داری کند، نام احمد چون حصاری شد حصین

تا چه باشد ذات آن روح امین

حکایت پادشاه جهود دیگر که در هلاک دین عیسی کوشود

آن شه دیگر ذ نسل آن جهود، در هلاک قوم عیسی رو نمود، کز خبر داری این دیگر خوج
سوره برخوان والسماذات البروج، بو حکایه دن مراد قصهٔ اصحاب اخدود در بو قصه
اختلاف اولزنه در حضرت رسالت علیه السلام مذکور مروید در که بو جهود پادشاهی نک
برناحری وار ایدی پر اولوب عمری آخر یتشدوکه سحر علینی تکمیل ایتمکچون برجوانی کتیروب
معلم ایلدی جوان مذکور هر بار کلوب ایدن سحر اوکرنوردی جوانک ره گذارنده

برپیر راهب وار یدی کاهی اکا اوغر ایوب اول دا نخی جوانده قابلیت کلا ایوب
دعوت اسلام ایلیوب احکام شرعیه تعلیم ایدردی جوانلک بو اکیسنات حقیقتنده
تردد ی وار ایدی مکر که راهبده برهوذی و مهیب حیوان پیدا اولدی سد طریق
اولمغیله کسه اندن کچوب کیده مزدی جوان مذکور بر کون اندن اوغر ایوب دیدکه
یارب العزه اکر راهب اول ساحردن سنوك حضورکده سوکلو ایسه بو دابه هلاك
ایلیه سن دیو اول نیت ایله برطاش اوب دابه هلاك ایلدی اندن صکره اول جوان
بر مرتبه یه یتشدیکه دعا ایله کور و ابرص اولنلر صحت بولوردی اول حین ده
اول جهود ملکنك مصاحبلرندن بری اعمی اولمش ایدی اول دخی جوانك دعا سیله
صحت بولدی جهود سنوك کوزك ندن بینا اولدی دیو سوال اندوکده پروردکار
عالم که واحد در شریکی یوقدر اول شفا ارزانی قلدی دیو جواب ویروب اول حال
جهوده قهر کلوب عقوبت ایلدی وخبر دار اولوب اول جوانه دخی عقاب ایلیوب
دنندن واعتقاد ندن دوندرمك استدی جواب قبول ایلیوب سیاست حریقیله
بر یوکسك داغدن اتمق یورب اندن وارد قلرنده داغه لرزه دوشوب موکل اولندر
دوشوب هلاك اولدیلر اکا مغرور اولیوب اندن کی یقوب کرداب اندیلر کی غرق
اولوب اوغلان اندن دخی خلاص اولوب سیاستندن عاجز اولدیلر جوان تعلیم ایدوب
بنی براغاجدن اصوب ترکستمدن براوقیله بسم الله برب الغلام دیو اتمك کرك تاکه
بن هلاك اولام دیدوکده اول جمله هلاك اولوب اول حالدن جمله قوم جهود حاضر ایدیلر

امنا بربنا الغلام دیو فریاد ایلدیلر اندن صکره یورودی برخندق قط ایله
طولدورب آتش یقدیلر وایمانمدن رجوع ایتمدلری اوده اخدیلر هو المذکور فی الکشاف
وبعض تفاسیرده کوتورمشکه بوجود پادشاهنه قرب قصد ایتمیه لرمدن برغدر واریدیب
انلره مخط واقع اولوب بالضروری جهود شهرنه کلدوکلرندن برزوم مملکتی دخی قط ایدلر
دیو اول خندق یاننده فیل صورتنده بتلر وضع اتدورب کاطپانلری شهره اجازت
ویرمیوب ذخیره ویرمدیلر ایدی مخالفت ایدنلری اول خندقه آتوب ایدی حضرت مولوی
قدس سره بو قصه نظم ایلیوب ابتدای قصه ده روحانی مخالفلری کوستروب عمله دن
بری چونکه پادشاه سابق که دینی عیسوی نك دشمنی ایدی مکر وحیله یولیله آچوب
یرلرمزده وضع ایلدی اندن صکره کلدن امراو وزرادخی کاملا متابعت ایلدیلرنته که
حدیث نبوی بو معنیه شاهددر من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها
الی یوم القیمة من غیر ان ینقص من اجورهم شیء عکسی دخی حدیث شریفدر کذلك در
پس لازمدر که هر تابع متبوعنك وارثی اولدیغنه کهعلمای دین ثم اورثنا الکتاب
حکمجه انبیادن میراث ایدیلر واشعهٔ انوار افتاب نبوتدن استفاضه ایلدیلر
ودخی الزم واجب موجبی ایله محبت ایدوب محالس شریفه لرندن انلر اینس محرم وجلیس همدم
اولدیلر فاما ارباب بدعت وضلال دخی جنود مجندهٔ شیاطین دن ومتبعان نفس
لعین دن بعضی دارالوب متبوعلرینه متابعت ایدیلر حتی دیمشلردر که هر کوك ولادتی
زمانندن طالع اولان یلدوزه سعادت وشقاوت ویرندن علاقه یی ومتابعتی وارمدر

نته که بیوُرد مثنوی طالعش گر زهره باشد در حرب میل کلی دارد و عشق و طلب
و ربوُد مریخ خون ریز خو جنگ و بهتان و خصومت جوید او بوسمو ان ظاهره
اولان یلدوُزلر اسما و صفاندر افعالی بونلر اسناد اتمز بلکه حضرت الهی در
یلدوُزلر که محل مظاهر اسما و صفات نامتناهی در دلر بو ظاهره اولان کمالات
حضرتدن اولوُرلر اکر صفات جماله مظهر دوشرسه انوار لطف و مرحمتی بی زوال اولوب
دولت و سعادتی انقلاب پذیر اولمز و اکر صفت جلاله مظهر دوشرسه انوار قهریه
نی موقع اولمیوُب بلکه آتش شیطان سوزدر بوکونه قهر عین لطفدر نفسه
قهر مذموم دکلدر قهر موقعنده واقع اولیجق لطف اولوُر زیراکه محل سوز لطف
مذموم اولدوغی کبی دُر مثنوی اختران داز ور ای اختران کاختران و نحس
نبوداندران سایران در اسمانهای دکر غیر این هفت اسمان مشتهر راسخان
در تاب انوار خدا فی بهم پیوسته فی از هم جدا هر که باشد طالع او آن نجوم نفس او
کفار سوزد در رجوم خشم مریخی نباشد چشم او منقلب رو غالب و مغلوب خو
نور غالب ایمن از نقص و غسق در میان اصبعین نور حق اصبعین دن مراد
تجلی جلال و جمال در عرشانه حق فشاند آن نور را از نجاها مقبلان برداشته
دامانها وان نثار نور را و ایافته روی از غیر خدا برتافته هر که دامان عشقی ما من
زان نثار نوری بهره شد پس هر کسنه که عشق انکه یا بشود حضرت رب عزت توجه
ایدا اول نور تجلی سی ایله منور اولور و اول بحردن بر قطره و اول کلدن بر جزوی بلوب

صبغة الله ایله منصبغ اولوب من عرف نفسه فقد عرف ربه سری ظهور کلوب
اندن صکره اصله میل ایتمك سودایی غالب اولوب جان عاشق جمال معشوقه متشوق
اولوردنه حضرت مولوی قدس سره بیوردی مثنوی جزو خاکدار رویها سوی کل است
بلبلا مرنجان عشق بار وی کل است ایچه از دریا بدر دنیایی رود ازهم آنجا کامدا بجا میرود
از سر کف سیلهای آید فرو وز سر ما جان عشق آمیز رو
آتش کردن پادشاه جهود بتی در کنار آتش نهاد و در طلوی آتش که هر کرا این بت را سجده کند از آتش برست
پادشاه جهود بدخوی عنود آتش یاندیرب لوضع ایدوب هر کیم بونلره سجود ایتمز ایسه
وجود نابود ایدرن آتش قهر ایله ماتدعود هلاك ایده دم دیو مناد یلن ندا اندردی
احوال ناشایسته که ظهور ایدر جمله بی نفس ناهموار ك بلاسی دور زیرا شاه عنود
اکی نفس آتشین سویندوردی پیش اولسه اول آتش سیاسی یدا ایتمیوردی واکر نفس بتی
اولدرمش اولسه خلقی بت پرستلکه دعوت ایتمیه ایدی اکرچه ظاهر بتی هر مؤمن
موحد شکست ایلمشدر فاما باطن بتی که هوای نفس دور هر کس شکست ایتمکه
قادر دکلدر زیراکه بت ظاهر یلدن وبت باطن ازدها در افسون ایله یلانی اولدرمك
هر کسه نصیب اولمز فاما ازدها اولدرمکه قدرت موسی کرك در نته کیم دور مثنوی
هر کسی را این تمنا کی رسد موسی باید ازدها کشد فی الحقیقه نفس دمور ایله طاق
ایچنده کزلو اولان آتش کبی در که اول صوردی بکلیله سویلمز وبت ظاهر مثلده

دمودن وطاشدن چنان شرار کبی در که بر قطره صو یله سیو یو ذ نته که بیو ذ

مثنوی آب چون نار بیرونی را کشد • در درون سنگ و آهن کی رود •

سنگ و آهن چشمهٔ نار ندد ود • قطره ها شان کفر تر سا وجهود • صفت نفس

کو یا که شاذ آذ و بر چشمهٔ سیاه در بت پرستا و لنلرك کفر وضلالتی کو ذ و سیو

کبی ذ نا و لقره صودن مملو در آنی غیرت طاشی ایله ورب طاغمق قابلدر فاما چشمهٔ

سیاهلك بولن سدایلمك مشکلدر آنوچون بیو ذ مثنوی بت شکستن سهل

باشد نیك سهل • سهل دیدن نفس را جهلست جهل • صورت نفس ار بجویی ای پسر

قصهٔ دوزخ بخوان باهفت در • هر نفس مکری و در مکر زان • غرقه صد فرعون

بافرعونیان • در خدای موسی موسی کرین • آب ایمان را ز فرعونی مریز • دست را

اندر احد احمد بزن • ای برادر واده از بوجهل تن • بولحواله مناسب دیدر یای

معانی مولانا عبد الرحمن جامی خوب نظم امتشدر من سلسلة الذهب مولانا

مشار الیه • نفس تو دشمن درونی تو • ما بقی دشمن بیرونی تو • کر شود دشمن درونی نیست

باك از دشمن بیرونی نیست • نفس اکر نیست در درون باقی • چه غم از دشمنان آفاقی •

همان انوك هلاکنه یعنی ارزو سی ترکنه اقدام ایتمکدر بیت الا قاتلوا النفس

الخبیثة بادروا • ولا تترکوها حیة ووهی تموت • عارفلر بو علتناك علاجن خزینه

دیشلر بیت نفس نتوان کشت الا چار چیز • چون بکویم یاد کیر ای عزیز •

خنجر خاموشی و شمشیر جوع • نیزهٔ تنهایی و ترك هجوع • و بو محلده شاه جود شیطان اله

نفس شوم او اصنم نفسك هوا گرفتن و آتشدن مقصود مجاهدت نفس و ریاضت
حاصل آن زیرا که شیطان دایم نفس قوی گردد بریاضت آتش کبر کوشتر و بمنع ایمکان
اکا مخالفت اید و بریاضت و عزلت آشنه داخل اولیا گردد که او آتش عین راحت
و صفای بی محنت اوله شول قصه طفل کی حضرت مولانا قدس سره بیان ایدر

سخن آمدن طفل کوچك در میان آتش و تحریض کردن خلق را در افتادن در آتش

واول زمانده که شاه جهود نصارایه بیقعه مشغول اولدی برضعیفه خاتون
بر طفل نور سیده سی ایله انده حاضر اولدی مثنوی طفل از و بستید و در آتش فکند
زن بتر سید و دل از ایمان بکند خواست تا او بجهد آرد پیش بند بانك زدان
طفل انی لم امت طفل دم زمان آتش انجذن چاغرور دیکه ای آنه خوف ایتمیوب
آتشه دوشش که آتش آب حیاتدر بلکه بو حالتس مایهٔ نجاتدر طبیعت آتش نسیم
لطف الهی دن کویا که آب زلال در و سی مایهٔ عز و جلال مثنوی اندر اسرار
ابراهیم ببین کو در آتش یافت سرو یاسمین ای مادر شول زمانکه صنکام ولادتم
سبب مخافت ایدی کندو ظلمده هزار آفت کورینوب اول جای تنك بکا عالم رفاهیت
ایدی زندان تنك دن خلاص اولغیله برجهان خرم اباده کلدوم که هوای خوب
و صفای مرغوب ایدی کذلك بو آتش اخراق نما دخی ظاهر اشکل عذابه کورینوردی
اما حقیقتده راه نما طریق وصال و چهره کشای جمال باکمال در بو آتش کلزار مثال
نسیم عنبر شمیمندن دم عیسی مریم ظاهر و جرعهٔ حالتی بخشندن حالت جام جم

باهر و در و بو اتش انچنده بر عالم صفا وارد در که وارلغی یوقلغنده در و وارلق صورتنده
کورنن عالم ظاهر شکلنی بی ثبات و مایهٔ هزار نکبات در اولکلار عالمنده اولان بتلرده
عبادت موجب انواع قساوت و باعث بندهٔ حقیقت و سد صفای طریق عرفان در
مثنوی اندر امامادر بحق مادری بین که این آذر ندارد آذری
و اندر امامادر که اقبال آمدست و اندر امامادر مدد دولت زدست من ز رحمت میکشم
پای تو کز طرب خود نیستم پروای تو اندر او و یکران را هم بخوان کندر آتش شاه
نهادست خوان بو اولاتشدر که دوستلر بستان تازه و رضا اهلنه روضهٔ
نعیم بی اندازه در همانده مادر مشفق نعره و رویب لو کان بینی و بینك بحر من النار
لانفیت نفسی فیها شوقاً الی لقائك دیوب بیخودانه کندوبی آتشه اتدی و شوق
و ذوق یوننده بهوش اولوب همان فی الحال کندوسن آتش ایچنده کوردی
اول حالده میوهٔ جانی تازه و کلبرك روحی صفای بی اندازه تحصیل ایدوب فریاد
ایلدیکه مثنوی اندر آبیدای مسلمانان همه غیر عذب دین عذابست آن همه
اندر آبیدای همه پروانه وار و اندرین بحر که دارد صد خطر اندن صکره خلاصی
بی اختیار کندولرن آتشه القا ایدوب آب حیات آتش ایله کامکار اولدیلر مثنوی
بی موکل بی کشش از عشق دوست زانکه شیرین کردن هر تلخ از وست تا شوی آتشه
داخل اولدیلر که اول خدمتنه موکل اولنلر خلقی آتشدن منع ایدرلردی دفعی
ممکن اولمزایدی همان اول شاه جنود لك یوزی قاره سی کندویه قلدی مثنوی

بی موکل بی کشش از عشق دوست ۞ زانکه شیرین کرد در هر تلخ از اوست ۞ تا شوال آتشه
داخل اولدیلر که اول خدمته موکل اولنلر خلقی آتشدن منع ایدرلر دیو دفع ممکن
اولمزیی همان اول شاه جنود لك یوزی قاره یی کندویه قلدی مثنوی
مکر شیطان هم در و پیچید شکر ۞ دیو خود را هم سیه رو دید شکر ۞ انچه می مالید
در روی کسان ۞ جمع شد در چهرهٔ آن کسان ۞ انکه در دید جامهٔ خلق خبث ۞ شد درین
آن اوانان

کرتماندن زده لرك آنس شخص که نام محمد علیه السلام ایتسخر خواند

بر شخص بر فضاحت کمال ضلالت و نهایت جهالتلندن نام حضرت رسالت پناهی
تسخر ایله تقلید اتدوکدن اغزی اکری قالوب علاجی ممکن اولمدی هزار کره یورادی
ایله ندامت ایدوب حضور حضرت رسالتدن استدعای مغفرت ایلیوب دیدیکه
مثنوی ماترا افسوس میکردم ز جهل ۞ من بدم افسوس را منسوب و اهل
هر فعلك نتیجه یی فاعلنه راجع و هر قولك مآلی قائلنه عاید در قطعه
جهان بر کوزکودر هر کتخداندر ۞ کور در لر کندو اوصافن کماهی ۞ سنك خالکدر کهنه خیر و
وار ایمه سوی ظن و اشتباهی ۞ نه که حضرت مولوی بیورمش مثنوی
چون خدا خواهد که پرده کس درد ۞ میلش اندر طعنهٔ پاکان برد ۞ ور خدا خواهد
پوشد عیب کس ۞ کم زند در عیب معیوبان نفس ۞ چون خدا خواهد که مان یاری کند
میل ما را جانب زاری کند ۞ زیرا که ندامت سبب مددکاری حضرت ربوبیتدر نته کم
اول شخص متقلد کرتدهان توبه و ندامتله عفوه مقارن اولوب خلاصی اولدی مثنوی

ای خنک چشمی که آن گریان اوست • وای همایون دل که آن بریان اوست •
آخر هر گریه آخر خندهٔ ایست • مرد آخربین مبارک بندهٔ ایست • زیرا که سبزهٔ نمک
طراوت و نضارت بی آب روان نیزود دریای رحمت بجوشش و حرکتی دیدهٔ کوهر فشان
میسترد کلدر مثنوی باش چون دولاب نالان چشم تر • تا ز محن جانت برد وید خضر •
اشک خواهی رحم کن بر اشک یار • رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر •

عقاب کردن رای شاه جهود مر آتش را

شاه جهود و بدر اه عنود آتشه خطاب خشم آلود ایلیوب دیدیکه ای آتش جان سوز طبعکه
مرکوز او لان خاصیت و نهادکه مرهون او لان محالت قدمه کنمشدیکه شیمهٔ دلکش
آشنا و بیکانهٔ یقهٔ خاصهٔ قدیمهٔ ایدی بلکه معهود دینوب طبنلرده نخی بوکونه خرمنلره
یونمایدی مثنوی هرگز ای آتش تو صابر نیستی • چون نسوزی چیست قادر نیستی •
چشم بندست ای عجب یا هوش بند • چون نسوزد چنین شعلهٔ بلند • جادویی کردست
کس یا سیمیاست • یا خلاف طبع تو از بخت ماست • آتش بو خطاب عتاب آمیزدن زیاده
تیز او لوب ایتدیکه ای جهود عنود پت پرست همان نه بن اول اتنم مزاحمده تغیر و طبیعتمدن
تکسیر یوقدر سندا نخی کل بو آتش کوره یه قدم بصکه خاصیتم مشاهده ایده سن مثنوی
طبع من دیکر نکشت و عنصرم • تیغ حقم هم بدست تو ری برم • برد نخی که سکان ترکمان
نا بلویی کرده پیش مهمان • ور نخی که بکذرد بیکار او • حمله بیند از سکان بیزار او
من ز سک کم نیستم در بندکی • کم ز ترکی نیست حق در زندکی • بنم دانچی نفع و ضرر مر

یکنزو قوتم ایله دکلدر پروردکار عالم وخالق بنی آدم ایله اشنا اولنلر باذن الله
ضرداتمز مشولکه بیکانه دوانی یاتوب هلاك ایدر دیوم جمله آتشك طبیعة بردر برودت
اولدرکه بحکم الهی شمع شادی ایله مجلسه ضیا ویرر دوکاه اولدرکه نایرهٔ غم ایله
بنجه لرك خرمن وجودلرن حبا ایدر مثنوی چونکه غم بنی تو استغفار کن غم بار خالق آمد
کار کن چون بنی اهد عین غم شادی شود یعنی بند پای ازادی شود فی الحقیقه
راحت وغم ومحنت درد والم مشیت حضرت حقدن مبرم ومستحکم در مثنوی
باد وخاك وآب وآتش بنده اند باتن تو مرده باحق زنده اند پیش حق آتش همیشه
در قیام همچو عاشق روز وشب یحیان مدام عنام اربعه حقه مطیع در ظاهر
مرده فاما حقیقتده زنده در مثنوی آن نادکه از سنك وآهن جهد هم بامر حق قدم بیرون
دیده جهان بنی اولنلر که اهل ظاهر در سنك وآهنی آتشك ظهورنه سبب بیلورلر وچشم
خدا بنی اولنلر سبب حقیقی که اراده حضرت حق در ظهور وقدرتی اندن اکاورلر اسباب
ظاهره نك محرمی عقول خاص وعام سبب حقیقی نك محرمی زمرهٔ انبیاء کرام در عرب لغتده
سبب دیو قیونك ایپنه دیرلر اول رسنك حرکتنی قاصر النظر اولنلر قیونك چرخه سندن
اکلارلر فاما صاحب بصیرت اولنلر اول چرخهٔ دوندوردن بیلورلر مثنوی
کردش چرخه رسن دا علتش چرخه کردان واندیدن ذلتش این رسنهاء سببها
در جهان هان وهان این چرخ سر کردان مدان بلکه چرخه نك کردشی رسنه
علت واقع اولمشدر اول سبب یله قیودن صوصچار عاقل اولان اول ما الی چرخی دوندوردن

بلك كرك مثنوی باد آتش میشود از امر حق • هر دو سرمست آمدند از خمر حق •
آب حلم و آتش خشم ای پسر • هم ز حق بینی چو بگشایی نظر • گر نبودی واقف از حق جان باد
فرق کی کردی میان قوم عاد • قصهٔ قوم عاد تفاسیر ده مسطور در که حضرت
هود علیه السلام مؤمنلری اوزه سنه برخط چکمشدی که یل اول خطه کلدکده
ساکن اولوب خارج دایره اولنلری پاره پاره ایدردی وچویان راعی دخی جمعه نمازنه
گلدوکی وقت قیونلرنه خط چکردی نه قیونلر طشره چقردی ونه قوردقیون
ایچون دایره یه دوراییردی چونکه دایره هود باد قهر مانع وعمل شیبان راعی
قوردك قیونه دخولنه بدل اولدی یسه اجل یلی غارقدن غریو ریح مهلك
وباد عاصف در اما غار فلق روایح گلستان الهی دن نسیم حیات بخش دوزنته که
بیور در مثنوی اتش ابراهیم را دندان نزد • چون گزیدهٔ حق بود چونش گزد • موج دریا
چون بامر حق بتافت • اهل موسی را ز قبطی واشناخت • خاك قارون را چو فرمان در رسید
باز رو تختش بقعر خود کشید • بونلرولك قصه لری معلوم در آب وخاك وسایر
جماد انك قدرت حق ایله فعل ایجاد یلری مقرر در مثنوی آب کل چون از دم عیسی چرید
بال و پر بگشاد و مرغی شد پرید • اندن خطاب غام ایدوب بیور در مثنوی
هست تسبیحت بخار آب وگل • مرغ جنت شد ز نفخ صدق دل • کوه طور از نور حق
شد برقص • صوفی کامل شد و رست او ز نقص • چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز
جسم موسی از کلوخی بود نین • طنز و انکار کردن بر پی شاهوذ و قبول انکار در نفس صاحب

وقتا که جمود پادشاهی بو مقوله حکمت و بوکونه عجایبی مشاهده ایلایی انکار و تجرو شکبار
و تنفری دخی زیاده اولوب جبلتنده مرکوز اولان خباثتی ظهوره کتوریی قطعه

ایدرسک شهد ایله بیک یل علاجنی | شکر ویرمز ثمر ز قوم اعاجنی
ایدرهر طرفدن لابد ترشح | دوشنده اولان شیرین و آجی

فاما انولک که دولی ایمان کامل ایله مزین اولمه شمع جانی علی الدوام منور اولور قطعه

شمع ایمان دلده جاجندی چقمز اوره تاب | روی مومن کل کبی تابان اولور سه طکدن
شول دیلی کیم غنچه سوتی آجسه نسیم لطفدن | دمبدم کل کبی اولر خندان اولور سه طکدن

مثنوی بعد ازان آتش جهل کرز فروخت حلقه کشت و آن جمود انرا بسوخت
اصل ایشان بود از آتش ابتدا سوی اصل خویش رفتند انتها کل شیء یرجع الی اصله کبی
اوزره اول فریقی طریق ینه آتش عذابله حریق اولدیلر مثنوی انکه بود ستی امه الهاویه
هاویه آمد مرورا زاویه مادر فرزند جویای ویست اصلها و فرعها را در پیست
بهر حال فرع اصله واو غول آنه تابع در انلرده مخ متبوعنی کندو یله جذب ایدیجی در صو حوض
ایچنده ایکن محبوبن اولوب هوا انولک کاتندن اولمغیله تدریجیله جذب ایدوب تدلندن
خلاص ایدر بهر حال اصلنه یتشدورر کذلک بزم نفسمز حالی دخی اثار رحمتدن بزه دور
بو نفس جسمانیده که مرغ جان محبوبی در قفس جسمانی حبسندن و بو جهان ندانتدن یاب یاب
خلاص اولوب الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح حکمی ایله حضرت کبریایه
ستصاعد اولمقده در نته که بیورر مثنوی تا الیه یصعد اطیاب الکلم

57

صاعداً منا الى حيث علم ترتقي انفاسنا بالمنتهى مستخفاً منا الى دار البقا

ثم يأتينا مكافاة المقال ضعف ذاك رحمة من ذا الجلال يعنى انفاس نفيسه

بوقارى چقوب دار بقايه بزودن تحفه اولور واندن صكره كلمهٔ طيبيه دن حاصل

اولان انوار مقالاتك مكافاتى تبرز واصل اولور بلكه جانب حضرت الهيده اضعاف

مضاعف اولوب حسن افعالك ازديادنه باعث اولمقدد ننه كه حضرت رسالت

عليه السلام بيورور من قال لا اله الا الله خرج من فيه طاير اخضر له جناحان

مكلل بالدر والياقوت فعرج الى السماء فيسمع له دوى تحت العرش كدوى النحل

فيقال له اسكن فيقول لا اسكن حتى يغفر لصاحبى فيغفر لقائلها ثم يجعل ذلك الطاير

سبعون لسانا يستغفر لصاحبه الى يوم القيمة فاذا كان يوم القيمة جاء ذلك

الطاير فاخذ بيد صاحبه حتى يكون قايدة ودليلة الى الجنة مشنوى

ثم يلجينا الى اشتاقها كى ينال العبد مما نالها اندن اول اقوال طيبه يه النجا اولنوب

مراده يتشاور زيرا كه عبد استعداد واستحقاقنه كوره طى مراتب ايدر مشنوى

هكذا يعرج وتنزل دايما ذا فلا زال عليه قايما يعنى انفاسك عروجى اليله همان بقدر

دمنى نزولا يدر بو طرفدن كوشش اولنجه لابد اول جانبدن جذبهٔ الهيه يتشور

مشنوى چشم هر قومى بسويى مانده است كان طرف يك روز دوقى رانده است

ارباب الباب واصحاب آداب معلوم در كه هر كسنى ندن لذت بولور سه ينه ميلى اول

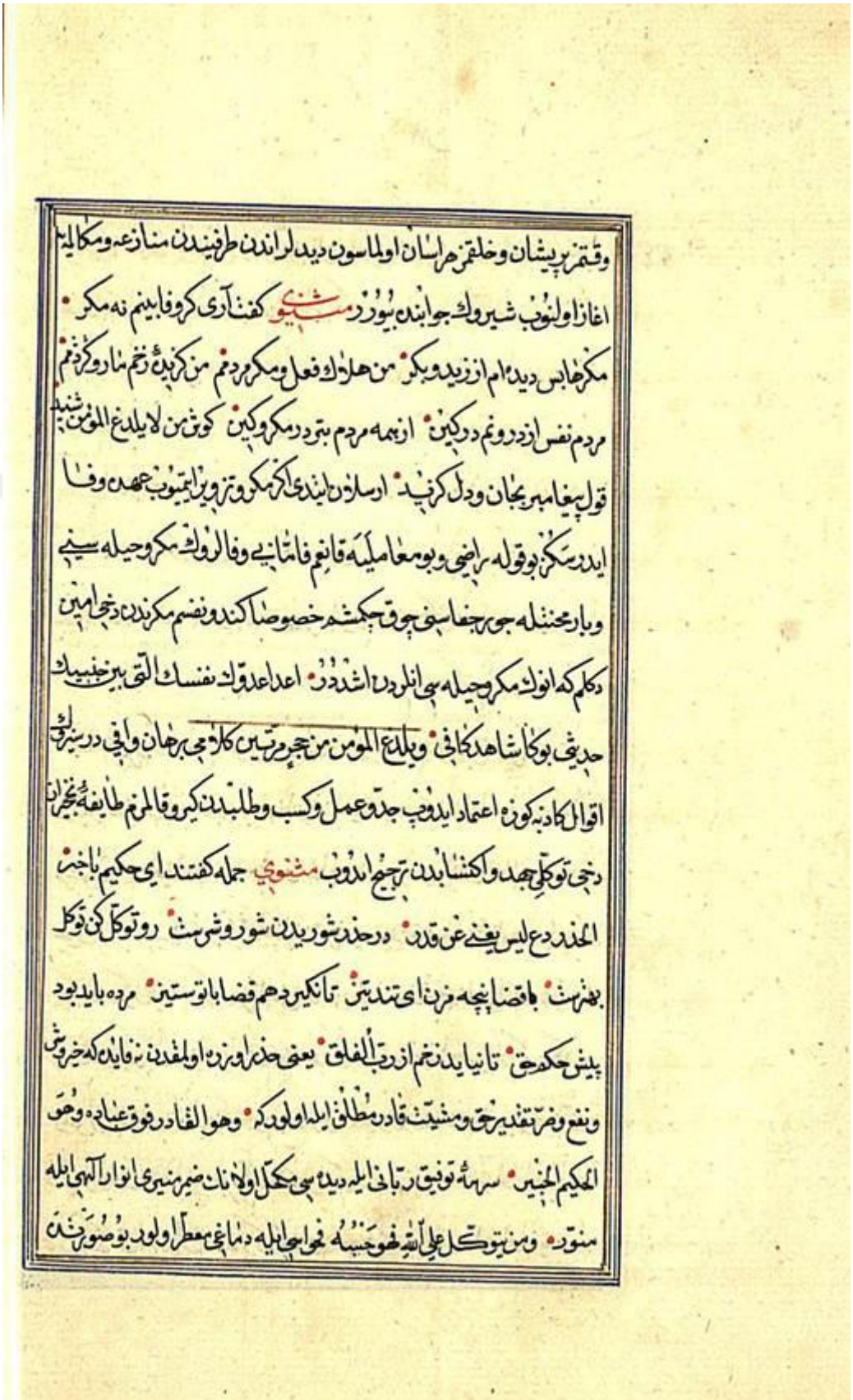
طرفه اولور هر جزوك دونمى كل ايله وهر جنسك صفاسى جنسى ايله در آب ونان

کبی که اگرچه انلره جنسیت انسان یوقدر امّا انسانه اقتضا الدن صکره انوك جنسی
کبی اولوب کاحسن ویرر بر کسنه داخی ابتدآء خالنده اهل الله دن دکل ایکن انلره
مقارن اولمغیله جنسیت کسب ایدوب انلره داخل اولور شویلکه جنسی ویاخود جنس
اولمغه قابلیتی اولمیوب لاکن انلره نفرت ایدرلرکه بیورر منسوب مرغ واکر ذوق آیده
از صفیر چونکه جنس خود نباشد شد نفیر تشنه واکر ذوق آیدی از سراب
چون رسد در وی کریزد جوید آب مغلسان کرخوش شوند از زر قلب لیك آن
رسوا شود در دار ضرب تا زراندودیت از وه نفکند تا خیال کرتر اچه نفکند
صورتا در ویش وسیرتا ناجنس اولمغیله تزویر ایدن مرایلره طعن در که اکرچه قوش
دیلنده اوتن صیاد لك صفیر ندن قوش جوغاز لوصفا کسب ایدرلر لکن جنسی اولماز
بیلجك کیمسه وحشت ایدرلر سایر مشابهاتی دخی کذلك در بو مقوله دین یوخسولدری
دار الغیاره وارنجه ماهیتی معلوم اولور اول حالی تکیدیمك کرك در که خیال باطله
چاه ضلالته دوشمیه لرنه که کلیله ودمنه حکایه لرندن روباه حیله باز انواع
حیله وتخییلاتی ومکر وتسویلاتی ایله ارسلانی قیویه برقدیم حضرت مولوی قدس سره
مثنوی سنده اولان شرایط سلوك ارباب حقیقته بیان ایدوب سالکه مرشد
لزم لوازمات واهم مهماتدن اولدوغی تمهید وتاکید ایلدی ومرشده دخی مذکور
اولان وزیر مکار کبی اولمیوب اول مقوله اولنلردن احتراز واحتیاط اوزره اولمغی
تقدیم وتوجیه ایلدی وشرایط مذکوره نك ادا سندن صکره سالك وساوس شیطانیه دن

نوجهله خلاصه اولمق كرك در آنچه بيان ايليوب كليله ودمنه كتابنى كه حكماء
هند آنى طرز خاص اوزره تاليف ايدوب اكثر طباعك ميل والتفاتلرى اشاك
وافسانه يه اولدغندن زبان وخوش ولسان ظيوردن بعض حكايات درج اولنوب
انواك مثالندن انواع فوايد حكمت واصناف لطايف عبرت تحصيل ايتمشلردر
حضرت منلا درخى اول كتاب مستطابك امثالندن بر مقدار نظم ايليوب انسانه
نفس شيطانك مكر وحيله سينى كتاب مذكوردن اقتباس ايلمشدر وانلرك
حيله وخدعه سندن نوجهله خلاصه اولنور اصول حكمتله جواهر معانى خرج اتمشدر

بيان توكل وترك جهد كفتن نخجيران بشير

طايفهٔ نخجيران در وادئ خوش بود شان از شير دايم كش بكش بس كه آن شير
در كمين در پى بود ازچرا جمله ناخوش كشته بود قصه نك اصلى بود در كه بر غندار
مرغوب وبر وادئ خوبدا وخوش وسباعدن نه نمايه حيوانات لطافت هوا وطراوت
خوش مناسب بيله قرار طوب تو ايجلرنده بر شير خون خوار جان شكار وار ايدپكه
بر كوشه كمين ايدوب كوزه برقاچنى شكار ايدردى اول شير ناهموارك شرندن
وادئ دلپذير طايفهٔ نخجيره چشم دون همتان يكبى تنك ودل حسودان كبى مكدر
اولمش ايدى جمله وخوش بركون برين جمع اولوب شيرك خدمتنه وارديلر هر بارنده
بسيار ومحنت نه شمار ايله هر بريمزى شكار ايتمكدن ايسه بر كوشه اختيار ايله وظيفهٔ
يوميه يه كى تعيين ايدوب حضوره كه كوندرده لوم هر كاه وپيكاه متعارض اولمغيله

وقتمر پیشان وخلقرهم اسان اولماسون دیدلر اندن طرفیندن منازعه ومکالمه
اغاز اولنوب شیروك جوابنده بیوردی مثنوی کفت آری کرد وفا بینم نه مکر
مکرها بس دیده ام از زید وبکر من هلاك فعل ومکر مردم من کزیده رنجم مار وکژدم
مردم نفس از درونم در کمین ازهمه مردم بتر در مکر وکین کوش من لایلدغ المؤمن شنید
قول پیغامبر بجان ودل کزید ارسلان اینده اکر مکر وتزویر ایتیوب عهد وفا
ایدر سکز بو قوله راضی وبو معامله قانع فاما بی وفا الروك مکر وحیله سینه
وبار محتشله جور وجفا سینه چوق چکمشم خصوصا کندو نفسم مکر ندن رنجا مین
دکلم که انوك مکر وحیله سی انلردن اشد در اعدا عدوك نفسك التی بین جنبیك
حدیثی بو کا شاهد کافی ولایلدغ المؤمن من جحر مرتین کلامی برهان وافی در سیزلرك
اقوال کاذبه کوزه اعتماد ایدوب جد وعمل وکسب وطلبدن کیرو قالمزم طایفه تجران
رنجی توکل جهد واکتسابدن ترجیح ایدوب مثنوی جمله کفتند ای حکیم باخبر
الحذر دع لیس یغنی عن قدر در حذر شوریدن شور وشرست رو توکل کن توکل
بهتر ست باقضا پنجه مزن ای تندتیز تا نکیردهم قضا با تو ستیز مرده باید بود
پیش حکم حق تا نیاید زخم از رب الفلق یعنی حذر اوزره اولمقدن نه فایده که خیر وشر
ونفع وضر تقدیر حق ومشیت قادر مطلق ایله اولور کر وهو القادر فوق عباده وهو
الحکیم الخبیر سرمایه توفیق ربانی ایله دیده بی مکحل اولانلر ضمیر منیری انوار الهی ایله
منور ومن یتوکل علی الله فهو حسبه نحو اجی ایله دنیا نی معطر اولور بو صورتله

احکام الٰہی بہ مطیع و بہ قضایہ رضا کو ستزنل کنند و لوی مردہ بزنده عذاب دلر
ظاہر او کلمات تسویلات شیاطین دن اولسہ اولور کہ صورت حقدہ دلائل
ایراد ایدوب تقریر حوالہ ایتمکلہ عبادتک ترکن تجویز ایلیوب آدمی یولدن چقاردیلر
توکل مقبول باوجود اسباب ظاہرہ مقام توکلدہ ثابت قدم اولمقدر

ترجیح ظاہر بر شیء جہد و اکتساب را بہ توکل و تسلیم

کفتاری کہ توکل رہبرشت • این سبب هم سنت پیغامبرشت • کفت پیغامبر باواز بلند
با توکل زانوی اشتر ببند • رمز الکاسب حبیب الله شنو • از توکل در سبب کاهل مشو
اگرچہ توکل دلیل راہ خدادر فاما مقاصدک حصولنہ سبب اولان امورہ مباشرت
سنت رسول در زنته کہ حضرت رسول صلوات الله علیه معاذ بن جبله خطاب ایلیوب دیلر کہ
یا معاذ اعقل بعیرک ثم توکل علی الله و بوندن غری بر اعرابی حضور حضرت رسالتنه
کلوب ایتدیکہ یا نبی الله اخلی ناقتی و توکل او اعقلها جوابنده بیوردیلر کہ بل اعقلها و توکل
محصل کلام مباشرت اسباب مانع توکل دکلدر اگرچہ کمال قدرت الٰہی بی سبب بر مهمک
اتمامنه کافی در فاما تمامت خلق حصول اسبابه موقوف در نته کہ اتریدان تبطل ایکنی
یتوکل علی حدیث قدسی بی بو مقابلی مصدق قدر توکلدن مراد عدم مباشرت اسباب
دکلدر بلکہ توکل اولحالتی حضرت حقدن بیلوب سببه استناد اتمکدر عمل بوجہ
جنت دکلدر عمل صالح بهانه فضل الٰہی در عبدی مقام قربه یتشدورور تخم
صالح جنت بر کاتن الله دن استمک کبی بر تخم اکمکدن محصول رجا ایلمک کاهلدر

الکاسب حبیب الله حدیث کسبک محبوبینه دال در

ترجیح نهادن بخیران توکل را بر جهد و اکتساب

طایفهٔ بخیران هزار حجت و برهان آیراد ایدوب دیدیلر که درگاه حضرت الهیده توکلدن خوب مسلک و تسلیمدن محبوب طریق یوقدر دامکاه قضا و قدردن قدم اجتناب ایله خلاصه درمان و عواقب امورده بودیدهٔ بر علت ایله مشاهده امکه امکان یوقدر

مثنوی دیدهٔ ما چون ببی علت در وست روفنا کن دید خود در دید دوست

دیدهٔ ما را دیدار و نعم العوض یایه اندر دیدار کی غرض جهد و حیله انکله یا بتمق یغوردن قاچوب طولویه ویرلمکدن نفرت ایدوب اژدهایه اوغرمق در دیدهٔ بر علم تمز اکری کوروب غلط دوشمکدن در نظر ظاهر سنعدم اولمایجق نظر دوست هویدا و دیدار مطلوب پیدا اولمز راست کوریمکه دیدهٔ خدابین کرک در اولدن بلمدن جمله امور سهویات اولور حیله و خدعه ایله راست بین اولمز غرور لعینک حضرت موسی علیه السلامه قصد ایجی اولور حیله سنجاغن قالدورزدی لکن دشمنی کندو اوزنه بسلندیرمدی

مثنوی صد هزاران طفل کشت آن کینه کش وانکه او میجست اندر خانه اش

وقتاکه طفل نارسیده نادیور مکه قدرتی اولمیه بابا سنک بویله انوک مرکبی اولور یعنی انلرکه طفل کبی عجاره اوله کندو عاجز اولوب جمله امور بی حقه حواله ایلرلر احوالنه حضرت حق اکا معین و ظهیر اولور

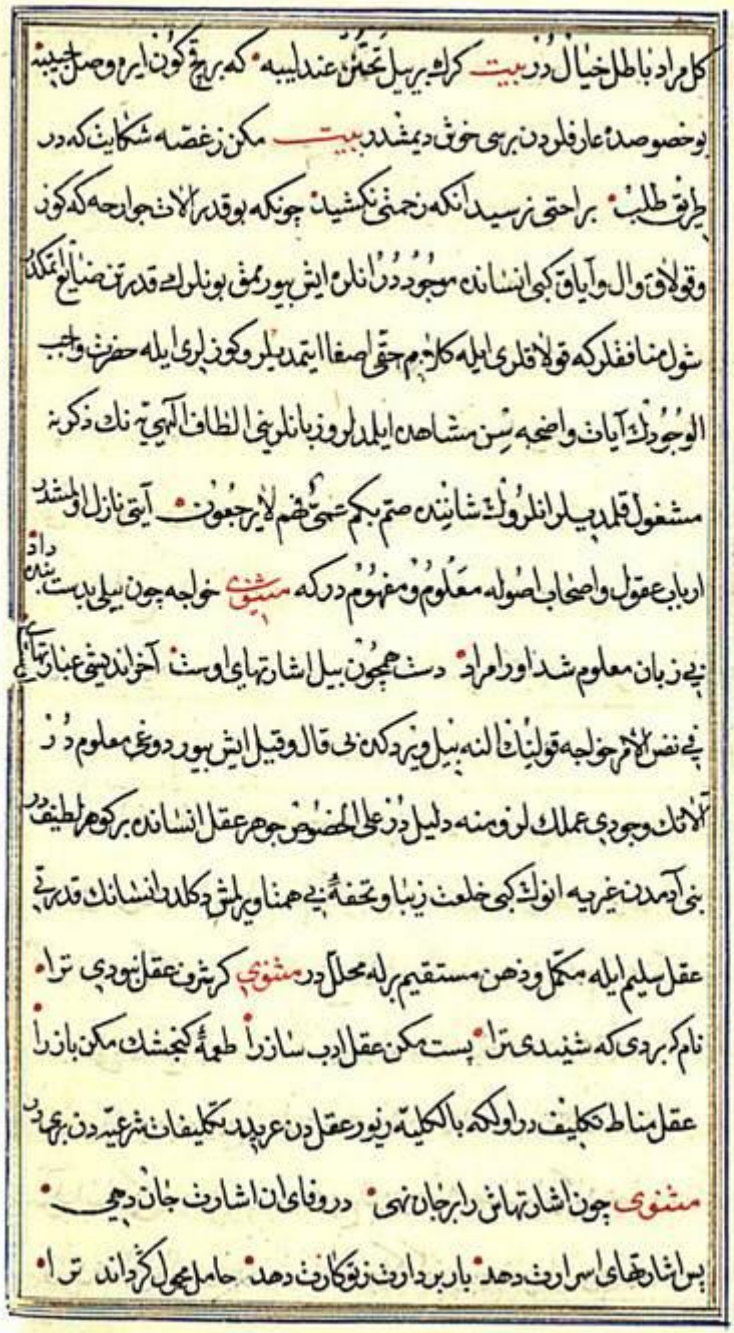
مثنوی چون فضولی کرد دست و پا نمود در عنا افتاد و در کور و کبود

فی الواقع قدرت صاحبی اولدوقدن آنادن ایراق دوشمش

آنه وآنه انك سوداسنده اولن مثنوي جانهای خلق پیش از دست وپاء میپرند
ازوفا اندر صفا چون بار اهبطوا بندی شدند حبس وخشم وحرص خرسندی شدند
ارواح انسانی عالم الهی ده بی دست وپا یکن قرب حضرت عزتده پرواز ایدردی
اهبطوا امری ایله قفس تنه کرفتار اولدقلرنده حرص وطمعه مبتلا اولوب مضطرب
اولدیلر مثنوي ما عیال الحضرتیم وبس خواه کفت الخلق عیال للاله انکه آواز
آسمان باران دهد کو تواند هم ز رحمت نان دهد ما من دابة فی الارض الا
علی الله رزقها موجبنجه خلاف یوقدر باب معیشتده موثق خدا اولوز ده دز اکرچه بو کلمات
مذکوره واقع دز فاما صورت حقده وساوس شیطانیه وهواجس نفسانیه دندر
فی مجاهده ورياضت رجاء مغفرت جایز دکلدر بخرانات کلمایی جبره قریب دز

ترجیح طاقدن شیر حمدز از توکل

کفت شیراری ولی رب العباد نرد بانی پیش پای ما نهاد پایه پایه رفت باید سوی بام
هست جبری بودن اینجا طمع خام اکرچه بی مشقت مقصودك حصولی ممکندر
لکن سبب واکتساب نردبانی وضع ایلمشدر کا اول نردبانك قدم بقدم تدریجله
دار العلی یه تدرج اولنه عادة الله بو وجهله جاری دز که عبد مقدوری فی حرف ایلیوب
کسب عمل ایلیه بو جوارح انسان جمله بی خدمت ایچون دز بس ادخلوا البیوت
من ابوابها حکمی ایله عمل نردبانندن عروج ایدوب حقه واصل اولمق کرك عمل سوز رجا
مغفرت محضی جهالت وعین قباحت دز زیرا که کنج بی رنج امر محال وبی آزار خار

کلام مراد باطل خیال در بیت کراه بر سبیل تحسین عند لیبه که بر بوقلمون ایره وصل جبینه
بو خصوصده عار فلردن بری خوش دیمشدر بیت مکن زغصه شکایت که در
طریق طلب براحتی نرسید انکه زحمتی نکشید چونکه بو قدر الاتن جواحه که کوز
وقولاق وال وآیاق کبی انسانده موجود در انلر ایش بیورمق بونلرك قدرتی ضیاع اتمکدر
شول مناسفلر که قولاقلری ایله کلام حقی اصغا ایتمه یلر وکوزلری ایله حضرت واجب
الوجودك آیات واضحه سنی مشاهده ایلمه لر وزبانلرینی الطاف الهیه نك ذکرنه
مشغول قلمه یلر انلر وك شانینده صم بکم عمی فهم لا یرجعون آیتی نازل اولمشدر
ارباب عقول واصحاب اصوله معلوم ومفهوم در که مثنوی خواجه چون سیلی بدست بنده داد
بی زبان معلوم شد اورا مراد دست همچون بیل اشارتهای اوست آخوندیتی عبارتهای اوست
بی نقص الامر خواجه قولنات الذی یقول ویرد کذی قال وقیل ایش بیوردوغی معلوم در
الاتك وجودی عملك لزومنه دلیل در علی الخصوص جوهر عقل انساندر برکوهر لطیف در
بنی آدمدن غیریه انواع کبی خلعت زیبا وتحفهٔ بی همتا ویرلش در کلدانسانك قدرتی
عقل سلیم ایله مکمل وذهن مستقیم برله محلی در مثنوی کر بتوفیق عقل نبودی ترا
نام کبردی که شنیدی ترا پست مکن عقل ادب ساز را طعمهٔ کنجشك مکن باز را
عقل مناط تکلیف در اولکه بالکلیه زیور عقل دن عریدر تکلیفات شرعیه دن بری در
مثنوی چون اشارتهاش را بر جان نهی در وفای ان اشارت جان دهی
پس اشارتهای اسرارت دهد بار بردارت ز توکارت دهد حامل محمل کرداند ترا

قابلی مقبول کرداند ترا • وفناکه اوامر استمال ایده سن وخالفك افتار تن نظم ایلیوب
اشه مشغول اوله سن حامل ایکن محمول اوله سن وقابل ایکن مقبول اولوب درجات
عالیه صاحبی اوله سن • زیرا سنوك عمله اقتدارك اولمق قدر تنك اثری وجهد
وسعیك مواجب نعمتنك شکری دراکمال اظهار قدرت ایدن جناب اولورسك نعمته شکر
ایتمش اولورسن جبرك مبالغه نعمته شکر اتمکدر بلکه مقصده ایریشوب یولده قالمقدر
نشه که بیورمش مثنوی جبر توخفتن بود در ره مخسب • تا ببینی آن در ودر رکه مخسب
خان مخسب ای جبری پی اعتبار • جز بزیر آن درخت میوه دار • تاکه شاخ افشان
کند هر لحظه باد • بر سرت دایم یزد نقل وزاد • اولکسنه که ظل اشجار الهیده آسوده
وخفته اوله شجرهٔ رحمتدن ثمرهٔ عنایته یتشوب انوار فیض واثمار فضلی ایله بهره مند
اولورلر مثنوی جبر خفتن درمیان ره زنان • مرغ پی هنگام کی یابد امان •
لاجرم سالك غفلت ایمیوب اوقاتی ضایع اتمامك کرك درزیراکه بقدر الکد تکتسب
المعالی ومن طلب العلی سهر اللیالی موجبی ایله درجات عالیه اعمال پی نهایه ایله میسر اولور
وقتی کچمك ایله مکان عالیه پرواز ایدن مابین مرغ پی پر کچیرمز قالور بیت
فرصتی فوت ایله مه دیکه کن کرمز اله • وصل یار پی نظر ونقد عمر پی بدل
الفرصة تمر مر السحاب قولی ایله فرصت علی الدوام فوت اولمق اوزره دنیا بوکارخانه
برقاچ کون اوتوراق اندن کری زاد راحله آخرت ایچون دنیا دن کوچمکدر کوچمکه عمل کن مکوکه
من چوانم • فردا که پیر باشم کویم که ناتوانم • اکر توکل ایدرسك بنه عبادت ایچنده ایکن الیقین

ایکنی ایشتور رسنی الله تفویض ایله نته که بیورمشدر مثنوی کر توکل میکنی در کار کن
کشت کن پس تکیه بر جبار کن اول ببند غار پس دیشلودن بیت
هر که عمل نکرد عنایت امید داشت دانه نکشت ایله ودخل انتظار کرد

باب ترجیح طاقدن نجیران توکل بر جهد

طایفهٔ نجیران غزو فغان ایله نجه بر خان ایراد ایدوب عهد ادمدن الی احد الان هزار
هزار کسنه مکر لرکه ترک وطن ایتمیرلر قوبرمق استه موجب جهد اما نته یاپشدیلر
نته که انلر حقنده حضرت حق جل ذکره قرآن عظیمنده بیورر که وان کان مکرهم
لتزول منه الجبال باوجوده که مثنوی جزکه آن قسمت که رفت از ازل
روی ننمود از شکار و از عمل بسمله افتاد نداز تدبیر و کار مانند کار حکمهای کردکار
کسب جز نامی مدار ای نامدار جهد جز وهمی مپندار ای عیار هر سنه که کار خانهٔ
ازلدن مقسوم اولمه امداد حرص وشره ایله ازدیاد بولمز وحرصدن ثمرهٔ اعمالدن
ثمرهٔ مراد حاصل اولمز بیت کشته چونکه مقدور در نصیب از ازل
نه اکسیلور ونه ارتر ایدر سه سی هزار طلب نه فایده ایلر چو رزق اوله مقسوم
حذر نه اصحی قلور چون اجل ایره ناچار نقش کار وکسبدن تاثیر حقیقی اولمیوب همان جهد
براسم خی مسمی ونی مآل وسعی وعمل براهم وهیچ بی مقال در دیو بو صورتده بر قصهٔ
علیحده لیل کتوردیلر که برمرد آشفته حال ومنکسر البال مزاجی جادهٔ اعتدالدن
برى برولدی حضور حضرت سلیمان علیه السلام ده حاضر اولوب حضرت سلیمان آنوك

تغیر مزاج وتبدل احوالندن استفسار ایلدوکده حضرت عزرائیل کندویه خشمله
نظر اتدوکن اعلان ایدوب یا نبی الله دیولن امر ایلکه اول جان ستاندن خلاص
ایجون هندوستانه ایلنه لر دیوان عالیدن اول درویش دلریشاک مأمولی حین قبولن
واقع اولوب فی الحال هندوستانه التدیلر برکون حضرت حشمت نشان دیوان عالیشاندن
اویتورکن حضرت عزرائیل حاضر اولوب اول مسلمان حقنده اولان نظر چشم الودندن وانوک
کیفیت احوالندن سوآل بیوردیلر حضرت عزرائیل علیه السلام خبر ویردیکه یا نبی الله
بنم اکا انکام خشماً دکل بلکه تعجباً ایدیکه هندوستاندن قبض روح اولنمق بیورلوب
حریفی بوندن بولیحق علی الفور هندوستاندن بولنمق ایمکاندر دیو تلش ایکن فی الحال ایلهٔ
امر ایلدیکز مکان معهوده واصل اولدیغی اجل مسمایه دک بامر الله قبض روح ایلدوم لاجرم جهد واکتساب
دافع قضاء رب الارباب اولمدیغی اجماد وصیانی ارادت خدای عزوجل باطل ویحی
وکسب بی مشیت حضرت حق جل علا اعتبار دن عاطل در مثنوی توهمه کار جهان ایجنیز
کن قیاس وچشم بکشا وببین ازکه بکریزیم ازخود ای محال ازکه بریم از خدای ذوالجلال
پس عین عبرتله نظر ایلهٔ که تقدیرات تغیر نه حیله ایله چاره یوقدر تدبیر تقدیر
تغیر ایلمز هرامرکه کاتب قدر قدیم دیوان خانهٔ ازلدن جف القلم واقع اولمش اولهٔ
البته عرصهٔ عدمدن منصهٔ وجوده کلوب کسه امر تقدیری دست تصرفله رد وحکم
قضاء بردهٔ عقل الله ستر ایلیه من بیت ازلده هرنه یازدی دست تقدیر
اولنمز تا ابد بر نقطه تغیر لا راد لقضائه ولا معقب لحکمه وهو اسرع الحاسبین

باز ترجیح نهادن شیر جهد را بر توکل و فواید جهد بیان کردن

شیر ایندی بو قدر بیلک انبیاء مرسلین و اولیاء مقربین طریق مجاهدانه سعی
بلیغ و طلب مشاهدانه جست نی دریغ ایتدیلر و ثمرهٔ اجتهادین ثمرهٔ مقصود و منتهایهٔ
سعی و عملدن عطایای معبود بیتشدیلر کل یسئ من الظریف ظریف حکمی ایله
انلرك حیله سی لطیف اولمشدر مثنوی دامنهای شان مرغ کردونی گرفت
نقصهای شان جمله افزونی گرفت جهد میکن تا توانی ای کیا در طریق انبیا و اولیا
اول طایفه گزین نفس قرینك حیله لرایلدیلر مدارج آخرت ایمکچون نفسه مکر
کوستروب اول سبیله مرغ فلکی شکار ایلدیلر زیراکه انلرام الهی ایله عمل ایلدلر
لکن عمل اوزه اعتماد ایلمدیلر و سعی و جهد ایتمکله قضادن مقید اولمدلر زیرا عمل
داخی قضا و قدردن خارج دکلدر قضاء الهی ایله ستین ایلمك فعل معلول و امر نا
معقول در مثنوی باقضا پنجه مزن نبود جهاد زانکه این را هم قضا بر ما نهاد
برقاچ کون خدمنه مشغول اولمغیله مراد طوبی جوکان اجتهاد ایله میدان عنادن
قالدیردیلر زیراکه شدایدو محن باعث رضای حضرت ذی المنن در ماسوی الله
ترك ایلمك عین توکل در مثنوی بد محالی جست کو دنیا بجست نیك خالی جست
کو عقبی نجست مکرها در کسب دنیی بار دست مکرها در ترك دنیی وارست
مکران باشد که زندان حفر کرد انکه حفره بست ان بکریست سرد این جهان
زندان و ما زندانیان حفر کن زندان و خود را وارهان دنیای دون کی رایتی

63

ظاهری مادهٔ غرور و شیفته کان میدان غفلت و نمایش باطنی مایهٔ حرص
باز ارشن و شهوتند بیت جمیله ایست عروس جهان ولی خوش باش
که این مخدره در عقد کس نمی آید اطفال دنیا و دون اولنلر و ما هذه الحیوة
الدنیا الا لعب و لهو و لعب و لهو ایله اوزره انوار حسن ظاهر و صور دلفریبنه آلفته اولوب
دنائت طبع و رذالتی آقتضه غفلت اتدیلر فاما ارباب فطنت و اصحاب خبرت
الدنیا قنطرة فاعبروها و لا تعمروها کحل جواهر یله مکحل اولوب خرافات ظاهریه
کوکل ویرمه دیلر بیت یعنی نشان که دولت باقیت برد هذ کین باغ عمر کاه بهار است و
که خزان پس عاقل اولان دنیا زندانندن خلاص اولمغه تدارک ایده عمارت
دنیایه مشغول اولمیوب سه بیتی کوکل ویرمه مثنوی جیست دنیا از خدا غافل
شدن بی قماش و نقره و فرزند و زن که حضرت رسالت علیه السلام بیورمشدر که
نعم مال الصالح للرجل الصالح کمثل ناک صوایجنه کردوکن کمثل ناک هلاک کنه سبب
وصول هلاک اولنان اولسه خلاصنه باعث در مثنوی چونکه مال و ملک را
از دل براند زان سلیمان خویش خوانند کورهٔ سر بسته اند راه رفت
از دل بر باد فوق آب رفت باد درویشی چو در باطن بود بر سر آب جهان ساکن بود
گرچه جمله این جهان ملک وی است ملک در چشم دل او لاشی است پس دهان
دل ببند و مهر کن بر کش از باد مهر من لدن جمله حقست و دولحقش ودود
منکر اند نفی جهدش جهد کرد یعنی اول طایفه که جهدی نفی ایتدیلر انلر اولیادن

مقالیرین تکذیب ایدیجی در زیرا که کندولر ایرادهٔ مشیتلرنده جهد واقدام ایدرلر
لکن طریق حقده سعی واجتهاده منکر اولمورلرینه که زمرهٔ سوفسطائیه حقایق اشیایی
انکار ایدرلر آنی بلمزلرکه حقیقت نفیه قایل اولمق حقیقت اشیایی اثبات اتمکدر
زیرا که متکلمین حقایق الاشیا ثابتهٔ اذهنی نفیها اثباتها

مقرر شدن ترجیح جهد بر توکل

این نمط بسیار برهان گفت شیخ * کز جواب این جبریان گشتند بیخ بوتقریرات
وتأویلات ندن صکره بخچیلرک قناعت کلوب سکوت ایندیلر فی نفس الامر هر کسك
مطلبی بی طلب ومشاهده بی نی مجاهده میسر دکلدر زیرا ابتداء سلوکنده
طالبه توکلدن چاره یوقدر جهد توکلی منافی اولدوغی یوقاریده ذکر اولنمشدر
اول سببدن جهد ومطلبی توکلدن ترجیح اندیلر جهد وتوکل منابینده منافات
اولمدوغی اندن دخی معلوم در که جهد وعملك مصدری جوارح وتوکلك محلی قلبدر
پس جوارح ایله اعماله تعهد اولنوب قلب ایله الله توکل ایلکدر اول سببدن ذکر اولنمشدر

بیت کر توکل میکنی در کار کن * کشت کن پس تکیه بر جبار کن اما جهد مذموم
اولدرکه صاحب جهد اولان کمسنه نفسنی کورو وعملنه اعتماد ایلیه بوکونه
عمل بلاسی بی نهایه وعنای بلاء غایه در اول سببدن حضرت رسالت علیه الصلوة
استعاذه ایدوب بیورمشدر اللهم انی اعوذ بك من جهد البلاء وسوء القضاء
ودرك الشقاء وشماتة الاعداء * وصاحب تعرف جهد بلاء کندوینی کورنمك دیو

تفسیر ایلشدیرسن کشی کندو افعالنه اعتماد ایلیوب اعمالنی اخلاص اوزره ایدوب
عجب وریادن مبرا کرک درتاکه اول اعمال مقبول حضرتنه واقع اوله واکر خلاف
اولورسه افعالی مردود اولیوب اندوکی جهد کندیه بلاو محنت اولورنته که ابلیس
علیه اللعنه کندوسنی کوزب افعال واعمالنه اعتماد ایتمکله مردود ابدی اولدی
ودعاء مذکوره اولان درک شقا اولدرکه الله تعالی برقولنه اعمال صالحه میسر
ایده لکن فضل وعنایتی معین اولمیه شقاوت اصلیه سنه ایله کیرو شقاوته یتشدوره
ونعوذ بالله من ذلک العمل وحضرت رسالت علیه السلام مجمع خصایل ممدوحه
ایکن بیورردیلرکه لن ینجی احدکم عمله قیل ولا انت قال ولا انا الا ان یتغمدنی الله
برحمة منه وفضله ونص شریف حدیثی مذکوری مؤکد درکه ولولا فضل الله
علیکم ورحمته لهمت طائفة منهم ان یضلوک ویسه بریزده دخی بیورردرکه ولولا
ان یثبتناک لقد کدت ترکن الیهم شیئا قلیلا پس معلوم اولدیکه قولک نجاتی
حقاک فضلی ایله درعبدک مجرد فعلی ایله دکلدر ارادتی ولطفی متعلق اولمایجق
انی کیرو کندو فعلی ایله شقی ایدوب عدو بخت اولان شیطانی مسرور ایدر
پس کشی عملنه مغرور اولیوب اندوکی عمل نجاتنه وسیله ملاحظه ایلیه بلکه
حضرت حقاک فضل وعنایتنه اعتماد ایلیه فضل خدادخی سعی ایله استحقاق
کسب ایدنلر اولورکه مقوله جهد وطلب توکلی منافی دکلدر بلکه توکله قرین
تفویض وتسلیمه همنشین درجهدک توکل اوزره وحمایتی مقرر درتنه که

بزرگوم شیخلرینڭ رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دیمشلرندر که اصحاب تصوف
دعا ایله رضا مابینده منافات وارد ر دیو تصور ایدوب بعض دعا مقامنی اختیار
ایدوب وبعض مقام رضاء اختیار ایتمشلردر فاما اصح مسلك دل ایله دعا
ایلیوب وقلب ایله رضا اوزره اولمقدر وقناعت که توکل اوزره جهد وطلبدر
وحانیتی مقرر اولدیسه طایفه بخیران ارسلان ایله عهد ایلدیلر که هر کونلك
وظیفهٔ معینه سنی بی تقاضا مرتب ومهیا ایده لر واصلا قواعد عهد وپیمانه
استلاءل ویرمیه لر وبری بری مابینلرنده قرعه صالوب هر کیمه دوشرسه آنی
حضور شیره کوندروده لر بزمان اخوالدی یوسنوال اوزره مرور ایدوب
بزکون قرعه خرکوشه دوشدوکده یارانلرینه دیدیکه اکر بنی شیرین کوندرمکده مسامحت
ایدرسکز حیله ایدوب پیرمی اول خون خوار خانمان وظالم جان ستاندن قورتارم
مثنوی قوم کفتندش که چندین کاه ما جان فدا کردیم در عهد وفا تا بجوید
نامئ ما ای عنود تا ز نجد شیر کو دو روز زود خرکوش اینده مهلت ویرمکده
بکا مضایقه ویرمکوز آن مدتنا بخنده مسامحه جیله ظهوره کتوروب پیرمی انلرك
شرورندن خلاص ایلیم زیرا بلمزمی سزکه پیغامبر بلاء عارض اولدوقده خلاص
اولانجق یولدرن تدارك ایدوب استلون قورتارمشلردر طایفهٔ بخیران دخی شادمان
اولوب کیروده یدیلر که رحم الله امرأ عرف قدره ولم یتجاوز طوره بیت
رحمت ایزدی بران کس باد که زاندازه پا بیرون ننهد بوقرعه سندن بیلوك

کمسنه لره واقع اولدقده دفعنده عاجز اولوب ناچار قضایه رضا ویرمکدیلر
مثنوی
منجمی یاخود قضا مانع درپیست ورنه این دم لایق چون توکیست خرکوش
دیدیکه ضعف مزاج مانع تدبیر دکلدر مثنوی کار خلقست انکه علت ملتست
هرچه ازان در که رسد نیکی علتست بن ضعیفه الهام ربانی قرین حال وعون
یزدانی رهین امثال اولمشدر شول بالاروبی کبی که شوف وحی الهام ایله شرف
اولوب لعاب شیرینی برله اوارهٔ فیه شفاء للناس جهاندن کون کبی عیان اتمشدر
واوحی الی النحل انلر حقنده وارد وان اتخذی من الجبال بیوتا انلر خصوصنده
نازل اولوب قدرجثهٔ ضعیفه ایله شونلر کبی قصور مسدسه بنیاد ایدرلرکه
مهندسان دوران الات وپرکار ایله ابداعنده عاجز لردر واز هار نطیفه دن
عسل کبی غذای لطیف ظهوره کتوررلرکه انولک حقنده فیه شفاء للناس آیتی اوقونمشدر
وابرشم بوجکی که برکرم ضعیف دراکا اول قدر قوت وقوتی ویرمشدرکه فیللر
انولک کارنده عاجز وقاصر در شرف عرتکه آدم خاکیه احسان اولنمشدر مخلوقاتدن
برینه میسر اولمیوب ساکنان صوامع افلاک اولنابدن حیران وسرگردانلردر مثنوی
غافل اولوب صورت پرست اولنلره ان الله لاینظر صورکم ولا الی اعمالکم
بل ینظر الی قلوبکم حدیث شریفی کفایت در مثنوی چه صورت آخرای صورت پرست
جان بی معنیت ازصورت پرست کربصورت آدمی انسان بدی احمد وبوجهل
یکسان بدی نقش بردیوار مثل آدمیست بنگراز آدم چه چیزاوکیست

جان کمست آن صورت نایاب را • رو نیجو آن جوهر کم یاب را شد سر شیران
عالم جمله پست • چو سگ اصحاب را داد ند دست • چه زیانستش ان را نفس نفور
چونکه جانش غرق شد در بحر نور • وصف صورت نیست اندر خامها عالم و عادل
بود در نامها • عالم عادل همه معنیست بس • کش نیابی در مکان پیش و پس •
ابیات مذکوره نک معانئ لطیفه یی ظاهر در علم و عدل صورت ایله موصوف
دکلدر بلکه تصوری معنی جهتندن در انلره مساحت و مکان یوقدر یونلره نی
همان روح کبی غیر مرئی در زیرا جان کبی ظاهر ده اولان کون کبی دکلدر که فلکه صنعتی
اوله تنک حیاتی جان ایله اولدرغ کبی قلبک داخی حیاتی علم و معرفت ایله در بیت
حیات القلب علم فاغتنمه • وموت القلب جهل فاجتنبه • وخیر الزاد للتقوی فزده •
کم وعظ آبک ذا فاتعظه • خلاصه کلام سایر مکونات و جملهٔ موجودات اوزره
بنی آدمک رجحانی • وعالم جبروتک شرفی • وعالم ملک ملکوتک عزتی • ولقد
کرمنا بنی آدم وحملناهم فی البر والبحر خلعتی موجبنجه کمال معرفت و دانش ظهوره
اوتوریدر شکل و شمایل و حسن صورتندن اوتوری دکلدر مثنوی
خاتم ملک سلیمانست علم • جمله عالم صورتند جانست علم • آدمی دارنی هنر بحار و بر
خلق دریاها و خلق کوه و دشت • زو بلنک و شیر ترسان همچو موش • زو نهنگ
بحر در صفر او جوش • بنی آدم دیمکله اگرچه صورتده بر در اما معنی یونندن مابینلرنده
تفاوت کلی وار در بیت • ولم ار مثال الرجال تفاوتا • لدی المجد حتی عد الف بواحد

ولیکن بادیدهٔ ظاهربین • درجات اهل یقین رانتوان دید مثنوی

باش تا حسهای تو مبدل شود، تا بنی شان مشکل حل شود، تا سخنهای کیان

ردکروه، تاکیان زاسرور خود کرده، یعنی عجب یله انبیا و اولیانك سوزلرن رد ایلیوب

اخوان شیاطین کندوکه سرور ایلدوك اندن صکره زمرهٔ بخیران اتفاقاً دیدیلرکه ای

خرکوش چالاك وای رندخیاك بوبابده حسن تدارکك وتدبیر وادراکك نه دور

اوضح عبارتیله بیان وابلغ اشارتیله عیان ایله ارسلان ایله پنجه ورمق و کتوی

کندودن اولویه ستیزه ایلمك اسان دکلدر مثنوی مشورت ادراك وهشیاری

عقلهام عقل را یاری دهد، فی نفس الامر مشورت وادراك وذهن پاکك سرمایه‌سی در

زیرا که صاحب مشورتك عقلنه برغریزك عقلی منضم اولیجق نتیجهٔ کلیه‌ك ظهورنه

وپنجه مراد لك حصولنه سبب اولور المستشار مؤتمن موجبنجه عقلای ایله

مشورت موجب اقدیاد رفعت ومستوجب درجات دنیا واخرت در بیت

علیك المشورة فی المعضلات، ففعلان خیر من الواحد، ولولا التعاون

لم یستقم امور المعیشة لافراد علی الخصوص شاودهم فی الامر خطاب بودر علوایه

شاهد کافی وبرهان وافی در مشورتك عاقبتی فوز ونجاحی معلن وغایتی خیر

صلاحی مخبر در بیت پیچون کارند مغرور اوله آدم، الا الذین استوروا اولور خود مثله

جهانی بون صانوب دیمه غافل که، عالم طبط لومکر وحیل در خرکوش صاحب

هوش اینمدی هرزه زبانی شکار وهم کسی صاحب امر آیتمك کار اولولا بصار کلدی

مثنوی کس را تا امتحان کرده صد بار مکن پیش خویشش صاحب اسرار
پس کسی سر بنی فاش اینک اول ملامت مشورت اقتضا اندوکی زمانان اولق کرا نیچه منصوص
وارد در که سری ولی دزنته که استر ذهبک وذهابک ومذهبک حدیث شریف
بوقولی مؤکد دز واظهار سر ضمیر عقل دوراندیشدن مهجور وذهن خوب منیشدن
دوردز خضر نخوله علیه السلام دنجی سر بسته اولاجق رازی اظهار وتریاک
اغیاردن اضمار ایدر لریدی نته که اسکندر ذی القرنین استادی ارسطالیس دن
نصیحت طلب اندوکده دیدیکه ملکت البلاد بالقهران فاملک القلوب بالاحسان
وکیر وبصیحت مراد اندوکده دیدیکه لانقش سرک بوزیرک فان لکل وزیر وزیر
شعر وردوکوتجی بایکی ذوالوداع کل سر جاوز الاثنین شاع بومعنی یه
مطابق وبواحواله موافق در بومعنیئ شاعر نه خوش حکایت ایدر شعر
پدر که جان عزیزش بلب رسید چه گفت یکی بصیحت من که گوش دار جان عزیز
بدوست گرچه عزیز ست راز دل مگشا که دوست نیز بگوید بدوستان عزیز
سویلمین سوز سویلمه که قابل دز فاما سوز مرغ قفص دهاندن پرواز اندوکه کیمسه
آشنایه کلمك امر محال دز زیرا اول وقت عنان اختیار آلدن کیدر بیت
مرغ وحشی چو از قفس پرید باز آورد نش کمان مبرید وشول ایچون کلام که
شست بیانه کلوب تلمش اولمیه اول هنوز قبضه اقتدارده در فاما کمان دهاندن
آتلسه کیرو کتمز مثال دز بیت القول کاللبن المحلوب لیس له رد وکیف

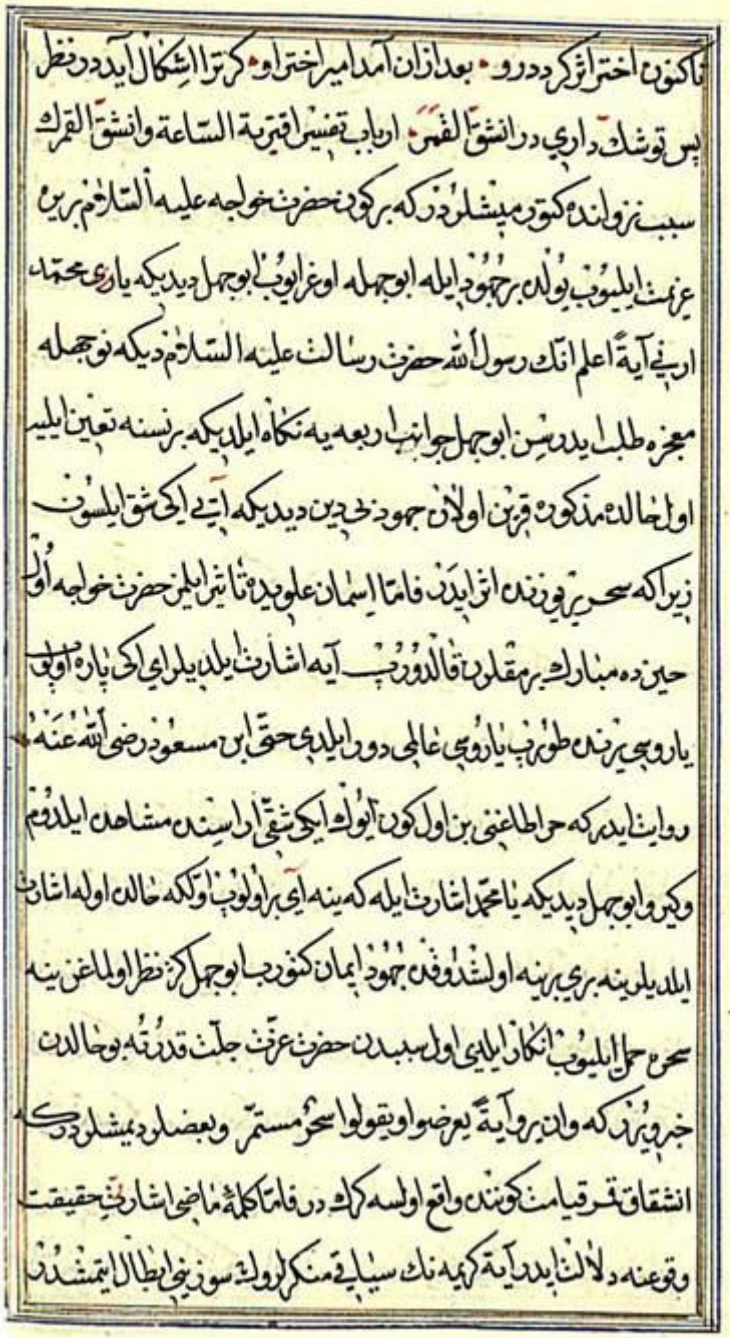
یرد الحالب اللبنا نظم ضمیر دل خویش منمای زود کمهر که خواهی تو اینی
ولیکن چو پیدا شود از مره بکوشش نشاید نهان باز کرد پس اول کسنه نمک که
سری کو کلی سر پرنده ثابت اوله زمین زندگانی دایم دیاض سلامت بتوزر
ودرخت حیاتی میوه امن راحت کنوزر مشوبچ کرد وسه پرنده وابندی بجم
برزمین مانند مجنون از الم پس اسرار ك اظهاری غیر جایز اولوب مشورت جمله
لوازمانندن اولیجی انوك ترکیك جوازی وارمدر دینلر جواب بودرکه مشورت که
اسراره متعلق اوله سر پوشیده اولوب کنایله ذکر اولنق اولی درنته که حضرت
رسالت علیه السلام دخی اولوجمله عمل الیدون اسراری تصریح اتمز لرایسی
فی الحقیقه مانلر مشورت ایله مامور اولدقلری اولدکلدرکه انوك رخنه دایغی غیرك
حسن تدبیری سد ایلیه خاطر فیاضلری دریاسنه غیرك افهار افکاری غیر مفید
اولدوغی ظاهر در زیرا انلرك ضمیر منیر حقایق پذیری مطلع انوار الهام اولاجق
وحی یوجی در بو آینه محلی حقیقت نما در که جمله حقایق انعکاس اتمه واضح وهویدا در
همان مشورت ایله مامور اولدقلری تبیین منافع مشاوره وتعیین فواید
محاوره در تاکه عالمیان بو خصلت ممدوحه ایله بهره مند اولوب انواع جراغ
مدد دوغمله ضیا بخش اولدوغی کبی عقول قاصره غیرك تدبیری خود رای لك ظلما
قورنارده فی نفس الامر عوام ك هر فکر بکری که بوته مشاوره خالص اوله فواید

کثیره متضمن در | مکر کدن خرگوش باشیر و نتیجه قصه آن

وقتاکه خروش پرجوش برساعت توقف ایلدی ایسه قوشلق وقتی مرورایتکله
ارسلانك تورداشتهایی تافته وطبع نجی فروغ افراشته وغلیان جوی وقوت
سبعی پی حرکته کلوب خشم وخوش ایله ابرکبی جوش وبیرکبی خروشه آغاز ایلدی
صدای مهیب وغریو با نهیب کوش کاوزمین وسمع شیرکردونه یتشدی مثنوی
کفت من کفتم که عهد آن خسان ۰ خام باشد خام وسست وناررسان ۰ دمدمهٔ ایشان
مرا ازخوفکند ۰ چندفریبدمرا این دم چند ۰ انلرك کاری دام نی دانه ویا خود صدف
نی درداته بلکه لفظ شیرین ملوی انفسانه دردر ۰ وزهرینه آب اعمار ۰ وتلف کنندهٔ روزکار
بیت دام شیطانست دنیا دانه لذتهای نفس ۰ مرغ دل راحرص دانه اوفتاده در قفس
بوکلمات طیبه برزوم وصف حال مزدرکه بوصورتده الفاظ شیرین وحسن مقال
وکثرت قیل وقال ایله عمرمز ضایع ایده رز دنیای غدار وعمرناپایدار ایرتابستان
فنزهتی کلستان کبی سریع الزوال در ۰ فاما کلام اهل الله منبع حکم الهی ومصدر
اسرار نامتناهی در انلرك مقال شریفن استماع ایتمك موروث ذوق وحال ووسیلهٔ
حضرت کبریا وجلال بلکه واسطهٔ تجلیات جمال در وقتاکه اول طایفهٔ کدیدن نك
نفس جزوی لری قطرهٔ دریایه رجوع اتدوکی کبی نفس کلی ایله امتزاج ایده مثنوی
لوح حافظ لوح محفوظی شود ۰ قفل اوان روح محفوظی شود ۰ چون معلم بود فعلش زا بتدا
بعد ازین شد عقل شاکردی ورا ۰ عقل چون جبریل کوید لحمدا کر یکی کامی تهم سوزدمرا
تومرا بکذار پس پیشی ازان ۰ صدتن این بودای سلطان جان ۰ انوك روح پرفتوحی منبع حکمت

ومنظهر حقیقت اولوب برداره یه عروج ایدر که سینه یه گنجینهٔ اسرار الهی اولور
بو مقام اخفی خواصه مخصوص در ابتداء حالده عقل اول مقامه وارد قدن صکره شاکرد
اولور یعنی عقل جبریلی کبروده قالوب لیلهٔ معراجده حضرت رسالت علیه السلام مقام
قاب قوسینه وارد قده حضرت جبریلك کنده مقامنده قالدوغی کبی اولور لاجرم
چون روحك عنان ارتقاسی بریده اولوب مقام اعلاده ینه میه ومرغ جان
بالوبری یاندوغندن خوف ایدوب شیانهٔ قدیمه طیران وجولان ایدن میه سر جبرکه
حضرت جبارك دن صنمش نسنهٔ بغلمقدیانی مشاهده ایدوب یقین بیله که

مثنوی هرکه پایش در ره کوشش شکست ۔ در رسید او را براق ودر نشست
خامل دین بود او محمول شد ۔ قابل فرمان بود او مقبول شد تا کنون فرمان پذیرفته
نرشاه ۔ بعد ازین فرمان رساند بر سپاه ۔ بو ابیاتك اشعاری ایدر که چون حضرت
خواجه علیه السلام فقریله فخر ایلیوب دعاوزاری ایله مقام عبودیتده ثابت
قدم اولوب شکسته لك کوستردی شایستهٔ عروج حضرت الهی اولوب غبار
تعلینی سر افلاکه تاج اولدی سبحان الذی اسری بعبده لیلاً منشور عالم
ملك وملکوتده ظهور بولدی اول معنی یه اشارتدر که بو قدر درجهٔ عالیه مقام
عبودیتده شکسته لك وافکنده لك ایله حاصل اولمشدر زیرا سبحان الذی اسری
بعبده دیدی بحبیبه وبرسوله ونبیه محمدی سمت عبودیت ایله فرق ایکن عرشی
اولوب محبوس قفس خاکی ایکن طایر قدس نشمین افلاکی اولدی مثنوی

تا کنون اختر اثر کرد در و ۞ بعد ازان آمد امیر اختر او ۞ کرتر اشکال آید در نظر
پس تو شک داری در انشق القمر ۞ ارباب تفسیر اقتربة الساعة وانشق القمر
سبب نزول نده کور میشلرودر که بر کون حضرت خواجه علیه السلام بریمن
عزمت ایلیوب یولدن برجهود ایله ابوجهله اوغرایوب ابوجهل دیدیکه یاری محمد
ارینی آیة اعلم انک رسول الله حضرت رسالت علیه السلام دیکه نو جهله
معجزه طلب ایدرسن ابوجهل جوانب اربعه یه نکاه ایلدیکه برنسنه تعیین ایلیه
اول حالده مذکور قرین اولان جهود نی دیدیکه ایتی ایکی شق ایلسون
زیرا که سحر یوزندن اثر ایدر فاما اسمان علویدن تاثیر ایلمز حضرت خواجه اول
حین ده مبارک برهقلرینی قالدوروب آیه اشارت ایلدیلر ایکی پاره اولوب
یاروبیرنده طوروب یاروبی غالبی دوره ایلدیلر حق ابن مسعود رضی الله عنه
روایت ایدر که حرا طاغنی بن اول کون اولوک ایکی شقی اراسنده مشاهده ایلدوم
وکیرو ابوجهل دیدیکه یا محمد اشارت ایله که بنه ایی براولوب اولکه حالده اوله اشارت
ایلدیلر بنه بریبرینه اولشدوقده جهود ایمان کتوروب ابوجهل کزنظر اولماغنه
سحر حمل ایلیوب انکار ایلدی اول سببدن حضرت عزت جلت قدرته بوحالدن
خبر ویرر که وان یروا آیة یعرضوا ویقولوا سحر مستمر وبعضلر دیمشلردرکه
انشقاق قمر قیامت کوننده واقع اولسه کرک در فاما کلمة ماضی اشارت حقیقت
وقوعنه دلالت ایدر آیة کریمه نک سیاقی منکرلرک سوزینی ابطال ایتمشدر

لاجرم حضرت مولوی قدس سرہ بیت سابقہ اول معنی اشارت فرماید کہ بودن
اول ماہ و اخر لک وجود محمدی یہ اثری و اویدی ثمدی برہنیہ یہ یتشد یکہ مہ
و اخرہ کندوناک تصرف کوندن اشکارہ اولیی اکرانوک بوصورتدہ معجزہ سنہ
انکار ایدرسک انشقاق قمر دخی ابوجہل کبی انکار اتمش اولمودن مثنوی
تا رہ نجی ایمان نہ از کفت زبان ای ہوا را تا زہ کردہ در دہان تا ہوا تا نست ایمان تا نیست
کین ہولجز قفل ان دروازہ نیست کردۂ تاویل حرف بکرا خویش را تاویل کن
نہ ذکرا بر ہوا تاویل قرآن میکنی پست و بر کژ شد از تو معنی سنی شول افسرہ
دل اولنلرہ سر زنش و اہل ہوایہ توبیخ در کہ گندو نفسلرین بلدین و روحہ غدای
روحانی نے حاصل ایتمدین معانی قرآنی ہوا اوزرینہ تغیر ایدوب و کلام مشایخی تاویل
ایتمکلہ الحادہ دوشمکلردن ایرمۂ حقیقتہ قدم بصوب حقایق بیمغہ ودقایقہ آگاہ
واقف اولدم قیاس ایدوب کرد ابجیرندہ قالورلر مثالی شول تاویل مکسر در کہ
کندوبی عنقای وقت قیاس ایدوب بلورلک وصف استماع ایتمکلہ کوہ قافدن
خبر ویرورلر و یا خود دریادہ کشتی و کشتیبانلک خبرین ایشتمکلہ بولاخزدہ برصمان
چوبی اوزرینہ سوار اولوب دیرکہ مثنوی اینک این دریا و این کشتی کہ من
در کشتیبان و اہل رای زدن اول عکس حقیر لک مدنظرینہ کورہ جریان بولاخ دریا
و صمان چوبی کبی کورینوب اول قیاس ابلہ بزمان سیر ابلرز یرا کہ ہر کسوک قوت
نظری مدارج سیری مقدارنجہ اولور مثنوی صاحب تاویل باطل چون منکر

وهم او بول خرو تصویر خس • کرمکس تاویل بگذارد برای • آن مکس را بخنکرد اندای
آن مکس نبود کش این عبرت بود • روح اوند در خود صورت بود • اکر مکس اول تاویل
کردن خلاص اولور سه همای جهان وعنقای دوران اولور اکرچه صورتده حقیر ایسه

سیرندنیی نظیر اولور

در بیان مکر خرکوش و تاخیر کردن در رفتن

خرکوش اکرچه شیره کمندکه تاخیر ایلدیی ومناسب اولدوغی اوزره مکریی تقریر ایلیه
فیاض مطلق قدر مقدار نه کوره کندیه فیض اولانی عمله کتوردیی ولطایف حیل ایله
شیروك شوردیی دفعنده بذل مقدور ایلدیی ننه که عقلك وجود انسانیده
خیلی تصرفی وار در اکر نفسك مقرن سلطان عقل اقلیم وجودده زایل ایلیه ایدیی
ملك وجودی فنایه وارور با عدای دین شهر وجوده اولان متاعی یغمایه ویروره ایدیی

مثنوی تاچه غالمهاست در سودای عقل • تاچها پهناست این دریای عقل
صورت ما اندرین بحر عذاب • میرود چون کاسها روی بر اب • تاشده
بر بر سر دریاست طشت • چونکه برشد طشت در وی غرق کشت • عقل پنهانست
ظاهر عالمی • صورت ما موج یا اژدری نمی • بود دریا آنی اقتضا ایدر که هر یکانه اند
آشنا اولوب اول بحر بی پایان اینده غلطان اولیه بونك مثالی بودر که بو عالم صورتده
ویا خود عقل دریاسنده بزوم صورت ظاهر بحر دریا یوزنده کزن کاسه مثالنده در
مادامکه صو اوزرنده سیر ایدر دریادن نصیب اله مز وقتا که صو یله طولسه

دریانك قعرنه یتشوب جواهر دریا ایله منتفع اولمغله عالم استغراقه دوشمش
مراده واصل اولور عالم ظاهرده جل ومنتهی عقل معاشه صرف ایدنلر دریای معرفتدن
نسنه اخذ ایده مزلر • زیراکه بو عالم صورت عقل معادك دریای امواجندن
بر قطره وآفتاب ادراکك انواریدر توقف بر ذره درظهاین صورت معنی نك مقدماتندن
بلکه معنی به وسیله اولان صورت دخی مانع راه حقیقتدر نظم
نقش صورتدن یوبوب آینه یی • ایله مجلای حقیقت سینه یی • نولدی خمك
قندیلکندی غیرتك • عین عقلی یخمق اولور ترجیرتك • تنه که بو معنی اشعار ایدوب
بیورمش مثنوی هرچه صورت محو وسیلت ساز دش • زان وسیلت بحر بورا نداز دش
تانه بیند دل دهندهٔ رازرا • تا نبیند تیر دورا نداز را • اول بحر وحدتده صورت
عالمی برطرف اولمیجه آینهٔ قلب مقصود حقیقتی مشاهده ایده مزوطوطی عقل شکرستان
بلاغتده ترنم ایلیه مزبلکه دل دهندهٔ رازدن • وتیر کمانی اردورا نداز دن جاهل اولور
فاما اول نازنین غیور بعضی سن کندودن دور ومحجوب وبعض سن کمال قرینه یتشوب
مسرور ایدر واگرچه هرکوزك کورمسی وهردیلك سویلمسی اولکله دراما بعض سنه
کندوجمالی تجلی ایله شویله نور ویرمشدرکه اول نور قوتی ایله مشاهده یه قادر
وقابل اولور بلکه غیرن موهوم اولك نظرنده مثلا شی اولمق لازم کلور رباعی
ای عکس رخ تو داده نور بنظرم • تا در رخ تو نور تو می نگرم • گفتی منگر بغیر ما آخر کو
غیر تو کسی کی آیداندر نظرم • وبعض نك کوزی عین قرینه حجاب وصال ونقاب

جمال اولوب بیت ای دوست میان ما جدایی تا کی * چون من توام این توبی من تا کی
با عزت تو بجال غیری چو نماند * پس در نظر این غیر نمایی تا کی * وقتا که بوصورتده
عاشقلك نارنی ایله شوق سلسله جوحرکته کله اول نازنین بی نیازلق یوزندن خطاب
ایدوب بیت تا توئی در میانه خالی نیست * جهد و حدیث از نقاب شکی کر بجاست
خودنی براندازی عشق و معشوق و عاشقلیق یکی * اول حالده اول خطاب مستطابك
لذتن عاشق طویجق عشقی غالب اولوب شوق مستولی اولور * همان طلب یولنی طوتوب
خویش و بیگانه ترك ایدوب جست وجو ایتمکه باشلر شول بالفلر کبی آب دریانوك
وصفنی ایشیدوب وصالنه متشوق اولور لر کیروب اولمایوب مخیر قالور لر باوجودکه
اول بحر عمیقه غرق اولمشلر در و باخود شول انلوکبی که کندو آتنی یاوی قلدم صانوب
ینه آنلاوزرنده هر طرفنی جست وجو ایدرلر و اول حالنی کلیوب مثنوی در فغان و جست و جو
آن چنین سر * هر طرف پرسان و جویان در بدند * کانکه در زد و یدا سب مارا کودکیست *
اینك زیر ران تست ای خواجه چیست * اوی این اسبست لیکن اسب کو * یا خود آنی
ای شهسوار اسب جو * جانی بولمق استین وحقیقت انسانی طلب ایدنلر دخی همان
مثالده بویله در مثنوی جان زپیدای و نزدیکیست کم * چون سکم پر آب و لب خشکی چو خم
فی الحقیقه جان دخی غایت یقین اولدوغندن و کمال ظهور ندن دیو قبی کوریور
شول ایچی طولو کوپ کبی که ایچی طیطلو و اغزنی توریدر * ونته که لب دریا صوی
تشنه در * وحضرت مولوی قدس سره بر تشنه نك کرك اولدوغنی غایت اغلار تشنه

71

ومستور لیغی ضیانك شدّت اشراقنه تمثیل ایدر اول معنی یه که الوانك وجودی
بعضلر مذهبنده نور واسطه سیله درك اولنور طایفه مشاهدهٔ الوانده الواندن
غیری الوان یوقدر دیو انوارك وجودینی انکار ایتمزلر بلکه باوجود که نور اشیانك
اظهری در بلکه جمله اشیانك ظهوری اول نورك واسطه سیله در بو منکرلره
شمسك غروبی وقتنده وسراجك غیبتنده وظلمات وقوعنده هر بریکی ادراك ایتمکده
تفرقهٔ ضروریه کرك که ظلمك محلی وضیانك موقعی معلوم وحاصل اولهٔ اول وقت
اعتراف ایتمك لازم اولور که نوردیدوکلری معنی درك که اول الوان ایله معلوم اولور
ولیکن شدّت اتحادندن ممتاز اولمز وغایت ظهورندن مخفی در ومعنی نك ادراك
اولنمدوغی جهتندن درك که الوان نورك یوزیدر اوتمثیندن اول سببدن حضرت
مولوی قدّس سرّه مثنوی یی بیتی سوخ وزرد وفور را تابیتی پیش ازین سه نور را
لیك چون در رنك کرشد هوش تو شد ز نور آن رنکها روپوش تو چونکه
شب آن نور دما مست نور بود پس جدار ادید رنك از نور بود نیست دید رنك
بی نور برون همچنین رنك خیال اندرون مقصود اولنان الوان مختلفه در
هر بر رنکك لون رنکینی کورونوب متیاز اینکه قابلیت واستحقاق کسب اینمك
کرك فاما اول حالت نوجهله کسب اولنوز که رنکلرك الواننه سنوك عقلك ضایع اولمقدر
اوح رنکه تخصیص ایدکه بر یکی قزل وبر یکی صاروبری فوردر یعنی سیاه در کیجه ایله
بو رنکلر مستور اولدوقدن کیرو نور ایله کورینور شول خیال ظل اولونی کیجه ایچون سنك

ضیایی اولینجه طشردن الوان مشاهده اولنمز لاجرم سالکلرك دیخی درونینی
انوار ایله مملو اولمق کرك که الوان مغیبه نك برقوته استحقاق کسب ایتمش اوله ارباب
بصایر و اصحاب ضمایر حضرتنجه مشاهده ایتدکلری هیچ برشیئه کوزلریله یعنی الوانی
نورایله مشاهده ایدوب تمییز ایتدیکلری و انلردن بعض سنك نور بصیرتی زیاده اولمغله
ما رایت شیئاً الا و رایت الله قبله اشارتیله رویت ذاتدن خبر ویرمکلری
و بر بلك طایفه اشیایی انوار ایله کوردیکلری • و بر بولکی آیی اشیایله کوردیکلری
یعنی آثاردن مؤثره وارمکلری حضرت عزت جلت قدرته اولکه طایفه نك حقنده
اشارت ایلرکه • اولم یکف بربك انه علی کل شیء قدیر شهید • و ایکنجی طایفه یه
اشارت ایدوب بیورر که سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم طایفهٔ اولی اصحاب
مشاهده و طایفهٔ ثانی اصحاب استدلال در بری درجهٔ صدیقین و بری مرتبهٔ
علماء راسخین در و بونلردن غیری غافلین و محجوبین مرتبه سنده در چونکه بصر
اهل بصیرتی هرنسنه نك ظهوری نوریله ظاهر در بصیرت باطنه ده دخی جمله
اشیانك ظهوری حضرت الهی ایله در که نور حقیقی اولدرکار. قال سبحانه و تعالی
الله نور السموات و الارض • پس حضرت حق جل شانه نك سری جمیع اشیاده موجود در
و هیچ برنسنه نك انسور ظهوری یوقدر فاما بوقدر و اراکه نور ظاهر مقصور در
غروب شمس و قمر و یاخود انطفاء سراج ایله اول نور غایب اولوب هر بر نك محجوب
اولمسیله کلیه واقع اولور • اما نور الهی نك قتنده هیچ برموجودك وجودی یوقدر

نه که حدیث شیر نفس ناطق در ان الله خلق الخلق فی ظلمة ثم رش علیهم من نوره
پس اول نور غیبی مقصود کلدی بلکه تغیری متخیل در نه که حضرت مولوی قدس
سره بیورر مثنوی نیست دیدر نك بی نور بینوده همچنین رنك خیال اندرون
این برونه از افتاب وازبها وآن درون از عکس انوار علا نور نور چشم خود نور دلست
نور چشم از نور دلها حاصلست باز نور نور دل نور خداست کو ز نور عقل و
حس پاك وجداست چونکه نور ظاهر غیبت واحتجاب ایله منصور ایمش
انوك ظهور واستتاری ابخار واختفاده متبدل در پس آیتی واجبی نور ظاهر در
استدلال ایتمك اولور لیکن جمیع اشیانك وحدانیت خالقه شهادتی
وجمیعی اوقاندن انلرك مسبحی اولمله لری ضد دیله معلوم اولمق لازم ایکن
کاه اولور که اول حالت دخی مسدود اولور زیرا که نور الهی مفارقت ایتمدیکی
سببدن وعدم تغیر واختفاسی جهتندن اکثر خلقی ممکن اولمز شول بالقلر کبی که
بری کوزنمك ایله بری بلمز زیرا که عاشق اولان محبت انفصالی کوریمجك
لذت اتصالی اکلمز درد وغم ودرد والم جکمیخه صفا وسرور وذوق وجذب وحضور
میسر اولمز ونور دخی بی اختیار ظهور ایلمز نه که بیورر مثنوی
شب ببندد نور روند دیدهٔ رنکها پس بضدی نور پیدا شود ترا دیده نورست
انکه دید رنك وین بضد نور دانی بی فرنك درد وغم راحتی بی آن آفرید
تا بدین ضد خوش دلی آید پدید پس نهانها بضد پیدا شود چونکه حق را

نیست ضد پنهان بود کر نظر بر نور بود انکه بر نیک ضد بضد پیدا بود در مجور نیک
پس بضد نور دانستی تو نور ضد ضد را مینماید در صدور نور حق را نیست
ضدی در وجود تا بضد او را توان پیدا نمود لاجرم ابصار ما لا تدرکه
وهو یدرک بین تو از موسی و کف فسبحان من اخفی من الخلق بشدة ظهوره
واحتجب منهم بلا شراقة نوره یعنی پاک در اول الله که شدت ظهوری سبب له
خلقدن مخفی و نور نیک اشراقی واسطه سیله انلردن محتجب اولدی و جایز که
ارباب حجاب ذوق و فهم قصور ندن بو کلامی اذعان ایتمه لر اول بحث تحریر اولندی که
خداوند تعالی اشیا ایجاد نور یکی در یونی فهم ایدر لر که حضرت الهی مکانه نسبتدن
خالی اولغیله هر مکاندن موجود در یو خیالدن ابعد اولان عبارت ایله دنلور که
حضرت الهی جمله اشیادن منزه و اول در فاما اشیایی اظهار ایدیجی در و معرفت
صاحب بصیرتدن مظهر مظهردن ایرو دکلدر اکا بنا هر نسنه ده سری موجود در
دینلور و مخفی دکلدر که مظاهر مظهردن بالاتر اولغیله ظاهر در باوجود که ینه اندن
ایرو دیجی دکلدر فاما امتیازی مقرر در وقتا که سنوک عرفانک درجه سی محسوسدن
یکمش اوله البته بو مقوله کلمات متناقض کوریور و انوک که سینه سی یونک
کبی تقا الانده الم نشرح لک صدرک پیرایه سیله مجلا اولمیه لازم در که بو طریقه
علویی و بو نوع سر مکنونی عوامه سویلمیه که لکل عمل رجال در بیت
هر کسی را بهر کاری ساختند میل آن اندر دلش انداختند باری شول قدر کفایت که

73

اختلافات صور ایله قصور دن محجوب اولمیه نته که بی صورت اولان افکار و اندیشه
حرف و صوت و صورت ظاهر اولمیجه انواع بحری و منشاء قدندد معلوم اولمز
زیراکه معنی صورت و لفظ دن بیلنور سوز فکر دن قویر زیرا بحر لطافتی لطافت
امواج بحر دن استدلال اولنور یعنی قائیلك سوزندن اندیشه بی صواب
و یاخطا میدر بیلنور تته که بیلنور رمشوبی صورت از معنی چو شیر از بیشه دان
یا چو آواز سخن زاندیشه دان • این سخن و آواز از اندیشه خواست کی ندانند
بر اندیشه کجاست • لیك چون موج سخن دیدی لطیف • بحر آن دانی که باشد
هم شریف • چون ز دانش بحر اندیشه بتاخت • از سخن و آواز او صورت بساخت
زان سخن صورت بزاد و باز مرد • موج خود را باز اندر بحر برد • یعنی وقتاکه اندیشه
موجی دانش و طریق صواب اوزره اولدقدن ظهور ایدن سوزدن بر صورت متولد
اولوب کیرو مرد اولور • اول بوج کل شیء یرجع الی اصله مقتضاسیله کیرو قالمیه
اولانشور زیراکه ظهور مظاهر و بقای احکام کثرت وقیام نشأت عنصریه اسماو صفات
سلطنتی واسطه سیله ایله در وقتاکه سلطنت ذات حق ظهور ایلیه و افتاب
حضرت مطلع احدیتدن اشراق ایده و تقاب ظلام اختلافات جمال وحدت
ذاتدن مرتفع اوله ظلمات قیود ذایل اولوب کثرتی ظاهر اولور اولوقت حق باطلدن
متمیز اولوب • اذا جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان زهوقا • حجاب کثرت
وحدت دریاسی یوزندن بی نیاز لق هوا سی ایله زواله یتشور شعر

چو بود حباب از همین آب بود • شود راجع او سوی اصل وجود • قیود شهود ار شود
دور ازو • نماید همان آب مستور ازو • مقید چو مطلق شود از قیود • بجز یک
نیاید بچشم شهود • شو یلکه سن کند وکی بوغ اید سن وبوو ارلق عالمندن
وجود وکی قالدورد سن حیا مندن اولدین قیامت کوروب بی اتصال وانفصال
حضرنه اولشمش اوله سن نقوش صوریگ لوح حیاندن محو ایدن کمسنه جان رختو
حضرت جانانه النور • وکل شیء یرجع الی اصله سریگ ظاهر اولمش ومجموع میراث
وارث حقیقی یه تسلیم اینمش اولور که • ولله میراث السموات والارض بو حاله
اشارتدر اول حالده دیدیگی نور ایمانله مکمل وکوکلی نور عیانله روشن اولور ومعاینه
مشاهده ایدر که اعیان عالم لحظه بلحظه ودمبدم متبدل وساعة فساعة
متجدد ومتزایل درلنه که حضرت مولوی قدس سره بیورور مثنوی صورت از بی صورتی
آمد برون • باز شد کانا الیه راجعون • پس تو ام لحظه مرگ و رجعتست
مصطفی فرمود دنیا ساعتیست • هر نفس نو می شود دنیا بما • خبر از نو شدن
اندر بقا • عمر همچون جوی نو نو می رسد • مستمری می نماید در جسد • آن ز تیزی مستمر
شکل امد ست • چون شرر کش تیز جنبانی بدست • شاخ آتش را بجنبانی بساز
در نظر آتش نماید پس دراز • این درازی مدت از تیزی صنع • می نماید سرعت انگیزی صنع
طالب این سری اگر علاقه ایست • ناشحسام الدین که ساقی نامه ایست • پس ظاهر اولان
صورتن محو اولوب انا لله وانا الیه راجعون حکمی ایله منشاء مقره رجوع ایدن

ول حالده سالکه موتوا قبل ان تموتوا موجبنجه مرگدم رجعت لازم اولور اگرچه
طول ودرازکویمور فاما دنیانك ثباتی همان بر ساعت دور فکر کرهمان بر حواله تمش
اوقدکبی دور هواده قرار تیوب کیرو کلدوکچیره اولشور هر زمانده دنیا بزه تازه کویمور
ذوقی هر بارکی لنور عمر کاروانی دره کبی تازه تازه کلوب کچکده دور لیکن عالم
ظاهرده استمرار اولدیغنه مشاهده اولنور سرعتله ورنده وتیز کچدوکندن مستمر
کلاه نور فاما شول شر مثال وارکبی ایکن کیرویوغ اولورنه که خواجه حافظ
شیرازی شعرنده کنور در مثنوی برلب جوی نشین وکذر عمر ببین کاین اشارت
بجهان کذران ما را بس وقتاکه اوجاقده آتش اودوتخ حرکت اندرر اود علو ایله
زیاده وامتداد اولدیغنه کویمور فاما اینه تیز سویور پس مدت عمر دخی اللهك تصغیر ایله
آتش کبی مستمر کویمور لکن تیز زایل اولورنه که کرچه آتش اودنك تیز فانیدر
اولسنه باعث دور بو مقوله مقالات کثرت قیل وقال ایله اولمز بلکه خذوا العلم
من افواه الرجال حکمی ایله براهل حالدن سؤال ایدوب بو اسرارك اصلنی انلرولتوحوی
کتابندن اوقویوب اوکرنمك کرك دیو شیخ حسام الدینه حواله ایلیوب بیور در
ای خداجان را تو بنمای آن مقام کندده هیچ حرف می آید کلام

رسیدن خرکوش بشیره وختم شیرینی

خرکوش دفع تهمت ایچون طرف شیره عزیمت ایدوب وقتاکه ارسلانه قریب اولدیغی
کورنده یکه دیك جوی غلیان وقوت سبعی هیجان ایتمکله ابرکبی خروشه ودریاکبی جوشه

کلمش صدای مهیب وعزین بالهیب کوش کاوزمینی کرایتمش شیر دلیر خرکوش چیزی
کودیکه بی خوف وخشیت وخلوقف خشیت کلماوزره دن مثنوی چون رسید
اویشتر نزدیک صف ۰ بانك برزد شیرهای ای ناخلف ۰ من که پیلانرا ازهم بریده ام
من که کوش شیر نرمالیده ام ۰ نیم خرکوشی که باشد کوچنین ۰ امرمارا افکندا و

برزمین ۰ عذر کفتن خرکوش ولابه کردن مرشیر را

خرکوش پرجوش انواع مسکنت ونکنه فروش لغیله ایندی اکر برسالحت بوجان ناتوا
مهلت وبوحقیر خه درمانه برزمان امان ورخصت ویرلورسه عذر تقصیرینی
بیان وراز بربسته نك اصلی عیان ایلیم ارسالون ایندی سفهانك عذر کناهندن
ارتوقدر شاه پرانتباهی الدوق دایره ۰ وانشدن دوومرتبه ادراك دن مجور در
مثنوی کفت ای شه ناکسی راکسی شمار ۰ عذراستم دیده ۰ راکوش دار ۰ هرخسی را
برسرور ومحفهد ۰ کم نخواهد کشت دریازین کرم ۰ ازکرم دریا بکردد بیش وکم ۰
شیر ایندی الظلم وضع الشیء فی غیر موضعه کلامنی مکرکه اشتمدك اولهنه که
دیشلردر شعر ووضع الندی فی موضع السیف بالعلی ۰ مضمونکوضع السیف
فی موضع الندی مثنوی لاجرم دارم کرم برجای او ۰ جامه هرکس برم بالای او ۰
کفت بشنو کرنباشم جای لطف ۰ سرنهادم پیش از دردهای عنف ۰ من بوقت
چاشت در راه آمدم ۰ بارفیق خویش سوی شاه آمدم ۰ محصل کلامنم خرکوش ابتدای
عهد سابق اوزره بنم ایله سطح عامره یه برخرکوش دخی ارسال ایلشلر ایدی انوکله

حضور شاهه عزیمت ایتمش ایکن اتفاقاً یولده برشیر دخی کلوب المدن المشدد
هر نقدر که بوخرکوش غدای هلاکی وحوش درندیوسویلدم سقیدا ولمادی ونقدر
تضرع ایدوب یلوارمدم التفات ایلمای خشم تمام ایله شتم ودشنام وفحش کلامه اغاز
ایدوب بکا خطاب برعتاب ایلدیکه ای شوم مذموم رذیله ادراک دن محروم اولان
بیچاره ندن بلمیه سن که بویشه بنم قدیمی شکار کاهم وحمله صیدی هر بار وظیفه
درکاهم درندیوب انواع لاف وکذاف ایله قوت وشوکت کوسترمکی واطالهٔ لسان ایدوب
هرزه وهذیان سویلدی عاقبت قراری فراره تبدیل ایدوب حضور شاه عدالت
شعاره حاضر اولدوم من بعد رای ملک هر نیه بخ اولورسه موجبی ایله عمل ایدم
وهرنه طریقله حکم شریفلری جریان بولورسه اول منه کیدم مشنوی
کر وظیفه بایدت ره پاک کن ٭ همین بیاور دفع آن بی باک کن ٭

جواب کفتن شیر خرکوش را وروان شدن با او

شیر غرین خروشه کلوب ای شوخ بدایین اول بدبخت برکین قتنی کمین ده در
قولاغوز اولوب تیز کوسترکه واقع ایسه سخندن کلم واکر کذبك وار ایسه سکا نخه
حقارتی ایله عذاب الیم هماندم خرکوش بوب اول طرفه عزیمت ایلدی مشنوی
اندر آمد چون قولاوزی به پیش ٭ تا برد او را بسوی دام خویش ٭ سوی چاهی کرنشانش
کرده بود ٭ چاه مغز را دام جانش کرده بود ٭ خرکوش شیر مجرد لیری برچاه عمیق کنار نه
کلوردیکه بی خبط وخطا چهرهٔ نظاری عمیق ایله کوستروز کویا که عقل شریف نفس اتمادی

قوت تفکر و قدرت تدبر ایله جاه ریاضته ایلتمکله جوارحی شر و زندن امین ایدر

مثنوی دام مکر اولمکدن شیر بود طرفه خوکوشی که شیری می ربود بو حالت

پر عبرت بعید دکلدر که فرعونی لشکری ایله حضرت موسی علیه السلام دریایه غرق و طعمه

باریک اندیشه سر نمرودی ایکی شق ایلدی بو جمله حقك عنایتی و الطاف عونی ایله در

ننه که بیور در مثنوی موسی فرعون را تا رود نیل میکشد با لشکر و جمع ثقیل

پشه نمرود را بانیم پر می شکافد بے محابا در زمر لاجرم دشمنك کمانی بے فروغی دوستان

اولدوغی تقدیر جه ده اعتماد و اعتقاد ایلمه که انوك دانه سی بے دام دکلدر فاما

دست قدرت قدرده مبتلا اولنلرك تدبیری غیر مفید و جریان قضانك دفعنده

اقدام امر بعید در مثنوی چون قضا آید نبینی غیر پوست دشمنان را باز نشناسی

ز دوست بو حالده تضرع و ابتهال و تذلل و انکسار دن غیری چاره یوقدر همان

یونك درباینے حضرت رفیع الدرجاته عرض حاجات ایدوب درگاه عزة الجا

و استناد ایتمکدر ننه که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم تضرع ایدوب

دعا سنده بیور در لمردی اللهم انا نسئلك خوف حقك ما ترزقنا اتباعه و ارنا الباطل باطلا

و ارزقنا اجتنابه مثنوی از شراب فقر چون مست دهی نیستها را صورتی هستی دهی

چیست هستی بند چشم از دید خشم تا نماید دست کوهر پشم پشم چیست هستی

حسها مبدل شدن چوب کژ اندر نظر صندل شدن شراب فقر الهی دن مست

و مدهوش اولنلرك کوزلرنده کورکی اولیوب یوغی وار و واری یوق ملاحظه ایدر

اذا جاء القضا عمی البصر افتضا یحی اوزره قوت بصر لری قالیوب حس مبدل الخیل
کوهر دن طاشوب طاشدن کوهری فرق ایده مز اولور لر بلکه صندل اغاجی ایله
یلغوز اغاجی کوزلرینه برکودیغنوردیعنی که حقی باطلدن امتیاز ایده مزلر

قصهٔ هدهد وسلیمان در بیان انکه چون قضا آید چشمهای روشن بسته شود

حضرت سلیمان علیه السلام زبان طیور دیه واقف وعالم اولماغن جمله قوشلر
دیوان عالیشانلرنه حاضر اولدیلر حضرت سلیمان کندولره محرم وهم زبان بیلوب
بنی تکلف عرض حال ایلدیلر مثنوی هم زبانی خویشی وپیوندی است
مرد با نامحرمان چون بند یست ای بسا هندو ترک هم زبان ای بسا دو ترک چون
بیگانگان پس زبان محرم خود دیگرست هم دیی از هم زبانی بهتر ست غیر نطق
وغیر ایما وسجل صد هزاران ترجمان خیزد ز دل حضور حضرت سلیمانده
جنسلو جنسی ایله هر قوش احوال واسرار نی بیان وهنر ودانشی عیان ایلدیلر
مثنوی چون بیاید پرده را از خواجه عرضه دارد راز هر دیباچه چونکه دارد
از خریدار یش ننگ خود کند بیمار وکور وشل ولنگ یعنی عبدلک خواجه بی
قتنده هنری مستور اولیجق قابلیت وهنر بنی خواجه سنه کوسترمکه حریص
اولورسنا علی ذلک اولا هدهد هنر بنی حضرت سلیمانه عرض ایدوب بنم جملهٔ هنرلر
بری اولدرکه وقتاکه اوج آسمانه عروج ایدم چشم یقین ایله صوتبی قعر زمین ده
مشاهده ایدرم واول صویک قرارکاه وعمقنی ونه یردن آقوب نره یه کندیکین

فهم ایلوم وسفر اولدقده صو بولنمز اولوب عسکر مضایقه ویرمیوب صو تدارکی
ایده روم مثنوی پس سلیمان گفت مارا شور ریق • در بیابانهای بی آب عمیق •
تا بیابیم بهر لشکر آب را • در سفر سقا شوی اصحاب را

طعنه زدن زاغ در دعوی هدهد

اول حالده زاغ حسد یوزندن هدهدك مقالی نی مالنه طعن ودخل ایدوب
دیدیکه قول دروغ دایما فروغدر خصوصا که حضور پادشاه صاحب انتباهده
اوله مثنوی کم رود در نظر بودی مدام • چون ندیدی زیر هشت خالی دام
چون گرفتار آمدی در دام او • چون قفس اندر شدی ناکام او • پس حضرت سلیمان
علیه السلام هدهد عتاب ایدوب دیدیکه دوامیدن کما اول امرده طریق کذبه
سالك وسمت لافه ذاهب اولوب خم صهبای کجوش وخروش ایده سن مثنوی
چون نمایی خویش مستای خورده دوغ • پیش من لافی زنی انکه دروغ • هدهد جواب
ویروب ایتدیکه ای شاه حشمت پناه وای شهنشاه سلطنت دستگاه بن حضرت
الله که جمله اسرار آگاه در قولم شمی قبول وصاحب غرض سوزن مقبول ایتمه سن
وقضا وقدر پنجه بیدادنك کوزین بغلدوغن اونتمیه سن مثنوی من ببینم دام را
اندر هوا • گر نبود چشم عقلم را قضا • چون قضا آید شود دانش بخواب •
مه سیه گردد بگیرد آفتاب • از قضا این تعبیه یکی نادرست • از قضا ان کو قضا را
منکرست • زیرا وقتا که قاضی نافذ الامر قضا قبالهٔ ارادتی قلم مشیت ایله امضا

ایلمش اوله قعر دریادن ماهی سمایه واوج هوادن مرغ پی پر وایی هاویه ثرایه
اندوزر افزاد افزیده دن برکش نقد زیرك ونکته دان اولسه امر قضایی قوت
ادراك ایله رد وحکم قدری دیوار عقلله سد ایده مز جریان فرمان قضاده دانای
کامل نادان وجاهل ایله یکسان ومیدان تقدیرده کدای حقیر ایله سلطان جهان
همعنان در مثنوی بزور زر نشاید در قاحکام قضا کردن نمی زیبد کسی را
در قضا چون وچرا کردن بوقدر وارد رکه زاغ روسیاه همدم کلاغ در احوال
قضا وقدر دن بی بهره وکمال قدرت الهیه دن بی خبر در قضای الهی بم کورنجی
بند ایلمسه اوج هواده دام بلایی مشاهده ایدر دم الا که قضای ربانی وحکم
سلطانی وقتاکه نازل اوله نه کوز مده قوت نظر اوده ذائقه ده لاحظ نفع وضرر
متصور در اول وقت آفتاب عالمتاب کوزیمه سیاه وماه روشن دیدامه تباه کوزینور
زاغ یی بصر منکر قضا وقدر در باوجود که قصه آدم وخاصه بشر دن بی خبر در

قصه آدم علیه السلام وبستر قضا نظر اوره الزم راعات صریح نهی وتراوه

حضرت ابو البشر آدم علیه الصلوة والسلام وعلم آدم الاسماء کلها مقتضا
اوزره وفور علم ایله ملاء اعلاده سرافراز اولوب دولت مسجودیت ملائکه مقربین
ایله جوار حضرت رب العالمین ده جمله اشیانك اسامسنی وخواصنی قوت بنوت ایله
بیلوب ولا تقربا هذه الشجرة فتکونا من الظالمین تهدیدین استماع ایتمش وبلش کن
وغالم شهادتده نقوش الواح غیبیه حکمایی ایدوب دور آخره دك نه اولسه کرك

ملاحظه ایدرکن اخواذ اجاء القضا عی البصر واذا نزل القدر الحذر حکمی ایله کرفتار
دام بلا اولورتک درد و عنا اولمشدر ارباب تفاسیر دیدیکی وجهی دیمشلردر که حضرت
آدم اسمانک مسمیاتی تعلیم الهی ایله بلمشدر اسماء اشیادن مراد ملائیکه یه
بلدرمدیلر امتا حضرت آدمه هر نسنه نک اسمینی واولادینی واخرده اولان
اسماسینی بلدردیلر فامتا هر اشیانک ماهیتی وعند الله واقع اولان سری الله
مخصوص دیدیکی مطلع اولدوغمز اسرار ظاهره اولان اسمی دکلدر اولان اسمنه
انجق حضرت خدا مطلع دیر بزوم اندن علمز یوقدر نته که حضرت مولوی قدس سره
بیوردی مثنوی نزد موسی نام چوبش بود عصا نزد خالق بود نامش اژدها
بدعمر دانام اینجا بت پرست لیک مومن بود نامش دالست حاصل آن آمد
حقیقت نام ما پیش حضرتکان بود انجام ما این همه دانست چون آمد قضا
دانش یک نمی شد بروی خطا یعنی حضرت آدم علیه السلام قضاء الهی ایله بیله
مدیکه فی تحریفدن لوتوری بیدردیا خود تخویف و توهیم ایچون بیدردی اخر تولیی
تحریمدن ترجیح ایدوب حین تیله شجرهٔ منهیهٔ ارتکاب ایندی وقتاکه غدای حرمت
منکشف اولدیسه شجرهٔ مخالفت کیروبارندامت بتوردی مثنوی ربنا اناظلمنا
کفت واه یعنی آمد ظلمت وکم کشت راه حضرت آدم اول وقت ادب رعایت ایدوب
کناهی کندو نفسنه اسناد ایلدی قضایه حواله ایلمدی بلکه اعوذ بک منک دیوب
وصف حالی بویله دیمکی اولدی بیت از تو بتو کر نکریزم چه کنم پیش که روم قصه

78

بدست که دهم بواقوالذین صکره نیه هدهد لندن بود رمشنوی
من اکرد ایجی نه بینم کاه حکم من نه تنها جاهلم در راه حکم این سخن پایان ندارد
کشت دیر کوش کن تو قصهٔ خرکوش و شیر پای را و اپس کشید ن خرکوش از شیر

چون نزدیک چاه شد

اول شیر شیر را بکیره یفتن کلدوکدا خرکوش فقیر خود وخشیت صورتی ایله ایاق
سوریوب کیره وقلایی شیر غضب وحدتیله نکاه ایدوب کیره وقلدوغنک سببن
سوآل ایلدی مشنوی کفت کویایم که دست وپای رفت جان من لرزید ودل
ازجای رفت رنک رویم زاینخ بیخ چوزد زاندرون خودبی دهدزنکم خبر
یعنی بوبی اظهار ایدرکه کل اناء یترشح بما فیه قولی اوزره درونده خوفی
اولانک آثار رنک رویندن معلوم من خشع قلبه خشعت جوارحه مفهومنه کوره
کیفیت باطن ظاهر ندن مفهوم اولدیغنه که سیما معرف احوال درون اولدیغن
حضرت مولوی قدس سره بیان ایدر مشنوی حق چو سیما را معرف خواندست
چشم عارف سوی سیما ماندست یعرف المجرمین بسیماهم وعلی الاعراف رجال
یعرفون کلا بسیماهم اینلری بوقولی مؤکد در رنک رویی ظاهری طریق متعالی مغفور
ظاهر حالدن اولان اصوات ذاتی معلندن دنه که آوازجرس جرسک وجودنه
وصهیل فرس فرسک ورغنه دلالت ایدر زیراکه صوت حرفدن بان مجرا حوال
جان در المرء مخبوء فی طی لسانه لافی طیلسانه حدیثی بوبحثی مصدقدر مشنوی

آدمی مخفیست در زیر زبان • این زبان پرده است بر درگاه جان • چونکه بادی پرده را
درهم کشید • سرّ صحن خانه بر ما شد پدید • کندر ان خانه کهر یا کندم است •
کنج زر یا جمله مار و کژدم است • باد رو گفتست و ما ری بزرگان • زانکه نبود کنج زر
پاسبان • لاجرم بحب اختلاف طبقات ذرات کاینات در هر ذره و عامهٔ موجودات
هر موجود کمال وحدانیت ذاته دلالت باید فی کل شیء له آیة تدل علی انه
واحد
نته که بیوزد مثنوی بانك هر چیزی رساند زو خبر • تا بداني بانك جز از بانك در
زیرا که اثر موثر دلیل در پس رخسارهٔ زرد و اشك گرم و آه سرد محبت و اشتیاق
دلالت باید در وبوغالم شهادت نه مکوناند هیچ بر موجود یوقدر که انقلاب
وتغیر اندن خالی اولمه جمله دن بری حیوانات وجمادات ونباتات که موالید
ثلاثه در دایما انقلاب اوزره در مثنوی این خود اجزا اند کلیات ازو •
زرد کرده اناك فاسد کرده بو • تا جهان که صابرست وکه شکور • بوستان که
حلّه پوشد کاه عود • آفتابی کو براید نار کون • ساعتی دیکر شود سرد زمکون •
اختراینی تافنه بر چار طاق • لحظه لحظه مبتلای احتراق • ماه کو افزود از اخر سحاب
شد ذریخ دق او همچون خیال • این زمین باسکون با ادب اندر اردزلزله اش در لوزوت
بو تغیر پذیر اولان مذکورات جزئیاتندن • انوك قهر بر بعضا بتندن کلیات دخی تغیر
اوزره در غالم شهادتنه هیچ برنسنه بوقدر که انقلاب اوزره اولمیه وعناصر اربعه
امهاتندن تبدلات وتغیراتی ظاهر در که انوك اتا بی یدی قات کوك در اناك دخی

اختلاف اوضاع وتشکلات اطواری معلوم در مثنوی چرخ سرگردان که اندر
جست وجوست حال او چون حال فرزندان اوست که حضیض وکه میانه کاه اوج
اندرواز سعد ونحس فوج فوج چرخ گردان چست وجود چالاک لیکن بوصورته
دیگرگون اولور کلیانک بوقدر انقلاب بانی اولدوغی تقدیر جه ندن که جزئیاتنده
درد والم ومحنت وغم اولمیه علی الخصوص که جزئیات اضداد دن جمع اولمغله اولله انلرک
اختلاف احوال واختلاول وتغیر حالندن دار دنیا نک زوالنی استدلال ایتمک اولور

نظم چو قلمزن بنواورده جاودانه	نه غافل سن براغ ایت اول روانه
اشارتدر که بودیر اعظم	براتش خانه در والله اعلم

مثنوی این عجب نبود که میش از گرگ چست این عجب که میش دل در گرگ بست
قیون قوردن قاچمق بعید دکلدر تعجب بودر که قیون قورده کوکل ویره اهل دنیا
تونیغ در مثنوی زندکانی آشتی وضدهاست مرگ آن کاندر میانشان جنگ خاست
چون جهان رنجور وزندانی بود چه عجب رنجور اگر فانی بود بوتن نه بقانک حیاتی
وثباتی صرف ناریه نک صلاحی اولدوغندن وقتاکه اضداد اک اختلافی اولمه لابد
ذات انسان فانی وهالک اولور چونکه دنیا زندان ومنافیها زندانیان دیر لر دنیا
خسته لری اول زندانده مرده اولسه لو بعید دکلدر مثنوی خواند برشیر او ازین روبند ها
گفت من پس مانده ام زین بندها خرگوش شیره بومقوله پند ونصیحت ایتمکله کیرو
قالدوغنه عذر ایلدی یعنی دنیانک بقاسی یوقدر همان چاه ریاضنه دشمک کرک دیو

تلقین اتدوکده شیر ایدی تبدلات عالم معلوم وتغیرات بنی آدم مفهوم اولایدی
امّا بو مرضك سببی وبو عارضه نك موجبی ضدد خرکوتی ایدی اول تقریر ایلیدوکم
ارسلان بو قویی ایچنده دراتوك قورقوسندن نیم دست قدر تم کوناه واکا تقرب
ایلسم احوالم تباه دیو اکرملك بنی دوشنه آلوب کار چاهه الشورسه قابلیت
وامکان واول بدخویی کوستره مکه امکان وارمدر • همانده شیر آنی قوالتوب غ
التنه آلوب کار چاهه وارویب بقدوقه کندو عکسنی مشاهده ایدوب
کوردیکه بر ارسلان اول خرکوشی قوالتوب غنه آلوب طورمش فی الحقیقه هر حالك
اول چاهه مظلم شکلنده بر صورتی وارمش بو ارسلان نك اتدوکی ظلم ایدیکه
بنه مظلوم ملره هلاك ایتمك ایچون قویی قرمیش ایدی • من حفر بئرا لاخیه یوشك
ان یوقع فیه موجب بنه اول قویه سرنکون اولوب دوشدی مثنوی
ایی که تو از ظالم چاهی میکنی • از برای خویش دامی محکمی • کرد خود چون کرم پیله بر مدار
فکر خود چه میکنی اندازه کن • مر ضعیفان را تو نی خصمی مدان • از پی اذا جاء نصر الله خوان
یعنی ابرهم قوردی کبی جواب ربعه کی بغله صنکر چقه جق یرو کی فکر ایله وضعفای
نی کس دردیو ملاحظه ایله حضرت حق انلره معین ومدد عنایت حق ایله کاه اولورکه
ضعفا اقویادن قوتلو اولور مثنوی کرد پیلی خصم توان تو ردید • تك جز اطیر ابابیلت رسید • قوت دده فیل کبی دیجه اولورسك ضعفایه حقارت ایله نظر ایله
احتمال دور وارسل علیهم طیرا ابابیل ترمیهم بحجارة من سجیل حکمی ایله سکا قضا

الهی دل بلا اندیشه مشنوی مهار زورمندی مکن باکهان • کز بریک نمط می نماند جهان
خطا بین که بر دست ظالم برفت • جهان ماند و او با مظالم برفت • پس لازم دید که
هر کس علی قدر وسعه در عدل اندیشه اید و در خلل ظلم دون احتراز ایلیه
مشنوی هر ضعیفی در زمین خواهد امان • غافل افتد در سپاه آسمان •
گر بدندانش کزی پر خون کنی • ور دو دندانت بگیرد چون کنی • شیر خود را دید
در چه وز غلو • خویش را نشناخت آن دم از عدو • عکس خود را او عدو خویش دید •
لاجرم بر خویش شمشیر کشید • وقتا که ارسلان نیو به دوشابی کندو دون غیری
کسنه کورمدی اندو کی ظلم کندو یه قالبی کمال عجیندن کندو کی دشمندن
فرقایده میوب هلاک اولابی • بو حال بزوم وصف حالمزدر که غیر بدن
کورن قبایخ نیه بزوم صفات رذیله و افعال قبیحه مزدندر نه که بیورد مشنوی
ای بسا ظلمی که بینی در کسان • خوی تو باشد در ایشان ای فلان • اندر ایشان
تافته هستی تو • از نفاق و ظلم و بد مستی تو • فی الحقیقه چشم حقیقت الم
نظر اولنجی خلایقده مشاهده اولنان ظلم و مشقت وجور و محنت کندو ذاتمزدندر که انلره منعکس اولمشدر مشنوی جمله بر خود میکنی ای ساده مرد
همچو آن شیری که بر خود حمله کرد • چون بقعر خوی خود اندر رسید • پس بدانی
کر تو بود آن ناکسی • شیر را در قعر پیدا شد که بود • نقش او کش آن در کس نمود
لابد عیبی کندو ده مشاهده ایدن کمسنه نفسنی دشمن بیلوب دایما نفسنه

توبیخ ایدرد نقله که شیر قعر چاهه دوشدکده کوزینه صورت ینه کندو صورتی
اولدوغنی بلدی مثنوی ای برید خال بدبر روی غم عکس حالتست آن
از عدم مرهم برموجب حدیث المؤمن مرآة المؤمن مذکور اولان مضمون یزدن اولور
وقتاکه برمؤمن غیرینك آینه سنه نظر ایلیه انوك جفا سندن رنجیده خاطر و شکسته
دل اولمز بلکه اول کسنه نك افعالنده کندو اعمالنی مشاهده ایدر المؤمن نظر
بنور الله حکمی ایله دیه بی محل اولان حقیقت اشیایی کما هی کورمکه باشلار
واکر نظر آتش غضبدن ناشی اولاجق اولورسه نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة
موجبی ایله هر کزغیرینك آینه سنده قبایح اعمال و فضایح افعالندن غیری نسنه
مشاهده وسطالعه ایلیه مز کندو حالندن غافل اولور مثنوی موشکافی تودر
عیب دیکران چون بعیب خود رسی کوری دران پیش چشمت داشتی شیشه کبود
زان سبب عالم کبودت می نمود کرنه کوری این کبودی دان زخویش خویش را بدکو
مکوکس را تو بیش نقله که حضرت علی کرم الله وجهه بیوردیلرکه من نظر فی عیب
نفسه اشتغل عن عیب غیره لاجرم کشفی کندو حالن کورب غیرینك عیبندن کوزن اومه
کرك بلکه رحم الله امرءا اهدی عیوبنا الینا فحوای ایله عیبنی کندویه کوستره
دیناردن منت بذیر اولمه کرك مثنوی اندك اندك نور را بر نار زن تا شود نار تو
نور ای بوالحزن تدریجیله حضرت فیاضدن فایض اولان علم و معرفت نوریله
شهوت و غضبك تشینه و رمغله نار الله نور الله مبدل اولوب نار جهنم حال دنیاده

جویانمومن فان نور اک قد اطفاء نار بی دیوسو بلیوب عنایت حق ایله منطفی اولور
ناری نور ایتمکه قادر اولمزسک یارب جناب حضرت عزته تضرع وزاری ایله بو مقوله
مناجات وتضرع ایلیوب دی که مثنوی هم تو زدی یارب ازان آب طهور ۰ تا شود
این نار عالم جمله نور ۰ آب دریا جمله در فرمان تست ۰ آب وآتش ای خداوند آن تست
گر تو خواهی آتش آب خوش شود ۰ ور نخواهی آب هم آتش بود ۰ این طلب در ما هم از ایجاد تست
رستن از بیداد یارب مراد تست ۰ بی طلب تو این طلب راداد ۰ بی شمار وجد عطاها

مژده بردن خرگوش سوی نجیران که شیر در خواب افتاد

وقتا که خرگوش ارسلانک ابتلاسن مشاهده ایلدی حمد فراوان وثناء بی پایان
ایدرک نجیران طرفنه روان اولدی مثنوی شاخ وبرک از جنس خاک آزاد شد
سر برآورد و حریف باد شد ۰ برگها چون شاخ را بشکافته اند ۰ تا بیالای درخت
اشتافته اند ۰ گویا که شاخ وبرک محبس خاکند مجبور ایکن هر بری از اولوب
قرن باد هدایت ایله شکفته اولدیغی لونده که سوسن وسرو آزاد بی زبان
وآزاده ایکن هوای دلکشای گلستان ایچون خالقه حمد فراوان وبوستان رعنای
خرم نهاد ایچون اللهه شکر بی پایان ایدرلر خرگوش دا ایچی ذوق ونشاط وفرح انبساط
ایله تمهید شکری تقدیم ایلدی مثنوی نی زبان کو بید سرو سبزه زار ۰
شکر آب وشکر فصل نوبهار ۰ حلقها پوشیده ودامن کشان ۰ مست ورقاص
وخوش عنبر فشان ۰ فی نفس الامر درخت باغ هر برگ شاخی سعادتی وبخت ودولت

ونمونه حالت برعبرت اینچون حال دلی ایله شکر گذار لقده مقصر دکللر در مثنوی
بازبان شطاط شکر خدا - چی سر آید هر بر و بر کی جدا . کیم بر وجه اصل مارا ذوالعطا
تا درخت استغلاظ آمد و استوی . اول بیر اقلر بتدوکی وقت حضرت خدایه حمد ایدوب
کویا دیلر لرکه بحمد الله باران رحمت ایله بزوم کوکری بسلیوب انواع عطالرایله یوب ولطفی
ایله پرورده ایلیوب اثار ثمرات وجوبات ظهور دکنوری وغایت استحکام ایله ثابت
قدم ایدوب سرفراز باغ جهان وسر آمد بساتین دوران ایلدی نته که حضرت
رحمن سورهٔ فتح ده ملت اسلام حاکینه تشبیه ایلیوب ذلك مثلهم فی التوریه
ومثلهم فی الانجیل کذرع اخرج شطاه فازره فاستغلظ فاستوی علی سوقه
دیو بیورمزدی والی تنبیه ایدرکه شکر گذارلق همان دله مخصوص دکلدر بلکه موردشکر
اعم در لاجرم ارباب حقیقت واصحاب علم ومعرفت بیلورلرکه ازهار نطق وشکوفهٔ
لااله زاری تبسمی بادصبا نك صفاسنه شکر گذارلق وطراوت اطراف چمن و
نضارت لااله وسمن اعتدال هوانك حضورینه ثنا پردازلق درو الله درتمن قاف
شعر محتاج نیستم بزبان درادآء شکر . پیداست شکر من که سروری دربرست
درشکر بادنیست زبانی شکوفه را . شکرش تبسم لب چون تنك شکرست . بی نطق لااله
شکر صبا میکند ادا . شکرش نهاد نازك ولون احمرست . درکلشن ازلیم صبا بهره
برکرفت . شکرش روایح نفس روح پرورست . ارواح انسان دخی یه بونلرکبی
قفص آب وکلهٔ مجوفه لردن لردیخی جان ودل کلزارندن جدا دوشمشلردر وقتا که

بو قفس تنگدن خلاص اولمه لر حضرت حقه شکر گذارلق ایدرلر مثنوی

در هوای عشق حق رقصان شوند • همچو قرص بدر بی نقصان شوند • اول طایفه

ممدوحه آخرته انتقال ذماشده هوای عشق الهی ایله رقص ایدرلر • من احب لقاء الله

احب الله لقاءه حکمی ایله جناب حضرت عزته یتشمك ده عجله ایدوب سعادت وصلت

ایله بهره مند اولورلر • سکرات موته انلره عارض اولان شدت موت اضطرابی دکلدر

بلکه نهایت سرور و غایت جذبه لرندن رقص ایدرلر زیرا جنده اولان مقاماتی انلرن

سیران قلورلر بو قصه دن مقصود ارباب دول و اصحاب بحث و جدلك احوالی درکه هر کشی

کندو نفس شیر پیشه اقبال و معدن فضل و کمال ملاحظه ایدرجه بری بو قدر که اول کسنه

خرکوش نفس پر خیلك تسویلاتی ایله بن لك قبوسنه دوشر و چون و چرا و بحث و جدله

مبتلا اولوب بیاندن قالور لاجرم حضرت مولوی قدس سره بیورور مثنوی

ای تو شیری در تك این چاه فرد • نفس چون خرکوش خوش ریخت خورد • نفس خرکوشت

بصحرا در چرا • تو بقعر این چه چون و چرا • غالم نفس عمل و غافل پرده غل و اصحاب بحث

وجدل نکته درکه پرده پندار یله چاه غرور ده قالوب نفس خرکوش انلری حلاق

ایتمشدر زیرا که بو طایفه لم ولا یجوز بندن کرفتار • و ان کان کذا فیکون کذا

چاهنده دلفکار لردر • بو زمانك مقتدا سی ذماشده امام فخر رازی و ملا غن بو عجله

ایکی بیت ایله انواع حالتی اشار ایدر مثنوی شیر و خرکوش در زندان نشاند

تنك شیری که زخرکوش بماند • در چنان تنکی و انکه این عجب • فخر دین خواهند که کویند لقب

اندرین ره از خود ره بین بیدی • فخر رازی راز دار دین بدی • حضرت قطب الاطباب
ابو الخیاب شیخ نجم الدین کبرینك امام فخر رازی ایله اولان مقاوله ومجادله ومباحثه
ومکالمه یی اجمالا بیور رکه امام فخر رازی شیخ مذکورك شهرینه کلدوکده غایة خلق
امامی استقبال ایلدیلر حضرت شیخ صومعه سیندن طشره چقمیوب التفات ایلمدی
بعد ازان مجلسنده ملاقات میسر اولدوقده شیخه عدم التفات واستغنا الزندن
استنطاق اندوکده شیخ بیوردیکه بوقدر احترام والتفاته سنك فضیلت واستحقاقك
نه درکه غایة خلقه استقبال لازم اوله امام ایندی بن وجود حضرت حقی بیلدیکم برد لایل
واضحه ایله بیان ایلمشدم شیخ بیوردیکه قنعتی دلیل درکه شك وگمان ومعارضه ونزاع دن
خالی اوله بن حضرت حقی قوت عین الیقین ایله مشاهده ایدرم اگر شك واوهامدن
قورتلمق استرسك خدمتمزده اولکه سعادت معاینه میسر اوله فاما غالبا مولانا نك
مرادی فخر رازی نك ذهنی دکلدر اهل کبر وحسدك احوالنی بیان در

جمع شدن بر نخجیر ان کردن خرگوش وثنا گفتن او را

طایفه وحوش انواع شادلق ایله جوش وخروشه کلوب خرگوش یوزنه اوپدیلر
شمدن صکره صحرانك شمع شبستانی واهل صحرانك دیده جانی سن سن بو بابده
رای دانشك افلاطونه حکمت وفکر اصابت پذیرلك ارسطویه عین عبرت تندن
مثنوی هرچه هستی جان ما قربان تست • دست بردی دست وبازویت درست
راندحق این آب داد جوی تو • آفرین بر دست وبر بازوی تو • فاما شویلکه اول

خونخواری نوجمله کرفتار چاه بلا • ونه طریقله آلفته درد عنا ایلدوکی خوکوتی
ایندیکی یاراد مسرت انجام وای دوستان بخت فرجام بو مقوله دشمن کین دارہ
ظفر عون پروردکار وتایید کردکار ایله میسر اولور • نه آن که بنم کبی بر مور بیمقدار
قوت وزوری ایله اوله مثنوی ازبرخی میسر شد تفضلها بازهم ازحق رسد
تبدیلها یعنی فاولئك یبدل الله سیئاتهم حسنات مقتضای ایله بقوت
الهی قوت وحسن بصیرت میسر اولوب دشمن بدکام دن انتقام النمشدر
فاما تایید ایچون الهی دخی بویله دکلدر که شخص واحد معین زیاده هرکسه میسر اوله
تایید وتوفیق دخی اولوالالباب واصحاب اعتقاد وارباب انتباهه درکه بو دار دیاده
هر امورك ابتدا وانتهاسین فکر ایدوب یاکلك اوزره کلوب مراد لری ینه پاکلك
ایله کمنك در مثنوی چو پاك آمدی برحذر باش وپاك • که عیبت ناپاك رفتن
فاما غفلت اوزره اولمالك که بو کارخانهٔ جهان جای سرور وبود وران بی امان
محل جور ودکلدر بود نیای دونك اچی محنه محضور وبو روزکارك اکثری
خالی ذلته مقرون در بوکن سکا یار ایسه یارن برینه دخی غمخوار وهوادار در
بیت برقرار اوزره دکلدر کردش کردون دون • بردم ایچره بیك اتش ایلیور دیکرکون
هفت سر براجد مردم کش اولمشدر زمین • آچکوزلی چرخ فلکدن کاسهٔ پرخون بنی
اشبو باغ زمانه دن قطع عزت نهالی مراد اولدیکه تندباد جهان انی سوندرمدی
اهل اللهك دولتی مؤید وملکی مؤبد درعیش وعشرت ودوق صفالرنه افنا وقدر

سیز داخی برایکی کونلك دولنه مغرور اولیوب شرب شراب فانی وعیش ونوشی
نفسانیه فراموش ایدیکز تاکه دار بقاده نعمت ابدی ایله مؤید ومخلد اوله سین
الدنیا والاخره خرتان وهما ضدان لا یجتمعان وقناکه کوکل دنیا قوالنوغندن
ازاد اولیه دیده بی دیدار سعادتیله برخوردار اولمز وبوقصه پرحصه نك
ظاهری شول کسنه نك حالی در کیه دشمن افاقی هلاك ایلیه فاما بهلوانلق دشمن
انفسی اولدرمکدر درتنه که حضرت مولوی قدس سره اشارت ایدر تفسیر
رجعنا من جهاد الاصغر الی جهاد الاکبر بوکلمات طیبه کویا که خرکوش عقلدن
سایر حیوانات ه پند ونصیحت در کیه اعدا عدوك نفسك التی بین جنبیك
حدیثی اوزره نفسی دشمنی دوست صورتنده برشمندر کیه انواع حیله ومکر
جبلتنده مرکوز واصناف شرور وشرور خلقتنده مستور در انجق قوت ریاضت
وشدت مجاهدت ایله مقهور ایلمك اهم مهمات وایم لازمات قدندر کانسنله
غزای کفار اصغر ومجاهدهٔ نفسی غزای اکبر در زیرا کیه کافر الیندن اولن شهید
پاك ونفس الیندن هلاك اولان ناپاك در ضرر کافر جانه وضرر نفس ایمانه در اولوا
الجلدن زبان خرکوش ایله بیان ایدر مثنوی ای شهان کشتیم ما خصم برون
ماند زو خصمی بتر در اندرون پس نفسی تربیت ایلیوب اصلاح ایلمکی واجب اما اول
صفتندن مطمئنه لك مرتبه سنه یتشدیرمك امور معظمه دندر بلکه سرمایهٔ
سعادت ابدی ویرایهٔ دولت سرمدیدندر زیرا کیه تربیهٔ نفسدن شناخت نفس

وشناخت نفسدن حضرت حقی بلمك لازم کلور ذکه من عرف نفسه فقد عرف
ربّه وقناکه نفس امّاره لك صفتندن خلاص اولیه مطمئنه لك صفاتی
ایله حیات جاودانی بولمز ونفس اولدرمك که تزکیهٔ نفسدن عبارتدر اول
مرتبه سبب فوز نجات وواسطهٔ رفعت درجات در حالك عقل یولی ایله میسّر
دکلدر طایفهٔ فلاسفه وبراهمه وسایر جهله یوطریقه سلوك ایتمکی قدم عقل
ایله میسّر اولور مادام خطهٔ ایتدیلر وعلی العمیا ریاضات ومجاهدات اشتغالی
ایله مهالك آفاتده مسالك شبهاتده دوشوب عنان استقامتلرین الدن چقاردیلر
دیلر اصح یولدرکه تزکیهٔ نفس معالجهٔ ابدان کبی دیو مریضه لازم دکه کندوسنی
ایله ادویه استعمال ایلیه مکر که بر طبیب صاحب تجربه حاضر اولوب انواع احوالك
چشم شفقت ایله ناظر اوله، وطبیب غائبه کوره معالجه ایدوب تدبیله اول
مرضدن قورتاره شویلکه شرایط مذکور مفقود اوله مریض ناتوان خرمن
عمرین بادهوایه ویروب تزکیهٔ نفس دنیاداریاب ولایتدن بر نمنك تصرّفی ایله
دیرکه جمیع احوالنده پیغامبر اتباع ایتمش اوله وعمری تجربه وتزکیه وتصفیه
ایله کچورمش اوله فی المثل اطبا معالجهٔ نفوسده انبیا کبی در اولیا انبیانك
شاکردلریدر، هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم یتلوا علیهم آیاته ویزکیهم
ویعلّمهم الکتاب والحکمة فخوایی ایله انبیا نفوس مرضاء معالجین شرایع ایله
دار وخانهٔ حقیقتده علاج ایدرلر لاجرم خدمت ابراردهٔ مجاهدهٔ بسیار کردکه

نفس زکی و مزکی اوله • زیرا که عقل درّاک قوتی ایله نفس هلاک اولمز تنه کیبوردی

مثنوی کشتن او کار عقل و هوش نیست • شیر باطن خرهٔ خرگوش نیست •

حضرت حق نفس جهنم صورتنده خلق ایلمش در • انوك در کاننه نفسك صفات

مذمومه یی مقابلنده مثلاً کبر و حرص و شهوت و حسد و غضب و بخل و حقد

و بونلاردك هر بری در کات جهنمه که برابردر وصفات مذمومهٔ ترکیه ایلیجه

در کات جهنمدن خلاصه امکان بوقدر • اول کسنه که در کات سفلیه دن عبوره

ایلیه درجات جنات علویه یه واصل اولور • کما قال الله تعالی قد افلح من زکیها

و اولکه بو صفات مذکورهٔ ترکیه ایلمیه خایب و خاسر در کات جهنمه قالور

تنه کیبوردی و قد خاب من دسیها مثنوی دوزخست این نفس دوزخ ازدهاست

کو بدریاها نگردد کم و کاست • هفت دریاها در اشامد همنوز • کم نگردد

سوزش آن خلق سوز • نفسك جهنمه وجه مشابهتی بودر که یدی دریانك

صویی جهنمه قویسه لرمنطفی اولمز نفسه دنیجه هر نقدر مرادی ویریلورسه

قناعت کلمز مثنوی سنگها و کاوزان سناك دل • اندر آیند اندر و زار و خجل

هم نگردد ساکن از چندین غذا تا در حق آید مرورا این ندا • سیر کشتی سیر گوید

نی همنوز • اینت آتش اینت تابش اینت سوز • بر مقتضای وقودها النار والحجاره

جهیمه داخل اولدوقلرنده بوقدر غذادن ساکن اولیوب هل امتلأت خطابیه

اولندقده هل من مزید دیو دنیجه طلب ایدوب شدت حرارت و التهابی اولکندن

85

زیاده اولور حدیث شریفده بیورلدیکه لاتزال جهنم تقول هل من مزید حتی یضع رب
العزة قدمه فیقول قط قط و بنزوی بعضها الی بعض بو حدیث شریف متشابهاتدندر
حضرت حق مکاندن منزه در و بعضلر تاویل ایدوب قدمدن مراد جهنمه صکره
داخل اولنلردر دیدیلر و یا خود برمخلوق اولاکه آدمی قدم اوله و یا خود قدم
سکینه رحمت رحمانه دن عبارت اوله و یا صفت قهر اوله اندن صکره ساکن
اولور دیمشلر • لاجرم نفس آتشینی سویندرمك که جهنمك یدی درکاننك
نموداری در غایت مشکل در اول یدی صفت مذکوره نك ازاله سی صاحب تصرف
ولی قوتی ایله میسر در کشی کندو بلکو سی ایله تزکیه نفس ایلمك قبیل محالدندر
مثنوی جونکه جزو دوزخست این نفس ما • طبع کل دارد همیشه جزوها
این قدم حق را بود کو را کشد • غیر حق خود که کمان او کشد • در کمان نهند الا
تیر راست • این کمانرا باز کون کز تیرهاست • راست شو چون تیر وارهٔ از کمان
کز کمان تیر راست بهدایی کمان • بو صورتده اعانت حق و هدایت قادر مطلق
اولمیجه نفسینی کسنه اولدوره مز • نفس کمانندن خلاص اولمق سنه ایچ
اوق کبی طوغریلق در بو صفت صفات حمیده نك کندیسی در ظغرلق درجات
علیه و مقامات سنیه یه یتشمکه سبب در بیت میان جان الف زان راست شو
که اندر صورتش او را راستی هست • ولیکن بو صفتك تحصیلی امر عظیم و بو خصلتك
اکتسابی کار الیم در سورهٔ هوده فاستقم کما امرت اشارتی بو حالی مشتمل در

نته که خواجهٔ عالم شیبنی سورهٔ هود دیو بیورد دیلر بیت مرا زیادهٔ هود دستگیر و
یخود کن ٭ که سرکزانیٔ خواجه سورهٔ هود دست ٭ دشمن بیرونی که دشمن آفاقدر
انوکله جناب جهاد اصغر در ترتیب عسکر بی حساب و ترتیب صفوف و الاف
واسباب اولمادین میسر دکلدی و دشمن اندرونی که نفس دوندن عبارتدر
انوکله مجاهدهٔ جهاد اکبر در امور صلوة که معظمات جهاد اکبردندر استقموا و
رحمکم الله موجبنجه لابد استقامت و استقا امر مسنوندر شول معنی یه که
نماز دشمن نفس ایله حرب و قتال ایتمکدر نته که جهاد اصغرده سر لشکر اولمنجه
اعادی یه ظفر میسر دکلدر جهاد اکبرده دخی نبی و یاخود ولی یه اتباع ایتمنجه
نفس امّاره یه غلبه مقرّر دکلدر اول سببدن بیورر مثنوی قد رجعنا من
جهاد الاصغر یم ٭ باقی اندر جهاد اکبر یم ٭ قوّت از حق خواهم و توفیق و لاف ٭
تا بسوزد بر کنم این کوه قاف ٭ سهل شیری دان که صفها بشکند ٭ شیر انسان کز خود بشکند

امدن رسول قیصر روم با امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه و دیدن او کرامت عمر

قصّهٔ پر حصّه اولدر که امیر المؤمنین حضرت عمر رضی الله عنه نک خلافتی زمانده
قیصر روم ایلچی کندی مش ایدی وقتا که رسول قیصر مدینهٔ منوّره یه تشریف مثنوی
گفت کو قصر خلیفه ای خشم ٭ تا من اندر وی بتابم چشم ٭ اهل مدینه دیدیلر که
انوک ظاهرده قصر و سرای یوقدر بلکه اول دل و جان خانه سی معمور ایلمشدر
حضرت رسالت علیه السّلام فقریله فخر ایلیوب قصر مشیّد و بنیان ممهّد ایله

افتخار اتمدوکلری کبی بونلرده بنی اختیار ایلمدیلر انلر طهرّ ابیتی للطائفین
علی ما فهم اهل القین حکمی ایله جان ودل خانه سنك طهارتنه اولقدد
که مشغول اولدرکه آب وکل خانه سن معمور ایتمك هوالری قالمامیشدر اول طائفه
اثار تجلیات الهی ایله کوکل کعبه سن طواف ومعمور ایلمشلردر خانهٔ قلبی تطهیر
ایتمدین اول دایره یه قدم قومامشلردر زیرا که کوکل خانه سنده اولقدر وسعت
واردرکه عرش بلکه هزار عرش عارفك کوکلی اوندن نابدیده در بیت

درخانهٔ غم بودن ازهمت دون باشد ۰ اندردل دون همت اسرار تو چون باشد ۰
برهرچه همی نگری جز دان که همان ارزی ۰ زان روی دل عاشق از عرش فزون باشد ۰

علی الخصوص قلبك وسعته برهان قاطع ودلیل ساطع حدیث قدسی کفایت
ایدرکه یقول الله عزّوجلّ لا یسعنی ارضی وسمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن
التقی النقی الوداع اولکه کوکل خانه سن تعلقات ماسوی دن پاك ایده کنج دلی
کنج الهی همدم اوله وسعتده عرض عظیم دن اعلادر ورفعت قصر قیصر
حضرتنه عمرك قدری قدنده صوردن مختصر وکار محقردر ۰ وعظمت وسعت
قصر عمر هزار بار اندن برتر ووجوهایله افزونتر دراما هر کوزلی ادراك
ایتمکه لایق دکلدر بیت ای برادر چون بینی قصر او ۰ چونکه در چشم دولت
رستست تو ۰ چشم دل ازنور عقلت پاك دار ۰ وانکهان دیدار قصرش چشم دار ۰
پس حضرت مولانا کوکل کوزینك دواسن ومرض قلبك علاجن بیان ایدوب

بیورر مثنوی هر کرا هست جان پاک • زود بیند حضرت ایوان پاک •
چون محمد پاک شد ز این نار و دود • هر کجا رو کرد وجه الله بود • چون رفیق و سوسه
بد خواه را • کی بدانی ثم وجه الله را • قصر بی قصور سلطانی • و ایوان حضرت سبحانی
دیده جان پاک در آک دن غیری بر کسنه ادراک ایدر ز دیده آلوده خاک قنده
مشاهده ایوان حضرت پاک قنده • اگرچه انما تولوا فثم وجه الله حکمی ایله هر کس
حضرت الهه متوجه در • اما هر کس انوار لذت دیدار ندن خبردار و بهره دار
دکلدر شعر نه یار هر کس را دیدار می نماید • نه هر حقیر را شه رخسار می نماید •
فاما حضرت فخر عالم آتش شهوت و غضب و کدورت هوا و هوس دن خلاص اولمغله
هر قنده توجه ایلدی ایسه حضرت حقی اندن مشاهده ایلدی مثنوی
هر که را باشد ز سینه فتح باب • او ز هر ذره ببیند آفتاب • حق بدیدست
از میان دیگران • همچو ماه اندر میان اختران • محقق بود رکه کثرتی خار را ماسوی دن
قور تلیبنجه سعادت مشاهده کلزار میسر اولمز انوار دیدار ناکامان کور دلکه
بنده جمالی نوری ایله منور اولمش بر کوز کرک • لایحل عطایاهم الا مطایاهم اهل
ظاهر کواکب نجوم ایچندن ماه و آفتاب نوجمله روشن و معلوم ایسه اولو
الابصاره دخی مظاهر ده حضرت حق اولوجمله ظاهر و روشن در • وفی کل شیء له
آیة تدل علی انه واحد • فاما پرده حجاب محجوب اولنلر بوجهانی کور دکلر
قنده اولمله که جهانیانی کوره لرنته که یوز دن مثنوی دوبس انکشت بر دو چشم نه

هیچ بینی در جهان انصاف ده • و ز بینی این جهان معدوم نیست • عیب
جز ز انکشه نفس شوم نیست • تو ز چشم انکشت را بردار هین • و انگهانی هر چه
میخواهی ببین • آدمی دیدست و باقی پوستست • دیدانست انکه دید دوستست
چونکه دیده دوست نبود کور به • کر سلیمانست از وی مور به • بر علم که صفتلر
مشتهر اولهٔ انی اسم جنس منزله سنده استعمال ایدرلر یعنی خاتم دیرلر جواهرات
اینورلر و سحبان دیرلر فصاحت مقصود ایدرلر سلیمان دنی سلطنتله موصوف
اولدوغندن سلیمان دیوب سلطانلق مراد ایدینورلر و اگرچه بو راده صورت
شرطیه تاویل سوزدنی مستقیم در امّا اول صورت رعایت ایله اقرب در چون
رسول دوم اول قومدن احوال حضرت عمری معلوم ایلدی ایسه اشتیاقی ترقی
ایدوب کورمکه عزیمت و رغبت ایلدی مثنوی هر طرف اندن آن مرد کار •
می شد نی پرسان او دیوانه وار • جست او را تا ز جان بنده بود • لاجرم چوینده
یابنده بود • مکر براعرابی خبر ویردیکه اول ذات مطهر یعنی حضرت عمر برخرما
اغاجی کولکه سنده من اعتزل عن الخلق نجا فحواسیله خلقدن عزلت ایدوب
قیلوله الله استراحت ایلشدر

یافتن رسول روم عمر را رضی الله عنه خفته بزیر درخت

وقتاکه رسول قیصر خلیفهٔ رسول الهی کوردی درون دلدن تعشق ایدوب لکن
جاذبهٔ قدرت عنایتی غلبه ایدوب غایت دهشتندن یقین واردی وآنی

بغایت مهیب کور و کبود اندامنه لرزه دوشدی مثنوی مهر و هیبت هست ضدّ همدگر
این دو ضد را دید جمع اندر جگر اول احاله رسول قیصر بوخاطره کلدیکه پنجه پادشاه اظلم
خدمتنه وارد م که هر بری انواع قدرت و حشمت صاحب لری ایکن نی مخافت
و آفت و نی خشیت و زلّت سرعبوتجی یره قیوب خدمتنه یدم عجبا نه حکمتدر که
بنوك مهابتی عقلی ربوده ایلیوب بنی تحیّر ایلدی مثنوی رفته ام در بیشهٔ شیر و پلنگ
روی من زایشان نکردانید رنگ پس شدستم در مصاف کارزار همچو شیران
دم که باشد کارزار پس که خوردم پس ز دم زخم گران دل قوی تر بوده ام از دیگران
بو امر عجیب در که نی سلامتی و نی اسباب بر حریف یاتور کن بکا بو قدر دهشت و حیرت
مستولی اولمه مثنوی هیبت حق است این از خلق نیست هیبت این مرد صاحب
دلق نیست بو هیئات هیات صوری دکلدر بلکه برامر معنوی در کویا که کلام
حضرت مصطفوی بو حالی مؤکد در که من خاف الله خافه کل شیء و من خاف غیر الله
خوفه الله عن کل شیء غالبا بنم استیلا لاخشیتم اول سبب دندر دیوب رسول
قیصر بو جوابنه ایدیکه حضرت امیر المؤمنین رضی الله عنه او یقودن او یاندی
رسول قیصر سلام ویروب انلرنی کمال الطفلرندن ردّ سلام ایلیوب کل باد صبا دن
شکفته اولدونجی تبسم ایلدیلر و حضور شریفلرنه دعوت ایدوب بر کوشه یه
مثنوی هر که ترسد مردم را ایمن کنند مرد دل ترسنده را ساکن کنند لاتخافوا
نزل خائفان هست در خود از برای خائفان لاتخافوا لفظی طعام ماحضر و غدای

مختصر دن عبارتدر مهمان او کنه حاضر ایدر لرنته قورقو زمانتدن ملائیکه لرمثلو
لا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون ایله خطاب ایدر لر
بناءً علی ذلک حضرت عمر دخی مهمانك قورقوسن دفع ایدوب خوان احساننه طوللك
کویاکه لا تخافوا خطابنی مجازاً اکا ضیافت اولنش اولور مثنوی آن دل از جا رفته را
دلشاد کرد خاطر ویرانرا آباد کرد بعد ازان کفتکوی بحثهای دقیق وصفات
پاك خوبغم الرفیق ارباب مقال واصحاب حالك حضرت حق ایله اولان حالاتدن
ومحبوب حقیقی طرفندن انلره ظاهر اولان نمایش وآزمایشدن علی طریق الاجمال
بیان ایلدی مثنوی اوزمنزلهای جانش یاد داد وزسفرهای روانش یاد داد
شین ضمیری حضرت عمره راجع اولمق انسب در رسول قیصره راجع اولورسه
دخی اولور که اثنای کلامده منازلك یادنه اول سبب اولنش اولمله والا مضمون
اول اقربدر مثنوی وزمانی کرزمانی خالی بدست وزمقام قدیمی که
اجلولی بدست وزهوایی کاندر وسیمرغ روح پیش ازین دیدست پرواز فتوح
هر یکی پروازش از آفاق پیش وزامید همت مشتاق پیش رسول قیصرك
نهادنده قابلیت اولمغیله کلمات حقیقتنه طالب واسرار طریقته راغب اولمق
منازل جان ومدارج روان دن وروح اقلیم بدندن کلمکدن اول که اول زمانده
جداول باغ وبهار وتداول لیل ونهار یوغ ایدی اول مقام ازلك تعظیم
واجلالندن وسیمرغ جانك آشیان لامکانده پرواز وجولانندن خبر ویرمیه

مشوش چون عمر اغیار او را یار یافت جان او را طالب اسرار یافت چون حضرت
عمر رضی الله عنه اول رسولرا صولی کوردیکه قابل ارشاد و طالب اسرار دور
همت و کیمیای خاصیتین اندن درغ ایلدی سوال کردن رسول قیصر دوم از امیر المومنین
رسول قیصر اول سوال ایلدیکه مرغ جان شهباز عالم افلاک ایکن بو قفس خاکیه نزول
نزول اندی و اول جوهر پاک علوی اعلای علیین ده ایکن بو زندان خاک سفلی به نچون
رغبت ایلدی جوابنده یوردیلرکه اول پادشاه نخوت زوال و شهنشاه لایزال قدرت
کامله و حکمت شامله سیله کوشه مرغ جانه بر وجهله افسون او قودیکه بالضروری
قفس تنه اختیار ایلدی یعنی وارتنه متعلق اولکه همت علتم بدرقه راهك و عنایت
بی غایتم پشت و پناهکدر سفرده سکا رفیق شفیق و حضرده معین و ظهیر بنم واکر نظرك
غالی اولورسه انما تولوا فثم وجه الله حکمی ایله نجه هریرده بولونورسه محرم اسرار و هر یارك
بنمله هوادار اول بیت تو تنی حجاب خود ار نیه زدوست خالی نیست بهر جهت که
نمی روی از نشیب و فراز اکرچه السفر قطعة من السقر دامما سفر آینه جمال نمای
هر هنر در بیت ای دل ار چند در سفر خطرست کس خطر بی سفر کجا یابد
باز کر آشیان بیرون پرد برشکاری ظفر کجا یابد وانکه در بحر غوطه می نخورد سلك
در و کهر کجا یابد شمشیر آبدار غازی ندن چکمدین معرکه مردانه یوز اغر تمز
و قلم بیاض ورقده باشی اوزده یوردیکی نقش زیبای وجوده کتوردیکی بیت
هر کس که سفر کرد پسندیده شود وز عین کمال نوز هر دیده شود پاکین تر از آب

89

نباشد هرگز هرجا که کند مقام گزیده شود چاپشنه شتاب انقضا الی طامتین
لدفع زلال وصالی بلغی بودی وار سفر ایله که ان ربک لبالمرصاد موجبنجه هر بر
راهده عنایتم سکاورتن حال ومامن دابة الا هو آخذ بناصیتها مقتضا سنجه
همتم رهین آمال اوله زیرا که رشتهٔ ناصیتك بنم المده اولمغیله بوجانبه اولان
علاقك بریده دکلدر • پس جان بیجاره اول سببدن مجالس انس ومحاضر قدسی
ترك ایلیوب بوتنکنای قالبده دیار غربته دوشدی مصرع خوش مبارك سفریی
چون تو باهم سفری • امّا کیمدر که اول عشوه یه خریدار واول افسونه هوادار
اولمیه مثنوی برعدمها کان ندارد چشم وگوش • چون فسون خواند همی آید بجوش
از فسون اوعدمها زود زود • خوش متعلّق میپرند سوی وجود • باز بر موجود
افسونی چو خواند • زود واسپه در عدم موجود راند • بوشول افسون در که
کلك قولا غنه دکمك ایله خندان • وسنك خار ماشمکله عقیق ومرجان
اولمشدر کرهٔ خاکدن ایوان افلاکه وحضیض فرشدن اوج عرشه واربنجه
ذرّات جهاندن باعث حرکات وسکون اولان همان اول افسون در واکر بو سرّ
بلمك مراد ایدیسه رسك صدق وصفا یوزندن قدم قدرتی وهو معکم اینما
کنتم کارخانه سنه قوموق کرك تاکه اسرار الهیه معلوم اوله مثنوی
کین معیت باحقست وجبر نیست • این تجلّی بامهست وابر نیست • ودیود
این جبر جبر عامّه نیست • جبر آن امارهٔ خودکامه نیست • ولکه الله ایله اشنالق

ایدوب اهل توحید اولش اوله کندوقی فانی بیلوب تصرفی حضرت حقه حواله
ایدر فاما بو صورتده جبر اولمز بلکه ماهیتی یعنی حقك وحدانیتنی
اکلمش وبلمش اولور جبر مذموم اولدرکه کشی کندیه وجود ویروب تصرفی کندوقی
حواله ایدن وکیر وکندوزك اختیار واقتدارنه منکر اوله کشی زك اختیار وقدرتی
برغمندرکه جناب حضرت حقدن فایض اولور • فاما جبر ممدوح شول اهل اللهك
جبریدرکه وجود امکانی وجود واجبیه نسبت مستهلك بیلور لریعنی کندولره
اصلاً وجود ویرمیوب کندولری منزلهٔ عدمده قیاس ایدرلر اولکسنه که کندوقی
مشاهده ایتمیه ندن کندوقی مصدر جمیع احوال ملاحظه ایدر وفعلمده فاعل مختارم
دین کسنه دخی هنوز مبتدع درجه سنه حاصل ایدن مرتبه الاً وجوده کلمینلر ومستقبلده
اولاجقلره نسبتله کندوقی فاعل ملاحظه ایدر بونی اکا نسبت اتمك اولمزکه
طیران زمانده مجبور اولنه اولکسنه جنس جهان وقیه زماندن قورتلمش ایسه
علم ومعرفتی احاطه سیله ماضی ومستقبلی حال ایتمش اولور اول وقت
هرنه که واقع اولورسه فاعل مطلقدن بیلور مثنوی جبر دایشان شناسندای پسر
که خدا بکشاد شان در دل بصر • غیب وآینده بریشان کشت فاش • ذکرها بخو
پیش ایشان کشت لاش • اختیار جبر ایشان دیکرست • قطرها اندر صدفها
کوهرست • یعنی بر لولوطه ایکن قطرات آب درسایر صولردن فرق اولنمز فاما
صدفه ایچنه دوشدکده کوهر کران بها اولور مثنوی هست بیرون قطره

خود بزرك • در صدف درهای خرد شو ستر ك • طبع نافر آهوستان قوم را
از برون خون نمود و درون شان مشكها • اول طایفه مقبول لمنك طبیعتلری نافه
اهوكی در عروقدن قان حركت ایلیوب نافه یه وارد قده نافتك طبع پاكی اولخون
ناپاكی مسك ازفراید و من نی عمل كندوطبیعتی اوزره اولمغی محقق در فاما اكسیره
اولشدوقده عین زر در مثنوی اختیار جبر در تو بد خیال • چون در ایشان رفت شد
نور جلال • فی نفس الامر جبر و اختیار اهل ظاهر خیال ایله امر وهمی در فاما اهل الله
انوك خلاف در زنته كه حضرت مولوی تشبیه ایدر مثنوی نان چو در سفرست
نان باشد جماد • در تن مردم شود او روح شاد • در دل سفره نكردد مستحیل • مستحیل
جان كند از سلسبیل • نانه قوتدن دیرن جونكه جاندر قیلر ایله كه قوت جان زمرتبه
جان جانانه واصل اولمغی بجه اولدوغی معلوم در مثنوی قوت جانست این ای
راست خوان • تا چه باشد قوت آن جان جان • گوشت پاره آدمی از روز جان •
می شكافد كوه را با بحر و كان • بر انسانك عضوی قوتی ایله بر طاغ پاره پاره اولمغی
جانان قوتی ایله انكشت محمدی آبی شق القمر ایله بعید دكلدر كشف اسرار ایتمكده
بوندن انلره كفتاره مجال یوقدر مثنوی كر كشاید دل سر ابنان راز • جان ببوی
عرش سازد ترك تاز • لاجرم هر عبدك كسبی حضرت حقك كسب اتمسی ایله در اما
ادب رعایت ایدنلر خطابی كندو نفسلرینه نسبت ایدرلر زیرا كه افعال و خیر و شر
اختیار دن طشره دكلدر معنی اختیار اولدر كه فاعل فعلنی كندو دن كوره وقتا كه

بوادب رعایت اولنه حضرت فیاض عالم خیر وصواب قپوسن فتح ایدر

اضافت کردن آدم علیه السلام آن زلت را بخویشتن که ربنا ظلمنا وافتضاح

کردن ابلیس خود را که بما اغویتنی

فعل عبد ظاهر ده اولمغله کویا بلوب معلوم اولور فاما فعل الله ظاهر اکور بنور

دکلدر جمادن افعال حقه اسناد اولنور سه عبد عمل ناسزاده محل عتاب اولماموق لازم

کلور وهم مطیعه جنت وعاصیه عذاب لازم ایکن اولیوب کلام الله تکذیب

وجمیع انبیا ایله انکار ایتمك کورینور بوخود اولمز نعوذ بالله من ذلك بنجه لو اراده

وقدرت خالقی مغلوب قدرت خلق ملاحظه ایدوب فرمان نفس شیطانی ترجیح

ایدر در تعالی الله عن ذلك علوا کبیرا • فاما ظاهر بود رکه اعمال خیر وشر بزوم

کسبمزدن ظاهر اولور دینه که بیورر مثنوی خلق حق افعال ما را موجدست

فعل ما آثار خلق اوستست • بو تقدیرجه بزوم آثار فعلمز وکسبمز انوك ایجاد ندندر

بویله دکلدر که قول کسبه وهم خلقه قادر اوله حضرت حق قولك کسبنه کوره

خلق ایدر عبد کسبندن البته مسئول اولور کسب ایتمکه کسنه قادر دکلدر

دینه که برلفظك معنی سنه متعارض اولان لفظدن غافل ولفظ حرفه اطلاع

قصد ایدن معنی ده جاهل اولور مثنوی چون محیطی حرف ومعنی نیست جان

چون بود جان خالق این هر دو آن • فاما حضرت حق هر جانبی معمور ایتمکده

قادر مطلق در بلکه جمله اشیایی محیط لا یشغله شأن عن شأن اوزره

فعلی فعل اخری مانع اولزم پس لازم در کہ قبایح اعمال و فضایح افعالک صدور
وظہور ی حضرت حقہ نسبت اولنمیہ تنہ کہ شیطان کناہی کندویہ نسبت ایلیوب
بما اغویتنی دیدی وحضرت آدم علیہ السلام کسب واختیار صورتلرن ملاحظ
ایدوب جرمی کندویہ اسناد ایتمکلہ ربنا ظلمنا انفسنا دیمکلہ سزاوار تاج اصطفا
ولایق تخت اصطفا اولبی باوجود کہ حضرت آدم حقک ایجاد تصرفنی بیلوردی
فاما ادب رعایت ایتمکلہ اول حالت کندویہ سبب مغفرت اولبی بعض اخبار
وآثارده وارد در کہ حضرت آدم علیہ السلام کناهنه اعتراف اندوکندن صکره
حضرت حق جل ذکره آدمه خطاب ایدوب ای کرنیده حضرتم وای مظهر کمال قدرت
کناه ومعصیتک خالقی دن باکم ایکن مقام اعتذار دہ نیچون امور ی بنم قضا وآرا ومه
حواله ایلیوب عذر ایلمدوک حضرت آدم هزار عجز وانکسار ایله جواب ویردیکه جناب
قدرت وکمال عظمتکدن خوف ایتمکله ادب رعایت ایلدوم پس خطاب عزت یتشدیکیم
بندلغی سنی انواع ایچون حفظ امانتمده وکف حایتمده قلوب عفو ایلدوم مثنوی
هرکه آرد حرمت او حرمت بیند ۞ هرکه آرد قند لوزینه خورد ۞ النار مجزیون
باعمالهم موجبی ایله هرکسه جزاسنی اعطا اولنور والطیبات للطیبین ۞
حکمی ایله باکلکله پاکلک یعنی ایلوک ایدنه ایلوک لازم اولور سابقده تحریر اولنمش
افعال اختیاریه دیدکده بطریق الکسب عبدک مدخلی وارد راکا بناء حضرت مولوی قدس
سره اول معنیه تحقیق ایدوب بو وجهله مثال ایراد ایدر مثنوی

یك مثال ای دل تحقیق بیار • تا بدانی جبر را از اختیار • دستکان لرزان
بود از ارتعاش • وانکه دستی را تو لرزانی ز جاش • هر دو جنبش آوریدش
لیك نتوان کرد این بآن قیاس • بلعدن مرتعش او لا تنك الجنی اختیار لرزه اید
وبری دخی کند و اختیاری ایله دتره در بو مقرر در که بری اضطراری و بری اختیاری
اختیاری اضطراره قیاس اولنمز و غی ظاهر در اختیار ایله الحی در تمکن ندامت و
پشیمانلق وارد در فاما ارتعاش که امر اضطرار ایدر داول فعلنده معذور در فاعلنه
ندامت کلمز زیرا که فعل اختیاریدن صاجوق نك قدر دخی وار اضطراری اونك خلاف در
بو مباحثه متکمل لر قولی اوزره قوانین عقل مبتنی در ارباب قلب واصحاب عشقك
کار عقله چندان التفاتلری یوقدر ننه که یوردی مثنوی بحث عقل کرد و مرجان بود
ان دکر باشد که بحث جان بود • بحث جان اندر مقام دیکرست • بادهٔ جانرا اوانم دیکرست
حقیقت حال بحث عقل در مکنون دخی اولاجق اولور سه جان بحثی مرتبه سنه
یتشمز جان باده سینك اوزکه کیفیتی وار در بحث عقلی ده عمر بوالحکم ایله همراز
ومقتضیات عقولدن انباز ایدی یعنی اسلافندن اول ابوجهل ایله شریك ایدی
فاما مثنوی چون عمر از عقل آمد سوی جان • بوالحکم جهل شد از بحث آن •
سوی حس او سوی عقل او کاملست • کرچه خود نسبت بجان او جاهلست •
بحث عقل و حس اثر دان با سبب • بحث جانی یا عجب یا بوالعجب • ابوجهل ظاهر
حالده وحس و ادراکده کامل ایدی فاما جانه نسبتله جاهل ایدی بحث عقل

آثار دن مؤثری اسند لال ایتمکدر ویاخود مسبب دن سببه انتقال ویاخود
ملزوم دن وجود لازمنه یول ایلنمکدر اول حال منقلبدر فاما بحث جان محل
تعجب در مثنوی ضوء جان آمد نماند ای مستضی لازم وملزوم ونانی مقتضی
زانکه بینائی که نورش باز غست ازدلیل چون عصایش فارغست ضوء
جان میسر اولدوقده لازم وملزوم مضمحل اولور جان کوزی لجوق اولمق
برنورانیت وبرحالت طلوع ایدر که حالت عصادن فارغ اولور زیرا عصایه
کوزسوز اولنلر محتاج در تفسیر هو معکم اینما کنتم چون حضرت
حوینك جمیع مظاهرده معیتی وارد ر ماهیت مطلقه نك ماهیت مجرده ده
وجودی کبی لاجرم حوینك اشیاده سریانی واحدك اعدادده سریانی کبی در نته که
هیچ برعددیوقدر که انوك واحدی اولیه واکر حقیقت ایله نظر اولنورسه
جمله اعدادك ظهورده مراتبی واحدله در اعدادك اختلافاتی مکرر اضافاتدن
ناشی در اول خودام اعتبار یدن در مذکور اولان اعدادکبی هیچ برموجود یوقدر که
سر حوینتدن برپی اوله ویاخود انسوز لباس شهودی کیمکه قادر اوله امتا انوك
دیدارنی هرکوزمشاهده ایدر مزیت همه عالم پرست ازین دلدار لیس فی
الدار غیره دیار نیست پوشیده آفتاب رخش دیده جوی در خور دیدار
ازخودی خود نکاره کر تا ببینی نکار خود بکار چون تو از خویشتن فنا کشتی
کشت عالم پر از تجلی یار وقتاکه اول حقیقت کوزنی حاصل ایدین سن وار لق اختلافاتی

مرتفع اولور هر نیه توجه ایدرسك انوك سری ظاهر ده کورینور اول وقت وهو
معکم اینما کنتم خبری ظهور ایدر • ونحن اقرب الیکم منکم اسرار نه اطلاع
لازم اولور • وشول اسرار ك حقیقتنه مشاهده اولنور که براستاد کارخانه سنده
ظل خیال پیدا ایدوب بوقدر صور مختلفه واشکال متنوعه وحرکات وسکنات
واحکام تصرفاتنی کوسترر فاما اوینه دن استاد پرده اردنده کزر اولور پرتو
جانی اولان حرکتی کیمدن اولدوغنی بیلورسنه که حضرت مولوی بیورور مثنوی
کرنخواب آیم مستان ویم • ور بیداری بدستان ویم کر بکویم ابر بر زرق ویم •
ور بخندیم آن زمان برق ویم • ور بخشم وجنك عکس قهر اوشم • ور بصلح
وعدل عکس مهر اوشم • ماکیم اندر جهان هیچ هیچ • چون الف اوخود ندارد هیچ
محصل کلام نتیجهٔ جهل وعلم وحالت خواب وبیداری وموجب خنده وکریه
جمله سی حضرتنك حقك تصرفی ایله در جنك وجدال وصلح وصلاح ومحبت
وعداوت ونکبت وسعادتنی انوك امرندن وعلمندن خارج دکلدر

سوال کردن رسول قیصر از عمر رضی الله عنه از سبب ابتلای ارواحها بابدان وکل

رسول قیصر روم حقایق سرمکنونمدن بوقدر کلمات طیبه استماع ایدوکده جبلة
عشق الهی شویله غلبه ایلدیکه مثنوی محو شد پیش سوال وهم جواب •
کشت فارغ از خطا واز صواب • بعض اسراره واقف اولغیله فروعدن کچوب
اصلدن خبردار اولدیغی کرچه بوصورتده دخی سوالکه مجال قالمامش ایدی فاما

ینه درون دن برحالتله جوش ایدوب نته که رندان باده نوش بوحالتک
اسراریني کشف ایچون دیرلر الا فاسقني خمرا وقل انها خمر یعني ای ساقی آفتاب
روی وقتا که شراب مشک بوی اعطا ایدن سن بوشرابه دردیو خبر ویر دیکه مر
عضوك اندن غذا سی وارد رکوزکو رمه سیندن ومشام رواح طیبه سیندن وقوای
استماعیندن ومذاق چاشنی سیندن ذوق ولذت حاصل ایدر پس لازم در که قوای
دنیی انوك نامنی استماع ایمکله سودمند اولمه پس اول اجلدن تکرار سوال ایدوب
مثنوی گفت یا عمر چه حکمت بود وسر جنس آن صافی درین جای کدر
آب صافی در کلی پنهان شد جان صافی بسته ابدان شد یعني بو وحشت
آباد اشباحه ارواح لطیفك ابتلا سیندن فایده ندر مثنوی
گفت تو بحث شکر نمی کنی معنی را بند حرفی میکنی خفی اولیه که روح لطیف
چشم کثیف قیدنده محبور اولدوغی انواع فوایدی مشتمل در ننه که معنی حرف
ولفظ ده مقید ایلمك فایده دن خالی دکلدر روح دنیی قفس تنده اینجون
محبور در که بوقدر اولا دوانساب عالم اجسامدن ظهور اتسه کرك ایسه
مثنوی صد هزاران فایده است وهر یکی صد هزار اینش آن یك اندکی
آن دم نطقت که جزو جزوهاست فایده شه بکل کل خالی چراست توکه جزوی
کار تو با فایده ست پس چرا در طعن کل آری تو دست قید لفظیله مقید اولان
معنی ده بوقدر فایده اولمغله احتمال در که ارواحی اشباحه القادن بر کلی فایده

محتمل اولمیه علی الخصوص که نطق آدمی جزوک جزوی در کمال کلی که اروحک
اشباحه اجتماعی در لازم در که انوک فایده یی دخی کل اوله نه که اهل مکه دن
برطایفه کلوب حضرت رسالت علیه السلام مه اصحاب کهف دن واسکندر ذوالقرنین دن
وروحک حقیقتنی دن سوال ایلدیلر روح حقنده خطاب عزت یشدیکه
یسئلونک عن الروح قل الروح من امر ربی مفسر لرقولی اوزره حقیقت
روحک بیانین ابهام وارد رانوک علمی علم الهی یه موقوف در لاجرم حضرت
مولوی قدس سره دخی قالبه روحک تعلقی حکمتنی بیان ایتمکله حضرت رسالتنا
اتباعًا ابهام اوزره ذکر ایلیوب فایده سن اثبات ایتمکله اکتفا ایلمشدر اول
سببدن دنلمشدر مسئوش چون نبی نیستی امت باش تبی روی پیشوا ملت باش
خصوصًا مذکور اولان آیه کریمه دن صکره تعقیبًا خطاب عزت اولمشدر که
وما اوتیتم من العلم الا قلیلًا لاجرم بزه دخی لازم اولدیکه روحک قالبه
تعلقنک فوایدنی کلی مجی اختصار ایده یوز اجمالًا احوالدن در که روح پاک
بوتیره خاکه تعلقنک فایده یی بودر که وقتاکه تخم روحانیتی نفخ فیه
من روحی ایله زمین جسمه اکدیلر آب عنایت وافتاب شریعت ایله اکا پرورش
ویردیلر تاکه ثمرات قرب ومعرفت حاصل اوله اندن اولدر فوایدظهوره
ایلدیکه افرادافریدن برفرد ک عقلی یتشمز الا بومقدارکه بیوردمشدر
اعددت لعبادی الصالحین مالا عین رات ولا اذن سمعت ولا خطر علی

قلب بشرِ لازم در کہ پرورش ایلہ ثمرات معرفت انکار اولنمیہ نشہ کہ
زمین دنیادہ آب وھوا وافتاب تربیہ سی ایلہ انواع ثمرات وجود بولنہ حاصل
اولور وحقیقت دنیایہ دنیا اول استعدادی ویرمشلر در کہ الدنیا مزرعۃ
الآخرۃ موجبنجہ اعمال صالحہ علم وعمل ایلہ اندہ پرورده اولمش ایسہ اول
سببلہ ثمرات انواع نعیم جنات ومشاهدۂ دیدار حضرت رفیع الدرجات
میسر اولور پس زمین قالب آدمی کہ مجموعۂ جمیع عوالم در ذاکر تخم روحانیتی
پرورش واصلاح اولنورسہ ثمرۂ معرفت حاصل اولور ما خلقت الجن و
الانس الا لیعبدون ای لیعرفون کلامی بو معنیٔ مقرر وبو دعویٔ مثبت در
بوکلمات تحقیقی بودر کہ روح پاك عالم ارواحدہ ایکن جوار قرب الٰہی دہ
اول عالمہ مناسب معرفتی ودوقی وارایدی مکالمہ ومکاشفہ ومشاهدہ
سعادتیلہ بہرہ‌ور ایدی فاما اول مقاماتك اکمالی واول استعدادك
اتمامی عالم اجسامہ تعلق ایدوب پرورش بولمغیلہ اولسہ کرك ایدی
واول انسك کمال لذاتی شدایدغربت ومقاساة فرقتدن صکرہ اکلسہ
کرك ایدی والاّ ومدرکاتك کہ واسطۂ ادراك جزئیاتدر بو عالمدہ
حاصل اولاجق ایدی اول اجلدن روح قالب عالمنہ کوندردیلر تاکہ مصراع
از علم بعین آمد واز کوش باغوش • بنی آدم سایر موجوداتدن بو معرفتایلہ ممتاز در
چون معلوم اولدیکہ هیچ بر تخم پرورشی بی شرایط اسباب میسر دکلدر •

تخمك غايت اشرفی كه تخم روحانيت در انوك ثمره سی كمال معرفتدر كنت كنزا
مخفيا فاحببت اذا عرف حكمی ايله جمله آفرينشدن مقصود ذكر اولنان ثمره دردنيا
واخرت ودوزخ وجنت ودرجات ودركات وآسمان وزمين وسائر كواكب وانبيا
ورسل وهاديان سبيل جمله سی بو تخمك پرورشندن ذكر اولمشدر وفی تعهد
هيچ بر تخم يمش ويرمدوكی كبی برصاحب ولايتك تصرفی اولمديكی تخم روحانيتدن
ثمره حاصل اولمز نته كه سركه يی شكر دافع صفرا وقوت جگر كلدر بناء علی ذلك
حضرت مولوی بيوردی مثنوی سركه راكر داه يابد در جگر كوثر وسركنكبين شود در جگر
يا الكر سركه ايله اولمجق جگر كلی ضرر ايدر انوك ضرريين شكر ايله خلط ايتمكله دفع اولور
زيراكه اول سركنكبين اخلاط رديه يی پاك ايدر اندن علت متولد اولمز نته كه برجاهل
عالم صحبتنه وار مغيله اهليت كسب ايدر جمله سی معانی تك تصرف بحر ابيات تدن
مستفاد اولمه مغين بسط عذر ايتمكله بيوردی مثنوی معنی اندر شعر جز باخط نيست
چون ملا سنكست واندر ضبط نيست يعنی شعر يله اولان كمالك ضبط وخطاسی
چوقا اولور شول صبيانك چقان طاش كبی قابل ضبط دكلدر اعتذار اردن غری جان
يوقدر لكن اصابت مقصوده مرشد كامل ومرد فاضل اهل تصوف كسنه كركدر
انوكچون بو حديث شريفی بو محله ايراد ايلديلر **در بيان انكه**
من اراد ان يجلس مع الله فليجلس مع اهل التصوف جلوسدن مراد مقام قرب قبولدر
رسول قيصر وقتا كه شرف صحبتندن شراب حقايقی نوش ايلمكله لازمهٔ رسالتخر اموش

95

مثنوی واله اندر قدرت الله شد آن رسول انجا رسید و شاه شد

کویا که سپل دریایه ایر شمکله بحر زاخر و قطرهٔ صدفه اولشمغیله لآلی وجواهر

اولدیی مومی وهیزم صحبت نازیله محض انوار وسنك سرمهٔ دیدهٔ احرار ده سرمایهٔ

مشاهدهٔ دیدار اولدیی مثنوی چون تعلق یافت نان باجان نو نان مرده زندن

کشت وباخبر ای خنك آن مرده کوخود رسته شد در وجود زندهٔ پیوسته شد

وای آن زنده که با مرده نشست مرده کشت وزنده کی ازوی بجست پس معلوم

اولدیکه سعادت ابدی ودولت سرمدی کشی کندودن بخوب انواع کمالاتیله

موصوف براولوکسنه ایله اختلاط ایمکدن زاکرحالا عهد انبیا منقضی اولدیی ایسه

ودست تمنی انلرولك دامن اقبال وافضالندن بریده ایسه حبل المتین اولان

کلام اولیاکه کلام الهی دن عبارتدر انی سندا دتمك کرك که اول مبین احوال

انبیا ومقرر اسرار اصفیادر واکر سعادت شرف ملاقات شاه شجاع الدین کرمانی

وسلطان بایزید بسطامی میسر اولمدیی ایسه زمانه اولیاسندن محروم اولمق اولور

شویله که بونلردن برینی ایله مصاحبت ممکن اولمایسه ارواح انبیا واولیا

واصفیایه متوجه اولوب روحانیتندن استمداد ایتمك کرك تاکه جان پرشتیاق

انلرك فیض انوارندن روشن وبوستان روانك اولا ارواحك ازهار فضلندن

کلشن اوله وقتاکه توجه آینه سینهٔ نظر وکه مقابل ایده سن اول ارواح مقدسه

آینه اردندن روحك طوطی سنه تن قفسندن خلاص اولوب طریقی تلقین

ایدر وجان بیماره شفا قانو نجه واشتها طلسمنك فیچی بندینی وانوك
اسباب وعلامانی تعلیم ایلیوب دیر مشنوی ما بدین رستیم زین تنگین قفس
جزکه این ره نیست چاره این قفس خویش را رنجور سازای زار زار
تا ترا بیرون کنند از اشتهار کاشتها رخلق بند محکمست در ره این بند آهن
یکی کسنت انوچون الشهرة آفة دنلمشدر قصه باز رکان که طوطی محبوسی
اوزا پیغام داد بطوطیان هندوستان رساند هنکام رفتن بتجارت
خواجکان روزکاردن برتاجك برطوطی شکرزبانی ومرغ خوش الحانی وارديکه
زبان فصاحت نمایی ایله انجوبه دوراندی ولسان لطافت افزای ایله سرآمد
جهان اولمش ایدی خواجه انوك عذب کارمی ایله عذاب روزکاردن مبرا
وبحر دوراندن معرا ایدی برکون خواجه سفر هندوستانه نیت وفواید تجارته
عزیمت ایلدی ومتعلقاتنك هربرنه استمالت ایلدیکه مقاصد ومطالب
وآمال ومآربن هرکسنی عرض وسفارش ایلیه لرکه هرکسك مطلوب مرغوبی
هندوستاندن تکلدوکدن علی وجه المرام مهیا وتدارك اولنه انلردن هربری
برپاره کار طلب ایلدلر سمع قبول ایله محل ارتضاده واقع اولدی اندن خواجه صاحب
کرم وپاکیزه شیم مشنوی کفت طوطیی راچه خواهی ارمغان کارمت از خطه
هندوستان طوطی هزار عجز وانکسار ایله دیدی وقتاکه بوستان هندوستانده
برزوم دوستلرمزدن طوطیان بلندپروازی مشاهده ایدم سن بنم سلامم پراشتیاقی

انلر یتشدوده سن وبنم احوالمز پریشانمدن انلرك خبردار ایده سن وعرض
اشتیاقدن صکره بنم لسانمدن اول طوطی لره دیه سن مثنوی
هیچ می شاید که من در اشتیاق • جان دهم اینجا بمیرم در فراق • این روا باشد که
من در بند سخت • که شما بر سبز کامی بر درخت • اینچنین باشد روا
ای دوستان • من درین حبس و شما در بوستان • ای اطراف مرغزار ده جلوه
ایدنلر یا رب کاه کاه بو مرغ زاری یاد ایدوك وای نقش جمال نگاری مشاهده ایدنلر
بنم محبتم نقشنی جان صفحه سنه تحریر ایدیکز وقتاکه صهبای تجلیات جمالدن
اقداحی مالامال ایدوب نوش این سن ندن که بوکرفتار بادهٔ انفصال و تشنهٔ
زلال وصالی فراموش ایده سیکز خبردار اولك که حالا سلسلهٔ شوق حرکته
کلمشدر مثنوی ای عجب آن عهد و آن سوکند کو • وعدهای آن لب چون قند کو
کر فراق بنده از بند بند کیست • چون تو یابد بد کی بس فرق چیست • ای جفای
تو ز دولت خوبتر • وانتقام تو ز جان محبوبتر • بو واده حضرت مولوی
سرّ دلبری غیر یلر حدیثنده ذکر ایلیوب قصهٔ حضرت حقه انتقال ایتمکله
مناجات ایتمشدر • وزبان طوطی ایله کندو درد و عشقنی بیان ایلمشدر
یعنی طرف معشوقه خطاب بیوردر که سنوك جور و جفاك انواع عطادر
عطادن فریاد ایلمك عین خطادر • اول نادر که سن یقرسن محض نوردر
واول مانی که سن کوستردیکسن عین سرور در • دردمند عاشقك

زار و نالهٔ بی جفا دن کاور بلکه عدم رضاء یار دندد مثنوی

نالم و ترسم که او باور کند • و ز کرم این جور را کمتر کند • و بو معنی فهم

ایده رم و بو او رادی دلمده از بر ایلر مرکه • رضا طریقهٔ ارباب صفا و وظیفهٔ

اصحاب وفا در • رضا اینه نمای اخلاص و صیقل مرآت قلوب خواص در

رضا شیوهٔ دردمندان پر نیاز و شیمهٔ مستمندان سوز و گداز در • بلکه

سرمایهٔ بازار اقبال و پیرایهٔ عروس کمال در • محک عیار محبت و نقد

بازار مودت در • سلطان المشایخ بایزید بسطامی قدس سره بیور میشدر که

بنم حضرت حقه رضام اول مرتبه استعلا وارتقا بولمشدر که اگر بنی ابدی

جهنمده قورسه اندن ذیاده خطا ایده رومراندن که اعلای علیین ده

اولم لاجرم ناکام ملک یولنده قالوب قضا سنه رضا ویرب دیرم شعر

اگرچه درد تو کرد از نظاد من انگیخت	هزار شکر که چون ذره هوای تو آمد
وفا امید ندارم ز جفات باقی باد	همین بس است که من در جور جفای تو آمد
بکش مرا و میندیش و کام خویش بر آر	که عمر جاست که من طالب رضای تو آمد

عربی ارید وصاله ویرید هجره • واترک ما ارید لما یرید

شیخ ذوالنون مصری رحمة الله علیه بیور درکه الرضاء سرور القلب

بمر القضا • بو شاذلق اندن پیدا اولور که بلاو محنتی دوستك اثر رضاسندن

بیلوب قضا سنه رضا ویرله اول حالت آدمی کشان کشان سوریوب

حضرت حقه اولاشدور شعر بیاموز از یم برکیایی • که هرچت حق
دهد میده رضایی • رسول غم اگر آید برتو • کنارش گیر همچو آشنایی
همان لحظه درجنت کشاید • که تو راضی شوی در ابتلایی
جفایی کز برِ معشوق آید • نثارش کن بشادی مرحبایی • چو درد او قولاوون
وصالست • بیه از دردش نه بینم دوایی • حضرت رویم رحمت الله علیه
دیرکه الرضاء استقبال الاحکام بالفرح یعنی رضا اولدرکه احکام دونیه
شادمانانه ایله استقبال ایده لر عوام بلادن قچرلر خواص درون جاندن
بلادا سترلر مثنوی کشت شیدا دل بلا جویم • از که پرسم ترا کجا جویم •
خلق بیکانه انداز غم عشق • بروم یار آشنا جویم • تا ابد کم مباد رنج دلم •
کر من از دیکری شفا جویم • چون بلا نقد عشق را محکست • به بلا را به از
عطا جویم • وحضرت مولوی قدس سره بو معنیه اشارت ایدوب یورر
مثنوی عاشقم بر قهر و بر لطفش بحد • بو العجب من عاشق هر دو ضد
والله ار زین خار در بستان شوم • همچو بلبل زین سبب نالان شوم • کندو بی
لطف قهره عاشق ایکن بو ایکی بی بری برینه ضد اولدوغن تعجب ایدر فی الحقیقه
مرتبهٔ رضاده اولانلر قتنده مصیبت و نعمت یکسان در مثنوی
این عجب بلبل که بکشاید دهان • تا خورد او خار را با کلستان • این چه بلبل
این نهنگ اتشیست • جمله ناخوشها ز عشق او خوشیست • بو ظاهر بلبلی

کلستانده خار کور مکله افغان ایدر فاما بلبل ناطق که عاشق صادق در کلك
دکنی دیکینه کل کورینور • اول بلبل ناطق دکل بلکه آتشین درکه خار جفاسی
کل شیء من المیلم میلم اوزره اکا خوب ومرغوب کورینور بر عاشق بیچاره دن سوال
اتدیلرکه ای مبلای یار ومحنت دلدار یله آشفته حال اولان دردمند یار دلآرا کلد
ابرویی سیاهنی پی ارتوق سورسن ویاخود بدنجی یا صلغنی همان اول عاشق
دلخسته بویله تکرار ایلدی بیت چون آن سرو کل چهره مجی آید مر
درونیست چیزی که خوش نایدم • بلا وعطا اگرچه عاشقه مساویدر فاما
لطف اوزره نظری وعطا اوزره بلا یی تقدیم ایتمکدن اکلانورکه محبوبك
لطف وعطاسی عموم خلایقه اختلاف طبقات وتفاوت درجاتلرنه کوره اول
فاما محب طالب وعاشق صادقه خصوصیتی اوزره اوله زیراکه انلر محبوبك
قهر وبلاسنه اهتماملری زیاده درجفایه تقدیم ایتمك انلره سزاوار درکه
معشوق بولنده فانی اولمش اولالر اول اجلدن مجنون لیلی نك اسانجی احسانی
اوزره تقدیم ایدوب جورندن شادمان اولمشدی بیت کردیلت بشکست
دلبر مستی افزون کن کمال • کز شکست جام مجنون قصد لیلی دیکرست •
وارباب اشارات بعضی دیرلرکه بسم الله الرحمن الرحیم ده اولان نکته لردن
بری لفظة الله اسم رحمن اوزره تقدیمی درزیرا لفظة الله اثار صفات
جلالدن اولمغیله جوهر حزونی دهشت وحیرته دلالت ایدر ورحمن مقتضای

جمالدن زیاده سوب دردنی درمان ملاحظه ایدر عشق الهی نه خوب
حالندر که نامرادلغی دخی مراددن عد ایدرلر و معشوق طرفندن هر نوجهله
جفا واقع اولورسه اندن صفا لرکسب ایدرلر پس حضرت مولوی بو معنیی اشارت
ایدوب بیورر مثنوی عاشق کلّست خود کلّست او • عاشق خویش ست و عشق خویش جو
اتحاد کلّی ایلیان عاشق وجودنی فانی ایلیوب • لایحبّ الله غیرالله حکمی ایله صفات
بشریّتدن خالی اولوب دوستدن غیری کندوده اثر قومزنته که بو مرتبه ده
دنلمشدر بیت اوست عاشق اوست معشوق اوست عشق • کیستی تو چون
همه یار آمدست • بو مقام مقام وحدت در بوندن مغایرت اولز بو معنی
حقایق الحقایقدن در اهلنه معلوم در صفت اجنحهٔ طیور عقول الهی
حجة الاسلام امام ایمّة الانام ابو حامد محمّد الغزالی قدّس الله سرّه مشکوة
الانوار کتابنده ارواح نورانیّهٔ بشریّه که اکا عقول دیو تسمیه ایدرلر بش مرتبه
ایله اثبات ایتمشدر • روح حسّاسی روح خیالی روح عقلی روح فکری
روح قدسی در • روح حسّا بحدیدوکی حواسّ خمسهٔ ظاهریه متعلّق در
روح حیوانی نك اصلی در حیوانیت بونلر ایله قایم در بو حالت صبیّ رضیع
دانی حاصل در • اکنجی روح خیالی که موردات حواسّی حفظ ایدوب
مرتبه ده اندن یوقاری اولان روح عقله عرض ایدر بو دخی صبیّ رضیع کبی
بدایت حالندن برنسنه نك اخذنه حریص اولور نظر ندن غایب اولسه فی الحال

اونودور ... واوچنجی روح عقلی که حس وخیالدن خارج اولان معانی
ادراک ایدر بوحالت حیوانات وصبیانده اولمز بو برجوهر درکه معارف ضروریه
کلیه دندر ... ودردنجی روح فکری که انواع تالیفاتیله علوم عقلیه
محضیه کندو معلوماتی قوتیله اخذ ایدوب استفتاح ابواب معارف شریفه
واستفادهٔ نتیجهٔ مرتبه بعد اخری الی غیر النهایه یه قادر اولور ... وبشنجی روح
قدسی نبوی که انبیایه وبعض اولیایه مخصوص در اندن لوایح غیب واحکام
اسرار الهیه ومعارف ملکوت سموات وملکوت ارض متجلی اولور بو معارف
شول وجهله درکه روح عقلی وروح فکری انواک ادراکنده قاصر وعاجزدر
وکذلک اوحینا الیک روحا من امرنا ایتی بو روحک بشنجی نوعنه اشارتدر
وطیور عقول الهی دیدوکی دخی اندن عبارتدر عشق وشوق ودردونیاز
اول طیورک اجنحه سی درکه انوکله هوای هویته طیران ایدرلر وقاف
قربهٔ آشیان ایدوب ادنی مرتبه سی سیر وریاضات جنانندر نته که خبر
صحیحده وارد درکه کاملان امتک ارواحی کیجه اولدقده نوردن قنادیل
ایچنده عرشده معلق طورورلر وکوندزده یشل رنکده قوشلرک جوفنده کروب
جنتده جولان وبالای اسمانده طیران ایدرلر وبوطیوردیدکلری مفارقت
ایتمدین مبتلای قفس قالب کوریندور امّا وقتاکه بو اجنحهٔ مذکوره حاصل
ایتمش اولهرساعت بوصحن وشدن اوج عرشه وحضیض خاکدن ذروهٔ افلاک

عروج ایدر لر وظاهرا انلرك کورنلر اولخاکدن غافللر درکه • وتری الجبال
تحسبها جامدة وهی تمر مر السحاب • وکرچه موتواقبل ان تموتوا حدیثی موجنجه
قفسدن خلاص اولان طوطی کبی اولمك صورتنده کورلمشلر درفاما رخت
وجود لرن اعلایه ایلتوب مراتب علیه صاحبلری اولمشلر درظاهرده اوطیور
قفس تنده محبوس کبی درلیکن انلرك وسعت باطنی اولمرتبه ده درکه فلك
دوار وچرخ عالمدار وسلیمان صاحب خشمت وبقای قدرت جمله عساکری
ایله اولمرغك کوکلی کوشه سنده محو اولور مثنوی هرمش صد نامه صد پیك
ازخدا • یارنی زوشصت لبیك ازخدا • هرمی اوراکی معراج خاص •
برسر تاجش نهد صد تاج خاص • صورتش برخاك وجان برلامکان •
لامکانی فوق وهم سالکان • لامکانی نی که درفهم آیدش • هرمی درویی
خیالی زایدش • بل مکان لامکان درحکم او • همچو درحکم بهشتی چارجو
غوامض اسرار دن بوندن زیاده یه جرات ایلیوب حضرت مولانا قدس سره
بیورر مثنوی شرح این کوته کن ورخ زین بتاب • دم مزن والله اعلم بالصواب
بازمیکردیم رای دوستان • سوی مرغ وتاجر وهندوستان • مرد بازرکان پذیرفت
این پیام • کورساند سوی جنس ازوی سلام • دیدن خواجه طوطیان
هندوستان ادردشت وپیغام رسانیدن ازاین طوطی
خواجهٔ تاجر وقتاکه اقصؤ هندوستانه واصل اولدی فضای بوستانده برچخ

طوطی کو دوب طوطی مجوسک پیغام رسالت وسلام و پیام من وشکایت وحکایت
انلره اعلام ایلدی مثنوی طوطیلر زان طوطیان لرزیدوبن افتاذ مرده یکسستش
شد پشیمان خواجه از گفت خبر گفت رفتم در هلاک جانور این مکر خویش است
با آن طوطیک این نکرد وجسم بود روح یک این چرا کردم چرا دادم پیام
سوختم بیچاره را زین گفت خام خواجه سوزندن پشیمان ونادم اولدی فاما
نه چاره که تیر کلام کمان دن چقدقدن صکره کیرو دونمکه امکان یوقدر
نته که دیمشلر در بیت القول کالّلبن المحلوب لیس له ردٌّ فکیف یرد الخالب
وهم ظرفای عجم دیرلرکه سخن ناکفته می توان گفت امّا چون گفتی نتوان خفت
بیت نظر کن چو سوفار داری بدست نه آن کز کمان رفته باز آورد
گفتار بی اندیشه آتش کبی در میشه زارده وسخن بی هنجار شرار کبی در بنبه زارد
مثنوی ظالم آن قومی که چشمان دوختند آن سخنها عالمی را سوختند
عالمی را یک سخن ویران کند دو جهان مرده را شیران کند جمله جانلر ابتداده
عیسی دم بلکه هر زخمک جراحته مرهم در امّا حجاب جسمانی واسطه سی ایله
مشتهیات نفسانیه آلوده اولوب شهدی زهر امیخته اولمشدر مثنوی
کر حجاب از جانها برخاستی گفت هر جانی مسیح آساستی کر سخن خواهی کو بی
چون شکر صبر کن از حرص واین حلوا مخور تفسیر قول فرید الدین عطار قدس سره
بیت تو صاحب نفسی ای غافل میان خاک خون مخور که صاحب دل اکر زهری

خوردان انگبین باشد ۞ مریض ضعیف المزاج هنوز محتاج علاج در طعام
تناول ایلمك اکا مناسب دکل در محمومه اولانه حلویاتدن احتراز لازم در
فاما طبیعت صحیحه حلوازیان ایلمز صفا و خلق ابراهیم تحصیل ایتمدین
نمرودك آتشنه دوشمك اولمز ۞ آتش کلزار اولمغه خلیل اولمق کرك
مثنوی در تو نمرودیست در آتش مرو ۞ رفت خواهی اول ابراهیم شو
اگرچه دریای حقایق طپطلو لولوء کوهر در اما غواص اولمدین هوس ایلیه
دریایه طالمق محل خطر در دریایی غواصی کن کرك کهربی بایده
غواصی دخی چند هنرمی باید ۞ سر دشنه بدست یار و جان بر کف دست
دم نازدن و قدم زدن می باید ۞ مصراع تفاوت ره کز کجاست تا بکجا
بر فعل کاملدن صادر اولسه خوب و مرغوب و اکر اول فعل ناقص دن واقع
اولورسه مدخول و معیوب در زیرا که دست کامل دست قدرت
رحمان و دست ناقص دست شیطان در نته که بیور مثنوی
کاملی کر خاك کیرد زر شود ۞ ناقص ار زر برد خاکستر شود ۞ هرچه کیرد
علتی علت شود ۞ کفر کیرد کاملی ملت شود ۞ جهل آید پیش او دانش شود
جهل شد علمی که در ناقص رود ۞

تعظیم ساحران موسی علیه که چه فرمای اول تو عصا اندازی یا نه

ساحران فرعون او ان مجادله و زمان معارضه ده حضرت موسی علیه السلام

تعظیم واکرام وتبجیل واحترام ایلدیلر یعنی امّا ان تلقی وامّا ان نکون اوّل
من القی دیدیلر حضرت موسی دنجی القوما انتم ملقون یدکدن صکره مثنوی
این قدر تعظیم دین شانرا خزیدند کزمحان دست وپادشاهان برید
وقتاکه بوقدر تعظیم اتدیلر ایمان سعادتن بولدیلر مثنوی ساحران چون
حق اوشناختند دست وپادرجرم آن در باختند عناد ومخالفتی ترك
ایدوب لاخیر الی دیننا منقلبون دیدیلر وکبر ومباحثه زهدون عطاره
عودت ایدوب بیورر مثنوی لقمه ونکته ست کامل را حلال توته
کامل مخوردی باش لال نکتهای لطیف واسرار شریف لقمه یی کامل اولنلر
حلال وناقص اولنلر عین وبال در ناقصك اون دلی واردیسه یه
لال در کامل اولنلر اول لقمه حقیقتدن تناول ایلیوب جوع وسکوت
اختیار ایتمکله طریق ریاضته سلوك ایتمك کرك بیت صمت وجوع وسهر
وعزلت وذکر بدوام نا تمامان جهانرا بکند کار تمام مثنوی
چون تو کوشی او زبان بی جنس تو کوشها را حق بفرمود انصتوا کامل اولان
دل ونا قص اولان قولاق در قولاق دلك جنسی دکل در ناقص اولان
صامت اولق اولماز در سلطان العارفین بیارید بسطامی یه دیدیلر که
بم یصل العبد الی الله تعالی فقال بالخرس والصم والعمی مثنوی
کودك اول چون بزاید شیر نوش مدتی خاموش بود او جمله کوش مدتی باید

لب دوختن • از سخن تا سخن آموختن • پس بر زمان صامت اولوب
اندن زبان اولمق کرك تا که تدریجیله اهل اللّه هم زبان اولمق میسر اولسون مثنوی
زانك اوّل سمع باید نطق را • سوی منطق از ده سمع اندرا • ادخلوا الابیات
من ابوابها • واطلب الاغراض من اسبابها • موجبنجه سمع نطقك تیوبجه در
شنه که اطفال نی زبان کلامی استماع اتدکدن صکره دلنور سمع اولمزدن
اوّل زبان اولمه نك اصلی یوقدر مثنوی نطق کان موقوف راه شنیدست
جزکه نطق خالق بی طمع نیست • مبدعست او تابع اوستاد نی • مسند
جمله ورا استاد نی • شول نطق که اشتمکه محتاج اولمیه اول نطق آلهی در
انوك اشتمکه احتیاجی یوقدر اول تعلّمدن مبرّا و تعرّفدن معرّا در استاد
تابع دکلدر جملهٔ اشیایی کندو قدرتی ایله ابداع ایلمشدر • امّا اولکه انسانلرك
کامله طالب اولنلر در انلر استاده و تربیه یه محتاج لردر اشتمسه لر
نطقه و حاله قادر اولمزلر شول اصلدن بی خبر اولنلر کبی کمکه محتاج اشتمکله
دلسوز اولوب نطقه قادر اولمزلر مثنوی باقیان هم در حرف هم در مقال
تابع استاد و محتاج مثال • معلوم اولدیکه حضرت حق در غیر بی حرفه
واستاده محتاج لردر مثنوی زین سخن کر نیستی بیکانهٔ • دلق واشکی
کیر در ویرانهٔ • انکیچون دیمشلردر حرکه تن ملوّث نمازه وجان ملوّث
نیازه لایق دکلدر تنی پاك ایتمکه مشك وجانی ار تمغه اشك کرکدر

یعنی تن صویله وجان کوزه یاخی ایله تطهیر اولنور روضهٔ جنتی آدمه
مسکن ایدوب انواع الطاف واصناف اعطاف ایله نواخت ایتمك
وبغدای اغاجدن تناول ایتمه دیو منع اولنمق وکیر واول کناهی ارتکاب
اتدرمك وابلیس پر تلبسی اوزره حواله ایلمکدن غرض حضرت آدمه دردوالم
واشك وغم چکدرمك ایچون ایدی مثنوی ظرکیم آمد آدم در زمین
تا بود کریان ونالان وحزین آدم از فردوس واز بالای هفت پای ما آن جا
ازبرای عذر رفت پای ما چان ایاق باغی در زاتش دل وآب دیده نقل سازد
بوستان از ابر خورشید ست باز کوزیاشنك ذوقی ارباب نیاز واصحاب
سوز وکداز اکلاز زیراکه دردمند لروك کوکلی کلستانی کوزیاخی ایله
نضارت پذیر وعاشقلرك قلبی بوستانی نسیم آه سینه ایله طراوت
کیرر عاشق آب ونان اوزکه وطالب صفای دل وجان اوزکه در تاکه اینانه
معده طعام دن خالی اولمیه درج سینه کوهر اجلال دن طولی اولمیه مثنوی
طفل جان از شیر شیطان باز کن بعد ازانش با ملك اینباز کن هر درخت
ثمری اولدوغی کبی هر لقمه نك اثری وار در مثنوی لقمهٔ کونو زاروزدوکاك
آن بود آوردهٔ کسب حلال علم وحکمت زاید از لقمهٔ حلال عشق ورقت
آید از لقمهٔ جلال چون ز لقمه تو حسد بینی ودام جهل وغفلت زاید
انراد ان حرام زاید از لقمهٔ حلال اندر دهان میل خدمت عزم سوی آن جهان

محصل کلام مرغداسنه کوره اثر نتیجه بی ظاهر اولور

بازگفتن باز رکان انچه دیدار طوطیان هند وستان

وقتا که خواجهٔ تاجر مقاسات وشدایدسفر هندوستاندن رجوع ایلیوب
وطننه عودت ایلدی جمله متعلقاتنه موعود اولان ارمغانی ویرلدوکده
طوطیلره انچی اتدوکی پیمانی درمیان ایدوب بو محبوب بچاره دانچی هدیهٔ اخبار
یاران ایله شاد ایله دیوسویلدی خواجهٔ مسافر انواع عجز وانکسار ایله دیدیکه
ای یار غمخوار اول قصهٔ برغصهٔ بندن استفسار ایلمکه من انلره سنوك اخبارك
ایلتدوکه هنوز پیشیمانم واول حالت پرافتراقك مشاهدهسندن زیاده
پریشانم مثنوی گفت ای خواجه پشیمانی زچیست چیست آن کین خشم
وغم را مقتضیست خواجه ایتدیکه وقتا که سنوك شکایتهای دردامیز
وحکایتهای شوق انگیز یکی انلره یتشدوردم مثنوی آن یکی طوطی ز دردت بوی برد
زهرات بدرید ولرزید ومرد من اول تبلیغ رسالتدن انواع ندامت
واصناف قساوت حاصل ایلدوم مثنوی لیك چون گفتم پشیمانی چه سود
مثنوی نکنهٔ کان جست تا که از زبان همچو تیری دان که جست او از کمان
واون کرد از وه آن تیر ای پسر بند باید کرد سیلی را ز سر چون گذشت
از سر جانی دراگرفت کر جهان ویران کند نبود شگفت جمیع افعالك
غیب عالمدن اثری وارد دراول افعال خلقك ایجادی ایله دکلدر بلکه اول

متوالدات افعال مخلوق خداوند کبیر و دوندر مکه هیچ بر احداث قدرتی
و تغییر و تبدیلنه بر فرد ك قوتی یوقدر مکر که حضرت حق و یاخود صفات
الهی برله موصوف بر ولی مطلق اوله زیرا که مثنوی کفنه ناکفنه کند
از فتح باب • تا ازان نه سیخ سوزد نه کباب • از همه دلها که آن نکنه شنید
آن سخن را کرد محو نا پدید • اولیا راهست قدرت از الله • تیر جسته باز آرند
اول قدرت که ظاهرا انلرولك النده جاریدر • عین قدرت حضرت باریدر
زیرا که انلر مقام فنا ده وحدت سبحانی قالدر میشلر در و جمله امور لرین
حضرت الهیه تفویض ایلیوب دیمشلر در بیت وتوکلت الی المحبوب امری کله
فان شاء احیانی وان شاء اتلفنی لاجرم انلرولك حال دلی بو ترانه ترنم
ایتمکدن خالی دکلدر که بیت نسبت فعل واقتدار بما هم ازان روی
کشت کو یا شد • اولمرتبه ده اولنلرك جمله فعلی ارادت خدایه موافق
و حکمت الهیه یه بطابق دوشر و قالوبدن اولان نکنه یه مطلع اولوب
انوك خاطره سر لازم اولدقده منع و دفع ایدر لر اولیا نك قلوبنی تصرف
الله دکلرنده اشتباه یوقدر مثنوی کرد برهان باید و حجت مها • باز خوان
بآیة او ننسها بود عوی نك مصداق کلامی بقره سوره سنده ما ننسخ من آیة
او ننسها نات بخیر منها او مثلها آیتی درکه اونتدن منی کندو ذات شریفنه
نسبت اتمشدر • و بر دخی قد افلح المؤمنون سوره سنده که انه کان فریق

من عبادی یقولون ربنا امنا فاغفر لنا وارحمنا وانت خیر الراحمین
فاتخذتموهم سخریا حتی انسوکم ذکری وکنتم منهم تضحکون انی جزیتهم
الیوم بما صبروا انهم هم الفائزون • وآیه کریمه ده فراموش اتدوزمکی
کندواولیاسنه نسبت اتدوزب اولد اخی جمله صحابهٔ رسوله اوله عامةً
وبالخصوص اصحاب صفه یه اولد خاصةً • علی اختلاف الروایتین حضرت حق
جل ذکره مرتکبان دریای مناهی ومنغمضان بحار ملاهی یه خطاباً
بیوردکه تحقیق بنم قول الرحمدن بر بولك طایفه وار درکه مقام مناجاتده
رفع درجات امیدنه تضرع وزاری ایدوب دیر لرکه الهی بزلرکا ایمان
کتوردك بنده نوازلق یوزندن اسرکیوب مرحمت ایله که ارحم الراحمین
سن سین انلر بو وجهله مناجات اتدوکلرنده سین انلری تسخر ایدوب
انلری استهزا ایلدیکز انلر دخی بنم ذکریمی سیزوك کوکلکزدن قالدروب
محو ایلدیلر سیز کمال جهالتکزدن انلر خنده ایلدیکز انلر طریق صابرلقده
پیشه اتدوکلری ایچون بندلخی بکون که کون انلری جزا لندوروب فوز و
نجات بولمشلردن ایلدوم بناءً علی ذلك حضرت مولوی قدس سره بیوردی
مثنوی چون بتذکیر و بنسیان قادرند • بر همه دلهای خلقان قاهرند
پس معلوم اولدی اولیایی طعن وسخریه ایتمك کمالجهالتدندر مثنوی
قلتم سخریةً اهل السمو • ازبنی خوانید تا انسوکم • صاحب ده پادشاه جسمهاست

صاحب دل شاه دلهای شماست • فی نفس الامر دنیا پادشاهلرینك
انلر یانینده نه قدر قلری وار در اربابِ حقیقت پادشاهان قلوب دُر
حقیقنده آدم دکلدر اولکه مردم چشمی اولیه تذکر واکر نسیان انلر تصرّفی
ایله اولیجق طالبك فریادرسی اولان ینه انلر در فامّا انلرُوك دخی تصرّفی
حضرت حقّك قوّت وقدرتی ایله در شنوی آن همه اندیشهٔ پیشانها
می شناسد از هدایت جانها • پیشهٔ فرهنك تو ایدبتو • تادر اسباب
بکشایدبتو • واول طایفهٔ ممدوحه نك ارواحی اول کچن عزیزلرِی هدایت
حق ایله معلوم ادینوب اندن استفاده ایدرلر النّاس مجزیون باعمالهم
موجبنجه صبح نشوردہ هرکسك عملی کندوسنه یکا کلوب هرنه ایسه کندویه
کوره سورنته که دار دنیاده هرکشی یه صفتی صباح اولدقده معلوم اولور
کشی نك کسبندن ظاهر اولانی غریبه ویرمز لرهرکس فعلی ایله جزالنور
مثنوی پیشهٔ زرکر بآهنکر نشد • خوی این خوش خوبان منکر نشد
پیشها وخلقها همچون جهیز • سوی خصم آیند روز رستخیز •
پیشها وخلقها از بعد خواب • واپس آیدهم بخصم خود شتاب •
پیشها واندیشها در وقت صبح • هم بدنجا شد که بود آن حسن وقبح
چون کبوترهای یك از شهرها • سوی شهر خویش آرد بهرها
فی نفس الامر وقتاکه زرکر واکر آهنکر اویقویه وارورلر عالم غفلتده

برابر اولورلر • اویقوده اویاندوقلرنده هرکس صنعتنه عودت ایدر
عکسی واقع اولمز حشر اولندقده دخی احوال بومنوال اوزره در ینه که ابیات
مذکوره نك مفهومندن معلوم در

شنیدن آن طوطی حرکات آن طوطیان را و مردن آن طوطی در قفس

چون شنید این مرغ کان طوطی چه کرد • هم بلرزید او فتاد و کشت سرد •
وقتا که خواجه طوطی سنی بوحالده مشاهده ایلدی کالمیتی رویده
جامه سنی چاك ایلدی واه دردناك ایلیوب دیدی مثنوی

ای دریغا مرغ خوش آواز من • ای دریغا همدم و همراز من • ای دریغا
مرغ خوش الحان من • راح روح و روضهٔ ریحان من • خواجه نك درد
اشتیاق و نوحهٔ افتراقدن مقصود متوجهان حضرت الهیه تنبیه و تاکید
در که خواجهٔ تاجر مفارقت طوطیده نوحه و زاری ایتدوکی کبی سالك دخی
مفارقت قرب جوار باری ده حرارت اوزره اولوب هر وقت نوحه و انین دن
خالی اولمیه • زیرا که هرکس طوطیئ شکرگفتار افلاکی ایکن قفس قالب خاکی ده
محبوس اولمشدر • اول طوطیئ جانوساز وقتاکه حضیض فرشدن
پرواز ایلیه کوشهٔ کنگرهٔ عرش • و شاخ سدرة المنتهیده نشستن
غیری یرده قرار ایلمز و گاه اولورکه اهل الله نظرنده خالی اولیوب
گفتار شکرین ایله اسرار رب العالمین دن خبر ویرر و گاهی نازیوزنده

محتجب اولوب سالکك درد و نیاز و سوز و گدازن ارتورد بوستان جهان
کریهٔ سحاب و جویبار ماوسریاض هوادن نضارت کسب اتدوکی کبی
محبت کلزاری مرید صادقك کوزی یاشندن وسینه بی آهیندن
طراوت کسب ایدوب اول زمانده سالك عاشق درد و نیازله بو بیتی
ترنم ایدر بیت طوطی و طوطیچهٔ قند بصد ناز خوری ٭ از شکرستان
ازل آمدهٔ باز بپری ٭ ای طبرستان ابد وای شکرستان احد ٭ هم طرب اندر
طرب پی هم شکر اندر شکری ٭ جان طوطی پی دلنواز لغیله شکرخایلغه
بشلیه طالب بیچاره دخی همان بویلتی اوقوز ٭ مرغ دلم باز پرید گرفت ٭
طوطی جان قند مزبدن گرفت ٭ ومقرر در که نظار گیان عالم بالا و کروبیان
ملاء اعلا کوکل بلبلی و جان طوطی سنك قفس آب و کلدن ابتلا سندن
محزون اولوب حیف که شکرستان ازلی و بستان لم یزلیدن جدا و شوب
دام بدنده مقید و مبتلا اولمشلر در دیرلر بیت اه کان طوطی جان ز
شکرستان چه کند ٭ اه کان بلبل دلی کل بستان کند ٭ فاما عنایت
عالیهٔ احدیه وهدایت متعالیهٔ صمدیه اولمبتلالری خارستان بدندن
قوتیوب شورستان تندن کلستان شکرستانه جذب ایدر اولحالتده
سالك بوحالاتی مشاهده ایدوب کاهی اولطرفك موانستنه نوحه وزاری
وکاه انلرك محرمیتنه ادای شکرگذاری تمهید ایدر لاجرم حضرت مولوی

105

دخی تاجوك طوطی ظاهر اولان وجه سینك ضمننده کندوحالاتن اظهار
ایدوب بیورور مثنوی پس همان بهتر که وصف دلبران کفته آید در حدیث
دیکران بو مقدماتی تمهید اتدوکدن صکره بعض ابیات ایله توجیه و تشبیه
ایلیوب بو صورتده نظم ایدر مثنوی کر سلیمان ز اجنین مرغی بدی
یکی خود او مشغول آن مرغان بدی اول معنیه اشارتدر که مشایخ دن بعض
اکابر اهب اولدیلر که انبیاناك نبوتندن ولایتی طرفی افضل در زیرا ولایت
اشتغال حق ایله اتصال حضرته سند نبوت دعوت خلق ایله اشتغال
خلایقه سبب در لاجرم اشتغال خلق دن اشتغال حق افضل در دیدیلر
وبر وجه آخر دخی بیان ایلدیلر که لفظ ولایت قرب وکرامتدن مبنی در
لابد خواص پادشاه مقربان درکاهدر ونبوت انبیادن مبنی در که هر
خبر ویرمك دکل انکچون پیغامبر دیرلر کویا که اخبار پادشاهی جانب رعایا
ایلتمکده ایلچی لردر لکن انلرده ولایت ونبوت جمع اولمغیله جامع فضیلتین در
هیچ ولی بنی درجه سنه یتشمز حضرت سلیمانده دخی ولایت موجود ایدی
فاما نبوتی طرفی ایله همتنی ضبط مما لکه صرف ایدوب خلایق ایله اختلاطی
زیاده ایدی انوك روحی طوطی یه ولایتی بوزدندن اولقدر پروازایده میوب
شکرستان احدیت اکثریا الویرمز ایدی اکر انوك ظاهر اروحی هوای هویته
دوام اوزره طیار اولیدی تبلیغ رسالت ایله احکام سلطنت جمع اولمز

ایدی حضرت سلیمان ن اول طوطی باز پرواز موجود او لسه مرغان وحشی یه
مشغول اولمیه ایدی دیمشلر بو قول قوال صوفیه ند رفاما بنی آدمك باطننده
بو مقوله بر مرغ شریف وطوطی لطیف متوطن در باب ولایت مسدود
دکلدر لیکن اول حالت نی مقدمات طلب وزهد مقاسات تعب میسر اولمشدر آیدی
کمسنه انوك قدر بی بلمیه ایدی نته کیم شنوی ای دریغا مرغ کار زار
زود درویی از دروی او برتافتم • اول مرغ جذبهٔ الهیه یه اشارت در دنلمش جذبة
من جذبات الرحمن توازی عمل الثقلین • اسرارك احتجابنه سبب اولان
دقایق رموز ذاته اغیارك اطلاعی در سرك افشاسنه باعث اولان لسان
انسان در دیمشلر شنوی چون همه آفت ز کفتن می رسد • نی زبانی بر زبان
خواهم کزید • بر دکان قفل کر خواهم کذشت • قفلی از بهر دهان خواهم کزید
عارفلر بیور میشلر در که هر چه بزبان آید بزبان اید • پس حضرت مولوی سرّ
من صمت نجایه بیان ایدوب بیور در شنوی ای زبان توبس زبانی مرهمی
چون تویی کویا چه کویم من ترا • ای زبان هم آتشی وهم خرمنی • چند این
آتش درین خرمن زنی • ای زبان هم کنج نی پایان توبی • ای زبان هم رنج
نی پایان توبی • سنك توبر آینهٔ مرغ مرا • در چراکاه ستم کم کن چرا • ای دریغا
نور ظلمت سوز من • ای دریغا صبح روز افروز من • اشارت در فوت اوقات
شریفه وطاعات منیفه یه احوال حقیقتنك بعض مقدماتنه بیان اولنمشدر

جملهٔ موجوداتی عالم شهوده کوندردکلری وقت تربیه ایچون بنجه عوالم
مختلفه دن عبور ایتدوروب استحقاق وقابلیت کسب ایتدوکدن صکره در
طلب الی ایله جان دامینه یاپشوب وجان غریب که زلال وصاله تشنه در
حضرت کبریا جانبنه ایلتور بعض سنك عروجی مجاهده ایله وبعض سینك
جذبات الهی ایله اولور شریولندن ارتقا ایدنلره طریقت عطار دیو تسمیه
ایدرلر • وواصل اولندن بعضی بعض مواقفده الیقودلر وبعض بینه صفات
ربانی خلعتی ایله مخلع ایدوب ناقص اولنلری تکمیل ایتمك ایچون کیروعالم
شهادته کوندروردلر بو سفره سفر ثالث دیرلر وقتاکه طالبلره قولاغوز اولا
بیلیه انتصال وانفصال کیروا اولوحضرته واصل اولوردلر سالکلك ارشادین
صکره اولانلر سیر نه سفر رابع دیرلر لاجرم حضرت مولانا اولسیر رابعه
اشارت ایدوب بیوردی مثنوی ای دریغا مرغ خوش پرواز من •
زاننها بریده تا آغاز من • طوطی دن مراد روح انسانی اولدوغن
اشارت ایدوب بیوردی مثنوی طوطیئ کاید زوحی آواز او • اندرون تست
آن طوطی نهان • عکس او دادیده تو بر این وآن • پس ناطقهٔ روح انسانیئ
طایره تشبیه ایلمك استعاره طریقیله اولدوغی علما وحکما ومتصوفه
قننده شایع دربناءً علی ذلك خواجه عماد بیوردی شعر طایر تو بهوای قد
توسدره نشین • طوطیئ روح بیاد لب تو شکرخای • پس لازم درکه طایر همتك

باطنکده پنهان اولان طوطی‌نك مشاهده سنه مرغ ایدوب انوك عکسنه
فریفته اولیه سن وسایهٔ مرغ شکار ایتمك طلبی ایله مرغ حقیقتی صید ایتمکدن
کیرو قالیه سن وحسرت آتشی ایله جانکی یقمیه سن واکر سوزحالدن خبردار
دکل ایسك برعشق آتشینه سوخنه اولان ایله همراه اول لابد اندن سرایت ایده
نته که بیوردی مثنوی ای که جان را بهر تن افروختی • سوختی تن را وجان افروختی
سوختم من سوخته خواهد کسی • تا زمن آتش زند اندر خسی • سوخته چون
قابل آتش بود • سوخته بستان که آتش کش بود • ای دریغا ای دریغا ای دریغ
کاینچنان ماهی نهان در زیر میغ • چون طریقت سلوکنك بناسی عشق ومحبت
اوزره ورد یلر لابد هر مرید کاه ناز ونیاز ایله وکاه وصل جاده ساز وکاه
هجر جان کداز ایله هر محبك مقرر حالی محبوبنه نسبتله جان مشتاقك
حالاتنی مذکر وعشاقك اشواقنی متهیج درمثنوی چون زنم دم کآتش
دل تیز شد • شیر هجر آشفته وخونریز شد • انکا وهشیار خود تندرست
چون بود او چون قدح کیرد بدست • شیر مستی کرصفت بیرون بود
از بسیط مرغزار افزون شود • ارباب شوق واصحاب ذوق وقتا که ابواب
معالی کشاده اولمش اوله منظوم ومنثور ده سجع وقافیه رعایتی ایتمك
ممکن اولمیوب تشوش حال مانع لذت مقال اولور اول سببدن حضرت
مولوی قدس سره بیوردی مثنوی قافیه اندیشم ودلدار من • کویدم مندیش

من
107

جز دیدار من • خوش نشین ای قافیه اندیش من • قافیهٔ دولت تویی در پیش
حرف چه بود تا تو اندیشی از آن • حرف چه بود خار دیوار زدن • حرف و صوت
و کفت را برهم زنم • تا کنی این هر سه با تو دم زنم • حرف و صوت آیتی
بیان ایتمکه آلت • و کفت و زبان سری عیان ایلمکه واسطه در بیت
از الکلام لفی الفواد وانما • جعل اللسان علی الفواد دلیلا • واسطهٔ ترجمانه
احتیاج واسرار نهانه اقامت دلیل اولوقت اولورکه ارواحك تعارفی
وقلوبك تشاهدی اولیه محبت وداد ك رسوخندن وکمال اتحاد ك
ظهور ندن صکره وسایط ترجمانه احتیاج یوقدر مثنوی
ای خدا جان را تو بنمای آن مقام • کندرو نی حرف مجرد نی کلام •
اکر محجوب اولنلر وك بو حالدن اشتباهلری واقع اولورسه بو معنی فکر ایلیوب
ظاهر ده ایکی کسنه محبت ایلیوب بری برینك احوال واوضاعلرنه مطلع اولیوب
وامور معیشت مابینلرنده تعرف بولمش اولسه حضور مهمانانه ادنی اشارت
ایله نی تکلم انواع اطعمه احضار ایدرلر نامحرم اولانلر بسایط حروفله
انوك فهم اتدوکی ادراك ایدهمز ومقرر دیلمك کرك که نفوس انسانیه
جمیع معانی نك حصولی تلقین روح قدسی واسطه سیله در حرف وصوت
وترجمان زبان اولور تلقین بوقدر غوامض اسرار معانی ده اول نسنه که حضرت
حق ارواح انسانی یه القا ایدر انوك شرحی عبارته صغمز واول القاده

وسایط و ترجمان شرط دکلدر مثنوی این که میکویم بقدر فهم تست
مردم اندر حسرت فهم درست • بوخازهٔ آب وکلدن حبس اولمزدن اول
عالم جان ودلده معانی وحقایق واسرار دقایقه فهم و وقوف موجود ایدی
اوخالده زبان وحروف وصوت وصدا اورته دیوغ ایدی پس حالا
محجوب حقیقی دیرکه وقتاکه سن قال دلخ بغلیه سن حال دیلخ سکا کشف
ایدوب حرف وصوتی یینه اورتدن رفع ایدرم مثنوی
آن دمی کز آدمش کردم نهان • باتو کویم ای توانز اد جهان • آن دمی را که
بکفتم باخلیل • وآن غمی را که نداند جبرئیل • آن دمی کزوی مسیحادم نزد •
حق زغیرت نیز ظ ما هم نزد • بونك مخاطبنده خیلی اشتباه ایلدیلر که بوصوردخنده
احاد امتدن بری حضرت آدم وخلیل وعیسی وجبرائیل دن افضل اولمه فامّا
بو وجهله جواب ویرمیشلردر که حضرت حق اشیادن هربرینه بر وجهله
فیض ایلیشدر که برنده اندوکی برنده اتما میشدر اول تقدیرجه لازم
اولمز که بری برندن افضل اولمه عامّهٔ کائنات وجملهٔ ذرّات اسما وصفاتنك
برصفتنه مظهر وشمشدر هربرینك مظهریتی براوزکه وجهله درننه که
برموضعده دخی بیوزر مثنوی خلق راچون آب دان صافی زلال •
اندروتابان صفات ذوالجلال • لاجرم هرسرده برسری • وهرسینه دم
برفکری موجوددر • اول بزکه ذرّه واردر آفتاب ده یوقدر • واول بزکه

آتشده وارد در آیده یوقدر هر موجودك جمال الهی دن حالنه کوره مشاهده
وهر اشیانك مرتبه سنه کوره معارف سبحانی دن بهره ومطالعه یی وارد
شنه که ابو طالب مکی بیورر لا یتجلی فی صورة مرتین ولا یتجلی فی صورة
الاثنین یعنی هر کز بر صورتده ایکی کره یوز کوستره ز وایکی آینه ده بر صورتده
پیدا اولمز هر بری براوزکه نوعیله کوره بنود بیت در هر آینه روی دیکر کون
می نماید جمال او هر دم پس اول حال که کداء ذلیلك در شهریار جلیله
اول خصوصك مقالیدی کشفنی خلیل وجبریل النوره مز لرکاه اولور که آدمدن
پنهان اولان سر خاتمدن پنهان اولمز اول یول که مبتلایی درد ومحنتده در
دم روح افزای مسیحاده یوقدر واول حالت که سواد لیلهٔ ظلمانیده
واردر روشنایی صبح صادق ونور انیت مهر منیر ده یوقدر شعر
ای بر سر بازار ت صد خرقه بزناری وز روی تو در عالم هر روی بدیواری
هر ذره ز خورشیدت کویای انا الحقی هر کوشه چو منصوری آویخته از داری
بر دروی شدن صورت دیلر که کمال محبوبیت نه در دیدیکه نهایت محبوبیت اولدیکه
بو مجلسده یك عاشق اولسه هر بری بر نوعیله التفات وبر وجهله معامله
اولکه بری بر ندن خبردار اولمیه لر وهر برینك اعتقادی شویله اولا اولادوستك
نظری همان کندویه مخصوص صدر وکندویله اولان معامله یی غیر بلر ایله یوقدر
لاجرم محبوب حقیقی نك دخی جلوهٔ ذاتده تجلی خاصی وارد در هر کس قابلیتنه

کوده بر نوعیله اختصاص و اتحاد ایلمشدر بر یخ جالی نوری ایله نوالخ
ایدر و بر یخ جلالی قهری ایله هلاك ایلر شعر یکی مظهر لطف و غفاریش
یکی مهبط امر و قهاریش یکی رخ ز فضلش برافروخته یکی از قهرش جگر سوخته
هر کس کل حزب بما لدیهم فرحون حکمی ایله کندو سیر و سلوکندن مسرور
و محبور در هر کشی حالنه شاذمان و شکر گذار لفده رطب اللسان اولوب
دیر مثنوی بس زبون وسوسه باش دلا کر طرب را باز دانی از بلا کر مرادت در
مذاق تلخ کست پی مرادی نه مراد دلبرست طالب اولان رضا مطلوبدن اولان
رضا نك اثری در کما قال الله تعالی رضی الله عنهم و رضوا عنه زیرا که
بر دوم محبتم بجنبهم و بجبونه یه کوره انواع محبتلنك نتیجه سی در مثنوی
میشود صیاد مرغان اشکار تا کند ناکاه ایشانرا شکار پی دلانرا دلبران
خسته بجان جمله معشوقان شکار عاشقان هر که عاشق دیدنش معشوقان
که نیست و هست هم این و هم آن تشنکان کر آب جویند از جهان
آب هم جوید بعالم تشنکان چونکه عاشق اوست تو خاموش باش اوچو کوشت
می کشد تو کوش باش چونکه کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف حکمی ایله اول
محبت مطلوب جانبندن ظهور ابتدی ایسه صفات و اسما و افعال و آثاره
متعلق اولان محبت حب ازلی واسطه سیله ناشی اولمشدر حالا هر محب
دریای محبت اولیه غرق اولوب دوستلق اظهارا یلمشدر مثنوی

غرق عشقم ام که غرقست اندرین عشقهای اولین و آخرین

مجملش گفتم نکردم زان بیان ورنه لبها بسوزد همدهان بندکن چون

سیل سپلاب نی کند ورنه رسوایی و ویرانی کند زیرا که سر عشق فاش ایلمك

اولمز عاشق ایله معشوق اراسنده کرلو جه احوال اولوب کسنه مطلع اولمامق

مطبوع و مقبول در اگرچه متصدی کفتار و متعرض کشف اسرار در لر

فاما ز واهر افعال و جواهر اسمای اهلندن غیری یه کشف اتمزلر هر اهل و نا اهل

اکا مطلع اولمق مناسب دکلدر اما کاه اولور که دلبر ولك وصفنی غیریلر

حکایه سنده درج و کاهی مغز حقیقتی انسان صورتنده اولنلره خرج ایدرلر

شاهد معانی زیبا که ابکار افکار و رشك دوشیزکان دار القرار دن بی کشف

و نقاب نامحرملر نظرینه کتورمزلر و نوش دار وی یعنی احتیاجی اولنلره

ویرمزلر نفایس معانی که عرایس غوانی در لباس عبارات و حلل استعارات

ایله زینت ایدوب برغیری صورتنده کوسترو در لر کنایات قرابن خفیه ایله

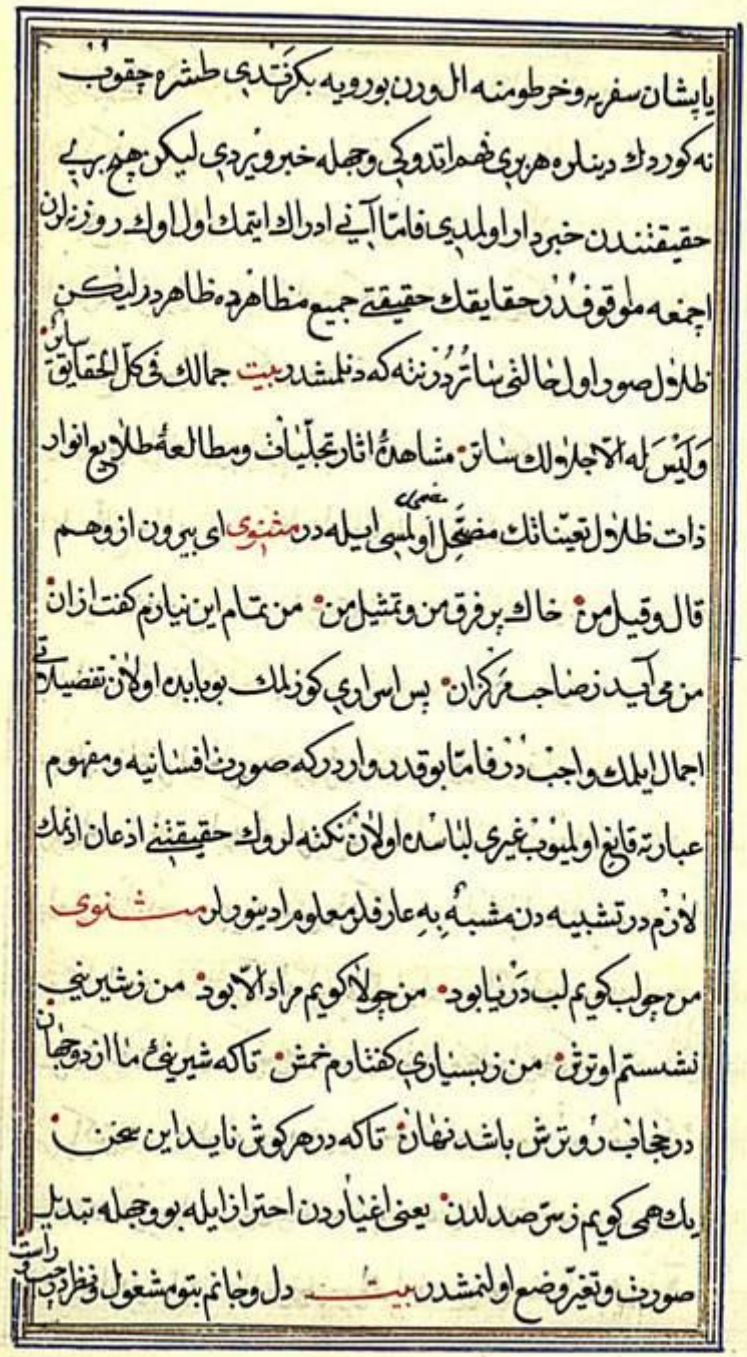
مقیدا و لسه ان للقرآن ظهرا و بطنا و لبطنه بطنا الی سبعة ابطن

سری منکشف اولوب هر کس محرم اسرار اولمق لازم کلور ایدی کویا که هندو ستاندن

برفیل کتوروب برقرکلی او اینجه توید لر و طالبلره بربر وار وب کوره مکه

رخصت ویرمدیلر هر بری فیلك عضولرندن برینه یاپشوب برسنه یه

تشبیه اتدیلر ایا غنه ال ورن دیرك اوله دیو ملاحظه ایلدی و قوله غنه

یا پشان سفره وخرطومنه الودن بورویه بکرتدی طشره چقوب
نه کوردك دیللره هربری فهم ادتدوکی وجمله خبر ویردی لیکن هیچ بری
حقیقتندن خبردار اولمدی فاما آینه ادراك ایتمك اولماوك روزنلرن
اجمعه ملوق وفدر حقایقك حقیقته جمیع مظاهرده ظاهر ولیکن
ظلال صور اولحالنی ساتر در ینه کمدنلمشدر بیت جمالك فی کل الحقایق ساری
ولیس له الا جلوه لك ساتر مشاهده اثار تجلیات ومطالعه طلایع انوار
ذات ظلال تعینات مضمحل اولمسی ایله در مثنوی ای بیرون از وهم
قال وقیل من خاك بر فرق من وتمثیل من من تمام این نیامدم گفت ازان
من می آید ز صاحب مرکزان پس اسراری کوزلك بوبابده اولان تفصیلاتی
اجمال ایلمك واجب در فاما بوقدر وارکه صورت انسانیه ومفهوم
عبارته قانع اولیوب غیری لباسنه اولان نکته لروك حقیقتنه اذعان ایمك
لازم در تشبیه دن مشبه به عارفلر معلوم مراد بنودلر مثنوی
مرد چوالب کویم لب دریا بود من چوالا کویم مراد الا بود من ز شیر نیم
نشستم اوترش من ز بسیاری کفتارم خمش تاکه شیرینی ما از دو جهان
در حجاب رو ترش باشد نهان تاکه در هر کوش ناید این سخن
یك همی کویم ز صد لدن یعنی اغیاردن احتراز ایله بو وجهله تبدیل
صورت وتغیر وضع اولنمشدر بیت دل وجانم بتو مشغول ونظر در چپ وراست

تاندانند رقیبان که تو جانان منی • یعنی جانان ایله مقالم اولدوغندن کلمات
اسرارن اغیاردن منع ایلدم تاکه نااهل اولنلر بوحاله موافق اولیوب کوهر
کران مایهٔ ضایع اتمیه لر • فاما نهار وهزار نهار که پردهٔ مشاهده
ایتمکله شاهد زیبادن مستغنی اولیه سن • وقتاکه مشاهدهٔ پرده یه تیشه سن
صوردنده قالوب مشاهدهٔ معنی دن زاهل اولیه سن واکر صوردت
ومعنی اکسو دانی میسر اولورسه محبوبی غیریه صاتمقدن اوتوری المیه سن
تاکه اول نازنین سکا کوکل ویروب خریدارك اوله انوك سعادت وصلی
ایله برخوردار اوله سن یعنی سرفاش اتمیه سن • زیرا برخواجه که جمیله
جاریهٔ صاتمقدن اوتوری اله اول عروس نازنین تاجر عینه میل ایلمز
اول شاهد زیبا انوك النده جنك ایچون تفلغه وزره کیمش قاری کبی اولوب
بومعنی ادراك ایلمك صاحب بصیرت اولنلره مخصوص در بومثالی نظم ایدوب
دیمشلردر بیت درخود ودرزره چون نهان شد عجوزهٔ • کوید که صف دوز
بیکار ایجدیم • ازکروفر اوهمه دانند کوزنست • ماچون غلط کنم که درنور ایجدیم
کشی کندهٔ محبوبی صاتمق عیب کلی دربارهٔ صاتنجه اکا صاتمق کرك کدر لیت
واهلیتی اولمش اوله واول طایفه دن اولکه رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله
وحضرت مولوی قدس سره بیوردرکه بوبابده سوزك انجام واغازی یوقدر
توضیح عبارت اقصی مراد دکلدر کما لیله فهم اولنمق دعوی سن ایتمك اولمز